

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**AHMET HAMDİ TANPINAR'IN "HUZUR", "SAATLERİ
AYARLAMA ENSTİTÜSÜ" VE "BEŞ ŞEHİR" ADLI
KİTAPLARINDA KAVRAMLAŞTIRMA**

Şaidin BÜYÜKBAYRAM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZİRAN, 2019
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN "HUZUR", "SAATLERİ AYARLAMA
ENSTİTÜSÜ" VE "BEŞ ŞEHİR" ADLI KİTAPLARINDA
KAVRAMLAŞTIRMA

Şaidin BÜYÜKBAYRAM

Eğitim Bilimleri Enstitüsünce
"Yüksek Lisans"

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 13/06/2019

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Didem ÇETİN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Nuray KAYADİBİ

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ayşe Rezan ÇEÇEN EROĞUL

Haziran, 2019

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 26/05/2019 tarih ve 2019/3. sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin (24/7) maddesine göre, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Şaidin BÜYÜKBAYRAM'ın "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur", "Saatleri Ayarlama Enstitüsü" ve "Beş Şehir" Adlı Kitaplarında Kavramlaştırma" başlıklı tezini incelemiş ve aday 23/06/2019 tarihinde, saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 30. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine *oybirliği* ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Didem ÇETİN

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Nuray KAYADİBİ

Üye

ETİK BEYANI

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanan “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “Huzur”, “Saatleri Ayarlama Enstitüsü” ve “Beş Şehir” Adlı Kitaplarında Kavramlaştırma” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışmasında;

- Tez içinde sunulan veriler, bilgiler ve dokümanların akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde edildiğini,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçların bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunulduğunu,
- Tez çalışmasında yararlanılan eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterildiğini,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapılmadığını,
- Bu tezde sunulan çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 13 / 06 / 2019

Şaidin BÜYÜKBAYRAM

Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN “HUZUR”, “SAATLERİ AYARLAMA ENSTİTÜSÜ” VE “BEŞ ŞEHİR” ADLI KİTAPLARINDA KAVRAMLAŞTIRMA

Şaidin BÜYÜKBAYRAM

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

Haziran 2019, 151 sayfa

Bu çalışmanın amacı, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “Huzur” “Saatleri Ayarlama Enstitüsü” ve “Beş Şehir” adlı kitaplarını kavramlaştırılmış yapılar açısından incelemektir. Kavramlaştırma, kavram durumuna getirmek olarak tanımlanırken kavram ise insanın çevresindeki nesnelere, olay ve durumlara ait, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan tasarımların zihinde yer eden ve bir soyutlamayla dile dönüşen yönü olarak tanımlanmaktadır. Amaç doğrultusunda, çalışmanın yöntemi olarak tarama modeli belirlenmiştir. Çalışmanın evrenini tüm edebiyat eserlerinin oluşturmasıyla beraber, bunun araştırabilirliği, zaman ve ekonomiklik açısından mümkün olmadığından, amaçlı örnekleme türlerinden olan tipik örnekleme kullanılarak, örneklem olarak Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “Huzur” “Saatleri Ayarlama Enstitüsü” ve “Beş Şehir” adlı kitapları belirlenmiştir. Verilerin toplanmasında dökümantasyon tekniğinin kullanıldığı çalışmada, veriler elde edilirken, Dergah Yayınlarının 2014 baskı tarihli “Huzur”, 2014 baskı tarihli “Saatleri Ayarlama Enstitüsü” ve 2016 baskı tarihli “Beş Şehir” kitapları kullanılmıştır. Elde edilen veriler, her kitap için iki ayrı tablo şeklinde sunulmuştur. Bu tablolardan ilki kavramlaştırılmış yapıların, hangi kelime veya kelime grubu ile kavramlaştırıldığını gösteren tablodur. İkincisi ise kavramlaştırılmış yapıların daha anlaşılır ve açık olması açısından, kavramlaştırılmış yapıların kitaptan örnek cümleler verilerek incelendiği tablodur. Her üç eserden elde edilen verilerin karşılaştırmalı olarak yüzdeler oranlar hâlinde incelenebilmesi bakımından, üçüncü bir tablo oluşturularak, eserlere karşılaştırmalı bir gözle bakılmıştır.

Çalışma neticesinde, Tanpınar'ın her üç kitabında da %2,5-3 oranında kavramlaştırılmış kelime veya kelime grubu kullandığı belirlenmiştir. Kavramlaştırmanın önemini göstermesi bakımından, bu oran dikkate değerdir. İnsanın, kişisel ve özgür bir kavramlar dünyası oluşturabilmesi ve üst seviyede dil becerileri (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) edinebilmesi için kavramlaştırma becerisinin yüksek olması gerektiği bu oranlardan anlaşılmaktadır. İyi bir kavramlaştırma becerisine sahip bir zihin nesnelere, olayların ve olguların iç dünyasına girebilir, arka planlarındakini görebilir, zamana ve mekana bağlı kalmadan art ve eş zamanlı düşünme becerisi geliştirerek kişisel ve özgün anlamlandırmalar yapabilir. Zihnin özgürleşmesi ve yaratıcılığın gelişmesi, kavramlaştırma becerisinin gelişmesine bağlıdır.

Anahtar kelimeler: Dil, kavram, kavramlaştırma

ABSTRACT

CONCEPTUALIZATION OF AHMET HAMDİ TANPINAR'S "HUZUR" "SAATLERİ AYARLAMA ENSTİTÜSÜ" AND "BEŞ ŞEHİR" BOOKS

Şaidin BÜYÜKBAYRAM

Master Thesis, Department of Turkish Language Education

Supervisor: Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

June 2019, 151 pages

The purpose of the present study was to examine the books of Ahmet Hamdi Tanpınar "*Huzur*" "*Saatleri Ayarlama Enstitüsü*" and "*Beş Şehir*" in terms of conceptualized structures. Conceptualization is defined as bringing something to the state of being a concept, and concept is defined as the aspect of the designs of the objects, events and situations around a person based on personal observations and experiences, which is converted into language with an abstraction that takes its place in the mind. In agreement with the purpose of the study, the Scanning Model was defined as the method of the present study. Although the universe of the study consisted of all literary works, it was not possible to conduct a study on such an immense source in terms of time and economy; and for this reason, it was determined that the books of Ahmet Hamdi Tanpınar "*Huzur*" "*Saatleri Ayarlama Enstitüsü*" and "*Beş Şehir*" were identified as the sampling of the study; and the Typical Sampling Method, which is one of the purposeful sampling methods, was employed. The data of the study were collected by using the Documentation Technique, and the books "*Huzur*" published in 2014, "*Saatleri Ayarlama Enstitüsü*" published in 2014, and "*Beş Şehir*" published in 2016 by Dergah Publications were used when the data of the study were collected. The data obtained in this respect were presented in two separate tables for each book. The first of these tables showed with which words or phrases the conceptualized structures were made into concepts. The second table is the one in which the conceptualized structures were examined by giving example sentences from the book for better understandability and clarification. For the purpose of examining the data that were obtained from all three books with comparative percentage rates, a third table was prepared and a comparative viewpoint was used in examining the works.

As a result of our study, it was determined that Tanpınar used conceptualized words or phrases at a rate of 2.5-3% in all these three books. This rate is worth considering because it shows the importance of conceptualization. Based on this rate, it is understood that humans must have high-level language skills to create a personal and free world of concepts, and to acquire high-level language skills (listening, speaking, reading and writing). A mind that has a good conceptualization can enter the inner worlds of objects, events and phenomena, see the backgrounds of them, and develop personal and authentic interpretations by developing art and simultaneous thinking skills without being dependent on time and space. The emancipation of the mind and the development of creativity depend on the development of the conceptualization ability.

Keywords: Language, concept, conceptualization

ÖNSÖZ

Dil, nesiller boyu insanoğlunu etkileyen veya insanoğlundan etkilenen canlı bir varlık olarak süregelmiştir. İnsanoğlunun doğa üzerinde düşünmesine imkan tanıyarak, insanoğluna, yapıcı ve yaratıcı bir kimlik kazandıran belki de yegane unsur dildir. Onun gizemli gücü sayesinde, insanoğlu çevresini anlamaya ve anlamlandırmaya başlamış, kopuk ve alakasız insan topluluklarından dünya üzerinde eşsiz medeniyetler kuran toplumlar hâline gelmiştir. İnsanın bu dil yetisinin temelinde, zihnimizin sahip olduğu soyutlama becerisi yatmaktadır. İnsanoğlu, çevresinden aldığı, belirli soyutlamalar yaparak zihnine yerleştirir ve bu soyutlamalara birer tasarım bağlayarak onları kavramlara dönüştürür. Kavramlar, insanın düşünme becerisinin temel yapı taşlarıdır. Bu bakımdan kavramlaştırma, zihnimizin belirli bir kavramlar dünyası oluşturup dünyayı bu kavramlar vasıtasıyla tanımaya, keşfetmeye ve bu yolla yeni bilgiler üretmeye imkan tanıyan, önemli bir zihinsel süreçtir.

Kavramlaştırma, kişisel bir zihinsel süreçtir. Her ne kadar kullandığımız dil, ortak bir dil olsa da, düşüncelerimizi dile getirdiğimiz kelimelerin gösterimleri aynı olsa da, her birimizin zihninde bu kelimelere bağlanan tasarımlar çok başkadır. Her insan kendi kavram ağlarıyla görür hayatı ve onu bu şekilde anlamlandırır. Bu sebeple iyi bir kavramlaştırma becerisine sahip bir kişinin kavramsal farkındalığı yüksek olacak, bu kişi kendisini daha iyi tanıyacak, kelimelerin sözlük anlamlarına takılı kalmadan kelimelerin dünyasına girerek, orada, derinliğine ve genişliğine dolaşabilecek, sadece o anla sınırlı kalmayıp, art ve eş zamanlı düşünme gerçekleştirebilecektir.

Bu araştırmada amaç, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi değerli bir şahsiyetin eserlerini kavramlaştırılmış yapılar açısından incelemektir. Araştırmam süresince değerli bilgi ve tecrübelerini benden eksik etmeyen, yaptığı açıklamalarla zihnimi daha da genişletmemi sağlayıp farklı bakış açılarını görmemi ve aynı şekilde farklı bakış açıları oluşturmamı sağlayan, her defasında değerli zamanını ayırıp bana yardımcı olan, bilimsel etiği, gerek konuşmalarında dile getirerek gerek çalışmalarında bizzat uygulayarak öğrenmemi sağlayan saygı değer Hocam, Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN'a canı gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Buna mukabil, çalışmam süresince gerek kaynaklara ulaşmam konusunda gerek bilgi ve tecrübeleriyle bana yardımlarını eksik etmeyen değerli hocalarım, Dr. Arş. Gör. Perihan Gülce ÖZKAYA'ya ve Dr. Öğretim Üyesi Didem ÇETİN'e, aynı zamanda, hem lisans hem de yüksek lisans derslerim boyunca bilgileriyle, tecrübeleriyle, güler yüzleri ve samimiyetleriyle bizlere bilginin yanında, bir yaşam biçimi kazandıran değerli öğretim üyesi ve araştırma görevlisi hocalarıma yürekten teşekkür ederim.

Her zorlukta yanımda olan, beni destekleyen, bana güç veren değerli aileme ve beni cesaretlendiren sevgili Türkçe öğretmeni arkadaşlarım Ozan BÜYÜKDENİZ ve Bülent ALPAYDIN'a yürekten teşekkür ederim.

Son olarak, gerek tezimi okuyup düzeltmeler yapmama yardımcı olan, gerek her zorlukta yanımda olup bana umut veren değerli arkadaşım ve meslektaşım Feriha YILMAZ'a en kalbi duygularıyla teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
EKLER DİZİNİ.....	xii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Giriş.....	1
1.2. Araştırmanın Problemi.....	2
1.3. Araştırmanın Amacı.....	3
1.4. Araştırmanın Önemi.....	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
1.6. Araştırmanın Sayıltıları.....	3
1.7. Tanımlar.....	4

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kavram.....	5
2.2. Kavramlaştırma.....	7
2.2.1. Kavramlaştırma ve Duygu Değeri İlişkisi.....	12
2.2.2. Kavramlaştırma Eğitimi.....	13
2.3. İlgili Araştırmalar.....	18

BÖLÜM III YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli (Deseni).....	21
3.2. Evren ve Örneklem	21
3.3. Verilerin Toplanması	21
3.4. Verilerin Analizi	22

BÖLÜM IV BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Huzur Kitabında Yer Alan Kavramlaştırmalara İlişkin Bulgular	23
4.2. Saatleri Ayarlama Enstitüsü Kitabında Yer Alan Kavramlaştırmalara İlişkin Bulgular	31
4.3. Beş Şehir Kitabında Yer Alan Kavramlaştırmalara İlişkin Bulgular	38
4.3.1. Ankara Bölümüne İlişkin Bulgular.....	39
4.3.2. Erzurum Bölümüne İlişkin Bulgular.....	43
4.3.3. Konya Bölümüne İlişkin Bulgular.....	50
4.3.4. Bursa'da Zaman Bölümüne İlişkin Bulgular.....	54
4.3.5. İstanbul Bölümüne İlişkin Bulgular.....	61
4.4. Kitaplardaki Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Oranları.....	73

BÖLÜM V TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma	75
5.2. Sonuç ve Öneriler	77
KAYNAKÇA.....	81
EKLER.....	84
ÖZGEÇMİŞ	152

TABLolar DİZİNİ

Tablo 4.1.1. Huzur Kitabında Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları.....	1
Tablo 4.1.2. Huzur Kitabında Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması.....	2
Tablo 4.2.1. Saatleri Ayarlama Enstitüsün Kitabında Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları.....	3
Tablo 4.2.2. Saatleri Ayarlama Enstitüsü Kitabında Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması.....	4
Tablo 4.3.1.1. Ankara Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları.....	5
Tablo 4.3.1.2. Ankara Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması.....	6
Tablo 4.3.2.1. Erzurum Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları.....	7
Tablo 4.3.2.2. Erzurum Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması.....	8
Tablo 4.3.3.1. Konya Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları.....	9
Tablo 4.3.3.2. Konya Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması.....	10
Tablo 4.3.4.1. Bursa'da Zaman Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları.....	11
Tablo 4.3.4.2. Bursa'da Zaman Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması.....	12
Tablo 4.3.5.1. İstanbul Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları.....	13
Tablo 4.3.5.2. İstanbul Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması.....	14
Tablo 4.4.1. Kitaplardaki Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Oranları.....	15

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.2.1. Ortak Anlatım Alanı.....	1
Şekil 2.2.2. Kişiler Arası Süreç Oluşturma Safhaları	2

EKLER DİZİNİ

EK 1. Huzur Kitabında Yer Alan Kavramlaştırmalar.....	1
EK 1.1. Huzur Kitabında Yer Alan Kavramlaştırmalara İlişkin Açıklamalar.....	2
EK 2. Saatleri Ayarlama Enstitüsü Kitabında Yer Alan Kavramlaştırmalar.....	3
EK 2.1. Saatleri Ayarlama Enstitüsü Kitabında Yer Alan Kavramlaştırmalara İlişkin Açıklamalar.....	4

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1 Giriş

Dil, asırlardan beri insanı ve onun ilgili olduğu birçok alanı ilgilendiren önemli bir kavram olmuştur. İnsanlar arasında iletişimi ve etkileşimi sağlaması hasebiyle dil hakkında, bugüne kadar onlarca çalışma yapılmış, teori ortaya konmuştur. Güncel Türkçe Sözlükte, “insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban” olarak tanımlanan dilin, düşünce ve duyguların iletiminde önemli bir noktada olduğu görülmektedir. Güneş (2014), dili bir sistem olarak ele alarak, onun, girdi ve çıktılarının olabileceğini vurgulamakta, değişip gelişebileceğini öne çıkarmaktadır. Nitekim Aksan (2015), bir toplumun geçirdiği bütün kültür değişimlerinin dilde yankısını bulacağını söyleyerek onun canlı bir varlık olduğunu ayrıca vurgulamak istemiştir.

Çebi (2008), soyut düşünerek kavramlaştırmalar yapmanın, sembol kullanmanın, sembolik düşünme yoluyla dış dünyayı zihinde temsil edebilmenin ancak dil sayesinde gerçekleşebileceğini ifade ederek dil ile kavramlaştırma arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır.

Türk Dil Kurumu ([TDK], 2018)'na göre kavramlaştırma, “kavramlaştırmak işi”; kavramlaştırmak, “kavram durumuna getirmek” anlamına gelmekte, kavram ise “bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon” anlamına gelmektedir. Aynı zamanda Aksan (2016), kavramı, “insanın çevresindeki nesnelere, olay ve durumlara ait, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan tasarımların zihinde yer eden ve bir soyutlamayla (abstraction) dile dönüşen yönü” olarak tanımlamaktadır (s.53). Her iki tanımda da dikkat edilecek hususlar bulunmaktadır. Bunlar, kavramın, “kişisel”, “zihinsel” ve “gözlem ve deneyimlere dayalı” olması olarak gösterilebilir. Buradan anlaşılacağı

üzere kavramlaştırma, olay, düşünce ve nesnelere ilgili belirli yaşantılar ve düşünme biçimleri doğrultusunda iç dünyada duyulanların zihinsel işlemlerden geçerek soyut kavramlar olarak insan belleğinde yer etmesidir. Kavramlaştırmanın sağladığı bu imkân ile dile yeni kavramlar kazandırılmakta, var olan kavramlar yeni anlamlar kazanmakta ve dil değişip gelişebilmektedir. Kavramlaştırma, kişilere, kullanılan dilin bireyselleştirilmesi ve bu yolla zihinsel özgürleşmenin kapılarını açması bakımından da oldukça önemli bir konumdur. Bu yönleriyle kavramlaştırma, dilin canlı bir varlık olduğunu, onun gelişip değişebildiğini göstermesi bakımından önemli bir konu alanını teşkil etmektedir.

1.2. Araştırmanın Problemi

Bu çalışmada Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü ve Beş Şehir adlı kitapları, kavramlaştırılan kelime, kelime grubu, cümle ve paragrafların hangileri olduğu, kavramlaştırılan kelime, kelime grubu, cümle ve paragrafların sayılarının kaç olduğu ve bu kelimelerin kitaplardaki toplam kelime sayısına oranının ne olduğu problemi doğrultusunda incelenecektir. Bu probleme bağlı olarak, çalışmada dört alt probleme yer verilecektir:

1. Huzur kitabında yer alan kavramlaştırılmış yapılar nelerdir ve bunların kitaptaki toplam kelime sayısına oranı kaçtır?
2. Saatleri Ayarlama Enstitüsü kitabında yer alan kavramlaştırılmış yapılar nelerdir ve bunların kitaptaki toplam kelime sayısına oranı kaçtır?
3. Beş Şehir kitabında yer alan kavramlaştırılmış yapılar nelerdir ve bunların kitaptaki toplam kelime sayısına oranı kaçtır?
4. Beş Şehir kitabında bulunan Erzurum, Ankara, Konya, Bursa'da Zaman ve İstanbul bölümlerinin her birinde yer alan kavramlaştırılmış yapılar nelerdir ve bu yapıların bölümlerin kendi içindeki kelime sayısına oranı kaçtır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü ve Beş Şehir adlı kitaplarını, kavramlaştırılmış kelime, kelime grupları, cümle ve

paragraflar açısından incelemek ve elde edilen verileri, istatistiki olarak karşılaştırmalı bir şekilde sunmak amaçlanmıştır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Karatay (2007), çocuk edebiyatının ve ürünlerinin amacını dile getirirken; Çocuğa yaşamı tanıtmaya, kendine güven duygusunu geliştirme, insana ve çevreye karşı duyarlı olma bilincini kazandırma, öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirme gibi faktörlerden bahseder. Devam ederek, farklı alanlara ve kavramlara karşı ilgi uyandırma, çocukta dil gelişimini sağlama, çocuğun zihinsel gelişimine katkı sağlama, hayal gücünü, yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirme, kişilik gelişimine olumlu katkılarda bulunma gibi başka oldukça önemli faktörleri dile getirir. Kavramlaştırma, tüm bu faktörleri karşılayabilecek önemli bir unsurdur. Kavramlaştırma, yaşantı temelli zihinsel bir beceri olması hasebiyle çocuğun hem yaşam biçimini, hem de zihin yapısını etkileyip bunları olumlu yönde değiştirebilecek bir konumdur.

Kavramlaştırmanın Ahmet Hamdi Tanpınar gibi büyük ve değerli bir yazarın eserlerinde araştırılarak konunun önemini ortaya koyması açısından bu çalışmanın alan yazına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Kavramlaştırma birçok alana nüfuz eden, birçok alandan etkilenen ve birçok alanı etkileyen önemli bir konu alanını oluşturmaktadır. Alan yazın, bu bağlamda hazırlanmış çalışmalardan yoksundur. Konunun önemini ortaya koyması açısından çalışmanın, alan yazına az da olsa katkı sunacağı düşünülmektedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü ve Beş Şehir adlı kitaplarıyla sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Sayıltıları

Çalışma, dilsel verilerden kavramlaştırma ve kavramlaştırma süreci ile ilgili çıkarım yapılabileceği varsayımına dayanmaktadır.

1.7. Tanımlar

Dil: Dil, insanlar arasından anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti koruyan, birleştiren ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örölmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir (Ergin, 2002).

Kavram: İnsanın çevresindeki nesnelere, olay ve durumlara ait, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan tasarımların zihinde yer eden ve bir soyutlamayla (abstraction) dile dönüşen yönü (Aksan, 2016).

Kavramlaştırma(k): Kavram durumuna getirmek (Türk Dil Kurumu ([TDK], 2019).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde “Kavram” ve “Kavramlaştırma” ve “İlgili Araştırmalar” alt başlıklarına, yer verilmiştir.

2.1. Kavram

Kavramın ne olduğu giriş bölümünde açıklanmıştı. Bu başlık altında, kavram oluşturma sürecine ve önemine değinilmiştir.

Chomsky (2001), olağan insan zekâsının, belki duyu verilerinden yararlanarak ama bağımsız amaçlarla geliştirilen kavram ve ilkeler çerçevesinde bilişsel bir dizge oluşturarak, kendi iç kaynakları yoluyla bilgi edinebilme gücüne sahip olduğunu söyler. Ayrıca her türlü eğitim ya da deneyimin ötesine geçecek biçimde yeni düşünceler üretme ve onları uygun, değişik biçimlerde anlatma yeteneğinin de yine bu becerilere bağlı olduğunu söyler. Anlaşılacağı üzere, kavramlar bilgi edinme ve yeni düşünceler üretme yeteneğinin temelini oluşturmaktadır. İnsanlar, her gün yüzlerce farklı algısal dikkat gerektirecek yaşantılar içerisinde girmektedirler. Çoğu yaşantı ve deneyim de onlar için ilk olacaktır. İnsan zekâsı bu yeni durumları anlamak ve anlamlandırmak için öncelikle zihninde var olan kavramlar ağını işe koşacak ve bu yeni durumu zihnindeki bir şemaya yerleştirerek, onu var olan kavram ağına eklemeyerek ona anlam verecektir. Bu yeni durum, o insan için tamamen farklı bir deneyimse ve zihnindeki herhangi bir kavram ağı, şema, ilkeyle vb. onu anlamlandıramıyorsa kişi, zihninde bu yeni durum ile ilgili yeni bir kavram oluşturma yoluna gidecektir.

Bu konuda Bozkurt (2018), kavramların, insanların yaşamını sürdürmesine yardımcı olan en temel zihinsel oluşumlar olduğunu söylemektedir. İnsanların, kavramlar yoluyla tanıdıklarını, ayırt ettiklerini, seçtiklerini ve birleştirdiklerini söyleyen Bozkurt (2018), aynı zamanda kavramların, bilgiyi işleme ve depolama sürecinde kullanılan tüm araçların da (sahneler [scripts], şemalar

[schemata], anlam ağıları [semantic networks] vb.) bileşeni konumunda olduğunu söylemektedir. Buradan anlaşılacağı üzere kavramlar olmadan, insanların zihinlerinde belirli anlam ağıları kurmaları, şemalar oluşturmaları, sahneler kurup onlara çeşitli tasarımlar bağlayarak yavaş yavaş zihin dünyalarını ve dolayısıyla kendilerini var etmeleri olanaksız görünmektedir. Bu bağlamda bireylerin her bir deneyimi, kavramların dolayısıyla sahnelerin, şemaların ve anlam ağlarının yeniden yapılandırılması anlamına gelmektedir. Bu bilgiler ışığında bilginin yapılandırılması odağında düzenlenmiş eğitim yaşantılarının planlanmasında, kavramlaştırma araştırmalarının sonuçları anahtar bir işlev üstlenmektedir.

İnsanların dil ediniminde soyut, somut bütün varlıklar, olay ve olgular zihinsel bir süreçten geçirildikten sonra bilgi değeri kazanmaktadır. Bilgi değeri kazandırılan bu soyut sembollerin hatırlanabilmesi ya da bildirişim ortamında kullanılabilmesi için bireyin uyarıcı durumundaki varlıkları anlamlandırması gerekir. Bu anlamlandırma esnasında işe koşulacak birincil zihinsel ögeler kavramlardır. Bu doğrultuda her birey, duyu organlarıyla uyarıcılardan gelen etkiyi algılayıp anlamlandırarak dil edinimi sürecinde kavram oluşturmakta, oluşturduğu bu kavramları bildirişim ortamında hatırlama işlemiyle anlamlandırarak kullanabilmektedir. Bu hatırlama esnasında kavram, oluşturulduğu ortamdan, olaydan, olgudan, durumdan veya objeden bağımsız olarak zihinde canlanmaz. Bilakis uzaydaki soyut, somut varlıklarla birlikte nesne, olay ve olgulardan oluşan birbirleriyle ilişkili uyaranlar takımı zihinsel bir süreçten geçirildikten sonra kavramlaştırıldığından, her bir kavram ilişkili olduğu tasarım veya çağrışımlarıyla tanınıp hatırlanmaktadır (Karadüz, 2004).

Dünyanın en zeki canlıları olarak bizler, çok karmaşık zihinsel işlemler yapabilmemizi, soyutlama becerisine borçluyuz. Bu beceri en üst düzeyde dil aracılığıyla biçimlenir. Dil, zihni, kavramlar yoluyla biçimlendirir ve kavram oluşturma temeline de bu soyutlama becerisi yatar. Soyutlama zorunlu olarak ayırt etme, tanıyıp öğrenme ve ayıklayıp seçmeyi içerir (Coşkun, 2011). Vygotsky (1985) bu konuda, kavram oluşturma, içinde temel anlaksal işlevlerin tümünün yer aldığı karmaşık bir etkinliğin sonucu olduğunu söylemiş ve kavramın oluşmasını sağlayan şeyin temelde, algılama ve algısal malzemenin zihinde işlenmesi olduğunu belirtmiştir. Kavram oluşturmak için aynı zamanda soyutlama yapmak, ögeleri seçip ayırmak da gereklidir.

Kavramların oluşturulamaması durumunda kişinin çevresinde olup biten herhangi bir şeyi anlayıp anlamlandırması imkânsız görünmektedir. Çoğu zaman sözcük, obje, olay, olgu ve durum aynı olduğu hâlde kişilerin onlara yüklediği anlamlar ve onlarda algıladığı özellikler hasebiyle zihinlerindeki temsilleri farklı olur (Ülgen, 2004). Bu bağlamda, kavramlar, kişisel bir hayat görüşünün temelini oluşturmakla beraber, onun devam ettirilmesinin de en temel koşuludur. Kavramlaştırma becerisinden yoksun bir zihin, yenilenmeye, değişip gelişmeye, üretmeye her zaman kapalı kalacaktır ve nesnelere, düşüncelere, olay ve olgulara kendince bir anlam verip onları yorumlamak yetisinden de uzak olacaktır. Bu bakımdan kavramlaştırma insan için hayati bir önem arz etmektedir.

2.2. Kavramlaştırma

Coşkun (2009), kavramlaştırmanın kelimelerin iç dünyasında derinliğine ve genişliğine dolaşp, düşünebilmekle gerçekleşeceğini dile getirmiştir. Dolayısıyla kavramlaştırma, kişisel anlam kurma sürecidir de denebilir. Böylelikle daha önce hiç kimsenin dikkatine şayan olmayan bir nesnenin herhangi bir bireyin zihninde, bambaşka dünyalara açılan bir kapı hâline gelebilmesi, kavramlaştırmanın insana sunduğu imkânlardan belki de en güzelidir. Bu bağlamda, Vygotsky (1985), sözcük anlamlarının statik olmadığını, aksine dinamik olduklarını ve çocuğun gelişmesiyle beraber, değişen düşünce biçimleriyle beraber sözcüğe yüklenen anlamın değişebileceğini vurgulamıştır.

Aksan (2015) ise kavramlaştırmayı, dünyadaki nesne ve olayların belirli bir ses bileşimiyle simgeleştirilmesi olarak ele almış ve kavramlaştırmaya, nesne, olay veya devinimlere ad verme olarak yaklaşmıştır. Örneğin, Türklerin dillerinin bilinen en eski döneminde güneşi “kün” diye adlandırdıklarını ve güneşin doğması ve batması arasında geçen zamanı da yine bu kelimeyle anlattıkları dile getirmiştir.

Bu yaklaşım, Coşkun (2009)'un yaklaşımından farklı gözükmektedir. Çalışmada ele alınan yaklaşım, Coşkun (2009)'un yaklaşımı olacaktır. Kavramlaştırmanın kelimelerin duygu ve düşünce dünyasına girmekle gerçekleşeceğini söyleyen Coşkun (2009), her kelimenin tarihten getirdiği ve günümüzde kazanmaya devam ettiği duygu ve düşünce dünyasının olduğunu söylemiş ve bu dünyaya girebilmek

için de art ve eş zamanlı bir düşünmenin ve araştırmanın gerekli olduğunu dile getirmiştir.

Bu doğrultuda bir örnek vermek gerekirse ağaç kelimesini kavramlaştırabilmek için kelimenin dünyasında art zamanlı bir yolculuğa çıkarak, onun beslenme, korunma, savunma, barınma, deniz ulaşımı gibi alanlarda kullanıldığını; aynı zamanda da eş zamanlı bir yolculuğa çıkarak onun yine beslenme, barınma, kağıt üretimi, zanaat, sanat gibi alan ve konularda yer aldığını fark etmek ve bunu idrak etmek gerekmektedir. Bu durum herhangi bir nesne, olay, durum, olgu veya kişi için de geçerlidir. Bu durumu daha iyi anlatabilmek için aşağıda Necip Fazıl Kısakürek (1999)'in Çile kitabında yer alan kaldırımlar şiirinin bir dördlüğü üzerinden açıklama yapılacaktır.

...

Kaldırımlar, çilekeş yıldızların annesi;

Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.

Kaldırımlar, duyulur ses kesilince sesi;

Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.

...

(Çile, s.156)

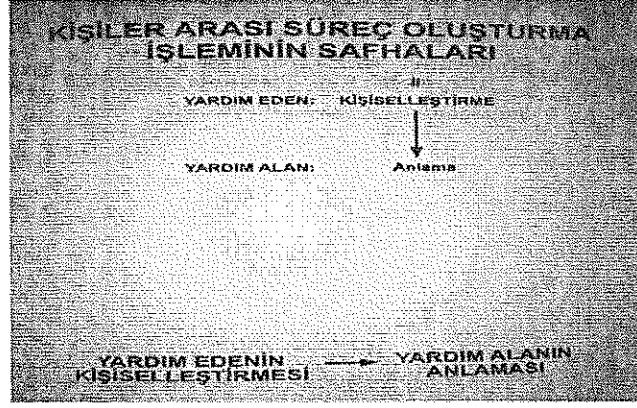
Necip Fazıl, bu dörklükte, kavramlaştırılan kelime ile kavramlaştıran kelimeleri bir arada kullanarak güzel bir kavramlaştırma örneği sunmaktadır. Kaldırımlar, anne, insan ve lisân kelimeleri ile kavramlaştırılırken, aynı zamanda anne, insan ve lisân kelimelerini de kendi içinde kavramlaştırarak kullanmaktadır. Yani iç içe geçmiş kavramlaştırılmış yapılar kullanarak hem anlatımını zenginleştirmiş hem de geniş bir kelime hazinesine sahip olduğunu bize göstermiştir. Bu dördülüğün ne anlam ifade ettiğini çözümlenebilmek için kelimelerin iç dünyalarına girmek, onların gökyüzlerinde gezinmek, sahip oldukları duygu ve düşünce dünyalarında dolaşarak art ve eş zamanlı bir düşünme gerçekleştirerek anne kelimesinin, sevgi, merhamet, koruma, hoşgörü, iyilik ve saflık olarak kavramlaştırıldığını; insan kelimesinin, canlı olma, yaşama, mutluluğa, sevince ve hüzne sahip olabilme olarak kavramlaştırıldığını; lisan kelimesinin, anlama, anlatma, kendini ifade etme olarak kavramlaştırıldığını idrak etmek gerekmektedir. Necip Fazıl bu yolla, kaldırımları, canlı bir varlık olarak kavramlaştırmış, onları koruyucu, kollayıcı, sevgi dolu, merhametli ve anlaşılacak istenen canlı şahsiyetler olarak görmüştür.

Akarsu (1998), Humboldt'un dilin bir dış iletişim gereksiniminden doğmadığını, bir iç gereksinimden, nesnelere üzerinde bir görüş kazanma gereksiniminden doğduğunu söyleyerek gramercilerin hiçbir zaman keşfedemeyecekleri bir şey keşfettiğini dile getirmiştir ve bu da: *Dilin iç biçimi*'dir. Bu, *dilin iç biçimi* ne bir mantıksal kavram ne de fiziksel bir sestir. Bu, öznel bir görüş, dillerin çeşitliliğinin ilkesi, duygu ve hayal gücünün ürünü, kavramın bireyselleşmesidir. Böylelikle bizce, Humboldt, kavramlaştırmanın özünü ifade ederek, kullanılan kavramlar bireyselse, herkesin sözcüğe başka bir tasarım bağlayacağını dile getirmiştir. Kullanılan sözcüğe herkes tarafından başka bir tasarımın bağlanması, tamamen kişisel bir yaşamı gerektirir. Kavramlaştırma, kullanılan kelimeleri kişiselleştirdiği gibi dolayısıyla kullanılan bilgiyi ve dili de kişisel hâle getirir.

Bozkurt (2012)'un da belirttiği gibi kavramlaştırma bilişsel psikoloji ve bilişsel dilbilim alanlarının odaklandığı zihinsel süreçlerdendir. Çünkü bilginin yapılandırılması ve sunumu çerçevesinde farklı bilgi depolama biçimleri olan sahneler, şemalar, imgeler, ilkeler ve genellemeler, özünde kavramlaştırma sürecini içermektedir. Bu bakımdan kavramlaştırma, eğitimi ve öğretimi kişiselleştirmede, bireye uygun ortamlar yaratmada, bireyin iç dünyasına seslenmede ve bireye ulaşmada oldukça önemlidir. Yapılandırıcı yaklaşıma göre bireyler bilgileri, zihinlerindeki modellere ya da şemalara göre alırlar. Birey zihnindeki bu model veya şemalar ışığında yeni bilgileri incelemekte, seçmekte, almakta ve zihninde düzenlemektedir. Bu süreçte kavramlar büyük önem taşımaktadır. Kişiler yeni kavramları öğrenirken zihin modellerine veya şemalarına yerleştirir. Bu sebeple yeni öğrenilen kavram kişinin yaşam deneyimine ne kadar dayandırılırsa o kadar kolay ve etkili öğrenilmektedir (Güneş, 2007). Böylelikle özellikle modern eğitim anlayışı çerçevesinde, kendine güvenen, girişimci, araştıran, problem çözen, eleştirel düşünebilen bireyler yetiştirmekte kavramlaştırma bir elzem olarak görülmektedir.

Kavramlaştırma iletişimde önemli bir kavram olan empatinin de değerini ortaya koyması açısından önemlidir. Carkhuff (2014), Şekil 2'de görüleceği gibi, kişiler arası süreç oluşturma işleminin safhalarını vermekte ve yardım edenin yardım alana daha iyi yardımcı olabilmesi için kişiselleştirmeden bahsetmektedir. Bu kişiselleştirme, içselleştirme ile ilintilidir ve karşılaşılan durumu, anlamı daha iyi anlamlandırmayı ve kavramayı sağlar. Yardım eden anlamı kişiselleştirmesi

sürecinde kavramlaştırmadan yararlanacağı için ve kavramlaştırma becerisi, bütün bu durumların bilinmesini gerektirdiğinden, sağlıklı ve etkili bir iletişimin de önkoşulu mahiyetinde olacaktır.

Şekil 2.2.2. : *Kişiler Arası Süreç Oluşturma Safhaları*

Bu bağlamda Coşkun (2009)'a göre kavramlaştırmanın kişiye etkili dinleme becerisi kazandırma, üretici düşünme gücüne sahip olabilme, cümlelerdeki uyumu anlayıp kavrayarak, günlük hayatta da uyum içinde yaşamayı öğrenme, okuma ve konuşma esnasında kelimeler arasında duyu ve düşünce yüklerine uygun ritmik duraklamalar yapabilme gibi birçok önemli katkısı vardır. Ayrıca Coşkun (2009), kavramlaştırmanın kelimelere ve kelimelerin ad oldukları nesne, duygu ve düşüncelere sahiplenmeyi de beraberinde getireceğini dile getirmiş ve ancak bu yolla edinilen kelimelerin kişilerin kelime hazinesinde yer edineceğini belirtmiştir. Kelimeyi sahiplenmek, ona ve onun ad olduğu nesne, duygu veya düşünceye de saygıyı beraberinde getirecektir. Bu bakımdan kavramlaştırma üretici, geliştirici, olgunlaştırıcı ve problem çözücü bir dilin, toplumsal uyumun da önemli bir ayağını oluşturur.

Banarlı (2017, s.52), Nevai'nin nazarında Türkçe kelimelerin birer nazar gülü olduğunu belirtmiş ve onun Türkçenin derinliklerine daldığı zaman gördüğü güzellikleri şöyle anlattığını dile getirmiştir:

Bu âlemin gül bahçelerine girdim. Gülleri feleğin güneşinden daha parlaktı. Her yanında göz görmedik, el değmedik daha neler ve neler vardı. Ama bu mahzenin yılanı kan dökücü ve bu güllerin dikenini sayısızdı. Bunları görünce düşündüm ve dedim ki: Demek bizim Türk

şairleri bu korkulu ve dikenli yollardan çekindikleri için Türkçeyi bırakıp gitmişler. Ben Türkçenin fezasında tabiatimin atını koşturdum; hayalimin kuşunu kanatlandırdım. Vicdanım bu hazineden, nihayetsiz kıymetli taşlar, la'ller, inciler aldı; gönlüm, bu gül bahçesinin türlü çiçeklerinden uçsuz bucaksız güzel kokular kokladı.

Buradan da anlaşılacağı üzere, Nevai, Türkçenin derinliklerinde, semalarında özgürce dolaşabilen, Türkçe aşığı bir şahsiyetti ve gerçek manada bir kavramlaştırma becerisine sahipti. Bu sayede Türkçeyi bir anadil olarak benimseyebilmiş, ona saygı duymuş, ona değer vermiş ve kendisi gibi kavramlaştırma becerisine sahip olamayıp Türkçeyi bırakıp gidenlere sitem etmiştir. Kavramlaştırmanın özellikle bu yönü kelimeleri ve onların temsillerini olabildiğince düşünmek, onlarla yaşamak, yaşadıkça yaşatmak ve onlara saygı ve sevgi duymak dikkate şayandır.

Cebeci (2008), sembolik tasarımlamadan bahseder ve bunun insanın bilincinde olarak kendini ve evreni zihninde temsil etme, canlandırma, soyut düşünce planında kavramlaştırma yapma olduğunu dile getirir. Bilincinin açık olduğu her anda her insan bir anlam ve sembol dünyasıyla karşı karşıyadır, bir anlam ağı ile sarıp sarmalanmıştır. İnsan, kendine ördüğü bu anlam ağı içerisinde aralıksız durum tanımlaması yapar, kendisinin ve başkalarının eylemlerini yorumlar, anlamlandırır ve bu anlamlar temelinde eylemler gerçekleştirir. Kavramlaştırma bu bakımdan zihinsel dünyaya açılan bir kapıdır ve kavramlaştırma olmadan anlama da anlamlandırma da olmayacaktır. Zihinsel temsillerin oluşturulabilmesi, bunların yenilenmesi, değiştirilmesi ve hatta yok edilmesi için kavramlaştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Bozkurt (2012), insanın yaşama becerisinin temeli olan kavramlaştırmanın, soyutlama ve ulamlama işlemleriyle algılama, ayırt etme, seçme, birleştirme işlemlerini içerdiğini belirtmiştir. Bu bağlamda kavramlaştırma yaratıcı düşünme ve üretme becerisinin de temelini oluşturmakta, yeni bir terkip meydana getirmenin önkoşulu mahiyetinde görünmektedir. Yaratıcı düşünme ve yaratıcılık Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018)'nda, öğrencilere kazandırılması ve öğretmenlerde geliştirilmesi gereken temel becerilerden biri olarak ele alınmış ve programın yetkinlikleri içerisinde ifade edilmiştir. Bu bakımdan üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır.

Dünya üzerindeki kavram organizasyonunu tecrübe etmede ve bilgiyi uygunlaştırmada, metaforun öncelikli yol olduğunu dile getiren Şerifoğlu (2012),

üzerine ekleyerek metaforun dünya hakkında yeni bir bilgi sağlamaktan ziyade bilgiyi kavramlaştırma ile metaforun zihni gücünün ortaya çıktığını belirtmiştir. Buradan açıkça anlaşılacağı üzere, kavramlaştırma metafor için de bir ön koşul mahiyetinde, önemli bir zihinsel süreçtir.

2.2.1. Kavramlaştırma ve Duygu Değeri İlişkisi

Temelde, belirli bir bağlam içerisinde bir sözcüğün, bazı duygusal anlamlar kazanması olarak tanımlanan duygu değeri, o sözcüğün bağlam içerisinde çağrıştırdığı ruhsal anlam (Uçan, 2010) olarak ifade edilmektedir.

Bu açıdan duygu değeri, hem kavramlaştırmanın içinde yer alan hem de kavramlaştırmayı tam olarak karşılamayan bir yapı sergilemektedir. Duygu değeri, kavramlaştırmanın ifade ettiği gibi kelimelerin dünyasına girerek orada art ve eş zamanlı bir yolculuk yapıp kelimelerin duygu ve düşünce dünyasında gezinerek onların yansıttığı anlamları yeniden oluşturmak değil, kelimenin belirli bir bağlamda çağrışım yoluyla kazandığı esenlikli veya esenliksiz (Korkut, 1996) duygusal çağrışımlardır. Bu bakımdan, kavramlaştırma daha geniş bir anlamı ve içerisine kelimelerin tarihten kendisiyle birlikte getirdiği ve kişilerin yaşantıları sonucu o kelimelere bağladığı her türlü tasarımı (olay, durum, olgu, nesne, kişi vb.) ifade ederken duygu değeri, bunun belirli bir kısmı olan duygusal çağrışımları karşılamaktadır. Aşağıda, bu durumun daha iyi anlaşılması için Korkut (1996, s.33)'un Şiirde Duygu Değeri ve "Aşk" adlı çalışmasında ulaştığı sonuçlardan bir örnek verilecektir.

*"İ. (...) İki şey: aşk ve şiir
bunlar kuşkuyla çiftleşir,
(...) İki şey: aşk ve şiir
mutsuzlukla beslenir biri
biri ona dönüşür.*

(Cemal Süreya, Beni Öp Sonra Doğur Beni, "İki şey")"

Şiirde görüleceği gibi "aşk" ve "şiir", "kuşku" ve "mutsuzluk" hisleri ile birleşiyor ve kendilerine birer "duygu değeri" kazanıyorlar. Bu gerçekleştirilirken kelimenin dünyasına girilmemiş ve orada art ve eş zamanlı bir gezintiye çıkılmamıştır.

Yaşantı ve deneyim sonucunda “aşka” ve “şiire” bu duygular bağlanmıştır. Duygu değeri bu yönüyle kavramlaştırmanın bir parçasını oluştursa da fakat;

“Saatler de böyledir. Sahiplerinin mizaçlarındaki ağırlığa, canı tezliğe, evlilik hayatlarına ve siyasi akidelerine göre yürüyüşlerini ister istemez değiştirirler. Bilhassa bizim gibi üst üste inkılaplar yapmış, türlü zümreleri ve nesilleri geride bırakarak, dolu dizgin ilerlemiş bir cemiyette bu sonuncusuna, yani az çok siyasi şekline rastlamak gayet tabiidir. Bu siyasi akideler ise çok defa şu veya bu sebeple gizlenen şeylerdir. Hiç kimse ortada o kadar kamu müeyyidesi varken elbette durduğu yerde, "Benim düşüncem şudur" diye bağırır. Yahut gizli bir yerde bağırır. İşte bu gizlenmelerin, mizaç ve inanç ayrılıklarının kendilerini bilhassa gösterdikleri yer saatlerimizdir. Sahibinin en mahrem dostu olan, bileğinde nabzının atışma arkadaşlık eden, göğsünün üstünde bütün heyecanlarını paylaşan, hülasa onun hararetiyle ısınan ve onu uzviyetinde benimseyen, yahut masasının üstünde, gün dediğimiz zaman bütününü onunla beraber bütün olup bittisiyle yaşayan saat, ister istemez sahibine temessül eder, onun gibi yaşamağa ve düşünmeğe alışır.” (Ahmet Hamdi Tanpınar, Saatleri Ayarlama Enstitüsü, s.15-16)

örneğinde görüldüğü gibi kelimenin ve kelimenin ad olduğu varlığın dünyasında derinliğine ve genişliğine bir düşünme gerçekleştirmek ve art ve eş zamanlı bir düşünme gerçekleştirerek onun gerçekliğini kendinde yeniden var etmek gibi bir sürece girilmemektedir. Tanpınar, bunun güzel bir örneğini sunduğu yukarıdaki örneğinde, “saatin” dünyasında gezinmiş, art ve eş zamanlı düşünceler gerçekleştirmiş ve neticesinde ona yaşayan ve düşünen, sahibinin kişiliğini ve tarihin getirdiklerini kendinde taşıyan canlı bir varlık olarak bakmıştır.

Sonuç olarak duygu değeri, kavramlaştırma sürecinin içinde yer alan, ondan tamamen farklılaşmayan ve kavramlaştırmanın belirli bir yönünü oluşturan önemli bir çalışma alanıdır denebilir.

2.2.3. Kavramlaştırma Eğitimi

İnsanların dış dünyaya ait gerçeklikleri belirli bir bilgi formuna dönüştürüp, soyutlayarak zihinlerinde belirli bir kavram oluşturdukları ve bu kavramlar vasıtasıyla düşünüp, karar alıp eylemde buldukları bilinen bir gerçektir. Çocuk, yaşamının ilk anlarından itibaren giriştiği bu kavram oluşturma ve kelime öğrenme sürecine birçok farklı şekilde katılabilmektedir. Özellikle ortaokul seviyesine gelen

ve soyut düşünme becerilerinin artmaya başladığı çocuklarda bu durum giderek artan bir şekilde ilerlemektedir.

Kavramlaştırma eğitiminin, bu noktada, soyut düşünme becerisinin arttığı dönemlerde verilmesi daha uygun olacaktır. Temelde, kelimelerin dünyasında art ve eş zamanlı bir yolculuğa çıkmak, onların dünyasında derinlemesine ve genişliğine dolaşabilmek ve görünmeyeni görebilmek olan kavramlaştırma, aynı zamanda bilinçli ve yaşanan anın farkında olmayı ve yaşantı ve deneyimlerin kişiye hissettirdiklerini ve düşündürdüklerini görebilmeyi ve anlayabilmeyi temel almaktadır. Bu doğrultuda, çocukta, yaşayarak, yaşatarak ve hissederek öğrenme yoluyla kelime hazinesini geliştirmek için, kavramlaştırma eğitimi önemli görünmektedir. Bu bağlamda, çocukta kelime hazinesi geliştirmek değil, “*kavramlaştırılmış kelime hazinesini*” geliştirmek birincil hedef olmalıdır.

Aşağıda, çocukta kavramlaştırılmış kelime hazinesini geliştirmek için kullanılabilecek birkaç çalışma örneği sunulacaktır.

1. Çocukta kavramlaştırılmış kelime hazinesini geliştirmenin ilk ve en önemli yönü, çocuğu, kavramlaştırılmış kelimeler açısından zengin olan, belirli bir dil yetkinliğine sahip olan metinler ile karşılaştırmak ve bu metinler üzerinde doğru bir kavramlaştırma çalışması yapmaktır. Bu duruma örnek teşkil etmesi açısından Coşkun (2009, s.167)'un Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Çocuk Temalı Şiirlerinde Kavramlaştırma isimli çalışmasından bir örnek durum sunulacaktır.

Cengiz'in Dediği

Gökleri severken

Kuş olmak isterim de

Dağları, ormanları severken

Kaplan olmak istemem.

(Kuş Ayak, 1971; Cengiz'in Dediği, 106)

Bu şiirde gök, kuş, dağ ve orman kelimeleri kavramlaştırılmış kelimelerdir. Ailede ve okulda aldığı dil eğitimi, çocuğun, gök kelimesiyle güzelliğin, maviliğin, genişliğin, ferahlığın; kuş kelimesiyle yolculuğun, özgürlüğün, ulaşabilmenin, sevimliliğin; dağ kelimesiyle yüksekliğin, heybetin, üstünlüğün; orman kelimesiyle gizliliğin, korunmanın, saklanmanın, havadarlığın, temizliğin; kaplan kelimesiyle gücün, yırtıcılığın, yaşamak için yemenin ne olduğunu algılaması ve kavraması beklenir. Sevmek kelimesi ise anne, aile, doğa, dünya, yurt, insan kelimeleriyle canlandırılarak, kavramlaştırılabilir. Yaşatılmayan, iç dünyada yer edinmeyen kelimeler, ister soyut ister somut olsun kavram olamazlar. Şiirde kaplan, ilk bakışta zarar veren olarak algılanabilir.

Şairin kaplanı zarar veren olarak algılatmaya çalışması mümkün değildir; çünkü kaplan da tabiatın bir parçasıdır, karnı tok olan bir kaplanın saldırmayacağı bilinir. O hâlde öğrencilere kuş-kaplan karşılaştırması yoluyla, kuşun aç da olsa insana zarar vermeyeceği; kaplanın ise açken insanlara da zarar verebileceği ve bu yüzden dikkatli olunması gerektiği ifade edilebilir. Kavramlaştırma yapılmadan şiirin tam olarak anlaşılması mümkün değildir.

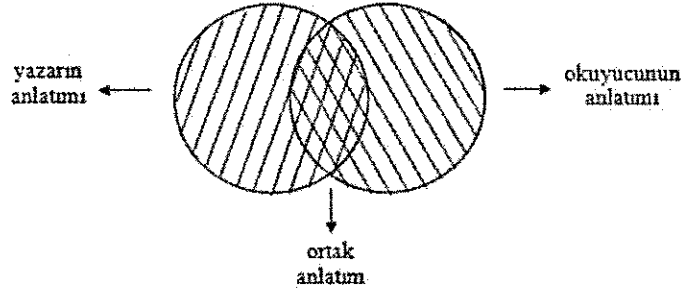
Yukarıda yer alan şiirden ve ilgili açıklamadan da anlaşılacağı gibi kavramlaştırma eğitiminde şiir metinlerinden ya da düz yazılardan yararlanabileceği gözükmektedir. Özellikle soyut bir alanı ifade eden “dil”in somut ürünleri olan metinler üzerinde çalışılması çocuğa kavramlaştırma becerisi boyutunda önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu çalışmalarda kullanılacak metinlerin (ister düz yazı ister şiir) kavramlaştırılmış kelimeler açısından zengin olması ve kavramlaştırmanın iyi örneklerini bulduruyor olmaları gerekir. Bu yolla yapılacak çalışmalar sayesinde, çocukta art ve eş zamanlı düşünme becerisi artacak, kelimenin dünyasına girerek onun yansıttığı duygu ve düşünce dünyasını anlama ve hissetme becerisi gelişecek ve kelimeyi kendinde yeniden oluşturarak önemli bir yaratıcılık ve özgünlük sürecine de girecektir.

2. Kavramlaştırma temelli çalışma yapıklarının kavramlaştırma eğitiminde kullanılabilecek bir diğer etkinlik alanını oluşturabileceği düşünülmektedir. Basit bir düzeyde anlatılacak olunursa kavramlaştırılmak istenen kelime (sadece kelime değil şiir, şarkı, film, kişi, olay vb. olabilir) bir kağıdın başına yazıldıktan sonra, alt kısmında, o kelime ile ilgili bazı sorular yöneltilerek çocuğun o kelimeye daha önce bakmadığı açılardan bakması, belki de daha önce üzerinde hiç düşünmediği o kelime üzerinde düşünmesi, onu kendinde yeniden ve özgün bir şekilde var etmesi sağlanabilir. Çalışma kağıtlarında yer alabilecek örnek sorular: 1. *Bu kelimeyi duyunca aklına ne geliyor?* 2. *Bu kelime ile aşağıda yer alan kelimelerden hangisi arasında bir bağlantı kurulabilir?* 3. *Sence bu kelime (yansıttığı varlık olarak düşünülmeli), tarih boyunca neler yaşamıştır, nerelerde kullanılmıştır; hangi alanlarda yer almıştır; kim söylemiştir; nasıl söylemiştir; bunu ilk keşfeden kişi neler hissetmiştir?* 4. *Sen bu kelimeyi en çok hangi anlarda kullanırsın?* 5. *Gökyüzü ile özgürlük arasında bir anlam ilgisi kurulabilir mi, kurulabilirse nasıl?* Bu sorular, belirli temeller üzerinde artırılabilir. Önemli olan, çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemlerinin dikkate alınması, ilgi ve isteklerinin bulunduğu alanlarda çalışma yapıklarının düzenlenmesidir. Örneğin ortaokul 1. sınıf

seviyesinde bulunan bir çocuk için “metafizik” kelimesi yerine “anne, arkadaş, oyun, oyuncak, öğretmen” gibi onun dünyasına seslenebilecek kelimeler kullanılmalıdır. Metafizik gibi soyut bir alanı ifade eden kelimelerin ortaokul 3 veya 4. seviyede bulunan çocuklar için kullanılması daha uygun olacaktır. Çünkü bu dönem soyut düşünme becerisinin iyice geliştiği dönemdir. Burada önemli olan sorular hazırlanırken, çocuğun, bir kelimenin, dünyasına girip orada gezinebilmesinin sağlanmasıdır. Bu noktada çok önemli olan bir konuya da değinmek gerekiyor. Bu soruları hazırlayarak kavramlaştırma eğitimi verecek olan öğretmenlerin de önemli bir kavramlaştırma becerisine sahip olması gerekmektedir. Bu beceriye sahip olmayan öğretmenlerin çocukta kavramlaştırma becerisini artıracak materyaller hazırlaması mümkün gözükmemektedir.

3. Kavramlaştırma eğitiminde kullanılabilecek bir diğer etkinlik de kelimelerin ifade ettiği duygu ve düşünce dünyalarını idrak edebilmek için çocukta araştırma becerisini artırıcı çalışmalar yapmaktır. Eğitimin giderek dijitalleştiği ve teknolojiyle iç içe girdiği çağımızda, bu becerinin artırılması oldukça elzem gözükmektedir. Araştırma becerisi yüksek çocuklar, okuduğu, dinlediği, yaşadığı veya şahit olduğu herhangi bir “şeyi” dışarıdan gözükteği gibi yüzeysel olarak değerlendirmeyecek, arka planında ne olduğunu düşünecek ve bu yönde bir araştırmaya gidecektir. Böylelikle kavramlaştırma süreci de başlamış olacaktır. Bu bakımdan kavramlaştırma eğitimi açısından araştırma becerisi yüksek çocuklar yetiştirmek adına, hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını, *yaşam alanına çok yaklaştığımız bir köpeğin size saldırmasının arkasında yatan nedenin yavrularını koruma içgüdüğü olabileceğini; tarihi bir caminin sadece yüzyıllar önce yapılan bir cami olmadığı, bu camide alını secdeye değenlerin, içerisinde koşuşturan çocukların, tanık olduğu tarihin, inşasında çalışan işçilerin, onların evlerinde bekleyen aileleri gibi birçok duygu, düşünce, olay ve durumun tamamını içerdiğini düşündürmek*, gibi örnek durumlarla göstermek ve onlara fark ettirmek gerekmektedir. Böylelikle onlarda arka plana bakma, önyargılı olmama, derin ve geniş düşünme gibi değer ve becerilerin gelişmesinin yanında yaşayarak, hissederek öğrenmenin ve dolayısıyla kavramlaştırmanın kapıları açılmış olacaktır.

Coşkun ve Çetin (2016), Kerkhoff'un, Şekil 1'de görüldüğü gibi, yazar-metin-okuyucu arasında ortak bir anlatım alanının olduğu gibi yazarın kendi, okuyucunun kendi anlatım alanı olduğunu dile getirdiğini belirtmiştir.

Şekil 2.2.1. Ortak anlatım alanı

Böylelikle okunan metin sadece yazarın değil okurun da düşünme sisteminden parçalar içermiş olmaktadır. Bu durumda okuma etkinliğinin, karşılıklı devam eden bir eylem, bir etkileşim olduğu söylenebilir. Okurun kattığı bu yeni anlamlarda, onun ön bilgisi, kültürü, kavramları, düşünme yapısı, eğitimi hatta farklı bir dilde ise ve çeviri metin okuyorsa kendi dili de oldukça önemlidir. Okuduklarından anlam çıkarma, kendi için ya da amacına yönelik değerli ve değerli olmayan bilgiyi ayırt etme, okurun ne kadar anlamlı bir okuma süreci geçirdiğiyle ilgili bir durumdur (Çöğmen, 2008). Okuma, özellikle, bir iletişim olarak düşünüldüğünde, kavramlaştırmanın okuduğunu anlama ve anlamlandırmada, yazarın “ne” demek istediğini ve okuyucunun kendisinin “ne” anladığını belirlemede oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Bununla ilgili Uçan (2010), yazınsal metinlerde anlam yer yer kapalı, yer yer bulanıktır ve okuyucusuna yorum payı bırakır; yan anlam, metnin her yerinde titreşir durur der ve devam ederek bu durumda, sözcüklerin anlamlarının okuyucuya göre değişeceğini vurgulayarak bu sözcüklerin sözlükte de karşılığı bulunamaz diyerek yazar ile okuyucu arasında ortak bir alanın olmasıyla beraber, oluşturulan metinlerde okuyucuya yorum yapma fırsatı veren, sözcüklerin okuyucunun kafasında canlanan kavramlarla anlam bulmasını sağlayan bir yapı olduğunu da dile getirir. Böylelikle kavramsal farkındalığın, okuduğunu anlamada ve anlamlandırmada ne kadar önemli olduğu görülmektedir.

Özbyay ve Özdemir (2012) ise herhangi bir metni okuma sonucunda, zihinde onunla ilgili bir anlamının gerçekleşmesi beklenir. Sadece anlama da yeterli değildir. Bireyde anlamının da kalıcı olması gerekir. Bu da bireyin okuduklarını kendine göre yorumlayıp bilgiyi yeniden yapılandırabilmesine bağlı olduğunu dile getirmişlerdir. Okuduğunu anlama becerisinin, genel nitelikteki bilişsel giriş davranışlarından olup, okul öğrenmelerinden daha sonraki yıllarda gerçekleşen öğrenmelerin de çoğunu etkilediği (Bloom, 1998) düşünülürse, kavramlaştırma eğitiminin önemi iyice anlaşılacaktır.

2.3. İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında doğrudan veya dolaylı olarak kavramlaştırma ile ilgili olan çalışmalara yer verilmiştir.

Okuduğunu anlamada ve anlamlandırmada en önemli unsurlardan biri okuyucunun sahip olduğu söz varlığıdır. Söz varlığı, sadece okuyucunun zihninde var olan ve aktif olarak kullanabildiği kelimeler ile sınırlı değildir. Söz varlığı, içerisine deyimleri, atasözlerini, özdeyişleri, ikilemeleri alan geniş bir kavramdır. Söz varlığı, bu yönüyle sadece okuma becerisini değil, yazma, konuşma ve dinleme becerilerini de geliştiren önemli bir unsurdur. Baş (2010), söz varlığının iki türünün olduğunu söyler. İlki alıcı söz varlığı, ikincisi ise üretici söz varlığıdır. Alıcı söz varlığı, dinleme ve okuma becerisi ile oluşur ve gelişir. Anlatma sürecini meydana getiren, konuşma ve yazma becerileri ile oluşan üretici söz varlığı, alıcı söz varlığından beslenir. Bu bağlamda, Coşkun vd. (2016) tarafından Türkçe eğitimi bölümünde eğitim alan 1. sınıf öğrencileriyle yapılan çalışmanın sonucunda elde edilen veriler neticesinde, kavramlaştırmanın söz varlığını geliştirmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda, öğrencilerin söz varlığını geliştirmede ve dolayısıyla okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini geliştirmede kavramlaştırma oldukça önemli bir noktadır.

Çetin ve Coşkun (2017)'un 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okutulan MEB Yayınları ve Dörtel Yayıncılığa ait 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan toplam 58 metni kavramlaştırma bağlamında inceledikleri çalışma, konu açısından alan yazına katkı sunmaktadır. Çetin ve Coşkun'un, çalışmalarından elde ettikleri verilerden ulaştıkları sonuca bakıldığında, incelenen Türkçe ders kitapları

kavramlaştırma açısından yetersiz bulunmuş ve özgür düşünen, kelimelerin dünyasında dikey ve yatay olarak yolculuklar yapabilen öğrencilerin yetiştirilebilmesi için hazırlanan kitaplarda kullanılacak olan metinlerin, kavramlaştırılmış kelimeler açısından daha zengin olmaları gerektiğini dile getirmişlerdir.

Taşdemir (2014), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Türkçe Eğitimi alanında eğitim gören 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin kavramlaştırma becerilerini belirlemeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Yaptığı çalışmada, 1. ve 4. sınıf öğrencilerine, “Küçük Prens” adlı kitaptan bir bölüm vererek bu bölümde geçen kavramlaştırılmış yapıları belirlemelerini istemiştir. Daha sonra öğrencilerden elde ettiği veriler ile uzman ile birlikte belirledikleri kavramlaştırılmış yapıları karşılaştırarak, sonuçları sunmuştur. Elde ettiği sonuçlarda, dördüncü sınıf öğrencilerinin kavramlaştırılmış yapıları belirlemede daha başarılı olduğunu saptamıştır.

Bozkurt (2012)’un kavramlaştırma özelliklerini/sürecini ilköğretim 4. ve 7. sınıf öğrencilerinden toplanan verilerle betimlemek; bu çerçevede yaşa, cinsiyete ve kavramların yapısına bağlı olarak kavramlaştırma özelliklerinin nasıl bir görünüm sergilediğini nicel ve nitel boyutlarıyla karşılaştırmalı olarak sunmayı amaçladığı, “*İlköğretim 4. ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Kavramlaştırma Özellikleri*” adlı çalışması kavramlaştırma sürecini ortaya koyması bakımından doktora tezi olarak hazırlanmış dikkat çekici bir çalışmadır. Bozkurt, çalışmasında ikisi özel, üçü MEB okulu olmak üzere beş okul ile çalışmıştır. Bu okulların dördüncü ve yedinci sınıf öğrencilerinin belirlenmesinin ardından, çalışmanın verilerini elde etmek amacıyla katılımcı öğrencilere “renk, suç, duygu, oyun, koku, yol, enerji” kavramlarıyla ilgili çeşitli sormacalar yönelmiştir. Daha sonra elde edilen veriler analiz edilerek tartışılmıştır.

Coşkun (2009)’un “*Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Çocuk Temalı Şiirlerinde Kavramlaştırma*” isimli bildirisi de konuya dikkati çekmesi açısından ve şiir metinleri üzerinde kavramlaştırma çalışması yapıp kavramlaştırmaya farklı bir bakış açısı sunması bakımından ayrıca dikkat çekicidir. Çalışma neticesinde Coşkun, Dağlarca’nın zengin bir kavramlaştırılmış kelime hazinesine sahip olduğunu saptamış, şiirler içerisindeki kavramlaştırılmış kelimeler üzerinden, konuya açıklık getirmiştir.

İpek Eğilmez, Çetin ve Çoşkun (2016)'un, öğrencilerin kavramlaştırma becerisi ile okumaya yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi sınıf öğretmenliği bölümünde okuyan 50 dördüncü sınıf öğrencisi ile yaptıkları çalışmada, öğrencilerin kavramlaştırma becerilerini belirlemek amacıyla öğrencilere “pencere” konulu bir kompozisyon yazdırılmıştır. Okumaya yönelik tutumları belirlenmek için İpek Eğilmez ve Özşavlı tarafından geliştirilen *Okumaya Yönelik Tutum Ölçeği* kullanılmıştır. Elde edilen veriler, öğrencilerin okumaya yönelik tutumları ile kavramlaştırma becerileri arasında anlamlı bir ilişki var mı yok mu, diye irdelenmiştir.

Yukarıda yer alan çalışmaların, birkaçı hariç, doğrudan kavramlaştırmayı ele almadıkları görülmektedir. Alan yazında doğrudan kavramlaştırma ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça yetersiz kalmaktadır. Kuramsal çerçevede, yapılan alan yazın taraması ile kavramlaştırmayla ilgili elde edilen ilintili bölümler verilmeye çalışılmış ve kavramlaştırmanın önemli fakat ihmal edilen bir konu alanı olduğuna dikkat çekilmek istenmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve verilerin analizi alt başlıklarına yer verilecektir.

3.1. Araştırmanın Modeli (Deseni)

Bu çalışma, çalışmanın “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü ve Beş Şehir adlı kitaplarını, kavramlaştırma bağlamında incelemek” amacına binaen, nitel bir yaklaşımla hazırlanmış, çalışmada, betimsel model kullanılmıştır.

Bu yaklaşımda amaç, elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır (Karataş, 2015).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini Tanpınar’ın bütün edebiyat eserleri oluşturmaktadır. Bunun araştırılabilirliği, zaman, ekonomi ve kontrol güçlükleri sebebiyle mümkün olmadığından, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü ve Beş Şehir adlı kitapları çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Örneklem belirlenirken, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın edebiyatımızda önem arz eden kitapları oluşuna dikkat edilmiş ve onun dili kullanmadaki ustalığını ortaya koyması düşünülmüştür.

3.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında özellikle birincil veri kaynaklarının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Araştırmaya konu olan kitaplar bizzat kendileri ele alınıp incelenmiş, Dergâh Yayınlarının 2014 baskı tarihli “Huzur”, 2014 baskı tarihli “Saatleri

Ayarlama Enstitüsü” ve 2016 baskı tarihli “Beş Şehir” kitapları kullanılmıştır. Veri toplamanın başlangıç noktası, araştırmanın genel amaçları doğrultusunda, ayrıntılı amaçların belirlenmesi olarak açıklanmıştır. (Karasar, 2017). Çalışmada veriler toplanmaya başlamadan önce çalışmanın amacı belirlenmiş ve bu doğrultuda veriler, dokümantasyon tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Dokümantasyon, resmi ya da özel yazıların toplanması, bir amaç doğrultusunda sistematik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesinde yararlanılan bir tekniktir (Ekiz, 2013).

3.4. Verilerin Analizi

Çalışmada, kitaplardan elde edilen verilerin, çalışmanın amacı doğrultusunda, önce kavramlaştırılmış olan kelime, kelime grubu, cümle ve paragrafların hangileri olduğunun listelenmesi ve daha sonra bu bilgiler ışığında sayılarının belirlenip kitaplardaki toplam kelime sayısına oranları verilmiştir. Bu bakımından, veriler nitel araştırma yöntemlerinden biri olan döküman incelemesi ile çözümlenmiştir.

Bu doğrultuda, çalışmada, veriler toplanırken kitaplar incelenmiş ve öncelikle kavramlaştırılmış olan kelime, kelime grupları, cümle ve paragraflar belirlenmiştir. Daha sonra Microsoft Word programı kullanılarak kavramlaştırılmış olan kelime, kelime grubu, cümle veya paragrafın kitaplardaki toplam sayıları belirlenmiştir. Ardından yine aynı program kullanılarak kitaplardaki toplam kelime sayısı belirlenmiş ve veriler tablolaştırılarak sunulmuştur. Ardından bu veriler Microsoft Excel programına aktarılarak kitaplardaki kavramlaştırılmış olan kelime, kelime grupları, cümle ve paragrafların toplam kelime sayılarına oranı belirlenmiştir. Son olarak bu veriler karşılaştırmalı olarak tablo şeklinde sunulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın problemi ve buna bağlı olarak oluşturulan dört alt problem doğrultusunda Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü ve Beş Şehir adlı kitaplarda yer alan kavramlaştırılmış yapılara ilişkin bulgular iki ayrı tablo hâlinde verilecektir. Kitaplardan elde edilen bulguların fazla olması nedeniyle tablolara her kitaptan on beş (15) kavramlaştırılmış yapı alınacaktır. Tabloların geri kalan kısımları, ekler bölümünde sunulacaktır.

4.1. Huzur Kitabında Yer Alan Kavramlaştırmalara İlişkin Bulgular

Tablo 4.1.1.

Huzur Kitabında Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları	Kavramın Metindeki Frekansı	Kavramlaştırıldığı Kelime ve Kelime Grupları	Metindeki Toplam Kelime Sayısı
Tren Düdükleri	1	Korkutma, yaralama, rahatsız etme...	
Kıracı	12	Dert, sıkıntı, rahatsızlık ve üzüntü verme, yıpranma...	
İnsan	156	[saz parçası]; dağılma, parçalanma, yarım olma; yönetici, bencil, kendisine itimadı olmayan sevme, eksik ve sakat bir varlık; karmaşa, arayış, kendi olamama, şekil değiştirme...	
Sabiha	18	Teselli, huzur, sevinç, minnettarlık, neşe...	
Şark	9	Geç kalma, oturup bekleme, sabretme...	
Siyah Gözlük	2	Gizleme, koruma, güç verme...	

gruplarının kitaptaki toplam kelimeye oranları eklenmiştir.

Tabloda görülebileceği üzere Tanpınar, bir türküden, sokağa; bir kişiden, camiye; belirli bir milletten, sıradan bir nesneye kadar birçok farklı durumu, yeri, nesneyi, kişiyi vb. kavramlaştırmıştır. Buradan kavramlaştırmanın geniş bir yelpazeye sahip olduğu, var olan her şeyin kavramlaştırılarak onlara şahsi anlamların yüklenebileceği çıkarılabilir.

Tabloya bakıldığında Huzur kitabında toplam 95411 kelimenin bulunduğu ve 2540 tane de kavramlaştırılmış yapının yer aldığı görülecektir. Bu sayılar oranlandığında Huzur kitabında %2,66 oranında kavramlaştırılmış yapı kullanıldığı ortaya çıkacaktır.

Tablo 4.1.2.

Huzur Kitabında Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grubu	Örnek Cümle(ler)	Açıklama
Tren Düdükleri	<i>"Herkes, İhsan'ın hastalığının verdiği üzüntü ile uyuyor, onunla uyanıyordu. Bu sabah, tren düdüklarının büsbütün başka korkularla kanattığı uykusundan, Mümtaz gene bu üzüntü ile uyandı." s.11</i>	Kavramlaştırma yaşantıya bağlı olarak dinamik bir yapı sergilediği için bazen sadece belirli bir dönemde belirli durumlarla kavramlaştırılan kelime, şartlar ve yaşantı değiştikçe ortadan kalkabilir. Burada tren düdükları İhsan hastalanınca korkutma, yaralama, rahatsız etme olarak kavramlaştırılmıştır fakat her zaman böyle olmayabilir.
Kiracı	<i>"Öğleden sonra da o kiracı denen derde uğraması lazımdı." s.12</i>	Kiracı bu bölümde dert, sıkıntı, rahatsızlık ve üzüntü verme, yıpratma olarak kavramlaştırılmıştır. Mümtaz kiracı denince aklına gelen bu adamdan dolayı rahatsız olmakta ve onu görmesine bile gerek kalmadan ismini duymasıyla sıkıntıya girip rahatsız olması kaçınılmaz olmaktadır.
	<i>"Elbisesini "giyerken "İnsan denen bu saz par ası..." diye birkaç defa tekrarlardı.</i>	İnsanın [saz parçası]; dağılma, parçalanma, yarım olma olarak

Çocukluğunun mühim bir devrinde çok yalnız alan Mümtaz, kendi kendisiyle konuşmayı severdi. - "Ve hayat dediğimiz çok ayrı şey..." s.12

"(...)Bu, her yerde tesadüf edilen şeylerdendir. İnsanlar bazen doğuştan mahkûm olurlar, saz parçası kendiliğinden kırılırdı." s.16

İnsan

"Bilhassa insana itimat etmeleriyle güzeldiler. İnsanoğlu böyleydi; kendisine emniyet edilmesinden hoşlanırdı. Bu onu hayatın efendisi, büyük ve tek yapıcısı vasıflarında içten doyuran duygu idi. Kısa ve ıstıraplı ömrüne, budalalığın ve hodbiniğine rağmen bu sakat ve eksik doğmuş tanrı, bu emniyeti kendisi için tek ibadet bilirdi. Buna rağmen onu yalancı çıkarmaktan da hoşlanırdı. Çünkü değişmesini, kendisini ayrı ayrı anlarda, vaziyetlerde idrak etmesini de severdi. Çünkü hodbindi; çünkü içindeki konuşma bir taraflı değildi." s.49

kavramlaştırıldığı bu bölümde insanın hep yarım kalacağı, tamamlanmayacağı anlamı verilmek istenmiştir. Tanrı, Mümtaz'ın hayatının büyük bir kısmında yalnız kaldığını da söyleyerek yaşantıların insanların kavramlaştırılmaları üzerinde nasıl etkili olduğunu da göstermiştir adeta. Mümtaz yalnız bir hayat değil de sosyal bir hayat yaşasaydı, insan hakkındaki bu "kırık saz" kavramlaştırması belki de hiç oluşmayacaktı. belki belki de hiç oluşmayacaktı.

Sayfa 49'daki bölüm incelendiğinde de insanın yönetici, bencil, kendisine itimadı sevme, eksik ve sakat bir varlık; karmaşa, arayış, kendi olamama, şekil değiştirme gibi durum ve anlamlarla kavramlaştırıldığını görmekteyiz.

Sabiha

"Sonra zihni tekrar küçük Sabiha'ya gitti. Küçük yeğenini sade eve döndüğü için sevdiğini düşünmek hoşuna gitmiyordu. Hayır, ona doğduğu günden beri bağlıydı. Hatta doğuşunun şartları düşünülürse, ona karşı minnettardı da. Pek az çocuk bu kadar zamanda bir eve teselli ve sevinç getirebilirdi." s.12

Bu bölümde Sabiha, teselli huzur, sevinç verme; minnettarlık ve neşe olarak kavramlaştırılmıştır. Çocuğun eve getirdiği değişim bu kavramlaştırmaların oluşmasında oldukça etkili olmuştur.

Şark

"(...)Fakat bizim memlekette aranan kaybolur. Şark oturup beklemenin yeridir. Biraz sabırla her şey ayağınıza gelir. Mesela İhsan iyi olduktan altı ay sonra bile bir iki hastabakıcı mutlaka onu arayacaktır. Fakat lazım olduğu zaman... İşte hastabakıcı meselesi böyleydi.(...)" s.12

Burada şark geç kalma, oturup bekleme, sabretme olarak kavramlaştırılmakta ve onun düzensiz, tertipsiz bir yer olduğu dile getirilmektedir.

Siyah Gözlük

"Daha, genç adam dükkâna girer girmez siyah gözlüğümü, bir kudret tılsımı, büyümlü bir silah gibi gözlerine takar, bu cam perde arkasında adeta görünmez olur,(...)" s.13

Bu cümlelerde siyah gözlüğün gizleme, koruma, güç verme olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz. Onlar o kadar güçlü araçlardır ki adeta kudret tılsımı olmuşlar ve takanı korumaktadırlar.

İhsan Bey

"Zaten İhsan Bey Adasında herkesin yaptığı hoş görünür, her fantezi, her merak, kahkaha ile değilse bile tebessümle karşılanırdı. Adamın sahibi bunu böyle isterdi; böyle olursa herkesin mesut olabileceğine inanırdı. O, bu saadeti taş taş, seneler boyunca örmüştü." s.16

Bu bölümde İhsan Bey'in hoşgörü, iyi niyet, tebessüm; tecrübe ve emek olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz. Mümtaz, İhsan Bey'in adeta kendine ait bir ada kurduğunu ve bu adaya giren her şeyin hemen

onun çehresine bürünerek onun gibi olduğunu düşünmektedir. Ona göre İhsan Bey Adası, kendisine gelen her şeyi bir güneş gibi sarıp sarmalayıp etrafına aydınlık saçmaktadır.

Ahmet

"Vakıa, Ahmet de sakındı. Fakat yaradılıştan öyle idi. O, kendisini kabahatli bulan adamdı. Bilhassa, doğuşunun hazin tesadüflerini öğrendiği günden beri - kimden, nasıl? Bunu hiç biri bilmiyordu. Belki de komşulardan biri söylemişti; - daima köşesinde, daima evi yadırgar olmuştu. O kadar ki, biraz fazla şımartılmak istense, hatırımı alıyorlar düşüncesine kapılıyor, gözlerine yaş birikiyordu. Bu, her yerde tesadüf edilen şeylerdendir. İnsanlar bazen doğuştan mahkûm olurlar, saz parçası kendiliğinden kırılırdı." s.16

Burada Ahmet sessiz, sakin olma, her zaman suçlu hissetme; yabancı biri olarak kavramlaştırılmıştır. Hüzünlü şartlarda hayata geldiği için Ahmet'in bu şartlardan etkilenip böyle bir kişiliğe sahip olduğunu düşünen Mümtaz, onu bu şekilde kavramlaştırmakta ve insan için yaptığı "saz parçası" kavramlaştırmasını da kullanarak Ahmet'e doğuştan kırık bir saz olarak bakmaktadır.

"Mümtaz, kızın solmuş yüzüne, içeriye kaçmış gözlerine, elinden geldiği kadar neşe ile baktı. Başı, üç günden beri olduğu gibi, kurdelesizdi.

Üç gün evvel Mümtaz'a "Kırmızı kurdelemi takmayacağım. Babam iyileşince süslenirim!" demişti. Bunu her zamanki şuhluğuyla, etrafındakilere anlattığını, onlarla dost olduğunu göstermek istediği zamanlardaki gülümsemesi ve kırtmasıyla söylemişti." s.16

"Bir de gerçek kederle, çocuk kafasının anlayabileceği kadar olsa da, karşılaştığı zamanlardaki ağlaması vardır. Bu sessiz olur ve çok defa yarı yolda kalırdı. Hiç olmazsa bir zaman için gözyaşlarını tutardı. Fakat yüzü değişir, dudaktan titrer, dolan gözleri insandan kaçardı. Omuzları birincisi gibi katılaşmazdı; adeta çökerdi. İhmal edildiğini, küçük düşürüldüğünü veya haksızlığa uğradığını sandığı yahut da çocuk dünyasını, o her şeyin iyi ve dost olmasını istediği âlemi, sade mercan dalları ve sedef çiçekleriyle süslü, üst üste canlı âlemi etrafa kapattığı zamanların ağlayıştıydı bu. Mümtaz, böyle zamanlarda yeğeninin kırmızı kadife kurdelesinin bile fersizleştiğini zamedirdi. Bu kurdele, Sabiha'nın kendi kendisine bulduğu bir süstü... İki yaşını birkaç ay geçmişti. Bir gün yerde bulduğu vişne renginde bir kurdeleyi annesine uzatmış, "Saçlarıma tak, tak" demişti. Sonra bir daha başından çıkarılmasına razı olmamıştı. Bu kurdele iki seneden beri süs olmaktan çıkmış, evin içinde, ona ait bir müessese haline gelmişti. Ona ait her şeyin bir kırmızı kurdelesini vardı ki, Sabiha bunu bir

Buradaki ilk bölümde kurdelenin Sabiha için neşe, huzur, sevinç, saadet olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz. Sabiha bu kurdeleyi ancak, babası iyileşince takabileceğini söylemiş ve kurdeleye sevincin ve mutluluğun manasını yüklemiştir. Nitekim ikinci bölümde görüleceği gibi renk ve ışığını Sabiha'nın sevinç ve mutluluğundan aldığı düşünülen bu kurdele adeta bir mutluluk, sevinç ve iyilik ritüeline dönüşerek bu kurdelenin birer nişan olarak kullanıldığını dahi görmekteyiz. Kavramlaştırmanın verdiği imkanlar sayesinde ufacık, basit, yerde bulunmuş olan bu kurdele bir iyilik, sevgi ve aitlik sembolü hâline gelmiştir.

Kırmızı Kurdele
(Sabiha'nın)

hükümdarın dostlarına nişan dağıtması gibi hedıye ederdi. Kedi yavruları, bebekleri, beğendiği eşyası, -bilhassa yeni çocuk karyolası- sevgisine mazhar her şey ve herkes bu nişana sahip olurdu. Hatta hususi bir irade ile bu nişanın geri alındığı bile olurdu; fazla şımarıklığı yüzünden kendisini azarlayan, bununla da kalmayıp, annesine şikâyet eden aşçı kadına, iş olup bittikten ve Sabiha epeyce ağladıktan sonra, kendisine hedıye ettiği kurdeleyi lütfen çıkarmasını rica etmişti. Hakikat şu ki, Sabiha'nın küçük çocuk hayatı bu cins hedıyelere ve ceza vermelere hak veren bir hayattı." s.17

Ölüm (Zeynep'in ölümü)

"Bu işte büyük bir talihsizlik olduğu muhakkaktı. Gerek İhsan, gerek doktorlar, Madde'nin felaketi haber almaması için ellerinden geleni yapmışlar; fakat hiç kimse telaş ve ıstırabını ilk sancılar arasında kavranan kadından saklayamamıştı. Nihayet, genç kadın, hastabakıcılardan başına geleni öğrenmiş, yattığı yerden ölünün bulunduğu yere kadar sürüne sürüne gitmiş, hazırlanmış cesedi görmüş, başında kaskatı kesilmişti. Ondan sonra da bir türlü kendine gelememişti. Ağır bir humma ile günlerce yatmış, Ahmet'i bu humma içinde doğurmuştu. Bu, sekiz sene evvel bir haziran sabahı olmuştu. Zeynep, annesinin yattığı hastaneye büyük annesiyle beraber gelmiş, sonra getirmesini unuttuğu hedıyeyi hatırlamış, hiç kimseye haber vermeden hastanenin önünde babasını beklemek ve ona söylemek için dışarı çıkmış ve kim bilir neler düşünen küçük çocuk kafasının bir dalgınlık anında ölüm kendisini birdenbire kapmıştı. İhsan, karısını, gerçekten ağır araz gösterdiğini söyleyen doktorlara kapılarak hastanede doğurmağa kandırdığı için kendisini hiç affetmemişti. O, felaketi olduğundan hemen iki dakika sonra, daha vücut kan içinde ve sıcakken görmüş, çocuğunu kolları arasında içeriye taşımış, son ümitlerin iflasına şahit olmuştu. Talih bu felaketi o şekilde hazırlamıştı ki, ortada kabahatli kimse yoktu. Madde, kızının hastaneye gelmesini bir kere olsun istememişti. İhsan'ın annesi, kızın ısrarlarına ve ağlamasına iki gün karşı gelmişti. İhsan vaktinde hastaneye yetişebilmek için bir türlü araba bulamamış, tramvayla gelmişti. Hatta yolda boş bir araba bulabilmek için tramvayın basamağında beklemiştir. Onun için herkes bu felaketten kendisini mesul tutuyordu. Fakat en fazla onu kendine mal eden, onunla yaşayan Ahmet'ti." s.18-19

Bu bölümde ölümü acı bir şekilde tecrübe etmiş olan Mümtaz için ölümün felaket, ümitsizlik, korku, pişmanlık, acı, hüznün gibi durumlarla kavramlaştırıldığını görmekteyiz. Bir olay yaşandığında hissettiklerimizle ve o olayla ve o olayı hatırlatacak diğer durumlar arasında güçlü bir bağ oluşur. Bu baği zihnimiz kurar ve biz bir kavramlaştırma sürecine girmiş oluruz. Ölüm ile ilgili bu bölümde görüldüğü gibi bir tecrübesi olmayan biri için ölüm bir felaket olarak değil de aksine saadet olarak kavramlaştırılabilir. Kelimelere yüklediğimiz manalar yaşantımız tarafından şekillenir. Bu, kavramlaştırma becerisinin gelişmesine bağlı olarak yaşanan hayattan tutun da okunan bir metnin, izlenen bir filmin, karşılaşılan bir manzaranın her insanda farklı bir şekilde yorumlanmasına ve yeniden anlamlandırılmasına imkân tanıyan bir süreçtir.

<p>Macide'nin Sesi</p>	<p><i>"Macide yumuşak ve taze çimen rüyası sesiyle cevap verdi: (...)" s.19</i></p>	<p>Mümtaz, Macide'nin sesini "yumuşak ve taze çimen rüyası" olarak tanımlamakta ve ona ait bu sesi bu yolla ferahlık, rahatlık ve huzur verme; yumuşaklık olarak kavramlaştırmıştır.</p>
<p>Cami/Mahalle</p>	<p><i>"Kapının önüne çıktığı zaman sokağı adeta çok uzun bir ayrılıştan sonra görüyormuş gibi seyretti. Evin karşısındaki caminin kapısında bir çocuk, gözleri alçak duvardan sarkan incir dallarında, elindeki sicim parçasıyla oynuyordu. Belki de biraz sonra bu incirin vaat edilmiş lezzetlerine doğru yapacağı hücumu düşünüyordu. "Ve tıpkı yirmi sene evvel benim oturduğum ve düşündüğüm gibi... Fakat o zaman cami böyle değildi... " Büyük bir kederle düşüncesini tamamladı: "Ne de mahalle..." s.20-21</i></p>	<p>Mahalleye çıktığında orada gördüğü çocuğun ve caminin kendisine kendi çocukluğunu hatırlatan Mümtaz, bu camiyi ve mahalleyi çocukluk, anılar, değişime uğrama ve hüznün olarak kavramlaştırmıştır. Ne caminin eski cami ne de mahallenin eski mahalle olduğunu düşünerek hüznülenmiş ve belki de geçmişe özlemine dile getirmiştir.</p>
<p>Sokaklar (Kocamustafapaşa, Hekimalipaşa)</p>	<p><i>"Mümtaz, bir yaz evvel bu sokaklarda, belki bugünkülerden birinde, Nuran'la dolaştığını, Kocamustafapaşa'yı, Hekimalipaşa'yı gezdiklerini düşünüyordu. Genç kadınla yan yana, adeta vücudu vücuduna girmiş, sıcakta, almindaki terleri silerek, konuşa konuşa bu medresenin avlusuna girmişler, biraz evvelki çeşmenin kitabesini okumuşlardı. Bu, bir sene evveldi. Mümtaz, etrafına, bu bir sene evveline dönebilmek için, en kısa bir yol arar gibi bakındı." s.22-23</i></p>	<p>Kiminle nerede ne yaşadığımız çok önemlidir. Öyle ki biriyle beraber yürüdüğümüz bir sokak bile bize o kişiyi hatırlatması için yeterlidir. Kavramlaştırma bize olayları ve kişileri bir nesneye, mekâna, olaya veya olguya bağlama ve o olay ve kişileri onlarla ve onlarda hatırlama imkânı verir. O kadar ki sıradan basit bir sokak bizi diğer hiç kimsenin götüremeyeceği yerlere götürebilir, sadece bizde saklı olayları ve kişileri gün yüzüne çıkarabilir. Bu bölümde de görüleceği gibi Mümtaz, Nuran ile gezdiği bu sokakları Nuran ve onunla yaşanmış olan anılar olarak kavramlaştırmış ve sanki bu sokaklarda saklı bir zamanı arar gibi etrafına bakmaktadır.</p>
<p>Şehitler</p>	<p><i>"Fatih şehitleri, küçük taş lahutlerde yan yana uyuyorlardı." s.23</i></p>	<p>Bu cümlede görüleceği gibi uykunun saflığı, temizliği ve ölüme yakın ruhaniliği kullanılarak şehitler, ölmeme, uyuma, saf ve temiz olma olarak kavramlaştırılmıştır.</p>
<p>Çocuklar tarafından söylenen "Aç kapıyı bezirgânbaşı,</p>	<p><i>"İki katlı, fakat o küçük spor otomobilleri gibi, neredeyse mukavvadan zannedilecek fakir bir evin penceresinden bir tango sesi geliyor, yol ortasında toza bulanmış kız çocukları oyun oynuyorlardı. Mümtaz, onların türküsünü dinledi:</i> <i>Aç kapıyı bezirgânbaşı, bezirgânbaşı</i> <i>Kapı hakkı ne verirsin? Ne verirsin?..</i></p>	<p>Görüleceği gibi bu bölümde çocukların söylediği bu türkü, Mümtaz tarafından devam etmesi gereken, bitmemesi, değişmemesi gereken asıl şey; değiştirme, hayata şekil verme, yapıcılık ve yaratıcılık; biz olma, bizden olma, bizi yansıtma olarak kavramlaştırılmıştır. Yüzeysel olarak incelenip</p>

bezirgânbaşı /

Kapı hakkı ne verirsin? Ne verirsin?.." türküsü.

Çocukların hepsi gürbüz ve güzeldi. Faka, üstleri başları perişandı. Bir zamanlar Hekimoğlu Ali Paşa'nın konağı bulunan bir mahallede bu hayat döküntüsü evler, bu fakir kayafet, bu türkü ona garip düşünceler veriyordu. Nuran, çocukluğunda bu oyunu muhakkak oynamıştı. Ondan evvel annesi, annesinin annesi de aynı türküyü söylemişler ve aynı oyunu oynamışlardı. "Devam etmesi lazım gelen, işte bu türkiüdür. Çocuklarımızın bu türküyü söyleyerek, bu oyunu oynayarak büyümesi; ne Hekimoğlu Ali Paşa'nın kendisi, ne konağı, hatta ne de mahallesi. Her şey değişebilir, hatta kendi irademizle değiştiririz. Değişmeyecek olan, hayata şekil veren, ona bizim damgamızı basan şeylerdir." s.23

derinlemesine ve genişliğine o türkünün dünyasında dolaşılmasa sadece bir türkü denip geçilecekti, belki de hiç farkına bile varılamayacaktı. Fakat dikkatli bir zihinde, duyarlı ve kavramlaştırma becerisi gelişmiş bir zihinde o türküde bütün geçmişimiz ve bizi biz yapan asıl şey görülebilmiş ve bunun kesinlikle değişmemesi gerektiği dile getirilmiştir. Kavramlaştırma becerisi olmadan çok az kişi bir türküye bu yapıcılığı ve yaratıcılığı yükleyebilir.

Yukarıdaki tabloda, bulguların daha anlaşılır ve açıklayıcı olması bakımından kavramlaştırılan kelime ve kelime gruplarının kitaplardan alınan örnek cümlelerle birlikte açıklandığı görülmektedir. Yapılan açıklamalara bakıldığında kavramlaştırmanın en temel özellikleri görülebilecektir. Kavramlaştırmanın en başta yaşantı temelli bir zihinsel süreç olduğu, tablonun son bölümünde yer alan "türkü"nün kavramlaştırılma biçiminden ve sahip olunan bakış açısından çıkarılabilecektir.

Kavramlaştırmanın şahsi bir macera olduğu, tabloda yer alan Kocamustafapaşa ve Hekimalipaşa sokaklarının kavramlaştırılma sürecinden ortaya çıkabilmektedir. O sokaklar sıradan soskakar değildir. Tamamen şahsi olan bir zamanı muhafaza eden koruyucu konumundadırlar ve metnin kahramanı olan Mümtaz için Nuran ile geçirilen zamana açılan kapılardır.

Tabloda "Zeynep'in ölümü"nün ve "kırmızı kurdele"nin bulunduğu bölümlere bakılacak olunursa kavramlaştırmanın kişilere özgü olan özgün bakış açıları, anlamlandırmalar ve yorumlar kazandırdığı görülecektir. Ölüm için aşağı yukarı herkesin bir düşüncesi vardır. Onu rahatsız edici, korkutucu olarak görenler de olacaktır, huzura ve mutluluğa götüren bir yol olarak görenler de. Aynı şekilde yerde bulunan bir kurdaleyi tamamen değersiz bir nesne olarak görenler de olacaktır, ona farklı anlamlar yükleyerek onu mutluluğun ve iyiliğin sembolü olarak görenler de. Bu bakış açılarını ve anlamlandırmaları değiştiren durum, kişilerin girmiş oldukları kavramlaştırma süreçleridir. Bu bakımdan kavramlaştırmanın kişilerin ilgileri, ihtiyaçları, inançları ve değerleri üzerinde de önemli bir etkisinin olduğu düşünülebilir.

4.2. Saatleri Ayarlama Enstitüsü Kitabında Yer Alan Kavramlaştırmalara İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.1.

Saatleri Ayarlama Enstitüsü Kitabında Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları	Kavramın Metindeki Frekansı	Kavramlaştırıldığı Kelime ve Kelime Grupları	Metindeki Toplam Kelime Sayısı
Edirnekapı ve Şehzadebaşı Kahveleri	11	İşsizlik, sıklınlıktan dolayı gidilen yer ve orada okunan makale ve tefrikalar..	
Her Türlü Okuma	3	Çocukluk, baba baskısı, sansürü ve tehdidi...	
Halit Ayaracı	192	Aziz, yol gösterici, yaratıcı, dost, velinimet, büyüklük, iyilik, güzellik...	
(Dışarıda ve İçeride) Tenkit	1	Doğruluğu, haklılığı gösteren durum...	
Şöhret	21	Afet, yıkıcı, dağıtıcı bununla birlikte; rahmete vesile...	
Van Humbert	3	Rahat kaçırma, sıkıntıya sokma...	
Yazmak	36	Samimiyet, içtenlik, açıklık, süzme, eleme, geleceği oluşturma, vazife...	
Fikir	41	Tutuşma, yanma, birden bire meydana gelme, değişme, değiştirme...	
Boş Sandalye (Halit Ayaracıya Ait olan)	1	Halit Ayaracı, ayrılık, hüznün, ulaşamama, özlem...	
Hayat/Yaşamak	40	Mahrumiyet, yoksulluk, yoksunluk, acı, üzüntü, keder, küçülme, sıklıklık, bıkkınlık, bunalma, amaçsızlık, sıkıntı, dert, ölüm, anlamsız, değersiz, gelişigüzel olma; gerçeklikten uzak, uydurulmuş olma; sevme, sevişme, gönül eğlendirme; acı çekme...	
Gazeteler/Gazeteciler	4	Fikir değiştirme, duruma göre davranma, acımasızca eleştirme ve insafsızlık...	
İnsan	145	Yaratılma, sahip olma, kendine uydurma, kendisine uyulma, gizlenme, maske takma, başkası olma, anlaşılma, anlaşılama, biri bir başkasının cehennemi, ağırlık, yorgunluk, elem ve acı...	
Vapur Düdükleri	5	Hüznün, acı, neşesizlik, emredici, keskinlik...	

Saat'ler	183	Yaşam biçimi, gizlilik, mahremiyet, heyecan paylaşma, sahibinin mizacını taşıma, kişilik, yaşama, düşünme, yaşama şuuru...
Şapka/ Ayakkabı (Eşyalar)	40	Ruh, kişilik, benlik taşıma; huyumuzu, kişiliğimizi, alışkanlıklarımızı, hüznümüzü, sorunlarımızı, yaşadıklarımızı, itiyat ve düşüncelerimizi, bakış açımızı, zihniyetimizi, sevgimizi değiştirme, yenileme, farklılaştırma, etkileme...
.	.	.
.	.	.
.	.	.
.	.	.
.	.	.
Toplam	2515	88690
Kavramlaştırılmış Kelime Ve Kelime Gruplarının Metindeki Toplam Kelime Sayısına Oran		%2,83

Yukarıdaki tabloda görüleceği gibi şapkadan, ayakkabıya; vapur düdüklelerinden, saatlere; insandan, boş bir sandalyeye kadar farklı farklı durumlar, olaylar, kişiler, nesnelere vb. kavramlaştırılmıştır. Bundan, her şeyin kavramlaştırılabileceği sonucu çıkarılabilir. Tablonun ekler bölümünde yer alan kısmı da incelendiğinde, bir kırbağın, kayanın, akşam vaktinin, türkülerin ve farklı birçok şeyin de kavramlaştırıldığı görülecektir.

Tablo incelendiğinde bir vapur düdüğünün acı, hüznün vb. olarak; bir saatin yaşam biçimi, mahremiyet vb. olarak kavramlaştırıldığı görülebilmektedir. Sadece bu iki örnek bile kavramlaştırmanın ne kadar önemli bir zihinsel beceri olduğunu ortaya koyabilir. Bu örnekler, kavramlaştırmanın zihinsel bir örgürleşmenin, özgün bir bakış açısına sahip olabilmenin. önemli bir yapı taşı olduğunu ortaya koymasından önemli görülmektedir.

Tabloya bakıldığında, kitapta toplam 88690 kelimenin olduğu ve 2515 tane de kavramlaştırılmış yapı olduğu görülecektir. Bu sayılar oranlandığında kitapta %2,83 oranında bir kavramlaştırılmış yapı kullanıldığı ortaya çıkacaktır.

Tablo 4.2.2.

Saatleri Ayarlama Enstitüsü Kitabında Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grubu	Örnek Cümle(ler)	Açıklama
Edirnekapı ve Şehzadebaşı Kahveleri	"(...)bazen bütün günümü geçirdiğim Edirnekapı veya Şehzadebaşı kahvelerinde gazeteleri hatme mecbur kaldığım zamanlarda ufak tefek tefrika parçaları ve makaleleri de okudum." s.7	Edirnekapı ve Şehzadebaşı kahvelerinin işsizlik, sıklıktan dolayı gidilen yer ve orada okunan makale ve tefrikalar olarak kavramlaştırıldığı bu bölümde mekanın kişiselleştirilmesi söz konusudur.
Her Türlü Okuma	"Babam ilk zamanlarda Emsile ve Avamil gibi Arapça sarf ve nahiv kitaplarından gayri, sonraları mektep kitaplarının dışında kitap okumamın aleyhinde idi. Belki bu sansürün veya tehdidin yüzünden ben düpedüz her türlü okumayı reddetmişim." s.7-8	Çocukken babası tarafından kısıtlanan ve kendisine bir sansür getirilen karakter, daha sonra her türlü okumayı çocukluk, baba baskısı, sansürü ve tehdidi olarak kavramlaştırmıştır.
Halit Ayaracı	"(...)enstitümüzün kurucusu, aziz velinimetim, büyük dostum, beni hiçten bugünkü şahsiyetime erıştiren Halit Ayaracı'nın yüksek meziyetlerine borçluyum. Zaten hayatımda iyi, güzel, faydalı ne varsa hepsi onun, bir otomobil kazasının üç hafta evvel aramızdan alıp götürdüğü o büyük adamdır." s.8	Sahip olduğu her şeyi Halit Ayaracı tarafından kendisine verildiğini düşünen ve bütün bunları ona borçlu olduğunu söyleyen Hayri İrdal aziz, yol gösterici, yaratıcı, dost, velinimet, büyüklük, iyilik, güzellik olarak kavramlaştırılmıştır.
(Dışarıda ve İçeride) Tenkit	"(...)dışarıda ve içeride o kadar ağır başlıkla ve ehemmiyetle tenkit edilmesi de gösterdi ki, rahmetli dostum Halit Ayaracı ne Ahmet Zamani Hazretleri'nin yaşamış olması lüzumunda, ne de yaşaması icap eden asrı seçerken hiç hata etmemiştir." s.8	Tenkidi, doğruluğu, haklılığı gösteren durum olarak kavramlaştıran Hayri İrdal, Halit Ayaracı'nın hiç hata yapmadığına bu yolla inanmış, ona bu yolla güvenmiştir.
Şöhret	"Şöhret, afet olduğu kadar da vesile-i rahmettir." s.9	Burada afetin dağıtıcılığı, yıkıcılığı düşünülerek şöhret afet olarak kavramlaştırılmış fakat aynı zamanda da bir rahmet vesilesi olarak kavramlaştırılarak iki ayrı durum bir kavramda toplanmıştır.
	"Van Humbert'in bu mezara dayanarak bir resim aldırmasına müsaade etmedim. Her ricasında, "Siz n'olsa Hristiyansınız, ruhu muazzep olur!" diye reddeder, ancak sağ	Bu bölümde görüleceği gibi Van Humbert rahat kaçırma, sıkıntıya sokma olarak kavramlaştırılmıştır.

Van Humbert

tarafında durmasına müsaade ederdim. Fakat, düşünülürse beni de mazur görmek mümkündür. Herif beni aylarca sıkıntıya sokmuştu. Oh olsun! Ne diye durup dururken gelir, el alemin rahatını kaçırlar. Biz kendi alemimizde yaşayan insanlarız! Her şeyimiz kendimize göredir. Bununla beraber ilerde görüleceği gibi Van Humbert benden öcünü aldı." s.9

Yazmak

"Çünkü ben Hayri İrdal, her şeyden evvel mulak bir samimilik taraftarıyım. İnsan her şeyi açıkça söylemedikten sonra neden yazı yazsın? Bu cinsten kayıtsız ve şartsız bir samimilik ise behemehal bir süzme, eleme ister. Siz de kabul edersiniz ki, her şeyi olduğu gibi söylemek mümkün değildir. Sözü yarıda bırakmaktansa, vaktinde iyi tasarlamak, okuyucu ile behemehal anlaşacağımız noktaları seçmek gerekir. Çünkü samimiyet tek başına olan iş değildir." S10.

"Bana öyle geliyor ki, gördüklerimi ve işittiklerimi yazmak, gelecek nesillere karşı en büyük vazifemdir." s.11

Fikir

"Fikrin kafasında nasıl tuttuğuna, nasıl birdenbire büyüyen bir ağaç gibi dal budak salıp adeta bütün vücudunu kavradığına ve oradan hayata yayıldığına şahit oldum." s.11

Boş Sandalye (Halit Ayaracıya Ait olan)

"Dün akşam yine onun masanızdaki yerini boş gördüm. Karımın dolmuş gözlerle bütün yemek müddetince bu boş sandalyeye bakışını bir türlü unutamayacağım. Sanki etrafındaki her şeye yabancı idi. Nihayet dayanamadı, peşkiri ile gözlerini silerek masadan kalktı, odasına kapandı." s.11

"Halit Ayaracı'yı tanımadan evvelki hayatım, dedim. Fakat gerçekten buna bir hayat denebilir mi? Eğer yaşamak kelimesinin manası her şeyden mahrum olmak ve ıstırap çekmekse, her an küçülmek ve bunu nefsinde her lahza duymaksa, bir türlü aşamayacağı bir çemberin içinde durmadan çırpınmaksa, şüphesiz ben de, benimkiler de en derin şekilde yaşıyorduk. Yok, bu kelimenin içinde biraz ruh ve imkan genişliği, birtakım hakları duymak, o içten

Bu iki bölümde görüleceği gibi yazmak samimiyet, içtenlik, açıklık, süzme, eleme, geleceği oluşturma, vazife olarak kavramlaştırılmış, zor ve aynı zamanda değerli bir iş olduğu vurgulanmıştır.

Bu bölümde fikir ateşi ve ağacı aynı anda çağrıştırarak tutuşma, yanma, birden bire meydana gelme, değişme, değiştirme olarak kavramlaştırılmıştır.

Kişilere ait olan nesnelere onlarla özdeşleştiririz ve o kişiler yokken de onlara ait nesnelere karşılaşınca o kişilerde duyduğumuz şeyleri bu nesnelere de duyumsarız. Bu bölümde Halit Ayaracı'ya ait olan sandalye o öldükten sonra Halit Ayaracı, ayrılık, hüznün, ulaşamama, özlem olarak kavramlaştırılmıştır. Halit Ayaracı'nın varisi konumuna gelmiştir. O artık sıradan bir sandalye değildir.

Bu bölüme alınan her iki yerde ve kitabın başka bölümlerinde de hayat mahrumiyet, yoksulluk, yoksulluk, acı, üzüntü, keder, küçülme, sıklık, bıkkınlık, bunalma, amaçsızlık, sıkıntı, dert, ölüm, anlamsızlık, değersiz ve gelişigüzel olma; gerçeklikten uzak, uydurulmuş olma; sevme, sevişme, gönül eğlendirme; acı çekme gibi birçok şekilde kavramlaştırılmıştır.

Hayat/Yaşamak

sevinmeler, dışa karşı bir parçacık güven, etrafımızla müsavi şartlar içinde rahat bir karşılaşma filan varsa, o zaman iş çok değişir. Dikkat ediniz ki, bir şeyler yapmaktan, insanlara faydalı olmaktan hiç bahsetmedim." s.12

"Hayat kelimesi ile çalışma kelimesi arasında kafamda hiçbir münasebet kalmamıştı. Hayat benim için iki eli cebinde uydurulan bir masaldı." s.76

"Ve yaşamak onun için sevmek, sevişmek, erkek değiştirmek, ıstırap çekmek olduğuna göre, başından hiç olmazsa yeniden bir on altı cildi doldurabilecek maceralar geçmişti." s.174

Gazeteler/Gazeteciler

"(...)On sene evvel her yaptığımızı beğenen, öven, geniş teşkilatımızı-dünyaya bir örnek gibi gösteren gazeteler, vaktiyle o kadar dostum olan, gerek resmi kokteyllerimize, gerek basın toplantılarımıza can atan gazeteler şimdi aleyhimize yazmadıklarını bırakmıyorlar. (...) Başta benim yazdığım "Şeyh Ahmet Zamani ve Eseri" adlı kitap olmak üzere bütün çalışmalarımızı delik deşik ettiler. Salise şubemiz şefinin -küçük baldızımın kocası- o kadar dikkatle ve emekle yazdığı "Lodos Rüzgarlarının Kozmik Saat Ayarları Üzerindeki Tesiri", dostum Doktor Ramiz'in "Saat ve Psikanalizm", "Saat Karakterolojisinde İrdal Metodu", Halit Ayaracı'nın "Sosyal Monizm ve Saat", "Saniye ve Sosyete" adlı kitaplarının kapakları sanki çok gülünç şeyler, yahut tehlikeli vesikalarmış gibi günlerce gazetelerin ilk sayfalarında acayip başlıklar altında teşhir edildi.

Bunlarla da kalmadılar, şehrimiz halkını o kadar sevindiren, eğlendiren ve müessesemize bütün ilmi ve içtimai faaliyetlerini kolaylaştıracak irnkful.arı sağlayan vidolu, zamlı, tenzilatlı ikramiyeli ve kolektif nakit ceza sistemimizi ele alarak, bizi düpedüz sahtekarlık ve dolandırıcılıkla vasıflandırdılar. Halbuki Halit Ayaracı ile karım Pakize'nin bitmez tükenmez vidolu tavla partilerini seyrederken, can sıkıntısından bulduğum bu nakit ceza sistemini bir zamanlar nasıl alkışlamışlardı." s.13-14

Burada görüldüğü gibi gazete ve gazeteciler fikir değiştirme, duruma göre davranma, acımasızca eleştirme ve insafsızlık olarak kavramlaştırılmaktadır.

"Fakat burada iş şahsileşir. Benim nazariyem şudur ki, insanlar kainatın sahibi olmak üzere yaratıldıkları için, eşya onlara uymak tabiatındadır." s.15

İnsan bu cümlelerde ve kitabın diğer başka bölümlerinde olmak üzere yaratılma, sahip olma, kendine uydurma, kendisine

İnsan

"Ben yıllarca bu adamların arasında, onların rüyaları için yaşadım. Zaman zaman onların kılıklarına girdim, mizaçlarını benimsedim. Hiç farkında olmadan bazen Nuri Efendi, bazen Lütfullah veya Abdüsselam Bey oldum. Onlar benim örneklerim, farkında olmadan yüzümde bulduğum maskelerimdi. Zaman zaman insanların arasına onlardan birisini benimseyerek çıktım. Hala bile bazen aynaya baktığım zaman, kendi çehremde onlardan birini tanır gibi oluyorum. Şu anda Nuri Efendi'nin kendini yenmiş tebessümünü yüzümde dolaşiyor sanıyorum, biraz sonra Lütfullah'ın yalanı benimsemiş bakışlarını kendimde bularak yaptığım işten ürkiyorum. Bir başka defasında babamın ümitsiz kıskançlığı ve sabırsızlığıyla perişan oluyorum. Hatta bu, kıyafetinde bile görülüyor. En meşhur terzilerde yaptırdığım elbiselerim sırtıma geçer geçmez bana Abdüsselam Bey'in kılığını veriyorlar. Daha dün gözlüklerimi değiştirmem icap edince, artık o cinsin modası geçmiş olduğumu bile bile Aristidi Efendi'ninkine benzer bir altın gözlük aramadım mı?" s.54

"Şu hakikati kendi hayatım bana öğretti: İnsanoğlu insanoğlunun cehennemidir. Bizi öldürecek belki yüzlerce hastalık, yüzlerce vaziyet vardır. Fakat başkasının yerini hiçbirisi alamaz" s.186

Vapur Düdükleri

"O zamanın vapur düdüklelerinin acılığını, hüznünü, keskinliğini benim yaşımda olanların hepsi bilir. Halbuki hadiselerin lutfuyla birdenbire o kadar gülecek şey bulan bugünkü hayatımızda vapur düdüklelerinin, tramvay seslerinin neşesine bakın!" s.15

uyulma, gizlenme, maske takma, başkası olma, anlaşılma, anlaşılama, biri bir başkasının cehennemi, ağırlık, yorgunluk, elem ve acı olarak kavramlaştırılmakta ve bir yanı hep eksik bir varlık olarak gösterilmektedir adeta.

Herhangi bir şey [kelime], farklı zamanlarda, farklı durumlarda farklı şekillerde kavramlaştırılabilir. Bu yaşantıya ve döneme göre değişecektir. Aynı kişinin dahi o şeyle ilgili yaşantısı değiştikçe, onu kavramlaştırması da değişecektir. Vapur düdükleleri Abdülhamit döneminde hüznü, acı, neşesizlik, emredici, keskinlik gibi anlamlarda kavramlaştırılırken, daha sonraki dönemlerde acı ve hüznü gibi kelimeler yerine daha hoş kelimeler ile mesela neşe ile kavramlaştırılabilir.

"Saatler de böyledir. Sahiplerinin mizaçlarındaki ağırlığa, canı tezliğe, evlilik hayatlarına ve siyasi akidelerine göre yürüyüşlerini ister istemez değiştirirler. Bilhassa bizim gibi üst üste inkılaplar yapmış, türlü zümreleri ve nesilleri geride

Bu bölümde saate bir canlı varlık gibi bakılmış, onun dünyasına girilmiş ve o yaşam biçimi, gizlilik, mahremiyet, heyecan paylaşma, sahibinin mizacını taşıma, kişilik, düşünme, yaşama

Saat'ler

birakarak, dolu dizgin ilerlemiş bir cemiyette bu somuncusuna, yani az çok siyasi şekline rastlamak gayet tabiidir. Bu siyasi akideler ise çok defa şu veya bu sebeple gizlenen şeylerdir. Hiç kimse ortada o kadar kanun müeyyidesi varken elbette durduğu yerde, "Benim düşüncem şudur" diye bağurmaz. Yahut gizli bir yerde bağırır. İşte bu gizlenmelerin, mizaç ve inanç ayrılıklarının kendilerini bilhassa gösterdikleri yer saatlerimizdir. Sahibinin en mahrem dostu olan, bileğinde nabzının atışma arkadaşlık eden, göğsünün üstünde bütün heyecanlarını paylaşan, hülasa onun hararetiyle ısınan ve onu uzviyetinde benimseyen, yahut masasının üstünde, gün dediğimiz zaman bütümünü onunla beraber bütün olup bittisiyle yaşayan saat, ister istemez sahibine temessül eder, onun gibi yaşamağa ve düşünmeğe alışır." s.15-16

"Çünkü bir yandan yarı ölü bir saati diriltmiş oluyor, öbür yandan da bir insana yaşadığının şuurunu, zamanını hediye ediyordu." s.33

"Fazla teferruata girmeden şurasını da işaret edeyim ki, saat kadar derin şekilde olmasa bile bu benimseme ve ıyma keyfiyeti bütün eşyanızda vardır. Eski şapkalarımız, ayakkabılarımız, elbiselerimiz gün geçtikçe bizden bir parça olmazlar mı? Onları sık sık değiştirmek isteyişimiz de bu yüzden değil midir? Yeni bir elbise giyen adam az çok benliğinin dışına çıkmışa benzer: Kendinden uzaklaşmak, ona bir değişikliğin arasından bakmak ihtiyacı, yahut "Ben artık bir başkasıyım!" diyebilmek saadeti. İddia edebilirim ki, -rahmetli Halit Ayarçı müessesemizin aleyhine çıkmak korkusu ile bu cins iddialardan sakınmamı bana şiddetle tavsiye ederdi; fakat mademki bu vesayet artık yoktur, ben rahatça iddia edebilirim- eski bir şapkadan ve ayakkabıdan sahibinin bütün huyunu, alışkanlıklarını, hayatındaki aksaklıkları, hatta ıstıraplarının çeşidini görmek mümkündür. Hizmetçilerimize hemen evimize gelir gelmez bir kat elbise, bir iki eski gömlek, boyunbağı, hiç olmazsa ayakkabılarımızdan birini hediye etmemizin hikmeti de bu olsa gerektir. Bizi hiç tanımayan bu insan birdenbire elbisemizin içine girdiği, kunduramızla yürüdüğü için, adeta onun gizli zoru ile bize yaklaşır, farkında olmadan bizim itiyat ve düşüncelerimizi benimser. Bunu ben kendi neşimde iki defa tecrübe ettim. Türü

şuuru olarak kavramlaştırılmıştır.

Bu bölümde eşyanın dünyasına girip orada gezinen, derinlemesine düşünen karakter eşyayı ruh, kişilik, benlik taşıma; huyumuzu, kişiliğimizi, alışkanlıklarımızı, hüzünümüzü, sorunlarımızı, yaşadıklarımızı, itiyat ve düşüncelerimizi, bakış açımızı, zihniyetimizi, sevgimizi değiştirme, yenileme, farklılaştırma, etkileme olarak kavramlaştırmış, onlara canlı bir varlık kisvesi katarak onların insanla alış-veriş içerisinde olduğunu dile getirmiştir.

Şapka/ Ayakkabı
(Eşyalar)

Meslekler Bankası'ndan atılmama ve o kadar felakete düşmeme sebep olan müdür Cemal Bey, vaktiyle bana bir kat eski elbise hediye etmişti. Cemal Bey'le aramızda büyük mizaç farkları vardı. O aksi, titiz, kibirli, insanları küçük düşürmekten hoşlanan, her şeyi ciddi mizanlara vuran bir adamdı. Benim uysal, sade geçim derdi ile meşgul benliğimin tam zıddı bir tabiat. Vaka onun bu taraflarını pek benimseyemedim. Bu benim için imkansızdı.

Fakat tek zaafı, refikasına karşı beslediği sevgi sanki bu elbiseden bana geçti. Üzerime giydiğimin haftasında sıkı Müslüman terbiyeme, üç çocuk babası olmama, Pakize gibi her cihetle bana üstün bir kadının kocası bulunmama rağmen, Selma Hanımefendi'ye delicesine aşık oldum." s.16-17

Yukarıdaki tabloda, Saatleri Ayarlama Enstitüsü kitabından elde edilen bulguların bir bölümü açıklamalı bir şekilde sunulmuştur. Amaç kavramlaştırmanın hangi temeller üzerinde yürüdüğünü göstermektir. Yapılan açıklamalarla kavramlaştırmanın “ne demek olduğu” ve “nasıl gerçekleştiği” daha açık ve anlaşılır bir şekilde gösterilmeye çalışılmıştır. Ekler bölümünde yer alan tablonun tamamı incelendiğinde ve yapılan açıklamalar irdelendiğinde, kavramlaştırmanın dinamik bir iç yapıya sahip olması, yaşantı temelli olması, derinlemesine ve genişlemesine düşünmenin bir ürünü olması, art ve eş zamanlı düşünmeyi sağlaması gibi birçok özelliğe sahip olduğu görülecektir.

4.3. Beş Şehir Kitabında Yer Alan Kavramlaştırmalara İlişkin Bulgular

Aşağıda, “Beş Şehir” kitabında yer alan “Ankara, Erzurum, Konya, Bursa’da Zaman ve İstanbul” bölümlerindeki kavramlaştırılmış yapılara ilişkin bulgular sırasıyla sunulacaktır. Bölümler ayrı ayrı ele alınacağından, bulguların tamamı sunulacaktır.

4.3.1. Ankara Bölümüne İlişkin Bulgular

Tablo 4.3.1.1.

Ankara Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları	Kavramın Metindeki Frekansı	Kavramlaştırıldığı Kelime ve Kelime Grupları	Metindeki Toplam Kelime Sayısı
Ankara Kalesi	6	Atatürk ve onun son millî mücadele muharebesi öncesi fotoğrafı; hayalin, imanın, inancın timsali, tarihin taşıyıcısı...	
Eski Ankara mahalleleri	2	Ruh bütünlüğü, huzur...	
Ankara	52	Eski ve yeninin terkibi, birliktelik, beraberlik, ecdadın kendi ruhlarıyla yumuşattığı mezar taşları...	
Hacı Bayram Veli	17	Sevgi, ahiret saadeti, Allah'ı kendi içinde bulma, hakikat...	
Evliya Çelebi ve Mimar Sinan	27	17. asrın Türkiye'si...	
Ankara ovası	2	Millî mücadele yılları, geçmişi silerek istiladan kurtulma ve yeni bir kimlik yeni bir ruh kazanmış olma; İsmet İnönü'nün bu manzarayı anlattığı telgrafi...	
Mübarek ağrı	1	Hayal ettirmek, harekete geçirmek, güç verme; Alpaslanlar, Fatihler, Mustafa Kemaller yaratan muştı...	
Toplam	107		3345
Kavramlaştırılmış Kelime Ve Kelime Gruplarının Metindeki Toplam Kelime Sayısına Oranı			%3,19

Tablo incelendiğinde, Ankara bölümünde toplam 3345 kelimenin yer aldığı ve bunların 107'sinin kavramlaştırılmış kelime veya kelime grubu olduğu görülecektir. Bölümde yedi ayrı durum, olay, kişi veya yer kavramlaştırılmış bir yapı arz etmektedir. Frekansı en çok olan kavramlaştırılmış kelimenin (Ankara) aynı zamanda bölümün başlığını oluşturması dikkati çekmektedir.

Tablo 4.3.1.2.

Ankara Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grubu	Örnek Cümle(ler)	Açıklama
Ankara Kalesi	<p><i>"Atatürk'ün hemen herkesin gördüğü, mektep kitaplarına kadar geçmiş bir fotoğrafı vardır. Anafartalar ve Dumlupınar'ın kahramanı, son muharebenin sabahında tek başına, ağzında sigarası, bir tepeye doğru ağır ağır ve düşünceli çıkar. İşte Ankara Kalesi muhayyilemde daima ömrümün en güneşli saatine böyle yavaş yavaş çıkan büyük adamla birleşmiştir. Bu şaşırtıcı terkip nasıl oldu? Eğer böyle bir şey lazımsa vatanın her tepesinde aynı şekilde tahayyül ve tasavvur etmem icap eden bir insanla bu kale bende nasıl birleştiler? Bunu hiçbir zaman izah edemem. Bu cins yaklaşımlar insan muhayyilesinin en sırlı tarafıdır. Bildiğim bir şey varsa bir gün, bu fotoğrafa bakarken Ankara Kalesi kendiliğinden gözlerimin önüne geldi ve ben bir daha bu iki hayali birbirinden ayıramadım." s.14-15</i></p>	<p>Anlaşılabileceği üzere Tanpınar, Atatürk'ün bahsi geçen fotoğrafını Ankara Kalesi ile kavramlaştırmış ve Ankara Kalesi'nin onda, her nasıl olduysa o son fotoğrafı ve o son fotoğrafın da Ankara Kalesi'ni canlandırdığını dile getirmektedir. Kavramlaştırma yolu ile hem o son fotoğraf hem de Ankara Kalesi kopmaz bir bağ ile birbirine bağlanmış ve ikisi de Tanpınar'ın zihninde içselleştirilmiş ve şahsileştirilmiştir.</p>
Eski Ankara mahalleleri	<p><i>"Samanpazarı'ndan bugünkü eski Dışişleri Bakanlığı'na inen eski Ankara mahalleleri, çarşıya ve kaleye çıkan yollar, Cebeci tarafları üzerimde hep bu tesiri yapardı. O biçare kerpîç evlerin bütün fakirliğini iyi bilmekle beraber kendimde olmayan bir şeyi onlarla tasavvur ederdim. Onların arasında, bir sıtma nöbetine benzeyen ve durmadan bir şeylere, belki de fakirliğin altında tasavvur ettiğim ruh bütünlüğüne sarılmak, onunla iyice bürünmek arzusunu veren bir ürperme ile dolaşırdım. Gerçeği budur ki, Anadolu'nun fakirliğinde vaktiyle kendi hastalığı olan ve insanını asırlarca tahrip eden sıtmaya benzer bir şey vardır. Tadanlar bilir ki hiçbir lezzet sıtma üşümesi ile yarışamaz." s.15</i></p>	<p>Tanpınar eski Ankara mahallelerini, fakir ama ruh bütünlüğü dolu yerler olarak kavramlaştırmakta ve bu ruh bütünlüğünü o mahallelerin fakirliğinde bulduğunu açıkça dile getirmiş ve bu durumu bir sıtma nöbetinin verdiği üşüme ile açıklamıştır. Görüldüğü gibi kavramlaştırma bambaşka dünyalara kapı aralayan bir zihinsel işlemdir. Fakirliğin birer ruh bütünlüğü olarak görülmesi ancak ona yakından çok yakından bakabilen ve derinlemesine düşünen iyi bir kavramlaştırma becerisine sahip bir zihin tarafından gerçekleştirilebilir.</p>
	<p><i>"Türk kültürünün kendinden evvel gelmiş medeniyetlerden kalan şeylerle bu kadar canlı surette rastgele karıştığı, haşır neşir olduğu pek az yer vardır. Kalede ve onun eteğine serpilmiş mahallelerde Türk velileri Roma ve Bizans taşlarıyla sarmaş dolaş yatarlar.</i></p>	<p>Tanpınar Ankara'ya, eski ve yeninin muhteşem ve canlı bir terkihi olarak kavramlaştırmış, ecdadın, o yerleri nasıl "kendimiz" kıldığını bize bu yolla göstermiştir.</p>

Ankara	<p><i>Dedelerimizin mezarlarından çıkan yeşillikler hangi itikatların etrafında yontuldukları belli olmayan çok eski taşları kendi rahmaniyetleri ile yumuşatırlar; burada kerpiç bir duvardan İyonya tarzında bir sütun başlığı veya arkitrav fırlar, ötede bir türbe merdivenin basamağında bir Roma konsülünün şehre gelişini kutlayan kadim bir taş görünür, daha ötede bir çeşme yalağında eski bir lahdin bakantaları gülümser.” s.16-17</i></p>	<p>Kavramlaştırma farklı bakmayı, değer vermeyi ve sahiplenmeyi beraberinde getirir. Hacı Bayram Veli’yi, bir sevgi ve hakikat isteğinin tufanı olarak görmek ancak ona farklı bir gözle bakmayı gerektirir.</p>
Hacı Bayram Veli	<p><i>“Ve günün birinde bu toprağın yeni sahipleri içinden yetişen saf yürekli bir köylü çocuğu, Roma’nın zafer mabedi ve biraz sonra da Bizans bazilikası olan bu abidenin yarı başına muhacir bir kuş gibi yerleşti ve insanlara kadim imparatorluğun ayakta durmasını sağlayan hakikatlerinden çok başka bir hakikatin sırrını açtı. Bu ledünni hazların, ahiret saadetlerinin, kendisini sevgide tamamlayan ruhun, bir nur tufanı gibi iştiyakm, kendi derinliklerinde Allah’ı bulan bir murakabenin hakikati idi.” s.18</i></p>	<p>Ayrıntılar olmadan kavramlaştırma olamaz. Mimar Sinan ve Evliya Çelebi’nin eserlerine ayrıntılı bir şekilde bakamayan göz, o eserlerde ne anlatıldığını, ne resmedildiğini asla göremez. Bu bağlamda kavramlaştırma becerisinin bir faydası da ayrıntıya odaklanıp anlamlandırma sürecini zenginleştirme fırsatı tanınmasıdır.</p>
Evliya Çelebi ve Mimar Sinan	<p><i>“Bir Türk şehrinde bahsedip de Evliya Çelebi’yi hatırlamamak kabil değildir. Ceterimizden iki kişi vatan haritasını benimsemişlerdir. Bunlardan birincisi Mimar Sinan’dır. XVI. asır Türkiye’sini onun eserlerinden bulmak daima mümkündür. İmparatorluğun bu dehadan payını almamış pek az büyük şehri vardır. O kadar ki Sinan denilince gözümün önünde son derece nispetli yontulmuş bir mücevher dizisine benzeyen irili ufaklı binalar, ta Macaristan içerisinden başlayarak Akdeniz’ e ve Basra Körfezi’ne kadar iner. İkincisi başlı başına bir vatan aynası olan Evliya Çelebi’dir. Bu ayna bazen ufak ilaveleri e, fakat daima aslın büyük çizgilerine sadık kalarak, bütün XVII. asır Türkiye’sini verir.” s.22-23</i></p>	<p>Bir ovaya baktığımızda orada gördüğümüz şey ona “nasıl ve nereden” baktığımıza göre değişir. Ahmet Hamdi, Ankara ovasına baktığında, İnönü’yi, kazanılan zaferi, İnönü’nün o anki hislerini görmüş ve ovayı kendinde bu şekilde kavramlaştırmıştır. Tek bir manzara, onu yıllar öncesine kadar götürüp bütün bir kurtuluş harbinin panoramasını gözleri önüne getirebilmektedir.</p>
Ankara ovası	<p><i>“Ovaya bakıyorum; o muharebeler buna benzer ovalarda, mor gölgeli sırtlarıyla ufku plastik bir madde gibi yoğuran bu dağlara benzeyen dağlarda geçti. İnönü zaferini millete ve tarihe müjdeleyen telgraflı yazarken Garp Cephesi Kumandanı’nın gözü önünde olan manzara, ufak tefek değişikliklerle bu gördüğüm manzaranın devamıydı; galip kumandan bu tepeye, yahut yarı başındakine, biraz ötede, sağda solda görünen tepelere benzer bir yerden düşman askerinin kaçtığı, Bozüyük’ün yandığını seyretmiş, gene böyle bir yerde asırlara verdiği müjdeyi yanındakilere dikte ettirmişti: ...” s.24-25</i></p>	

"İnönü'nde genç kumandan İsmet Paşa, 1922 yılının 26 Ağustos gecesi Dumlupınar'da Başkumandan Mustafa Kemal eğer - uyudularsa- nasıl bir rüya gördüler? Milletlerine hazırladıktan istikbal kendilerine açıldı mı? Bu geceler düşüncemi başka büyük geceye, 1071 senesi Ağustos'unun 26. gecesine götürüyor. Malazgirt'te bileğinin kuvvetiyle, dehasının zoruyla bize bu aziz vatanın kapılarını açan Alparslan'ı, muharebe emri vermeden evvel hangi kuvvetler ziyaret etti ve ona neler gösterdi? Üç katada genişleyecek yeni bir Roma'yı kurmak üzere olduğunu, tarihini, avuçları içinde taşıdığı milleti, yeni bir tarih ve coğrafyanın emrine verdiğini, yeni bir terkinin doğmasına bir çınar gibi yetişip kök salmasına sebep olduğunu acaba hissetmiş miydi? Hiç tanımadığı de halı çocuklar müstakbel zaferlerin kumandanları, henüz söylenmemiş şiirlerin şairleri, henüz yükselmemiş şaheser yapıların mimarları, henüz duyulmamış nağmelerin bestekârları etrafında henüz açmamış bir fecrin gülleri gibi dolaşmıyorlar mıydı? Gözlerinde Sultan Hanı'ndan, İnce Minare'den bir hayal yok muydu? Eğer yokduysa, bütün bunlardan habersiz, bu müjdeleri içinde konuşur bulmadan o büyük işi nasıl yaptı? Nasıl on senede Malazgirt'ten Akdeniz kıyılarına, bu toprağın tanımadığı ve tatmadığı bir ideali taşıdı? Fatih'in İstanbul fethinden evvelki uykusuzlukları, Baki'nin ve Nedim'in, Neşati ve Naili'nin, Sinan'la Hayreddin'in, Kasım'ın, İtri ile Dede'nin, Seyyit Nuh'la Tab'i Mustafa Efendi'nin ve daha yüzlerce onlara benzeyenlerin dehalarına yüklü bir kaderi kendisine taşımasından gelen bir sabırsızlıktan başka ne olabilir? Ve eğer o mübarek ağır olmasaydı bütün bu eserler nasıl doğarlar, hangi mucize ile eski hayat ağacı yeni meyvalarla donanırdı?" s.25

Mübarek ağır

Bütün bu bölüm, "mübarek ağır" olarak kavramlaştırılmıştır diyebiliriz. Şüphesiz Tanpınar'ın zihninde bu iki kelime çok daha fazla düşünce ve soru uyandırıyor.

Kavramlaştırmanın faydalarından biri de derinlemesine, genişlemesine ve art ve eş zamanlı düşünme becerisini artırmasıdır. Tanpınar'a onlarca soru sorduran, onu farklı düşünmeye iten şey bu becerilerin oldukça yüksek olmasıdır. Bu sayede yüzyılları aşkın bir şekilde düşünebiliyor, soru sorabiliyor, yeni bağlar kurarak yeni anlamlar oluşturup herkesi ve her şeyi içselleştirip şahsileştirerek anlamlandırmalarda bulunabiliyor.

Tablo incelendiğinde, Tanpınar'ın Ankara'nın en çok tarihi yönüyle ilgilendiği görülmektedir. Eski Ankara mahalleleri, Mimar Sinan ve Hacı Bayram Veli, Ankara Kalesi gibi tarihi mekanları ve kişilikleri kavramlaştırdığı görülecektir. Bunların yanında tarihi bir nesne olmamasına rağmen Ankara Ovası'na baktığı zaman bile, onun gözünde canlanan, tarihtir. Yapılan açıklamalara dikkat edildiğinde, kavramlaştırmanın art ve eş zamanlı düşünme becerisine tanıdığı olanak görülecektir. Tanpınar, derinlemesine düşünme sayesinde, gördüğü şeylerin yüzeyinde kalmamış, yeni bağlar ve yeni anlamlar kurmuştur.

4.3.2.Erzurum Bölümüne İlişkin Bulgular

Tablo 4.3.2.1.

Erzurum Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları	Kavramın Metindeki Frekansı	Kavramlaştırıldığı Kelime ve Kelime Grupları	Metindeki Toplam Kelime Sayısı
Erzurum dağları	23	Güç, sonsuzluk hissi, koruma, kollama, sığınak; dağlarla iç içe yaşamış insanların rüyaları...	
Yıldız Dağı	5	İhtiyar bir adam; zamana, kâinata ve kadere hükmeden ruhani bir varlık...	
Erzurum	118	Savaş, katliam ve ölüme karşı; yenilenme, yeşerme, hayatın zaferi...	
Esnaf (Erzurum'un)	17	El emeğinin verdiği incelik, mesuliyet duygusu, nefis terbiyesi, kendine güvenir vatandaş; Erzurum'un çehresi...	
Çadırcı Usta	2	Yazın habercisi, açık hava, eğlence günleri...	
Kürkçü	3	Kış günlerinin habercisi, gümüş tepsilerde sıcacık çayların, sıcak sobaların etrafında sıcak sohbetlerin zamanı...	
Erzurumlu Tahsin	6	Abdullah efendinin rüyaları, Erzurum depremi, toprak dehası ve tabiat adamı...	
Battal Gazi Okuyan Adam ve Dinleyiciler	1	Hayal, harikulade, lütuf, acıma ve güzellik, arayış ve bir beklenti içinde olan gözler, bir şehrin hülâsası, Tahsin Efendi ve getirdiği avuç dolu paralar...	
Mimarimiz	104	Toprağı "bizden" yapan, bizim yapan, ona bizden bir ruh veren ölümsüz eserler...	
Erzurum Ulu Camii	4	Tarih; orada namaz kılan insanlar, onların uğraşları, savaşları, büyük davaları...	
Kader	12	Yaratıcı ruh, bilinmez güç, gizli akıbet...	
Erzurum Musikisi	13	Halkın malı; insan ve onun talihi, acıları, hüznü, toprağı, iklimi ve hayatı; bir kez duyulunca insan zihnini dolduran mucizeli bir nebat; kültürün taşıyıcısı ve aktarıcısı...	
Nağme	5	Kendisine doyulan her türlü sözü ve duyguyu saklama, muhafaza etme, koruma...	

Yataklı Vagonda Yolculuk	1	Etraftan ve insanlardan ayırma, yalnızlaştırma, tecrübesizleştirme, ham bırakma, insanı geliştirmeyen deneyimlere sürüklenme...
Toprak	29	Zenginlik, bereket, cömertlik, hayat verme, yaşatma, arındırma, temizleme, yetiştirme, terbiye etme...
Çalışma		Mesut kılma, tatmin etme, ahenk kazandırma, tanzim etme...
Toplam	343	9287
Kavramlaştırılmış Kelime Ve Kelime Gruplarının Metindeki Toplam Kelime Sayısına Oranı		%3,69

Tablo incelendiğinde, Erzurum bölümünde, toplam 9287 kelimenin ve 343 kavramlaştırılmış yapının var olduğu görülecektir. %3,69 oranını veren bu sayılar, incelenen diğer kitaplardan ve Beş Şehir kitabında yer alan diğer bölümlerin hepsinden (Bursa'da Zaman bölümü hariç) daha yüksek bir oranı vermektedir. Bunların yanında Tanpınar'ın bu bölümünde sadece somut durumları, olayları, nesnelere veya kişileri kavramlaştırmadığı görülecektir. "Çalışma" gibi "kader" gibi soyut durumları da kavramlaştırdığı görülmektedir. Bu bölümde dikkati çeken bir diğer unsur, frekansı en fazla olan kavramlaştırılmış kelimenin (Erzurum) bölümün adını oluşturuyor olmasıdır.

Tablo 4.3.2.2.

Erzurum -Bölümünde- Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grubu	Örnek Cümle(ler)	Açıklama
Erzurum dağları	<i>"Bu dağlar sadece adlarıyla memleketin bir köşesinde bir nevi "semavat" rüyası kurmuş gibidirler. Asırlar boyunca bu yaylalarda sürü otlatan, kışın günlerce süren kurt avları yapan, masal kızları bakışlı geyiklerin peşinde yolunu şaşırın, hulasa hemen bütün seneyi yıldızlarla sarmış dolaş yaşayan insanların rüyası. Bu yüzdendir ki bu dağlarla ilk defa karşılaşan ve tıpkı aydınlatıldığı su parçası içinde çalkalanan bir</i>	Erzurum dağlarını, orada yaşamış insanların rüyaları olarak gören, büyüklükleri ve yükseklikleri hasebiyle onları birer koruyucu, kollayıcı olarak algılayan, sonsuzluk hissine ister istemez kapılan Tanpınar, bu dağları adeta canlı birer varlık olarak kavramlaştırmıştır.

ışık gibi, onların kudret ve nüfuzlarının muhayyilemizde ayrı bir şekilde canlandırdığı manzara içinde adlarını duyan yolcunun, bir an bile olsa, bir nevi ebediyet vehmiyle dolmaması, hüviyetlerini yapan uzletin bir kader duygusu halinde kendisinde yerleşmemesi kabil değildir.” s.28-29

Yıldız Dağı

“Yıldız Dağı'nın dibinde, gecenin dört bir yandan getirip çadırımızın üzerine yıktığı bin türlü ses ve uğultu arasında ben hep bu dağın şöyle bir gördüğüm mağrur ve dumanlı başını düşünmüştüm. Onda bir nevi Ecdat Tanrı çehresi sezer gibiydim. Bana öyle geliyordu ki kulağımı biraz daha iyi versem, yıldızlarla ne konuştuğunu duyacaktım. Kim bilir, belki de her gece, olduğu yerden ellerini uzatarak, tıpkı üç yıl önce Sinop'ta iptidai mektebine giderken her sabah önünden geçtiğim Muvakkithanenin penceresinden, şevkle büyük asma saatleri kurduğunu gördüğüm ihtiyar gibi, yıldızların saatini kuruyor, Kervankaran'la Çobanyıldız'ın, Büyük Ayr'ı, Küçük Ayr'ı, Ağlayan Kadınları, kiminin mesafeler içindeki yalnızlığına hüziün duyduğum, kiminin kadife kadar yumuşak ve koyu karanlığa uzattığı mücevher salkımlarına imrendiğim bütün öteki yıldızları birbirine ayarlıyor, güneşin doğacağı dakikayı, ayın sihirli sandalının geçeceği suları tayin ediyor, doğan çocukları gök defterine parlak bir noktayla işaret ediyor, ölenlerin adını bir başka yıldızın gözlerini yavaşça yumarak siliyor, hulasa kâinat ve kader dediğimiz büyük gidiş gelişi oradan tek başına ve kendi kendine idare ediyordu.” s.29

Erzurum

“Hiçbir yerde memleketin Birinci Cihan Harbi'nde geçirdiği tecrübenin acılığı burada olduğu kadar vuzuhla görülemezdi. Bu, eski ressamların tasvir etmekten hoşlandıkları şekilde, ölümün zaferi idi. Dört yıl, bu dağlarda kurtlara insan etinden ziyafetler çekilmiş, ölüm her yana doludizgin saldırmış, seçmeden avlamıştı. Uğursuz tırpan durmadan, bir saat rakkası gibi işlemiş, rastgeldiği her şeyi biçmişti. Bununla beraber, nüfusu almış binden sekiz bine inen Erzurum Milli Mücadele'ye önyak olmuş, Ermenistan zaferini idrak etmiş, yavaş yavaş sağ kalan hemşehrilerini toplamaya başlamıştı.” s.31

“Erzurum'un asıl hayatını bu esnaf yapıyordu. Asıl güzel olan şey de, sağlam bir sınıf şuuruna ermesi, yukarıya imrenmeden

Bütün bu bölüm “Yıldız Dağı” olarak kavramlaştırılmıştır. Tanpınar için Yıldız Dağı demek, bu bölümde anlattıkları ve daha birçoğu demektir şüphesiz. Bir dağı bu kadar farklı ve kendinde hissederek anlatmak ancak derin bir kavramlaştırma becerisiyle mümkün olur. Yıldız dağı burada ihtiyar bir adam olmuş, zamana, kâinata ve kadere hükmeden ruhani bir varlık olmaktadır. Bu da Ahmet Hamdi'nin kavramlaştırma becerisinin ne kadar geliştiğini göstermektedir.

Erzurum, Tanpınar için Birinci Dünya Savaşının ve ardından yaşanmış olanların en bariz şekilde görülebildiği şehirdir. “Ölümün zaferi” olarak kavramlaştırdığı bu durum, Erzurum'un yaşadıklarını iki kelimeyle ifade etmektedir. Bütün bunlara karşın Erzurum'u Millî mücadeleye önyak olan şehir olarak kavramlaştıran Tanpınar, onda bütün acılara rağmen yeniden doğuşun ve dimdik ayakta durmanın timsali olmuştur. Kavramlaştırma değişken ve esnek bir zihinsel süreçtir. Aynı durum, nesne veya olay ile ilgi oldukça değişken kavramlaştırmalar yapılabilir.

Erzurum esnafına bakınca onda çalışmanın, el emeğinin verdiği inceliği, nefis terbiyesini gören

**Esnaf
(Erzurum'un)**

kendisini aşağıya açık tutmasıydı. Esnaf kadını, eşraf kadınının giydikleri elbiseleri giymez, yani kutnu'larla sırmalı elbiselerle süslenmezdi. İş terbiyesi almış, eli işlediği, yarattığı için nefesine saygı duygusu yerleşmiş şahsiyetli, kendine güvenir vatandaşlardan teşekkül etmiş bir kalabalık ... On üç yaşında henüz çıraklığa giren bir çocukta bile az zamanda nefesine güven başlar, el emeğine dayanan bir hayatın mesuliyet fikrinin insanoglunu nasıl yükselttiği görülürmüş.” s.39

Tanpınar, bu durumun onları “insan” olarak nasıl yükselttiğini görmüş ve onlara saygı ve övgü dolu sözler dile getirmiştir. Bunları görebilmek için şüphesiz ayrıntılı ve derin bir bakış açısına sahip olması ve dolayısıyla iyi bir kavramlaştırma becerisine sahip olması gerekirdi.

Çadircı Usta

“Bu çok düzenli hayatta mevsimler kendilerine mahsus bir teşrifatla gelirdi. Çünkü her şey evvelden tanzim edilmişti. Binaenaleyh hepsinin habercileri ve solakları vardı. Çocuklar yaz geldiğini çadircı ustasının eve uğradığı zaman öğrenirlermiş. O zaman bahçeye çadırlar yığılır, ihtiyar, yatkın elli ustalar Boğaz'a, Ilca'ya, açık havaya, eğlenceye kavuşacaklarını anlayıp sevinen küçüklerin çıgıkları arasında onları tamir eder, söküklüklerini diker, yırtık yerlerini değiştirir, yağmura, rüzgâra dayanacak hale getiririlmiş.” s.39

Kavramlaştırma yaşantı sonucu gerçekleşen ve gittikçe farklılaşan ve genişleyen bir süreçtir. O dönemde daha büyük bir şehirde veya farklı yaşam koşullarına sahip bir yerde yaşamış olan bir insan için çadırları onaran bir ustanın bir ilgi çekmeyecek olması fakat Erzurum insanı için aynı ustanın, yazın, güzel havaların, eğlencenin habercisi olması ancak kavramlaştırma ile açıklanabilecek bir durumdur.

Kürkçü

“Kışın geldiğini kürkçü müjdelermiş. Daha Kop Dağ'ın başı beyazlanmadan, Palandöken sırtlan kaşlarını çatmadan önce, Erzincan'dan gelen siyah üzümün renginden, yaylanın üstünden cenuba doğru akan kuş sürülerinden vaktin yaklaştığını anlayan tecrübeliler, kürkçüyü çağırırlarmış. Bu sefer gocuklar, samur, tilki, kurt postundan kürkler, tulumlar geniş selamlık sofalarında ortaya konur, gözlüklü ihtiyar kürk ustaları tıglarıyla onları düzeltir, eksiklerini tamamlarmış. Bu, Erzurum'un ikinci hayatının başlangıcı, sıcak sobanın, gümüş çay tepsisinde küçük bir şafak gibi gülen çayların, uzun sohbetlerin devridir.” s.40

Yapılan kavramlaştırma ile Erzurum halkı için kürkçü sadece bir insan olmaktan çıkmış, kışın habercisi konumuna gelmiştir. Kürkçü denince akla küçük bir şafak gibi gülen sıcak çayların, sıcak sobaların etrafından toplanmanın, toplu sohbetlerin gelmesi kavramlaştırmanın sunduğu bir imkândır.

Erzurumlu Tahsin

“Abdullah Efendinin Rüyaları'ndaki "Erzurumlu Tahsin" hikâyesi biraz da bu Erzurum zelzelesinin hikâyesidir. Şehrin o günlerdeki manzarası orada anlattığım aynıydı. Zaten bu hikâyede benim tarafımdan icat edilmiş hiçbir şey yoktur. Hatta Tahsin Efendi'yle ilk karşılaşmam da orada anlattığım gibi olmuştu. Zelzelenin ikinci veya üçüncü gecesi yine hikâyede anlatılan şekilde ona rastlamıştım ve üzerimde bu sarsıntılar içindeki toprağın bir çeşit dehası tesirini yapmıştı. Benimle de hakikaten öyleymiş gibi konuşmuştu. Böylece hikâyeyi yazmayı düşünmeden çok evvel bu acayip adam, muhayyilede nizamını ve dostluğunu kaybetmiş tabiatla kendiliğinden birleşmişti.” s.47

Burada Abdullah Efendinin Rüyaları, Erzurum depremi, toprağın dehası ve tabiat adamı olarak kavramlaştırılan Erzurumlu Tahsin, Tanpınar'ın öylesine içselleştirip benimsediği bir insandır ki onun adına bir hikâye yazmış, Erzurum depremini onunla zihnine kazınmış ve ikisini bir bütün hâline getirmiştir.

**Battal Gazi Okuyan
Adam ve
Dinleyiciler**

"Etrafında her cinsten bir kalabalık toplanmıştı. Omuz omuza, yüzlerinde, bilhassa gözlerinde acayip bir parlaklık, nadir görülen bir dikkatle onu dinliyorlardı. Öyle ki bu kahvenin yarı aydınlığında ilk seçilen ve görülen şey bu dikkati diyebilirim. Pek az şey bu kadar acıklı ve güzel olabilirdi. Çünkü harbin, bakımsızlığın, yüklü irsiyetlerin yiyip tükettiği bu çehrelerde, sonradan tanıdığım ve o kadar sevdiğim Goya'nın o zalim frekslerinde eşini görebileceğimiz bir hal vardı; bir hal ki açıktan açığa karikatüre ve hicve gidiyordu. Bununla beraber bu yüzlere biraz dikkat edilince zayıf ışığın sefaletlerini ve gözlerinin sıtmalı parıltısını daha belirli yaptığı bu insanların oraya en fazla muhtaç oldukları şeyden, hayal ve harikuladeden nasiplerini almak için geldikleri görülmüyordu. Ve bu harikulade o küçük tahta iskemlenin üzerinde adeta etrafı dal budak kaplayan bir ağaç gibi büyüyordu." s.47-48

Yaşantılarımız, deneyimlerimiz kavramlaştırma üzerinde oldukça etkilidir. Günlük hayatta neyi deneyimlediğimiz, hangi durumlarla neleri kavramlaştıracağımız üzerinde önemli bir yer teşkil eder. Bu bölümde de açıkça görüleceği gibi Battal Gazi okuyan adam ve dinleyiciler hayal, harikulade, lütuf, acıma ve güzellik, arayış ve bir beklenti içinde olan gözler, bir şehrin hülasesi gibi durumlarla kavramlaştırılmış, okuyucunun ve dinleyicilerin iç içe geçmiş ve bir bütünlük oluşturmuş hâlleri bu yolla verilmiştir.

Mimarimiz

"Her şeyin alt üst olduğu, örf, adet, akide, efsane, her şeyin birbirine girdiği bu zengin fakat karışık devirde, çok hususi şartları haiz bir medeniyetin bir istiladan mukadder doğuşu bütün hayatı bir sıtma gibi sararken, Ahlat'tan başlayarak Erzurum'un, Sivas'ın, Kayseri'nin, Konya'nın camileri, medreseleri, kervansarayları, çok usta bir elin çektiği yay gibi, bu yeni kuruluşun ilk notasını, bütün bu yeniyi hazırlamak için dağılmış unsurları içine alacak olan senfoninin ana temini verirler. Onlar, kartal süzülüşlü orduların arkasından girdikleri şehirlerin ortasında, renkli minareleriyle, endamlı kapılarıyla, dilimiz ve kılıcımız gibi ilk atalar yurdundan getirdiğimiz şekilleri, hususilikleriyle yükseldikçe, etrafındaki bütün hayat birdenbire değişir, derinden kavrayan bir arslan pençesi gibi toprak kendisine yeni bir ruh, yeni bir nizam verildiğini duyar." s.50

Kavramlaştırma ayrıntıya odaklanmayı, derinlemesine, art ve eş zamanlı düşünmeyi beraberinde getiren bir zihinsel süreçtir. Tanpınar bu bölümde, mimarimizin ayrıntılarına odaklanmış, eş zamanlı düşünerek mimarimizi yeni kuruluşun ilk notasını veren teminatlar olarak görmüş ve aynı zamanda Orta Asya'dan beri bir kişilik gibi kendimizde taşıdığımız adeta dilimiz ve kılıcımız gibi gördüğü mimarimizi, toprağı "bizden" yapan, bizim yapan, ona bizden bir ruh veren ölümsüz eserler olarak kavramlaştırmıştır.

**Erzurum Ulu
Camii**

"Erzurum'daki Ulu Camii'yi gezerken, o zamanlar askeri ambar olarak kullanılan bu binayı dolduran meşin kokusunu bile bana duyurmayan bir heyecan içindeydim. Üzerine bastığım bu taşlara değen başları, onların kaderini, uğrunda yoruldukları şeyin büyüklüğünü düşünüyordum." s.50

Burada görüleceği gibi Tanpınar yine art zamanlı bir düşünme yaparak Erzurum Ulu Camii'yi tarih; orada namaz kılan insanlar, onların uğraşları, savaşları, büyük davaları olarak kavramlaştırmış ve bu yolla bu caminin kendisindeki değerini okuyucuya aktarmıştır. Kavramlaştırmanın değer vermeyi ve sahiplenmeyi de beraberinde getiren bir süreç olduğunu burada açıkça görmekteyiz.

"İnsan kaderinin büyük taraflarından biri de, bugün attığı adımın kendisini nereye götüreceğini bilmemesidir. Baki'nin Fatih

Tanpınar bu bölümde, kaderi, yaratıcı ruh, bilinmez güç, gizli akıbet olarak kavramlaştırmış,

Kader

Camii'nde fakir bir müezzin olan babası, oğlumun Türkçe'yi kendi adına fethedeceğini, sözüm ebedi saltanatım kuracağım; Nedim'in anası Türkçe'nin ikliminde oğlumun bir bahar rüzgârı gibi güleceğini, onun geçtiği yerlerde bülbül şakımasının kesilmeyeceğini, ağzından çıkan her sözüm ebediliğin bir köşesinde bir erguvan gibi kanayacağını biliyorlar mıydı? Bunun gibi, Malazgirt Ovası'nda doğmuşen yiğitler, kılıçlarının havada çizdiği kavsın, bütün ufku dolduran nal şakırtılarının, Sinan'ın, Hayreddin'in, Itri'nin, Dede'nin dünyalarına gebe olduğundan elbette habersizdiler. Kader, insan ruhu bir tarafını tamamlasın, yaratılışın büyük rüyalarından biri gerçekleşsin diye, onları bu ovaya kadar göndermişti. Yaratıcı ruhum emrinde idiler, onun istediğini yaptılar." s.50-51

onun insan hayatına nerede ve nasıl tesir edeceğini, kime neleri getireceğini veya kimden neleri alacağını bilemeyeceğimizi ve bunun kaderin büyük taraflarından birinin olduğunu, bu kavramlaştırma yolu ile okuyucuya iletmiştir.

Erzurum Musikisi

"Erzurum' da kaldığım müddetçe mahalli diyebileceğimiz musikiyi şahsi bir macera gibi yaşamıştım. Fakat ancak yıllardan sonra onunla yeniden karşılaşınca, taşıdığı ıstırap yükünü anlayabildim. Tabii bu havaların hepsinde, olgun bir sanat kuvveti aramak, onlardan mesela bir Tellilzade'nin veya Tab'i Mustafa Efendi'nin, Sadullah Ağa'nın, Seyyid Nuh'un veya milli hayatın her yanını yoklamış bir deha olan Dede Efendi'nin eserlerinden beklediklerimizi isteyemeyiz. Fakat bilhassa böyle olduğu içindir ki kendilerini yaratan insanların malıdırlar, bize toprağı, iklimi, hayatı, insanı, onun talibini ve acılarını verirler. Bir kere zihnimize takıldıktan sonra onların mucizeli bir nebat büyüüyüşü ile bir an gelip dört yanımızı almamaları kabil değildir. Tabiata doğrudan doğruya temas gibi insanı saran bir hummaları vardır. Şüphesiz bu eserler klasiklerden daha fazla geleneğe tabidirler. Herhangi bir makamdan yürük semai, bestekârdan bestekâra geçtikçe ayrı bir şey olur. Fakat bir mayanın, bir hoyratın değişmesine inkân yoktur. Asurların hazırladığı bu kadeh, olduğu gibi kalacak, içine dökülen her şeye kendi hususi lezzetini verecektir. Bu itibarla çeşnisi ancak coğrafyaya tabi olan bir üsluptur, denebilir." s.52

Erzurum musikisini halkın malı; insan ve onun talihi, acıları, hüznü, toprağı, iklimi ve hayatı; bir kez duyulunca insan zihnini dolduran, sarıp sarmalayan mucizeli bir nebat; kültürün taşıyıcısı ve aktarıcısı olarak kavramlaştırıldığı bu bölüm, kavramlaştırmanın hissetmekle, iç dünyamızda yaşamakla ve yaşatmakla, etrafımızdaki her şeyde var olan düzeni, ihtişamı, güzelliği yakalayabilmekle ilgili olduğunu bize göstermektedir. Bunun için kelimelerin, nesnelere, olay ve olguların dünyasına girerek onların semalarında gezinebilmek ve onları her şeyleriyle hissetmek gerekir. Tanpınar'ın bunu başardığını bu kavramlaştırma örneğinde bir kez daha görmekteyiz.

Nağme

"...Çünkü nağmenin kadehi kendisine boşaltılma sonuna kadar saklıyor." s.57

Bu cümlede görebileceğimiz gibi Tanpınar nağmeyi saklama, muhafaza etme, koruma anlamlarında kavramlaştırmış, nağme ile söylenen sözlerin kaybolmayacağını, saklanacağını, korunacağını ve bunu bizzat nağmenin kendisinin yapacağını söyleyerek onu bir canlı varlık olarak görmüştür. Nağme ondan farklı bir anlam ve

çehre kazanmıştır. Bu kavramlaştırma ile mümkün olan bir durumdur.

Yataklı Vagonda Yolculuk

"Erzurum'a üçüncü gidişim İkinci Cihan Harbi'nin son yıllarında idi. Yataklı vagonda yolculuk şüphesiz çok rahat bir şey. Fakat insanı garip bir surette etrafından ayırıyor; adeta eski manasında yolculuğu öldürüyor. Bir mermi gibi sağla solla temas etmek fırsatını bulmadan, gideceğiniz yere sadece yanınızda götürdüğün iz şeylerle varıyorsunuz. Falan istasyondan üzülerek veya sevinerek biniyorsunuz, bir başkasında esneyerek iniyorsunuz. İkinin arasına, kitaplarımızın, her günkü endişelerimizin içinden, ancak şöyle bir göz atılabilen bir iki manzara girebiliyor. (...)" s.57-58

Yaşantılar ve bu yaşantılara etki eden araçlar değiştikçe, kelimelerin kavramlaştırmaları değişebilir. Tanpınar, bu bölümde eski yolculuklara olan özlemine dile getirerek yataklı vagonda yapılan yolculukları yolculuk olarak saymamış, bu türden bir yolculuğu etraftan ve insanlardan ayırma, yalnızlaştırma, tecrübesizleştirme, ham bırakan, insanı geliştirmeyen deneyimlere sürükleme olarak kavramlaştırmaktadır. Bu bölüm, kavramlaştırmamanın durağan değil dinamik bir yapı sergilediğini göstermesi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Toprak

"Bana asıl ehemmiyetli gelen şey, kendisiyle uğraşana toprağın gülmesiydi." s.58

"Bir ara yerden bir avuç saman aldı, ellerinin arasında bir nezri yerine getirir gibi oğuşturup havaya üfledi. Bütün hareketlerine baktım; tabiatın yetiştirici kuvvetlerine bir ibadet gibiydi. Geleceğimiz gün onu oğluyla, torunlarıyla gene aynı yerde çalışırken gördük. Soyunun sopunun içinde mesut bir Kitab-ı Mukaddes ihtiyarı sandık. Bu iki Cimsizli bana insanoğlumun sadece toprakla temas ederek yaptığı bir arınmanın muzaffer, ilahi mahsulleri gibi geldi." s.60

Tanpınar bu iki cümle ile kavramlaştırma becerisinin ne kadar geliştiğini bizlere göstermektedir. Toprağı, basit bir şekilde ele almanış, onun dünyasına girmiş, ona canlı bir varlık olarak yakından bakmış, ona bir kişilik olarak yaklaşmış ve gördüğü şeyi zenginlik, bereket, cömertlik, hayat verme, yaşatma, arındırma, temizleme, yetiştirme, terbiye etme gibi anlamlarda kavramlaştırarak toprağın bize gülmesinin yolunun onunla ilgilenmekten geçtiğini söylemiştir.

Çalışma

"İnsanlar çalışırken ne kadar mesut oluyorlar! Yaratmanın hızı, onları içlerinde kavrayıp kurduğu zaman bu ölüm makinesi ne kadar güzel, ne temiz bir ahenkle işliyor! Sonra insanoğlu mesut olunca bütün varlık nasıl değişiyor, ölüme kadar her şey nasıl sevimli, cana yakın oluyor, hiçbir şey kendi alın teri kadar bir insanı tatmin edemez. Çalışan insan kendi varlığında hüküm süren bir ahengi bütün kâinata nakleder. Hayatın biricik nizamı bu ahengin kendisi olmalıdır. Böyle olunca her şey değişir, peşinde koştuğumuz muvazaneyi buluruz. Şüphesiz bugünün büyük meseleleri var. Fakat hiçbiri kanla halledilemeyecek, insan ruhu kendi gerçeklerine erişene kadar bu acıyı çekecek." s.60-61

Bu bölümde, çalışmayı insanı mesut kılma, tatmin etme; insana ahenk kazandırma, onu tanzim etme anlamlarında kavramlaştıran Tanpınar, ona çok önemli bir pay biçmiş insanın ruh gerçeklerinden biri olduğunu ve insanın buna ulaşınca kendi iç nizamını kazanacağını ve böylelikle yaşadığı toplumu da nizamlı bir hâle getireceğini söylemiştir. Görüleceği gibi kavramlaştırma sadece kelimeler ve onlara yüklenen anlamlarla sınırlı kalmıyor, toplumu hatta hayatın kendisini düzene sokacak olan gerçekleri bulmada da insan zihnine geniş tefekkür dünyasının kapılarını açıyor.

4.3.3. Konya Bölümüne İlişkin Bulgular

Tablo 4.3.3.1.

Konya Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları	Kavramın Metindeki Frekansı	Kavramlaştırıldığı Kelime ve Kelime Grupları	Metindeki Toplam Kelime Sayısı
Alaeddin Tepesi'ndeki Köşkler	3	İmparatorluk (Selçuklu-Osmanlı) emaresi, kültürün ve medeniyetin taşıyıcısı, mimarının medeniyet ile olan bağı...	
Divan-ı Kebir	5	Müslüman şark milletinin varlığının gizli sebebinin, Hakk'ı bulma ihtirası ve sonsuzluk isteklerinin bir hülasası...	
Mevlana	39	Yeni bir dil, aşkın en coşkun hali, hem yakıcı hem serinletici, dışarıdakine ateş, içeridekine gül bahçesi bir ses. Diriltme, canlandırma, her şeyi saran bir pınar. Ümidin ve kurtuluşun sesi, birleştirici bir meşale...	
Yunus Emre	18	Türkçenin engin sesi; saf, temiz ve katıksız bir ses. Aşkın en doğal hali, yürekte gelen bir dil, tamamen kendisi olan, doğduğu ve büyüdüğü toprak olan, halktan olan, halkın kendisi olan bir şair, tasavvuf ehli olma...	
Orta Anadolu Türküleri	45	Gurbet, özlem, halkın yorgunlukları, yaşanmışlıkları, sıkıntı ve kederleri ve bunların nesilden nesile taşıyıcıları; adeta bir kervan...	
Konya	62	Anadolu türküleri, Mevlana ve Yunus Emre...	
Türküler (Konya'da dinlenmiş olanlar)	3	Konya; Konya'nın sokaklarında yalın ayak yürüyüp ılık çalan çocuklar, Konya'nın bağ evleri, kendini yavaş yavaş oluşturan Anadolu; Konya insanının sevinç ve kederlerini hissetme...	
Toplam	175		6538
Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Metindeki Toplam Kelime Sayısına Oranı			%2,67

Yukarıdaki tabloda görüleceği gibi, Konya bölümünde de Ankara bölümünde olduğu gibi daha çok tarihi mekanlar, kişiler ve nesnelere kavramlaştırılmıştır. Kavramlaştırılmış

yapıların sayısının 175 olduğu bölümde, toplam kelime sayısı da 6538'dir. %2,67 oranında kavramlaştırılmış yapının yer aldığı bölüm, kitaplardan elde edilen oranlara yakın bir oran sergilemektedir. Bu bölümde de frekansı en çok olan kavramlaştırılmış kelime (Konya), bölümün adını oluşturmaktadır.

Bu bölümde ayrıca Mevlana'ya ait olan "Divan-ı Kebir" in kavramlaştırıldığını görmekteyiz. Bu bize şahısların, mekanların, olayların ve olguların kavramlaştırılabildiği gibi kişilere ait eserlerin de kavramlaştırılabildiğini göstermektedir. Bu, sıradan bir okuyucu olmaktan çıkmak ve okuduklarımızı kendimize mal ederek, yeni anlamlandırmalarda bulunarak, farklı bakış açıları geliştirmek için oldukça önemli gözükmektedir.

Tablo:4.3.3.2.

Konya Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grubu	Örnek Cümle(ler)	Açıklama
Alaeddin Tepesi'ndeki Köşkler	"Alaeddin Tepesi'ndeki köşkerin yüz elli sene evvel nispeten tam olduğumu düşünürsek bir imparatorluğun, dayandığı medeniyetle beraber inkrızının ne demek olduğumu anlarız." s.80	Bu bölümde Tanpınar, Alaeddin Tepesi'ndeki köşkerleri İmparatorluk (Selçuklu-Osmanlı) emaresi, kültürün ve medeniyetin taşıyıcısı, mimarinin medeniyet ile olan bağı olarak kavramlaştırmış ve okuyucuya bu köşklere bakınca geçmiş imparatorlukları, bu imparatorlukların mimari ile medeniyet arasında kurduğu güçlü bağı gördüğünü bildirmektedir. Kendisi için bu imparatorlukların bu mimari eserlerinden yoksun bir şekilde var olamayacağını yine bu kavramlaştırma ile dile getirmiştir.
Divan-ı Kebir	"Müslüman Şark da bütün varlık hikmeti, Hak'la Hak olmak ihtirası ve cezbesiyle Divan-ı Kebir'dedir. Divan-ı Kebir, insan talihinin şartlarını bir türlü kabul edemeyen ihtiyar Asya'nın ebedilik iştiyakıdır." s.83	Divan-ı Kebir'i Müslüman şark milletinin varlığının gizli sebebi, Hakk'ı bulmak ihtirası ve sonsuzluk isteklerinin bir hülasesi olarak kavramlaştıran

Tanpınar, bütün bir şark milletini bu eserde görmüştür.

Mevlana

"Fakat Mevlana'nın konuşma şekli başka idi. Aşkın ayrı bir tanrının dini olduğu eski çağlarda bile hiç kimse ondan Mevlana gibi bahsetmemiştir. Sanki alevden bir dille konuşuyordu. Divan-ı Kebir, İbrahim'in atıldığı ocağa benzer, dışarıdan kavurucu gibi görünen ateş içeride bir gül bahçesi olur. Bu şiirler yazıldığı devirle beraber düşünülürse, batmak ta olan bir gemiden yükselen son dua gibidir. Bütün varlık orada, Allah'a doğru giden bu geniş huçkırtıktadır. Kaybolan her şeyin aksisedasından doğacağı bu duaya veya davete yanmış ve yıkılmış Anadolu, o kadar akâde ve görenek ayrılığının, kin ve kanun arasından yaralı bir hayvan gibi sürün e s ürüne koşar ve bu pınardan içtikçe dirilir. Çünkü bu ses ümidin ve affın sesiydi. Bilmem burada af kelimesi yerinde mi? O fenalığı yok farz ediyordu. Ve bütün dramı insanın içine ve kaderine nakletmişti. Ortada yalnız iyiliğin ve sevginin kendisi olan sevgi ve imkânlarını bırakıyordu." s.84

Mevlana'yı okuyup onu kendi dünyasında yeni bir dil, aşkın en coşkun hâli, hem yakıcı hem serinletici, dışarıdakine ateş, içeridekine gül bahçesi bir ses; diriltme, canlandırma, her şeyi saran bir pınar; ümidin ve kurtuluşun sesi, birleştirici bir meşale olarak kavramlaştıran Tanpınar, Mevla'nın engin denizinde onun sonsuz sevgisini görüyordu.

Yunus Emre

"İlk cevap, Sakarya'nın sarı çamurlu kıyılarından geldi. Yunus'un sesi büyük orkestra eserlerinde birdenbire uyanan kuru, fakat tek başına yüklendiği bahar ve puslu manzara ile zengin bir fülüt sesine benzer. Şüphesiz o da Mevlana'nın söylediği şeyleri söylüyordu. O da aşk adamı idi. Hatta sözü daha ziyade ondan almıştı. Fakat aletle sanki motif değişmişti, Türkçenin solosu devam ettikçe Fars şiirinin muhteşem ve renkli orkestrası, sanki bir çeşit zemin teşkil etmek için yavaş yavaş gerilere çekilir ve sonunda yerini alana kendi renklerinden ve seslerinden birkaç not bırakarak kaybolur.

Burada açıkça görüleceği gibi Tanpınar Yunus Emre'yi Türkçenin engin sesi; saf, temiz ve katıksız bir ses; aşkın en doğal hali, yürekte gelen bir dil; tamamen kendisi olan, doğduğu ve büyüdüğü toprak olan, halktan olan, halkın kendisi olan bir şair, tasavvuf ehli olma gibi anlamlarda kavramlaştırmıştır. Onu özümsemiş, şiirlerinin dünyasında gezinmiş, ona oldukça yakından bakmış ve ondan yalınlığın zarafetini görmüştür. Üstünkörü bir okuma yapmamış, okuduklarını iç dünyasında iyice hazmederek onları anlamlandırmıştır.

Taptuk Emre'nin müridinde Mevlana'nın zenginliği yoktur. Onun şiiri bir çekirdek gibi kurudur. Sanki bu köylü derviş yazmaz, içinde kaynaşan şeyleri sert bir ağaca oyar. Böyle olduğu için de alabildiğine kendisi, uyandırdığı toprak ve etrafındaki cemaattir. Fakat Oğuz Türkçesi'nin tecrübesizliğine rağmen o ne sağlam yürüyüştür ve ne keskin hayallerle konuşur? İnsanın, Yunus'un şiirine kelimeler eşyanın kendisi olarak gelirler, diyeceği geliyor." s.84-85

Orta Anadolu
Türküleri

"Ben Orta Anadolu türkülerini o gurbet, keder, türlü ten yorgunluğu ve iç darlığı dolu acı dert kervanlarını bu şehirde tanıdım." s.89

Bu cümlelerde Tanpınar, Orta Anadolu türkülerini gurbet, özlem, halkın yorgunlukları, yaşanmışlıkları, sıkıntı ve kederleri ve bunların nesilden nesile taşıyıcıları; adeta bir kervan olarak kavramlaştırmış ve o türkülerin duygu yüklü

dünyalarına bunları hissederek girdiğini dile getirmiştir.

Konya

"Ben Orta Anadolu türkülerini o gurbet, keder, türlü ten yorgunluğu ve iç darlığı dolu acı deri kervanlarımı bu şehirde tamdım." s.89

Bir bölümde birden fazla kavramlaştırma olabilir. Tanpınar bu cümlede Orta Anadolu türkülerini kavramlaştırdığı gibi Konya'yı da yine bu bölümde ve diğer başka bölümlerde de Anadolu türküleri, Mevlana ve Yunus Emre olarak kavramlaştırmaktadır. Tanpınar için Konya Anadolu türkülerinden, Mevlana'dan, Yunus Emreden ve şüphesiz başka birçok şeyden meydana gelmektedir. Buradan anlıyoruz ki onun için Konya, bunlarsız Konya olmayacaktır.

Türküler (Konya'da dinlenmiş olanlar)

"(...)Fakat ben onları Alaeddin Tepesi'nde, Meram yollarında ve Konya akşamlarında duydum. İnce Minareli'nin kapısı önünde Kur'an'ın iki suresini o kadar sanatlı bir gerdanlık yapan taş işçiliğine şaşırırken, yanı başımdan geçen çıplak ayaklı çocuklar, onları ışıkla çaldılar. Onun içindir ki şimdi bu türkülerini radyoda dinlerken veya vakit vakit hafızamın sırrına erilmez dönüşüyle hiç farkında olmadan kendi kendime murıldamırken içimde Konya birdenbire canlanır, kendimi o yollarda, o alçak tavanlı bağ evlerinde, o cami veya medreselerin kapısı önünde veya içinde bulurum, gece ise başımın üstündeki yıldızlı gökyüzü birdenbire değişir. I. Alaeddin'in altın kakmalı, sırma işlemeli, siyah saltanat çadırı olur ve ben Selçuk destanının ve Selçuk dramının sahnesi olan, Mesnevi'ye Divan-ı Kebir'in doğmasını, ince, kibar, musiki ve raksa düşkün hayatının kolaylaştırdığı şehirde geçen günlerime bu şehrin insanların saatleriyle, bu saatleri dolduran sevinç ve acılarla beraber kavuşurum." s.91

Kavramlaştırmanın yaşantıyla oluşup şekillendiğini gösteren bir örnek. Konya'da dinlediği türkülerini Konya; Konya'nın sokaklarında yalın ayak yürüyüp ışıık çalan çocuklar, Konya'nın bağ evleri, kendini yavaş yavaş oluşturan Anadolu; Konya insanının sevinç ve kederlerini hissetme olarak kavramlaştıran Tanpınar, bu türkülerini her dinlediğinde içinde beliren hisleri, zihninde canlanan manzaraları, yaşadığı olayları bu kavramlaştırma yolu ile dile getirmiştir.

Yukarıda yer alan tablodaki açıklamalar incelendiğinde, Tanpınar'ın kavramlaştırma yoluyla yaşadığı çevreyi, duyduğu türkülerini, okuduğu kitapları, tanıdığı şahsiyetleri benimseyip içselleştirdiği görülecektir. Konya yöresine ait bir türküyü dinlediğinde bu onun için sadece bir türkü değil, o türküyü dinlediği yalın ayaklı çocuklar, Konya insanının detleri, hüznüleri gibi birçok anlamı ve durumu karşılayan bir anlam ve duygu ağıdır. Girilen bu kavramlaştırma süreci beraberinde sahiplenmeyi, değer vermeyi ve sevmeyi getirmektedir.

4.3.4. Bursa'da Zaman Bölümüne İlişkin Bulgular

Tablo 4.3.4.1.

Bursa'da Zaman Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları	Kavramın Metindeki Frekansı	Kavramlaştırıldığı Kelime ve Kelime Grupları	Metindeki Toplam Kelime Sayısı
Bursa	66	Türk şehri, Türk rubunun en halis ölçüsü, tarih, cet, vatan, kültür, mazi damgası, ikinci zaman, yeşil, hatıra, eski masal sultanı...	
Zaman (Bursa'da)	57	Gülme, eğlenme, çalışma, sevme; sanatın imanlı ve ihtiraslı yaşanmış bir hayatın ve tarihin yarattığı sonsuzluk(ebedi bir mevsim), tek parça olma hâli ve verimlilik...	
Türbe	22	Yatma(ölüm), tatlı bir uyusukluk içinde görülen rüya; sükûnet, benimseme, dinlenme...	
Yeşil	16	Çimen, tazelik, bahar müjdesi, cet, tarih, Orta Asya yaylası, ebediyet, rahman, mükâfat, özgürlük, sakinlik, huzur...	
Mimari	14	Türklük, Müslümanlık, cet, tarih, ibadet etme, inanma; canlılık, heybet, düşünme, dua, merak, mucize...	
Ölüm	14	Hayat, suskunluk, değişmemezlik, sakinlik, durgunluk, derinlik çelengi, uçurum, perdenin arka tarafı, rüya...	
İsimler(Adlar)	13	Küçük ve munis rüya, esrar, mahfaza(<i>İçinde küpe, yüzük, bilezik vb. değerli süs eşyalarının saklandığı kutu. TDK</i>); kendilerine ait renkler, aydınlıklar ve geçmiş zamana ait duygular barındırma; hafızayla birlikte mucizeli terkipler oluşturma...	
Sanat	13	Sakinlik, hüner, rahmaniyet, huzur, mucize...	
Taş	11	İz, kalıntı, tarih, nur, şekil verme, yükseltme, sanat, savunma, ölüm, bekleyiş, dinlenme, ...	
Çeşme(ler)	11	Mazi, ıtır (güzel koku), tarih, altın gümüş billur mahfaza, saflık, temizlik, değer, sanat...	
(Bursa) ova(sı)	10	Düzen, ölçü, bereket, sanat eseri, büyüklük,	

		zünrüt, yeşil...
(ince) Tebessüm	9	Eski mabet, parıldama, aydınlık, tazelik, saflık, güzellik, gül, musikî, fikir...
Su sesleri	8	Aydınlık, güzellik, mazi, tarih, şeffaf âlem, rüya, tılsım, ayna, inci dizileri, mücevher, parlıtı, temizlik, berraklık, türkü, mevsim güzellikleri, fanilik, talih, ölüm...
Akşam	7	Gurbet, ayrılık, hüznün, burukluk, son...
Çehre	7	Maneviyat, değişim, saklama, muhafaza etme, koruma, yaşatma, değişmeme...
Erguvan	5	Bahar, canlılık, renk, değişim, zenginlik, güzellik, cümbüş, eğlence, ebedi arzu, hayat...
Mazi	5	Uzaklık, masal, ülke, renk, aydınlık, duygu, hasret...
Musikî	5	Zenginlik, verimlilik, cömertlik, akşam, tebessüm...
Gül	5	Bahar, tazelik, boyamak, güzellik, saflık, asillik, değer, kıymet...
Dil	4	Asıl manevi insanı vücuda getirme, büyük kaynak...
Dağ	4	Tarih, eskiyi düşündürme, ecdat rüyası, saadet, huzur, merhamet, renk...
Nilüfer Hatun (Orhan Gazinin eşi)	4	Bahar, güzellik, çiçek, ganimet, zafer, renk, coşku, saadet, aşk...
Hafıza	3	Su; akıp gitme, dinamik olma...
Can sıkıntısı	3	Yaratmak, Tanrı, nimet, işaret, miras; zalimlik, zehir, ifrit, bulanıklık, siyah, karanlık, ölüm...
Yeşil Cami	3	Tebessüm, mücadele, ihtiyar Asya, medeniyet, tecrübe, hesap, teknik, kaynaşma, değişim...
Gümüşlü (yer ismi)	3	Sabah kızılığ, fecir, sihir, ayna, parlıtı, istikbal rüyası, tarihi vakıa...
(Bursa ışığı) Işık	3	Sarıp sarmalama, koruma, yıkılmış imparatorluk, muhacir çocuklar ve oynadıkları oyunlar...
Hüdavendigâr Cami	2	Güzel çocuk, tebessüm...
(uzak) köyler	2	Kaçma, kurtulma arzusu, sığınma...
Servi	1	Yeşil, tazelik, nöbet bekleme, koruma...
Toplam	327	6250
Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Metindeki Toplam Kelime Sayısına Oranı		%5,31

Bursa'da Zaman bölümüne ait tablo incelendiğinde %5,31 oranında bir kavramlaştırılmış yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu, Bursa'da Zaman bölümünün incelenen diğer bölümlerden ve Huzur ve Saatleri Ayarlama Enstitüsü kitaplarından daha fazla bir orana sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bölümde, birçok farklı olay, durum, nesne veya kişinin kavramlaştırıldığı görülmektedir. "Sanat", "mazî", "hafıza", "dil" gibi soyut durumların yanında, "taş", "su sesi", "yeşil", "ışık", "Nilüfer Hatun", "erguvan" gibi somut kişi, nesne veya durumun kavramlaştırıldığı görülmektedir.

Bu bölümde dikkati çeken bir diğer durum da kavramlaştırılmış yapılardan frekansı en fazla olan ilk iki kelimenin (Bursa ve zaman) bölümün adını teşkil ediyor olmalarıdır. Bu durum şu ana kadar Beş Şehir kitabında yer alan diğer bölümlerden elde edilen verilerle tutarlılık göstermektedir.

Tablo 4.3.4.2.

Bursa'da Zaman Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grubu	Örnek Cümle(ler)	Açıklama
Bursa	<i>"Bursa, Türk ruhunun en halis ölçülerine kendiliğinden sahiptir, denebilir." (s.92)</i>	Cümlede Bursa, Türk ruhunun en halis ölçüsü olarak kavramlaştırılmakta ve Bursa'nın bir Türk şehri olduğuna, buranın Türk'ün vatanı olduğuna işaret edilmektedir.
Zaman (Bursa'da)	<i>"Yaşadığımız, gülüp eğlendiğimiz, çalıştığımız, sevdiğimiz zamanın yanı başında, ondan daha çok başka, çok daha derin, takvimle, saatle alâkası olmayan; sanatın, ihtirasla, imanla yaşanmış hayatın ve tarihin bu şehrin havasında ebedî bir mevsim gibi ayarladığı velût ve yekpare bir zaman..." (s.93)</i>	Burada Tanpınar, zamanı gülme, eğlenme, çalışma, sevmeye; sanatın imanlı ve ihtiraslı yaşanmış bir hayatın ve tarihin yarattığı sonsuzluk(ebedî bir mevsim), tek parça olma hâli ve verimlilik olarak kavramlaştırmış ve kendisi için zamanın ne kadar değerli olduğunu ortaya koymuştur.

Türbe	<p>"Bu türbe ve buna benzer yerlerde yatanlar için perdenin arka tarafı, şüphesiz ki sadece tatlı bir uyusukluk içinde kaybedilmiş nimetlerin hasreti duyulan bir rüyadan ibarettir." (s.104)</p>	<p>Tanpınar bu cümlede, türbeyi, rüya, yatma(ölüm), tatlı bir uyusukluk içinde görülen rüya olarak kavramlaştırmakta ve türbenin onun için ölümü ve ölüyü hatırlattığını ama bu ölümün bir rüya kadar hafif ve tatlı olduğunu bizlere düşündürmektedir.</p>
Yeşil	<p>"Fakat Bursa'da yeşilin mânası çok başkadır; o ebediyetin rahmanî yüzü, bir mükâfata çok benzeyen bir sükûnun fânî bir saate sinmiş mânâsıdır." (s.95)</p>	<p>Cümlede açıkça görüldüğü gibi Ahmet Hamdi yeşili, ebediyet, rahman, mükâfat ve sükûn olarak kavramlaştırmış ve yeşili adeta bir huzur, rahmet ve merhamet kaynağı olarak görmüştür.</p>
Mimari	<p>"Şehirlerimizin umumî çerçevesi içinde derhal yadrganan bir yığın eser, mimarının sadece muayyen bir malzemeyi, muayyen bir gaye uğrunda kullanmaktan ibaret olmadığını gösterirler. Cetlerimiz inşa etmiyorlar, ibadet ediyorlardı." (s.109)</p>	<p>Mimariyi kendisinde, bugünle karşılaştırarak cet, tarih, ibadet etmek, inanmak olarak kavramlaştıran Ahmet Hamdi, burada bize art ve eş zamanlı düşünebilmenin çok güzel bir örneğini sunmuştur.</p>
Ölüm	<p>"Yeşil Türbe, Yeşil Cami der demez, ölüm muhayyilemizdeki çehresini değiştirir, "Ben hayatın susan ve değişmeyen kardeşiyim. Vazifesini hakkıyla yapan fâninin alınına bir sükûn ve sükûnet çelengi gibi uzanırım..." diye konuşur." (s.95)</p>	<p>Tanpınar, sükûn, sükûnet ve hayatın susan ve değişmeyen kardeşi olarak kavramlaştırdığı ölümü, hayatla iç içe görmekte, onun sessizlik, sakinlik, huzur vesilesi olduğunu ifade etmektedir. Yaptığı bu kavramlaştırmayla ölümün, insanlık vazifesini hakkıyla yapanlara huzur getireceğini de bildirmektedir.</p>
İsimler(Adlar)	<p>"Bu adları bir kere öğrendiniz mi artık unutamazsınız, تنها saatlerinize küçük ve munis rüyalar gibi sokulurlar, sizi kendileriyle ülfete, esrarlı mahfazalarını zorlamaya, gizledikleri sırları tanımaya ve tadmaya mecbur ederler." (s.94)</p>	<p>İsimleri (adları), küçük ve munis rüya, esrar, mahfaza; kendilerine ait renkler, aydınlıklar ve geçmiş zamana ait duygular barındırma; hafızayla birlikte mucizeli terkipler oluşturma olarak kavramlaştıran Ahmet Hamdi, isimlerin sırlarla ve gizemlerle dolu olduğunu, değerli olan her şeyin içlerinde barınabileceğini, onların adeta birer tanıdık rüya olduğunu ifade ederek adeta kavramlaştırmının tanımını yapmıştır.</p>
İsimler(Adlar)	<p>"(...)Bunlar hakikaten bir şehrin muayyen semt ve mahalle adları yahut tıpkı bizim gibi bir zaman içinde yaşamış birtakım insanların anıdıkları isimler midir? Hepsinin mazi dediğimiz o uzak masal ülkesinden toplanmış hususi renkleri, çok hususi aydınlıkları ve geçmiş zamana ait bütün duygularda olduğu gibi çok hasretli lezzetleri vardır. Hepsi, insanı hayat ve zaman üzerinde uzun murakabelere çeker, hepsi, zihnin içinde küçük bir yıldız gibi yuvarlanırlar ve hafızanın sularında mucizeli terkiplerinin mimarisini altın akislerle uzatıp kısaltarak çalkamırlar." (s.94)</p>	

Sanat	"Bize bu sükûn vehmini veren şey, şüphesiz ki sanattır." (s.105)	Bu cümlede sanatı sükûn kelimesi ile kavramlaştıran Tanpınar, sanatın kendisine sakinlik ve huzur verdiğini dile getirerek, sanatsız olunamayacağını bizlere göstermektedir.
Taş	"Taş, ellerinde canlanıyor, bir ruh parçası kesiliyordu. Duvar, kubbe, kemer, mihrap, çini, hepsi Yeşil'de dua eder, Muradiye'de düşünür ve Yıldırım'da harekete hazır, göklerin derinliğine susamış bir kartal hamlesiyle ovanın üstünde bekler." (s.110)	Ahmet Hamdi taşı ruh, dua, düşünmek ve beklemek kelimeleri ile kavramlaştırmak, ona bir canlılık atfetmiş ve taşı, bir kültür bekleyicisi, bir koruyucu olarak görmüştür.
Çeşme(Ler)	"(...)birdenbire zihnimize "rüya ile hareketin el ele yürüdüğü" çağların hikâyesini terennüm eden çeşmeler... Siz, mazi dediğimiz ıtri bize zaman içinde uzatan altın, gümüş, billur mahfazalarsınız." (s.96)	Bu cümlede Tanpınar, çeşmeleri mazi ve altın, gümüş, billur mahfaza olarak kavramlaştırmış ve çeşmelerin tarihi bir değer olduğunu, mazimizin değerli her anısının içlerinde muhafaza edildiği bir mahfaza olduğunu göstermiştir.
(Bursa) Ova(sı)	"Bursa ovasının en sevdiğim tarafı, Muş veya Erzurum ovası gibi sonsuz uzamamasıdır. Gözün lezzet alabilmesi için yetecek derecede büyük ve geniş, o kadarla kalıyor. Onun için daha ziyade bir sanat eserine benzer." (s.113)	Ahmet Hamdi, burada ölçülü olmanın önemini de vurgulayarak Bursa Ovasını lezzet, büyük, geniş ve sanat eseri ifadeleri ile kavramlaştırmış ve ovayı, ölçülü bir büyüklükte oluşu ve ferahlığı açısından adeta bir sanat eseri olarak görmektedir.
(İnce) Tebessüm	"Bu ince tebessüm, bu eski mabedin içinde bir akşamüstü taze bir gül gibi parıldamıştı ve ben onu seyrederken etraftaki havanın, birdenbire bir yıldız doğmuş gibi altın akislerle perde perde aydınlandığını, bir fikre çok benzeyen bir musiki ile dolduğumu hissetmişim." (s.111)	Cümlede görüldüğü gibi Tanpınar, tebessümü, taze, gül, yıldız, parıldamak, aydınlık ve musiki kelimeleri ile kavramlaştırmıştır. Bu ince tebessüm onda hoş bir müzik, taze bir gül kadar yumuşak ve güzel, parlaklığıyla ortalığı aydınlatan bir yıldız edası oluşturmuştur.
Su Sesleri	"Fakat Bursa'ya gidip de bu şehrin üstünde, günün her ânına tılsımlı aynasını tutan su seslerini dinleyince yavaş yavaş Kara Çelebizade'ye hak verdim." (s.100)	Sus seslerini an, tılsım ve ayna kelimeleri ile kavramlaştıran Tanpınar, su seslerinin adeta her şeye tanıklık eden ve her şeyi bünyesinde barındıran bir tılsım ile anbean bunu insanlara hatırlattığını, insanı insana seyrettirdiğini dile getirmektedir.
Akşam	"(...)ve akşamların gurbetinde büyük mücevherlerin parıltısıyla tutuşan gerdanlıklar hediye etmiş." (s.101)	Cümlede akşamı açıkça gurbet kelimesi ile kavramlaştıran Tanpınar, böylelikle bize, akşamları içine doğan ayrılık, uzaklaşma, sona gelme, hüznün gibi duyguları, sade fakat etkili bir kavramlaştırma ile anlatmıştır.

Çehre	<p>"Fetihden 1453 senesine kadar geçen 130 sene, sade baştanbaşa ve iliklerine kadar bir Türk şehri olmasına yetmemiş, aynı zamanda onun manevi çehresini gelecek zaman için hiç değişmeyecek şekilde tespit etmiştir." (s.92)</p>	<p>Tanpınar, burada, çehre kelimesini manevi ve değişmemek kelimeleri ile açık bir şekilde kavramlaştırarak, çehrenin sadece görünenden ibaret olmadığını, onun bir ruha sahip olduğunu ve bu ruhun kolay kolay değişmeyeceğini ifade etmektedir. Zaten asıl gerçek olan da o ruha ulaşabilmektir.</p>
Erguvan	<p>"Ben, Emir Sultan'ın bu rolünü çok seviyorum, çünkü bizim iklimde gülden sonra bayramı yapılacak bir çiçek varsa, o da erguvandır. (...) Dünyanın tekrar değiştiğini, tabiatın ağır uykusundan uyandığını haber vermek ister gibi zengin, cümbüşlü israfıyla her tarafı donatır, bahar şarkısını söyler." (s.107)</p>	<p>Bu cümlede, Tanpınar, erguvanı bayram, değişim, tabiatın uyanışı, zenginlik, cümbüş, donatmak ve bahar şarkısı ifadeleri ile açıkça kavramlaştırmaktadır. Onun için erguvan bir ağaç değil, uğruna bayramlar yapılacak, baharın habercisi bir şarkıdır adeta.</p>
Mazi	<p>"Hepsinin mazi dediğimiz o uzak masal ülkesinden toplanmış hususî renkleri, çok hususî aydınlıkları ve geçmiş zamana ait bütün duygularda olduğu gibi çok hasretli lezzetleri vardır." (s.94)</p>	<p>Tanpınar, burada maziye açıkça, uzak, masal, ülke, renk, aydınlık, duygu ve hasret kelimeleri ile kavramlaştırmış ve maziye artık kavuşulmaz, içinde bütün geçmiş zaman yaşantılarını barındıran bir masal ülkesi gibi görmektedir.</p>
Musikî	<p>"Türk mimarisinin hamlesini tükettiği senelerde, musikî yeni bir feyizle canlanıyordu. O da belki son ışıkları dağıtıyordu. Fakat kendi cömert kanında yıkılan zengin ve muhteşem bir akşam gibi..." (s.109)</p>	<p>Tanpınar, bu cümlede, musikîyi ışık, cömertlik, zenginlik ve akşam kelimeleri ile kavramlaştırmış ve bizlere, batarken bile ışıklarını bol bol dağıtan akşam güneşinin zenginlik ve cömertliğini hatırlatmıştır.</p>
Gül	<p>"(...)kırmızı ve muhteşem bir gülü önündeki şadırvanın küçük kurnasına fırlatıvermişti. Gözlerimin önünde saat, manzara hepsi bir anda bir bahar tazeliğine boyandı." (s.113)</p>	<p>Ahmet Hamdi, burada gülü, bahar, tazelik ve boyamak kelimeleri ile kavramlaştırarak, kendisi için gülün, baharı hatırlatan bir tazeliğe ve güzelliğe sahip olduğunu belirterek, onun adeta bir ressam gibi ortalığı baharın renklerine boyadığını söylemiştir.</p>
Dil	<p>"(...)dil dediğimiz asıl manevi insanı vücuda getiren büyük kaynaktan geldikleri için mi nedir, (...)" (s.9)</p>	<p>Burada, dili açıkça asıl manevi insanı vücuda getirmek, büyük kaynak ifadeleriyle kavramlaştıran Tanpınar, dile ne kadar çok değer verdiğini de açık bir şekilde ortaya koymuş, dilin yaratıcı gücünü bize bu şekilde aktarmıştır.</p>
	<p>"Uzakta dağlar, daima eski şeyleri düşündüren, bizi bir ecdat rüyası gibi saran acayip şekilli kitleleri, dar, gölgeli</p>	<p>Tanpınar, bu cümlede, dağı tarih, eskiyi düşündürme ve ecdat rüyası olarak kavramlaştırarak, dağların ona ecdadımızı, eskiyi,</p>

Dağ	<i>boğazları, küçük düzlükleriyle,(...)" (s.113)</i>	tarihi hatırlattığını belirterek onlara farklı bir gözle bakmamızı sağlamıştır.
Nilüfer Hatun (Orhan Gazinin Eşi)	<i>"Bu isimlerin içinde bir tanesi vardır ki, Bursa'yı tek başına bütün bir bahar güzelliğiyle doldurur. Bu beyaz zafer ve ganimet çiçeği Nilüfer'dir." (s.96)</i>	Burada açıkça görüldüğü gibi Tanpınar, Nilüfer Hatun'u bahar, güzellik, beyaz, zafer, ganimet ve çiçek kelimeleri ile kavramlaştırmış ve kavramlaştırmanın gücünü kullanarak ona hak ettiği değeri kendi penceresinden sunmuştur.
Hafıza	<i>"(...)hafızanın sularında,(...)" (s.94)</i>	Tanpınar, hafızayı su kelimesi ile kavramlaştırarak, ona bir akışkanlık, hareket, devinim vurgusu yapmakta ve hafızanın sürekli olarak bir değişim ve ilerleme içerisinde olduğunu vurgulamaktadır.
Can Sıkıntısı	<i>"Hayat nimetlerinin değişikliği içinde bize, yaratıcı işaretten kalan en büyük miras bu can sıkıntısıdır. Diyarlar fethedelim, mucizesine erilemez eserler verelim, her ânımıza bir ebediyet derinliği veren ihsasların birinden öbürüne atlayalım, aradaki en kasa fasıllarda onun zalim alayı ile karşılaşırız." (s.112)</i>	Tanpınar, can sıkıntısını nimet, yaratmak, işaret, miras ve zalimlik, kelimeleri ile kavramlaştırarak, onun adeta insanı bir şeyler yapmaya, bir şeyler üretmeye iten güç olduğunu; bunun bir işaret, bir miras olduğunu söylemiş ve aynı zamanda ona, bunun bir zalimlik olduğu nazarıyla da bakmıştır.
Yeşil Cami	<i>"Bu hendesenin (Yeşil Cami) günün birinde bu vuzuh ve nisbet içine bu kadar sade bir oyunda kendini göstermesi için, ihtiyar Asya yerinden oynamış, medeniyetler birbirine girmiş, insan cemaatleri en geniş mânada değişikliklere uğramıştır." (s.106)</i>	Ahmet Hamdi, Yeşil Cami'yi sadelik, ihtiyar Asya, medeniyet, değişim kelimeleri ile kavramlaştırmış, Yeşil Cami'nin onda uyandırdığı derin tarihi duyguları ve hayreti dile getirmiştir.
Gümüşlü (Yer İsmi)	<i>"Gümüşlü, bu, Osman Beyin gömüldüğü eski Bizans manastırının adıdır. Bu tarihî vaktayı bildiğim için mi bu üç heceyi her işitişimde gözlerimin önünde, fecre tutulmuş sihirli bir ayna parlıyor." (s.94)</i>	Ahmet Hamdi, Gümüşlü'yü tarihi vakıa, fecir, sihir ve ayna kelimeleri ile kavramlaştırarak, Gümüşlü'nün ona Osman Bey'in gömüldüğü zamanı hatırlattığını belirterek, oranın, akşamın kızılığuna tutulan sihirli bir ayna gibi kendisine, bitişleri, sonları, ölümleri ifade ettiğini güzel bir kavramlaştırma ile bizlere ifade etmiştir.
(Bursa Işığı) Işık	<i>"Fakat Bursa ışığı olduğu gibi yine dört yanda çınlıyor, su sesleri ledünni bir rüya gibi etrafı dolduruyor ve yıkılmış imparatorluğun dört yanından gelmiş muhacir çocukları bu ışığın altında ve bu su sesleri içinde tıpkı kuruluş asrının çocukları gibi oynuyorlar." (s.100)</i>	Işığı (Bursa ışığı), Bursa'yı sarıp sarmalama, yıkılmış imparatorluk, muhacir çocuklar ve oynadıkları oyunlar olarak kavramlaştıran Tanpınar, bu ışığın, her yanda, kendisine maziye, tarihi, oynayan muhacir çocukları, yıkılmış imparatorluğu hatırlatan bir edasının, ruhunun olduğunu

Hüdavendigâr Camii	<p>"Acaba Hüdavendigâr Camii'ne gitsen, onun akşam rengi loşluğu içinde beş yıl önce bu camii beraberce gezdiğimiz güzel çocuğum tebessümünü bulabilir miyim" diye kendime soruyordum." (s.111)</p>	<p>belirtmektedir. Hüdavendigâr Camii'yi akşam rengi loşluğu, güzel çocuk, tebessüm ifadeleri ile kavramlaştıran Tanpınar, kendisine o güzel tebessümlü çocuğu hatırlattığı için Hüdavendigâr Camii'ye, esasında o çocuğa bir özlem duymaktadır. Kavramlaştırmanın verdiği imkan ile zihin, cami ve çocuk arasından kopmaz bir bağ inşa etmiş ve ikisi bir bütün hâline gelmiştir.</p>
(Uzak) Köy(Ler)	<p>"(...)insana bir kaçış veya kurtuluş arzusunu veren uzak köyler, (...) " (s.115)</p>	<p>Tanpınar, bu cümlede, uzak köyleri kaçış ve kurtuluş arzusu gibi ifadelerle kavramlaştırmış ve o uzak köylerin kendisinde uyandırdığı, uzaklaşma, gidip o köylere sığınma, kurtulmak gibi hisleri, bu kavramlaştırma yoluyla bizlere sunmaktadır.</p>
Servi (Ağaç)	<p>"(...)yeşil'in kapısında nöbet bekleyen taze serviler(...)" (s.115)</p>	<p>Servi'yi yeşil, nöbet beklemek ve taze kelimeleri ile kavramlaştıran Tanpınar, Servilerin yeşilin koruyuculuğunu yaptığını ve onların insana tazeliği, temizliği ve güzelliği hatırlattığını, yaptığı kavramlaştırma ile bizlere belirtmektedir.</p>

4.3.5. İstanbul Bölümüne İlişkin Bulgular

Tablo:4.3.5.1.

İstanbul Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları	Kavramın Metindeki Frekansı	Kavramlaştırıldığı Kelime ve Kelime Grupları	Metindeki Toplam Kelime Sayısı
İstanbul	92	Kiminde bir özlem, kiminde tılsım gibi şifalı sular, kiminde camii ve din, kiminde fethedilecek, kiminde kendini seyredecek bir şehir...	
Eski İstanbul	12	Bizim olan; hayallerimizle, sevinçlerimizle, üzüntülerimizle bize ait olma, kendimizi seyrettiğimiz, günün beş vakit ezan ile bir	

merasim gibi geçtiği, bu dünyanın ve öbür dünyanın iç içe olduğu, birinden öbürüne sadece bir kapıyla geçilebileceği bir şehir...

Lamba ve Lambacı	11	Aydınlık satıcısı; dinlenen masallar, okunan kitaplar; evin yalnızlığını bekleme; çocukluk...
Satıcı Sesleri	5	Eski İstanbul, tatlı bir ürperti, heyecan, kış aylarının veya yaz aylarının habercileri, geceyi ve sessizliği bölen, onu renklendiren, süsleyen nağmeler...
Apartment	2	Hissizlik, kayıtsızlık, soğukluk, insan iletişimini kesme, birbirinden kopuk hayatlar yaratan üslupsuz yapı...
İktisadi Yaşam	10	İnsanı ve yaşam koşullarını değiştirme, insanları birbirlerinden ayırma veya birleştirme, zevklerimize, eğlence biçimimize, giyim tarzımıza tesir eden güç...
Mimari	13	Kültürün taşıyıcısı ve onun farklı farklı yönlerini aksettirme, yıllar boyu yaşatma, kendi bünyesinde barındırma, zamana hükmetme; İstanbul'u İstanbul yapan yegâne güç...
Camilerin Renkli Camları	3	Çocukluk yılları, coşkunluk, heyecan, okunan Kur'an ve hafız sesleri...
Sultan Ahmed Cami	5	Sükûnet, huzur, Allah'a yönelmenin lezzeti ve manevi bir iklim sedası...
İstanbul Köşeleri	27	Şehre içtimai bir ruh verme, onu canlandırma, insan ile bir bütün hâline getirme, onu damla damla besleme; ruh bütünlüğünün, birliğinin ve beraberliğinin eserleri...
Fetih Şehitlerinin Mezarları	7	İstanbul'a Türk çehresini kazandıran ilk ve eşsiz emareler, Bizans'ın asırlardır kurduğu hükümü kıran kutlu yerler...
Yahya Efendi Dergâhı	2	Ölümün ve hayatın iç içe olduğu, mağfiretin timsali, ilham verici, ilahi bir iyiliğin hüküm sürdüğü aşk bahçesi...
Ağaç (İstanbul'da)	23	Mimariyle bütünleşme, her türden ruha girip etrafıyla uyuşabilme, ona bir ruh ve canlılık verebilme, aydınlığın ve bereketin şiiri...
Çınar	17	Akil öğretme, yol gösterme, dedelerimiz ve babalarımızın eğiticisi; onların ruhlarıyla besledikleri, anlarıyla süsledikleri heybet ve vakar abideleri...
Ev (Hayrullah Bey'in)	3	Eski zamanın ve hayatın taşıyıcısı ve koruyucusu.
Evin Merdiven Basamaklarının Gıcirtısı (Hayrullah Bey'in)	1	Çoğu kişide rahatsız edici bir ses olarak addedilirken, Tanpınar'da bu, bir zikir ayinini ve onun dalga dalga büyüyen manevi iklimini hatırlatır.
Mektup (Hayrullah Bey'in)	3	Sema', zikir ve bunlara ritim tutan kuş sesleri...
İkbal (Kahvehane)	12	Birçokları için sıradan bir kahvehane olabilirken veya bambaşka hatıralara,

yaşantılara açılabilirken, Tanpınar için arkadaşlar, sohbet, eğlence, arkadaşlarla birlikte çıkarılan mecmua, hazırlanan projeler, İnönü ve Sakarya muharebelerinden haberler ve daha birçoğu demektir...

Boğaz (İstanbul)	35	Bizden bir ruhu hatta bizim bilmediğimiz bir ruhu barındırma, güzelliğiyle bütün kâinata eş ve eşit bir hayranlık uyandırma, var oluşu kendinden bir hakikat, hayal ve düşüncelerimize yön verme, onları destekleme; her an kendine çağırın bir güç, eski zamanın besleyicisi, şahidi ve düzenleyicisi...	
İnsan	159	Düşünme, hayal etme, değerler sistemi oluşturma; kendisini ve kendi dünyasını var etme ve bir oluş hâlinde akıp gitme...	
Toplam	442		22581
Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Metindeki Toplam Kelime Sayısına Oranı			%1,95

Tablo incelendiğinde, İstanbul bölümünde 442 kavramlaştırılmış yapı olduğu ve metinde toplam 22581 kelime olduğu görülmektedir. %1,95 oranında kavramlaştırılmış yapının bulunduğu bölümde, diğer bölümlere nispeten daha az bir orana sahip olduğu görülmektedir. Kavramlaştırılmış yapıların frekansının çok olmasına rağmen bölümde yer alan toplam kelime sayısının fazla olması, bu oranın düşük çıkmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte bölümde dikkati çeken bir diğer unsur da kavramlaştırılmış yapılardan frekansı en fazla olan yapının “İstanbul” değil, “insan” olmasıdır. Bununla birlikte bölümün adı olan “İstanbul”, frekansı en fazla olan ikinci kavramlaştırılmış yapı olmaktadır.

Tabloda görüleceği gibi dikkati çeken önemli bir ayrıntı bulunmaktadır. Kavramlaştırmanın hemen her şey üzerinde etkili olduğunu göstermesi açısından, “Hayrullah Bey’e ait olan evin merdiven basamaklarının gıcirtısı” kısmı, kavramlaştırma becerisinin en ince detaya kadar etki ettiğinin göstergesidir. Bu durum, derinlemesine düşünmenin, yaşadığı anın bilincinde olmanın, var olan her şeyde bir ruhun ve bir duygunun saklı olduğunu ve bunu bulup ortaya çıkarmanın ancak kavramlaştırma becerisiyle mümkün olduğunun önemli bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Tablo 4.3.5.2.

İstanbul Bölümünde Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grubu	Örnek Cümle(ler)	Açıklama
İstanbul	<p><i>"Çocukluğumda, bir Arabistan şehrinde ihtiyar bir kadın tanıyıştık. Sık sık hastalanır, humma başlar başlamaz İstanbul sularını sayıklardı:</i></p> <p><i>-Çırçır, Karakulak, Şifa Suyu, Hümkâr Suyu, Taşdelen, Sırmakeş... Adeta bir kurşun peltesi gibi ağırlaşan dilinin altında ve gergin, kuru dudaklarının arasında bu kelimeler ezildikçe fersiz gözleri canlanır, bütün yüzüne bizim duymadığımız bir şeyler dinliyormuş gibi bir dikkat gelir, yanaklarının çukuru sanki bu dikkatle dolardı. Bir gün damadı babama:</i></p> <p><i>- Bu onun ilacı, tılsımı gibi bir şey... Onları sayıklayanca iyileşiyor, demişti." s.116</i></p>	<p>İstanbul metinde birkaç yerde, kiminde bir özlem, kiminde tılsım gibi şifalı sular, kiminde camii ve din, kiminde fethedilecek, kiminde kendini seyredecek bir şehir olarak kavramlaştırılmaktadır. Buraya aldığımız örnek cümlede görüleceği gibi İstanbul, bu yaşlı ve hasta kadın için şifalı sular anlamına gelmekte ve bu sular kadının iç dünyasına o kadar tesir etmiş ve onları kendinde o kadar çok içselleştirmiş ki isimlerini sayıklaması bile ona bir ferahlık ve iyileşme hissi vermektedir. Görüleceği gibi kavramlaştırma, hiç gidemeyeceğimiz yerlere bizi götürebilen, sadece isimlerle bile bizi iyileştirebilen, sonsuz bir mana iklimidir.</p>
Eski İstanbul	<p><i>"(...)Büyük orkestranın içinde münferit sazlar kendiliklerinden kaybolurdu. Çünkü asıl yayı çeken ve ahengi gösteren şeyler bizimdi. Bunlar şehrin kendisi, bizim olan mimarlık, bizim olan musiki ve hayat, nihayet hepsinin üzerinde dalgalanan hepsini kendi içine alan, kendimize mahsus duygulanmaları, hüznüleri, neşeleriyle, hayalleriyle sadece bizim olan zaman ile takvimdi.</i></p> <p><i>Eski İstanbul mahallelerinde dolaşır da bu zamana duymamak, onun tılsımlı kuyusuna düşmemek imkânsızdı. Bu elle dokunulacak kadar kesif, ruhani renklere bürünmüş, her karşılaştığını bir rahmaniliğin sınırlarına kadar götüren, en basit şeylere bir içlenme, bir "mağfiret" edası veren, dua ve tevekkül yüklü, dünya ile ahiretin arasında aralık bir kapı gibi duran garip bir zamandı.(...)" s.125-126</i></p>	<p>Bu cümlelerde görüleceği gibi Eski İstanbul bizim olma; hayallerimizle, sevinçlerimizle, üzüntülerimizle bize ait olma, kendimizi seyrettiğimiz, günün beş vakit ezan ile bir merasım gibi geçtiği, bu dünyanın ve öbür dünyanın iç içe olduğu, birinden öbürüne sadece bir kapıyla geçilebileceği bir şehir şehir olarak kavramlaştırılmıştır. Ve art ve eş zamanlı bir düşünme gerçekleştirilerek İstanbul'un iç âlemine girilmiş onda bu dünyanın ve öbür dünyanın ruhaniliği görülmüştür.</p>
	<p><i>"Bu satıcıların içinde benim en çok</i></p>	<p>Burada açıkça görüleceği gibi</p>

Lamba ve Lambacı

hoşlandığım lambacı idi. Her gün, ikindiden sonra, sırtında çok havaleli bir sepetle geçirdi. (...) Bu camcı, mahallemizin aydınlık satan adamıydı. Yaz gecelerinde etrafında pervaneler uçuşan, kış gecelerinde altında masal dinlediğim, kitap okuduğum lambaları; merdiven başında, sofalarda, taşlıklarda evin bütün yalnızlığını bekleyen, el ayak kesilir kesilmez tahta gıcırtilarını dinleyen idare lambalarını ondan alırdık.” s.127

lamba ve lambacı aydınlık satıcısı; dinlenen masallar, okunan kitaplar; evin yalnızlığını bekleme; çocukluk gibi durumlarla kavramlaştırılmıştır. Lambayı evin yalnızlığını bekleme olarak kavramlaştırabilmek için öncelikle onun ışık yaydığı, karanlığı yok ettiği, görmeyi sağladığı gibi işlevlerini bilmek ve daha sonra bunları derinlemesine düşünerek lambaya canlı bir varlık kisvesi yükleyerek adeta bir arkadaş gibi yalnızlığı giderdiğini görebilmek gerekir. Bunun gerçekleşmesi kavramlaştırma sayesinde mümkün olmaktadır.

“Fakat korku ve vehimle yüklü gecenin sessizliğini süslerdi.

Geceleyin geçen bir satıcı sesi bugünün çocuğuna hangi ürpermeyi verebilir? Üst kattaki gramofonla yan taraftaki radyo arasında bir uğultu değirmenine dönen bugünün kafası için bir satıcı sesinin değeri ancak satılan şeyle ölçülebilir. Kaldı ki, o ürpermeyi duymak için eski İstanbul gecelerine dönmek yangının, her türlü emniyetsizliğin, evindeki şehirliyi bir dağ yolcusu uyanıklığı içinde yaşattığı zamana bulmak lazımdır.” s.127-128

Satıcı Sesleri

Bu bölümde Tanpınar kavramlaştırmanın çok önemli bir özelliğini göstermektedir. Kavramlaştırmanın yaşamla iç içe olduğunu, içinde yaşadığı anı dolu dolu yaşamakla ve onu hissetmekle ancak kavramlaştırma yapılabileceğini göstermektedir bize. Bugünün çocuklarına, eski İstanbul, tatlı bir ürperti, heyecan, kış aylarının veya yaz aylarının habercileri, geceyi ve sessizliği bölen, onu renklendiren, süsleyen nağmeler olarak kavramlaştırdığı satıcı seslerinin ne anlam ifade edebileceğini sormuş ve bu satıcı seslerinin onlarda hiçbir ürpermeye sebep olmayacağını söylemiştir. Onların gramofon ve radyo sesleri içinde boğulduğunu ve kendisinin hissettiği ürpermeyi hissedebilmeleri için o şehir hayatından kurtulup hayatın ve kelimelerin dünyasında bir dağ yolcusu gibi yol alabilmeleri gerektiğini dile getirmiştir.

“Zaten mahallenin yerini yavaş yavaş alt kattaki üsttekenden habersiz, ölümüne, dirimine kayıtsız, küçük bir Babil gibi, her penceresinden ayrı bir radyo merkezinin nağmesi taşan apartman aldı.

Şehirde yeni çıkan türkileri çocukların macunculardan öğrendiği, asmalı, tozlu sokaklarında, kıymetler dünyasının her gün bir parçası kaybolan bir insanlığın tehlike sezmiş bir sürü insiyakayla birbirine sokulup yaşadıkları eski İstanbul mahalleleri artık

Apartment

Bu cümlelerde hissiz, kayıtsız, soğuk, insan iletişimini kesen, birbirinden kopuk hayatlar yaratan üslupsuz yapı olarak kavramlaştırılan apartman, eski İstanbul mahallerinin de birer hatıradan ibaret olmasına neden olan korkutucu bir yapı olarak görülmektedir. Burada Tanpınar, eşyanın da bir ruhunun olduğunu ve insanın bu ruhla haşır neşir olması sonucu birbirlerine bir

sadece bir hatıradır. İşin garibi, onlarla beraber toplu yaşamayı, toplu eğlenmeyi de kaybettik." s.130

şeyler kattıklarını ve birbirlerini değiştirdiklerini bize bu kavramlaştırma yolu ile vermektedir. Yaşanılan çevre, şartlar, ortamlar ve yapılar değiştikçe insan ilişkilerinden toplumsal yapıya kadar olan her şeyin değişebileceğini göstermektedir.

İktisadi Yaşam

"Eski İstanbul'da, hatta benim çocukluğumda bile zengin, fakir her sınıf beraberce eğlenirdi. Mehtap sefalari, Kâğıthane âlemleri, Çamlıca gezintileri, Boğaz mesireleri şehrin adeta beraberce yaşamasını temin ederdi. Bu, eğlencesi kat Ortaçağ'dan kalma bir itiyattı. Bununla beraber son zamana kadar müşterek zevkin yardımıyla sürüp gelmişti. Bir yandan iktisadi şartların değişmesi, öbür yandan bu zevkin kalmaması, dışarıdan gelen bir yığın yeni modanın ve hasretin her gün bizi birbirimizden biraz daha ayırması, eskiye karşı duyulan haklı haksız bir yığın tepki, İstanbul'u bütün halkının beraberce eğlendiği bir şehir olmaktan çıkardı.(...) Şurası muhakkak ki yeni, verimli bir iş hayatı şehre hususi çehresini iade edinceye kadar hayatımızda yaratıcı olacağımız güne kadar, İstanbul halkı tek başına eğlenecektir." s.130-131

Bir önceki kavramlaştırmada olduğu gibi burada da iktisadi yaşam insanı ve yaşam koşullarını değiştirme, insanları birbirlerinden ayırma veya birleştirme, zevklerimiz, eğlence biçimimize, giyim tarzımıza tesir eden güç olarak kavramlaştırılmış ve onun insan hayatına tesir gücü bu kavramlaştırma yolu ile belirtilmiştir. Eğlenme biçimimize kadar tesir eden bu gücü görmek ve buna sebep olduğunu anlayabilmek için ayartıya odaklanıp parçalar arasındaki ilişkileri fark ederek derinlemesine bir düşünce ile kavramlaştırma yapabilmek becerisine sahip olmak gerekir.

Mimari

"Bir medeniyetten öbürüne geçerken yahut düpedüz yaşarken kaybolan şeylerin yam başında zamana hükmeden gerçek saltanatlar da vardır. Bir kültürün asıl şerefli tarafı da onlar vasıtasıyla ruhlara değişmez renklerini giydirmesidir. İstanbul'da ta fetih günlerinden beri başlayan bir mimari nesillerle beraber yaşıyor. Asıl Türk, İstanbul'u bu mimaride aramalıdır." s.132-133

İstanbul'un mimarisine bakınca onu kültürün taşıyıcısı ve onun farklı farklı yönlerini aksettirme, yıllar boyu yaşatma, kendi bünyesinde barındırma, zamana hükmetme; İstanbul'u İstanbul yapan yegâne güç olarak görülmüştür. Tanpınar, mimarinin kendisi için ne kadar önemli olduğunu, zamanın geçiciliğine karşı mimarinin adeta zamana hükmeden bir saltanat kurduğunu yine güçlü kavramlaştırma becerisini kullanarak okuyucuya iletmiştir.

Camilerin Renkli Camları

"Renkli cam sanatının başka yerlerde bizden daha iyi daha mükemmel eserleri verdiğini, büyük resimle el ele yürüdüğümü hiç düşünmüyorum. Çocukluğumun biricik sarhoşluğu olan bu bal ve akik sarısı ışığı, onun yanındaki aydınlık yeşili, bütün o kırmızı laleleri yerinde bulmam bana yeter. Onların rengi zihnimde eski hafızların sesiyle teganni ediyor." s.141

Burada kavramlaştırmanın yaşantıyla iç içe olduğunun güzel bir örneği bulunmaktadır. Camilerde geçirdiği zamanlar boyunca yaşadıkları ve şahit oldukları Tanpınar'ın zihninde çocukluk yıllarının coşkunluğu, heyecan, hafız sesleri ve okunan Kur'an gibi durumlar ile camilerin renkli camları arasında kopmaz bir bağ oluşturmuş ve camilerin renkli camları onda bu şekilde kavramlaşmıştır.

"Ne yazık ki içinden sükûnet ve huzurun ve murakabenin ta kendisi olan zamanı bize bir ney faslı gibi sunan bu şaheser bittiği tarihten (I. Mustafa zamanı) 1826'ya kadar arası kesilmeyen ihtilallere şahit oldu." s.143

Sultan Ahmed Cami

Kavramlaştırma, nesnelere içselleştirmeyi ve akabinde onlara değer vermeyi beraberinde getirir. Burada Sükûnet, huzur, Allah'a yönelmenin lezzeti ve manevi bir iklim sedası olarak kavramlaştırıldığını gördüğümüz Sultan Ahmed Cami, Tanpınar tarafından huzur, sükûnet, Allah'a yönelmek gibi durumlarla kavramlaştırılmasaydı bu cami onun için bu kadar değerli olmayacaktı ve onun tarih boyunca uğradığı ihtilallere üzülmeyecekti.

İstanbul Köşeleri (peyzajlar)

"Bir kısmı fetih yıllarından bir parça gibi asil ve eskilik havasında yaşarlar. Hepsinde ağaç, su, taş, insanla geniş ilhamlı bir ruh gibi konuşur. Bizim asil peyzajlarımız bu köşelerdir. İstanbul halkı onları yaşarken yapmıştır. Kâinata ruhlarındaki birlik çerçevesinden bakan insanların eseridir. Pek az yerde sanat ve mimari gündelik hayata bu kadar yakından karışır. İşte, İstanbul mahallelerinin asıl çekirdeğini bu peyzajlar yapar." s.147

İstanbul köşeleri (peyzajlar), bu bölümde şehre içtimai bir ruh verme, onu canlandırma, insan ile bir bütün hâline getirme, onu damla damla besleme; ruh bütünlüğünün, birliğinin ve beraberliğinin eserleri olarak kavramlaştırılmış, onlara İstanbul ruhunun çekirdeğini oluşturma gibi değerli bir anlam yüklenmiştir. Bu kavramlaştırmanın yapılabilmesi için derinlemesine bir düşünme becerisine, eşyanın tabiatına girebilme yeteneğine ve art ve eş zamanlı düşünebilme becerisine sahip olmak gerekir.

Fetih Şehitlerinin Mezarları

"Eski medeniyetimiz dini bir medeniyetti. Beğendiği, benimsediği adama ölümünden sonra verilecek bir tek rütbesi vardı: Evlialık. Halkın sevgisini kazanmış adam mübarek tanınır, ölünce veli olurdu. Onun içindir ki İstanbul evliya ile doludur. Bunların başında fetih ordusunun şehitleri gelir. Onların mazhariyeti hak ve millet uğruna kazanılan rütbeden de üstündü. Çünkü bu ordu, genç hükümdarından en son neferine kadar mübarek bir ordu idi, tuğlarını İstanbul surlarının karşısına dikmeden asırlar evvel övülmüştü. Hepsi veli idiler. Biz şimdi fetih tarihini garplardan okuyor, Fatih'in hayatındaki aksaklıkları tenkit ediyor; ilim, sosyoloji filan yapıyoruz. Eskiler işi büsbütün başka türlü görüyorlar, İstanbul'u fetheden milli hamleye ilahi bir mahiyet veriyorlar, bu işte hiçbir izafiliğe yanaşmıyorlardı. Hemen her yerde, çoğu surların etrafında olmak üzere, fetih şehitlerinin mezarları vardır. Bunlar Türk İstanbul'un tapu senetleridir. İstanbul'da bizim hayatımız bu şehit türbelerinin etrafındaki hürmetle başladı. Bizans'ın

Gördüğü şehit mezarlarına sadece bir "mezar" olarak bakmayan Tanpınar, onları İstanbul'a Türk çehresini kazandıran ilk ve eşsiz emareler, Bizans'ın asırlardır kurduğu hüküm kırıyan kutlu yerler olarak görmüş ve bu şekilde bir kavramlaştırma yapmıştır. Onlara yüklediği derin anlamı ve duyduğu büyük saygıyı bu kavramlaştırma sayesinde kazanmıştır.

asırlarca işlenmiş, bin türlü külfet, merasim ve adapla dolu, altına ve sirmaya garb olummuş derin ilahili ruhaniliği dedelerimiz bu şehit türbelerinin başında yaktıkları ilk mumla yendiler. Bu suretle semt semt halkça kutlu yerler ortaya çıktı. Sonra mimari geldi, bu kutluluğu küçük bir mescitle, biraz yıldız ve yeşil renkle giydirdi." s.148

Yahya Efendi dergâhı

"Zaten bu velilerin çoğu hayatlarında ev, dergâh, bahçe olarak mezarlarını hazırlarlar. Yaşadıkları ve ibadet ettikleri yerler, onlar için bir çeşit koza gibidir. Onların mezarlık haline gelmesi, daha sonra ruhanîyetlerinden feyz almak isteyenlerin de onlara komşu olmayı tercih etmelerindedir. İlahi mağfiret Yahya Efendi dergâhında adeta güzel bir insan yüzü takınır. Ölüm burada, hemen iki üç basamak merdiven ve bir iki setle çıkılı veren bir bahçede hayatla o kadar kardeştir ki bir nevi erme yolu yahut aşk bahçesi sınımlanabilir. Yahya Efendi dergâhını kendisine mahsus zamana olan ilhamlı yerlerin başında saymalıdır." s.149

Bu bölümde Tanpınar, ölümün ve hayatın iç içe olduğu, mağfiretin timsali, ilham verici, ilahi bir iyiliğin hüküm sürdüğü aşk bahçesi olarak kavramlaştırdığı Yahya Efendi dergâhının, onda ne kadar yaratıcı anlamlar ifade ettiğini görmekteyiz. Kavramlaştırma becerisi oldukça yüksek olan Tanpınar, aynı zamanda bu kavramlaştırma çerçevesinde ölümü ve hayatı da kardeş olarak görmüş hatta ikisinin bir olduğu o dergâhın bahçesini bir aşk bahçesi olarak görerek ayrı bir kavramlaştırma daha yapmıştır. Kavramlaştırmanın gücü, Tanpınar'a, iç içe geçmiş anlam bağları kurarak kelimeleri kendisinde istediği gibi yaşatma şansı vermiştir.

"Eski İstanbul'da mimarinin saltanatına rekabet eden başka güzellik varsa, o da ağaçlardı. Fakat buna rekabet denebilir mi? Doğrusu istenirse, ağaç, mimarimizin ve bütün hayatımızın en lütfkâr yardımcısıdır. Beyaz mermerle, yontulmuş taşla uyduğu kadar, harap çatı ile süsleri bakımsızlıktan kaybolmuş, yalağı kırılmış çeşme ile de uyuşmasını bilir. O güneşin adına söylenmiş bir kasidede benzer." s.153-154

Ağaç (İstanbul'da)

Bu cümlelerle ağacı, mimariyle bütünleşme, her türden ruha girip etrafıyla uyuşabilme, ona bir ruh ve canlılık verebilme, aydınlığın ve bereketin şiiiri olarak kavramlaştıran Tanpınar, ağaca verdiği değer ve saygının yüksekliğini güzel bir şekilde dile getirmiştir. Bugün ağaca ve yeşile gerektiği değer ve saygıyı vermeyen bizler kavramlaştırma becerisi yüksek bir zihnin ona ne gözle baktığını açıkça görebiliyoruz. Çevresiyle barışık, uyum içinde ve doğanın ona sunduklarını en ince ayrıntısına kadar düşünebilen bu zihin, kendine, şahsi bir kelimeler dünyası kurduğu ve hayata o gözle baktığı için doğaya değer vermeyi, saygı duymayı, minnettar olmayı da çok iyi bilmektedir.

"En çok sevdiğim ağaç çınardır. Geniş, pençe pençe yaprakları, munis dev gövdeleriyle onlar bana Peçevi'nin anlattığı o sefer meşveretlerinde söz alan, kumandanlara yol gösteren, akıl öğretene

Bir çınar ağacına bakıp onu, akıl öğretme, yol gösterme, dedelerimiz ve babalarımızın eğiticisi; onların ruhlarıyla besledikleri, anılarıyla

Çınar	<p>serhat gazilerini hatırlatur. Gerçeği de bu ki her çınarda bir dede edası vardır. Onlar toprağımızın hakiki gururudur; belki dedelerimiz o heybetli vakarı, o dağ sükûnetini onlardan öğrendiler. Onun için Yahya Kemal 'in İtri'yi eski çınarların mektebinden yetiştirmesini çok iyi anlıyorum:</p> <p><i>O deha öyle toplamış ki bizi Yedi yüzyıl süren hikâyemizi Dinlemiş ihtiyar çınarlardan..." s.156</i></p>	<p>süsledikleri heybet ve vakar abideleri olarak kavramlaştırabilmek için onun dünyasında gezinip derinlemesine düşünmek, onu kendimizde hissetmek, eş ve art zamanlı bir düşünme yaparak geçmişe bakmak ve onu kendimizde yeniden yaratabilmek gerekir. Tanpınar bunu yapabiliyordu. Kavramlaştırmanın verdiği imkânla çınar ağacının dünyasında gezinip oradan beslenen Tanpınar, bu sayede okuduklarını da daha anlamlı bir hâle getirebiliyor ve Yahya Kemal'in İtri için söylediği o üç mısraı çok iyi anladığımı dile getiriyor.</p>
Ev (Hayrullah Bey'in)	<p>"Bununla beraber İstanbul'da hala geçmiş zamanı ve hayat veren birkaç köşeye insanıyla beraber rastlanır. Bir gün adı II. Mahmud devrine karışan bir şeyhin hayatına dair bir şeyler ararken Abdülhamid-i Evvel'in maktul veziri Halil Hamid Paşa'nın torunlarından Hayrullah Bey isminde bir zatta bu adamın bazı hatıraları bulunduğumu söylediler ve evvelce Şazeli tekkesi olan Hürkaşerifteki evinin adresini verdiler. Ev oldukça haraptı, fakat üslup bir asır evvelini muhafaza ediyordu. İçindeki havanın daha evvellere çıktığını kapıdan girince anladım. Eski ayın yeri olan asma katın trabzanlı sofası o kadar eski ve her şey adeta öyle yerli yerinde idi ki insanın her merdiven çıkırtısında büyük ve üst üste gelen dalgaların uğultusunu andıran eski zikirleri hatırlamaması kabil değildi." s.161</p>	<p>Bu bölümde Hayrullah Bey'in evi eski zamanın ve hayatın taşıyıcısı ve koruyucusu olarak kavramlaştırılmış ve bu yolla, eve yüklen anlam genişleyip sadece içerisinde barındığımız bir mekân değil çok eski zamanların ruhunun yaşatıldığı bir mekân hâlini almıştır.</p>
Evin Merdiven Basamaklarının Çıkırtısı (Hayrullah Bey'in)	<p>"Eski ayın yeri olan asma katın trabzanlı sofası o kadar eski ve her şey adeta öyle yerli yerinde idi ki insanın her merdiven çıkırtısında büyük ve üst üste gelen dalgaların uğultusunu andıran eski zikirleri hatırlamaması kabil değildi." s.161</p>	<p>Çoğu kişide rahatsız edici bir ses olarak addedilirken, Tanpınar'da bu, bir zikir ayınıni ve onun dalga dalga büyüyen manevi iklimini hatırlatır. Kavramlaştırmanın içselleştirmeye ve bireyselleştirmeye tanıdığı imkânı gösteren bir kavramlaştırma olmuştur.</p>
Mektup (Hayrullah Bey'in)	<p>"O gün gördüğüm şey eski hayatımızla en mesut tesadüflerimden biri oldu. Hayrullah Bey'in bende eski üslupla seci'li ve kendisinden aldığım şeyh mektuplarının neşe ve hafif alayı ile yazılmış son derecede safdil bir mektubu vardır. Ne zaman kâğıtlarımın arasında rastlasam semam ve zikirlerin ritmini tutan bir kuş seslerini duyar gibi oluyorum." s.161</p>	<p>Bir mektup bazen bir arkadaş, bazen bir sevinç, bazen bir acı, bazen bir hayal kırıklığı olabilir. Bu, o mektubun kimden geldiğine ve onu okurken neler yaşadığımızı ve neler hissettiğimize göre değişebilir. Tanpınar Hayrullah Bey'den gelen bu mektup Sema', zikir ve</p>

bunlara ritim tutan kuş sesleri olarak kavramlaştırmış ve mektubu her gördüğünde o semaları ve zikirleri hatırlamaktan, kuş sesleri duymaktan kendini alamadığını dile getirmiştir.

İkbal (Kahvehane)

"Haşim de memur olduğu Düyun-ı Umumiye'ye çok yakın bulduğu bu kahveye bazı saatlerinde veya akşamüzeri uğrardı. İkbal' e ara sıra mecmuanın tertip hatalarından o kadar meyus olan Abdülhak Şinasi Hisar da gelirdi. Dergâh'a yazdığı makalelerle mecmuanın milli havasına Bergson'dan gelen çok özlü bir derunilik katan Mustafa Şekip Tunç, Hasan Ali Yücel, Necmeddin Halil Onan, Bir Gemi Yelken Açtı adlı çok güzel bir şiir kitabı yazdıktan sonra birdenbire şiirden vazgeçen Ali Mümtaz Arolat, mecmuayı idare eden o çok talihli şekilde somurtkan, fakat emsalsiz dost Mustafa Nihat Özön, bu satırları yazarken vakitsiz ölümüne o kadar hüzüün duyduğum Nurullah Ataç, Yunus Kazım Köni, Zekai, hepimiz bu kahvede buluşur, bazen yemek saatlerinin dışında bütün günü ve gecenin büyük bir kısmını burada geçirirdik. Mükrimin Halil'le başka mecmualarda ve bilhassa Aydede'de çalışan fakat gönüli bizde olan Osman Cemal Kaygılı da zaman zaman İkbal' e veya Sultanahmet kahvelerine yahut Türbe'deki Yeni Şark kahvesine gelirlerdi. Kaç nesil ve kaç terbiye burada birleşirdi. Birkaç cephenin hatırasını vücutlarında, hatta yüzlerinde taşıyan çoğu malül ihtiyat zabitleri, ordudan yaralı ve sakat ayrılmış muvazzaf zabitler, henüz Anadolu'ya geçememiş yüksek rütbeli askerler, yarı mutasavvif, yarı pederaste, son derecede kibar kimi satranç, kimi dama meraklısı ve hemen hepsi müflis birkaç Abdülhamid devri kazaskeri, kim bilir hangi devrin ikinci, üçüncü derecede, halim çehreli ve mütereddüt ricali, aşırı milliyetçi ve Ferid Paşa casusu burada, Baudelaire'in, Verlaine'in, Yahya Kemal'in, Haşim'in, Nedim ve Şeyh Galib'in hayramı genç Dergâhlarla beraberdiler. Bizim masamız kapıdan girince sol taraftaydı. Fakat Yahya Kemal'in konuşması ve kahkahalarımız kazısınca halka genişler, bütün bir yanı alırdık. Bilardo istakalarının gürültüsü, tavla şakırtıları, garson çılgınlıkları arasında, Anadolu' da olup bitenlerin verdiği hava içinde şiirden bahseder, projeler kurar, gazetelerden geç vakit dönen arkadaşlarımızdan İnönü ve Sakarya muharebelerinin en son havadislerini alırdık." s.170-171

Bütün bu bölüm ve daha fazlası İkbal'e (Kahvehane) ayrılmıştır. Birçokları için sıradan bir kahvehane olabilirken veya bambaşka hatıralara, yaşantılara açılabilirken, Tanpınar için arkadaşlar, sohbet, eğlence, arkadaşlarla birlikte çıkarılan mecmua, hazırlanan projeler, İnönü ve Sakarya muharebelerinden haberler ve daha birçoğu demektir. Kavramlaştırma esnek bir yapı sergiler. Durağan ve katı değildir. Yaşantılarımıza göre şekil alır ve değişir. Önemli olan içinde bulunduğumuz anın farkına varalım ve her saniyesini özümseyerek ve ilgiyle geçirelim.

Boğaz (İstanbul)

"Boğaz bana daima zevkimizin, duygumuzun büyük düğümlerinden biri gibi gelmiştir. Öyle ki, onun bizde külçelenmiş manasını çözdüğümüz zaman büyük hakikatlerimizden birini bulacağız sanmışımdır. Bu bir hayal olabilir. Birçok güzellikler insana kâinatın eşi veya eşiti oldukları vehmini verirler. Onlarla karşılaştığımız zaman bizde büyük, kendi kendine yetebilecek bir hakikat karşısında imişiz hissi uyanır. Bazı tarikatların güzel insan yüzünde, güzel insan vücudunda Tanrı'yı aramalarının sırrı bu değil midir? Güzelin en büyük hususiyeti her an yeni gibi görünmesinde, her an bizi kendisine ve kendisinde uyanmaya zorlamasıdır. Sanat için, insan için az çok doğru olan bir şey, niçin birkaç asrın yaşama üslubuna, zevkine, sevmeye, duyma tarzına şahit olmuş, onları kendi imkânlarıyla beslemiş, hatta idare etmiş bir manzara için düşünülmesin? Kaldı ki, Boğaz'ın kendisi de sanatkârane, hatta müzikaldir. Amiel "manzara bir ruh halidir" der. Fakat bazı manzaralar vardır ki bizi Amiel'in iddia ettiği kadar serbest bırakmaz. Hülya ve düşüncelerimize kendiliğinden bir istikamet verirler. Bu esrarlı dehliz öyle teşekkül etmiştir ki, bir tarafında yaşanan şey, öbür tarafında bir hatıra gibi tadılır. Çünkü güneş, Boğaziçi'nde doğup batmaz. Tıpkı hoparlörle dışarıdan dinlenen bir opera gibi, bütün hareket adesenizin dışında kalır: Siz yalnız musikiyi duyarsınız. Her iki kıyı birbirine saatlerin aynasını tutar." s.176-177

İnsan

"Şurası var ki tıpkı kendimiz gibi geçmiş zaman da bizdeki aksiyale tekevvin halindedir. Kâinatımızı nasıl kendi akislerimizle yaratarsak; maziye de düşüncelerimizle, duygularımızla ve değer hükümlerimize göre yaratır, değiştiririz." s.196

Boğaz, güzel bir kavramlaştırma ile bizden bir ruhu hatta bizim bilmediğimiz bir ruhu barındırma, güzelliğiyle bütün kâinata eş ve eşit bir hayranlık uyandırma, var oluşu kendinden bir hakikat, hayal ve düşüncelerimize yön verme, onları destekleme; her an kendine çağıran bir güç, eski zamanın besleyicisi, şahidi ve düzenleyicisi olarak kavramlaştırılmıştır. Tanpınar nesnelere, olayların ve olguların dünyasına o kadar güzel girip orada özgürce dolaşabiliyor ki onların bir ruhu olduğuna, canlı birer varlık olduklarına inanıyor. Bunu bize çoğu kavramlaştırmasında gösteriyor. Bu bölümde de görüleceği gibi "boğaz"ın sahip olduğu o ruhtan o kadar etkileniyor ki onu hayallerine ve düşüncelerine yön veren canlı bir varlık olarak kavramlaştırabiliyor.

Tanpınar'ın kavramlaştırmayı açıkça ifade ettiği bir başka bölüm. Dış dünyanın, kâinatın, geçmişin ve bugünümüzün bizdeki yansıması ile bizde var olduğunu, bizim de onlarla var olduğumuzu ifade ettiği bu bölümde, kişiselleştirmenin ve içselleştirmenin insana etkisinden ve böylelikle geçmişe, bu güne, kâinata kısacası her şeye kendimizden bir şey katarak onları sürekli yeniden var ettiğimizi ve edeceğimizi anlatmıştır. Böylelikle insanı, düşünme, hayal etme, değerler sistemi oluşturma; kendisini ve kendi dünyasını var etme ve bir oluş hâlinde akıp gitme olarak kavramlaştırmıştır.

Yukarıdaki tablolar gene olarak incelendiğinde, Beş Şehir kitabında kullanılan kavramlaştırmaların tarihi, doğayı, memleketi ve başka birçok durumu, olayı ve kişiyi sahiplenmeyle ve onları benimsemeyle ilgili olduğu görülecektir. Kavramlaştırmaların, yaşanan çevreye, sahip olunan tarihi geçmişe, mimariye, sanata, dağa, ovaya, mezara vb. saygıyı beraberinde getirdiği anlaşılacaktır. Tanınan, çevresinde gördüklerini yüzeysel olarak değerlendirmemiş, onların dünyalarına girmiş, orada gezinmiş, tarih boyunca onlara sinen kokuyu duymuş ve en sonunda onları, kendinde yeniden var ederek çevresini kişiselleştirmiştir. Çevresiyle arasında kurduğu bu anlamlar dünyası sayesinde çevresine herkesin baktığından daha farklı bakmış ve neticesinde çevresindeki her şeyi canlı bir varlık olarak görerek onlara birer ruh atfetmiştir. Tablolarda yapılan açıklamalarla bu sürece açıklama getirilmeye çalışılmış ve kitapta yer alan kavramlaştırmaların daha açık ve anlaşılır olmasına gayret edilmiştir.

Tablolar incelendiğinde, Ankara bölümünde, %3,19, Erzurum bölümünde %3,69, İstanbul bölümünde %1,95, Konya bölümünde %2,67, Bursa'da Zaman bölümünde %5,31 oranında bir kavramlaştırılmış yapı kullanıldığı görülecektir. Beş Şehir kitabının genelinde ise %2,91 oranında bir kavramlaştırılmış yapı kullanılmıştır. Bu durum, kitapta her yüz kelimeden yaklaşık üçünün kavramlaştırılmış bir şekilde kullanıldığını göstermektedir.

4.4. Kitaplardaki Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Oranları

Tablo 4.4.1.

Kitaplardaki Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Oranları

Kitap	Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grubu Toplamı	Kitaptaki Toplam Kelime Sayısı	Yüzdeler Oran
Saatleri Ayarlama Enstitüsü	2515	88690	%2,83
Huzur	2540	95411	%2,66
Beş Şehir (Ankara)	1394	47807	%2,91 (%3,19)
(Erzurum)			(%3,69)
(İstanbul)			(%1,95)
(Konya)			(%2,67)
(Bursa'da Zaman)			(%5,31)

Tabloda dikkati çeken ilk durum, kavramlaştırılmış kelime ve kelime gruplarının oranlarının her üç kitapta da birbirinden çok farklılaşmamış olmasıdır. Saatleri Ayarlama Enstitüsü kitabında %2,83, Huzur kitabında %2,66 ve Beş Şehir kitabında %2,91 oranında kavramlaştırılmış yapı kullanıldığı görülmektedir. Tanpınar, incelenen eserlerinde, her 100 kelime veya kelime grubundan yaklaşık olarak üçünü kavramlaştırılmış bir şekilde kullanmaktadır. Bu oran çok şey anlatabilir çünkü Tanpınar, düz bir anlatıma sahip, içselleştirmemiş, şahsileştirmemiş, kelimelerin dünyasına girerek onların dünyasında gezinememiş bir yazar değildir. Aksine kendi duygu, düşünce, hayal ve yaşantı dünyasını, kullandığı dile aktaran, onunla beslenen bir yazardır. Görüldüğü gibi incelenen her eserinde belirli bir oranda kavramlaştırılmış yapıya yer vermektedir. İncelenen üç kitabında birbirine yakın oranların bulunması, bu durumun tesadüf olmadığını, eserlerde bilinçli bir dil kullanıldığını düşündürmektedir.

Tablo incelendiğinde handikap gibi duran bir durum göze çarpabilmektedir. Beş Şehir kitabının altında kitapta yer alan beş bölüm eklenmiş ve karşılıklarına kavramlaştırılmış yapıların oranları yazılmıştır. Bu beş bölüme ait oranlar ayrı ayrı toplandığında, kitaptaki genel orandan çok daha yüksek bir oran elde edilmektedir. Bu durumun sebebi, kitapta yer alan beş bölümün oranlarının kendi içerisinde ele alınmasıdır. Örneğin, Ankara bölümünde yer kavramlaştırılmış yapılar kitaptaki toplam kelime sayısı ile oranlanmamış, her bölümün kendi içerisinde değerlendirilebilmesi adına, bölümler ayrı ayrı ele alınarak oranlanmıştır. Ankara bölümünde yer alan %3,19'lük oran kitaptaki toplam kelime sayısına olan oran değil, sadece Ankara bölümünde bulunan toplam kelime sayısına olan orandır. Kitapta yer alan her beş bölüme ait kavramlaştırılmış yapıların sayısı, kitapta yer alan toplam kelime sayısına ayrı ayrı oranlansaydı, genel toplamları, kitapta bulunan %2,91'lik oranı karşılayacaktı.

Tabloya bakıldığında her kitapta, %2,5-3 arası bir oranda kavramlaştırılmış yapı örneğinin yer aldığı görülmektedir. Bu oran önemli bir orandır ve bu kitapların ortaokul öğrencilerinin kavramlaştırılmış kelime hazinelerine ve kavramlaştırma becerilerine önemli bir katkı sunacağını düşündürmektedir. Kuramsal çerçeve bölümünde de değinildiği gibi kavramlaştırma eğitimi çalışmalarında metinlerden yararlanmak oldukça önemlidir. Tanpınar'ın incelenen eserlerinden elde edilen bulgulara bakıldığında, bu eserlerin kavramlaştırma eğitiminde kullanılmaları oldukça yerinde olacaktır. Zengin kavramlaştırmalara sahip bu kitaplardan alınan metinler üzerinde yapılacak olan kavramlaştırma eğitimi çalışmaları aracılığıyla, öğrencilerin, kelimelere, olaylara, durumlara, nesnelere vb. bakış açıları değişecek ve kendileri de ayrı ayrı kavramlaştırma süreçlerine girerek hayatı, dünyayı ve içindekileri bambaşka algılamaya başlayacaktır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde öncelikle çalışma sonucunda elde edilen bulgular tartışılacak, daha sonra sonuç ve öneriler bölümü ile beraber tez çalışması sonlandırılacaktır.

5.1. Tartışma

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü ve Beş Şehir adlı kitaplarında var olan kavramlaştırılmış yapıları belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, kitaplardaki kavramlaştırılmış yapıların; Huzur'da %2,66, Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde %2,83, Beş Şehir'de ise %2,91 oranında bulunduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu oranların birbirlerine yakın olması dikkat uyandırıcıdır. Tanpınar'ın bilinçli ve kavramlaştırma becerisinin yüksek olduğu bir yazar olduğunu göstermesi bakımından bu oranlar önemlidir. Görüldüğü gibi her üç kitapta da kavramlaştırılmış yapılar oldukça fazladır. Yorumlanacak olursa Tanpınar'ın kullandığı dilin bilincinde bir yazar olduğunu, kelimelerin, nesnelere, olay ve durumların yüzeyinde kalmadan onların iç âlemine girip onlardaki gizli olanı açığa çıkarmayı başarabilen bir yazar olduğu söylenebilir.

İncelediğimiz kitaplarında, Tanpınar, ağaçtan, toprağa; taştan, kayaya; mimariden, musikiye; yatak ve yastıktan, otomobile kadar birçok farklı nesneyi, durumu, kişiyi ve olayı kavramlaştırılmış bir yapı olarak kullanmıştır. Onların sadece sözlük anlamlarına takılı kalmamış, onları, kendisinde uyandırdıkları hisler, hatıralar, nesnelere birlikte kullanmıştır. İnsanı, doğayı, kısacası çevresinde bütün olup bitenleri ayrıntılarına odaklanarak gözlemleyebilen Tanpınar, söz konusu tarihimiz olunca da kısır bir kelimeler dünyasına tıkalı kalmamıştır. Art ve eş zamanlı bir düşünme sayesinde, tarihi

bir olayın, mekânın, mimari eserin arka planında olanı görebilmiş, bunların ne mana ifade ettiğini kendinden bir şeyler katarak idrak edebilmiştir.

Alan yazın incelendiğinde kavramlaştırma bağlamında, bu doğrultuda benzer bir çalışmanın çok olmadığı görülmüştür. Coşkun (2009)'un, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çocuk temalı şiirlerini, kavramlaştırma bağlamında incelediği çalışmasında ulaştığı sonuçlar incelendiğinde, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın incelenen şiirlerinden elde edilen bulgular neticesinde Dağlarca'nın, kavramlaştırma becerisini oldukça kullandığı saptanmış ve Dağlarca'nın kavramlaştırma becerisine vakıf olan bir şair olduğu belirlenmiştir. Çalışmamızda elde edilen bulgular neticesinde Tanpınar'ın da kavramlaştırma becerisine vakıf olan bir yazar olduğu görülmektedir. Her iki çalışma da edebiyatımızda önemli yerlere sahip olan şahsiyetlerin kavramlaştırma becerisine vakıf olduklarını ve bunu bilinçli bir şekilde uyguladıklarını göstermeleri bakımından oldukça önemlidir.

Elde ettiğimiz bulgular gösteriyor ki Tanpınar yapıcı, üretici, problem çözücü bir dile sahiptir. Kişilerin yapıcı, üretici ve problem çözücü bir dile sahip olabilmeleri için sahip oldukları söz varlıklarının fazla olması gerekir. Bir kişinin söz varlığını, zihnindeki kavramların ve kavram ağlarının çokluğu veya azlığı belirler. Çünkü insan kavramlarla düşünür ve düşüneklerini yine zihnindeki kavramsal ağlar çerçevesinde eyleme döker. Bu kavramlar ve kavramsal ağlar ne kadar fazla ise kişi o kadar yapıcı, üretici ve problem çözücü olur. Kavramlaştırma becerisinin söz varlığına olumlu yönde bir etkisinin olduğu yapılan çalışmalar neticesinde saptanmıştır. Bu bağlamda bakıldığında Tanpınar, zengin bir söz varlığına sahiptir denebilir; ancak bunun daha net olarak belirlenebilmesi için Tanpınar'ın eserlerinin söz varlığı açısından incelenmesi gerekmektedir.

5.2. Sonuç ve Öneriler

Çalışmadan elde edilen sonuç, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kavramlaştırma becerisine vakıf, bilinçli bir yazar ve şahsiyet olduğudur. Buradan yola çıkarak bir eserde, %2,5 - 3'lük bir kavramlaştırma oranının, kavramlaştırma becerisi ve dile katkı bakımından yeterli olabileceği sonucu çıkarılabilir. Her eser sahibi, eserlerinde, bu oranlarda kavramlaştırma yaparsa dilimize oldukça katkıda bulunacak ve okuyucunun, eserlerdeki bu kavramlaştırmaları algılaması, onun dil becerilerini üst seviyede arttırabilecektir.

İnsan düşüncesi kavramlaştırma yoluyla anlatılır (Sinan, 2006). Kavramlaştırmanın olmadığı yerde düşüncenin olması söz konusu değildir. Çalışmadan elde edilen bulgulara bakıldığında Tanpınar, düşünme becerisi yüksek, farkındalık sahibi özgür zihinsel becerilere sahiptir. Ayrıntıya odaklanabilen, arka planı okuyabilen bir yazardır. Çoğu insanın bir "taş parçası" olarak bakacağı bir taş, onun zihninde, bambaşka anlamlara imkân tanıyan tasarımlarla örülü olabilir. O, zihnini kendi kavram taşlarıyla örmüştür. Kelimelere kendi anlamlarını yüklemiş, onlara farklı tasarımlar bağlamış, bilinçli bir yaşantı ve deneyimler sonucu olay, olgu, nesne veya kişilere kendinden bir şeyler katmış ve onlardan bir şeyler almıştır.

Tanpınar'ın incelenen eserlerinden olan Beş Şehir'den elde edilen verilerden oluşturulan tablolara bakıldığında, dikkati çeken ilk özellik, kavramlaştırılmış kelime veya kelime gruplarından frekansı en fazla olanlarından ilki veya ikincisinin aynı zamanda konu oldukları bölümün adını teşkil ediyor olmalarıdır. Bu da bize, Tanpınar'ın bu şehirleri anlatırken onları ne kadar özümlediğini, içselleştirdiğini, kendine mal ettiğini; aynı zamanda kaleme aldığı metinlerin sınırlarını iyi belirlediğini, metinlerini fazla dallandırıp budaklandırmadan onları belirli bir merkezde tutmasını iyi becerdiğini göstermektedir. Bu bakımdan incelendiğinde, metinler üzerinde kavramlaştırma çalışmalarının metinsellik ölçütleri ile beraber ele alınması, metinlerin tutarlılığına farklı bir açıdan yaklaşma imkânı tanyabilir.

Günün gerektirdiklerine hizmet eden bir eğitim-öğretimin gerçekleştirilebilmesi, yapıcı,

yaratıcı, eleştirel ve özgür düşünebilen bireyler yetiştirilebilmesi için kavramlaştırma bir elzem olarak görülmektedir. Öncelikle kendi zihninde özgürlüğü yakalamış; kelimelerin, nesnelere, olay, olgu ve kişilerin dünyasında özgürce dolaşabilen, art ve eş zamanlı düşünebilen bireylerin yetiştirilebilmesi için onların duygu ve yaşantı dünyalarına seslenebilen bir eğitim-öğretim gereklidir. Bu eğitim ve öğretimin sağlanabilmesi için söz konusu kişinin iyice tanınması gerekir. Bir insanı bize tanıttacak olan en önemli unsur da onun kendi kavramlar dünyasıdır. Eğitimciler olarak o kavramlar dünyasına girilebildiği ve o kavramlar dünyasının anlaşılabilirdiği ölçüde kişilerin ilgi, istek ve yetilerine göre bir eğitim-öğretim ortamı sunabiliriz.

Görülüyor ki her insan farklı yaşantılara ve farklı hayal dünyalarına sahip. Hiçkimse bir diğerkinin zihninde var olan tasarımlara bağlı olarak yaşamıyor. Herkes hayatı, kendi kavramlar penceresinden görüyor. O hâlde iyi bir eğitim için yapılacak ilk iş, kişinin kavramlar dünyasına girmek ve onu orada tanımaktır. Çünkü ancak bu yolla verilen bir eğitim kişinin kavramlar dünyasında kendi yerini bulabilir ve o kişiyi olması gereken seviyeye çıkarabilir. Bu yolla verilmeyen bir eğitim, kişiye hiçbir zaman hitap etmeyecek ve çalışmalarımız, kişiyi geliştireceği yerde ona bir baskı unsuru olarak gözükecektir. Eğer değerler sistemi gelişmiş, kendisini ve çevresini anlayıp saygı duyan bireyler yetiştirmek isteniyorsa kavramlaştırma çalışmalarının eğitimde yer alması kaçınılmazdır.

Bu noktada, okullarda kavramlaştırma eğitimini verecek öğretmenlerin, bu beceriyi kazanmış ve öğrencilere de kazandırabilecek noktada olmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda, hâli hazırda okullarda görev yapan öğretmenlere hizmetiçi eğitim kapsamında kavramlaştırma becerisini tanıtıcı ve geliştirici eğitim çalışmaları düzenlenebilir. Diğer taraftan, üniversitelerde öğretmen yetiştirme programlarına kavramlaştırma eğitimi temelinde dersler eklenerek, öğretmen adaylarının bu beceriye vakıf bir şekilde mezun olmaları sağlanabilir.

“İlgili Araştırmalar” bölümünde sunulan Çetin ve Coşkun (2017)’un çalışmalarında ulaştıkları sonuç da dikkate alınarak, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan

metinlerin kavramlaştırma açısından daha zengin olmaları açısından, kitaplara, Tanpınar'ın incelenen eserleri uygunlaştırılarak eklenebilir. Buna ek olarak, Türkçe ders kitaplarında yer alacak olan metinlerin öğrencilerin seviyelerine uygunluğu gözetilerek, incelenen eserlerden alınacak metinlerin ortaokul 3 ve 4. sınıf kitaplarına alınması önerilmektedir. Bununla beraber, soyut düşünme becerisinin tam olarak gelişmediği ortaokul 1 ve 2. sınıf kitaplarına, çocuk gerçekliğini ve çocuk dünyasını dikkate alarak oluşturulan “çocuk edebiyatı” ürünleri üzerinde de kavramlaştırma temelinde incelemeler yaparak, anlamlı olabilmesi için %2,5-3 oranında kavramlaştırılmış yapıların yer aldığı eserler belirlenebilir ve Türkçe ders kitaplarında kullanılabilmesi için önerilebilir.

Millî Eğitim Bakanlığının (MEB, 2018) hazırlamış olduğu Türkçe Öğretim Programında yer alan dört temel beceri olan dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin gelişiminde birbirleriyle iç içe geçmiş birçok unsurun etkili olduğu bilinmektedir. Çalışmanın “kuramsal çerçeve” bölümünde ele alındığı gibi kavramlaştırmanın, söz varlığı edinimine olumlu yönde bir katkı sağlayarak, empati becerisini geliştirerek dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirdiği veya geliştireceği söylenmişti. Alan yazında, kavramlaştırmanın söz varlığına etkisi kapsamında tek bir çalışma elde edilmişti ve bu çalışmada elde edilen verilerin pozitif korelasyon sergilediği sunulmuştu. Bu bağlamda, kavramlaştırmanın dört temel beceriye katkısını belirlemek adına ve alan yazına katkı sunmak adına çeşitli yöntemlerle çalışmalar yapılabilir.

Kuramsal çerçeve bölümünde değinildiği gibi kavramlaştırma becerisi ve duygu değeri aynı durumları ifade etmemektedir. Kavramlaştırma, daha kapsayıcı bir beceri ve duygu değeri oluşturmada da bir ön koşul mahiyetinde gözükmektedir. Bu bakımdan, duygu değeri ve kavramlaştırmanın birbiriyle karıştırılmaması alan yazında yer alacak çalışmalar açısından önemli gözükmektedir.

Kavramlaştırma çalışmaları neticesinde, metinlerdeki uyumluluğu fark edecek olan bir zihin, bunu günlük hayatına uygulamaya çalışacak ve çevresiyle barışık ve uyum

içerisinde yaşayacaktır. Kavramlaştırma eğitimi ile kişi sadece tek bir nesneye bile dünyadaki tüm insanlar adedince bir bakış açısı ve yaklaşım olabileceğini fark edecek ve böylelikle toplumsal hayattaki farklılıklara da saygı duyarak toplumsal uyumun bir kolunu teşkil etmiş olacaktır. Kavramlaştırma, kişiye, her zaman farklı bir noktadan bakılabileceğini de göstererek, kişinin hayal dünyasını zenginleştirecek ve onda, yaratıcı fikirler ortaya koyması için her zaman farklı olana ulaşmak yönünde bir merak da uyandıracaktır. Böylelikle kişi için yeni öğrenmelerin kapıları yine kendisi tarafından aralanacak ve kişi kendi kendisini eğiten bir konuma ulaşacaktır.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1998). *Dil-kültür bağlantısı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Aksan, D. (2016). *Anlambilim: Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2015). *Türkçeye yansıyan Türk kültürü*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Banarlı, N. S. (2017). *Türkçenin sırları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Baş, B. (2010). Söz varlığı araştırmalarında veri çarpıklığı ve eğitime yansımaları. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 115-129.
- Bloom, S. B. (1998). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme*. (D. A. Özçelik, Çev.), İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları [MEB].
- Bozkurt, B. Ü. (2012). *İlköğretim 4. ve 7. sınıf öğrencilerinin kavramlaştırma özellikleri*, (Yayımlanmamış Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Bozkurt, B. Ü. (2018). Kavram, kavramsallaştırma yaklaşımları ve kavram öğretimi modelleri: kuramsal bir derleme ve sözcük öğretimi açısından bir değerlendirme. *Dil Dergisi*, 169(2), 5-23.
- Carkhuff, R. R. (2014). *21. yüzyılda yardım etme sanatı*. (R. Karaca; F. E. İkiz, Çev.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Coşkun, M. V. (2009, Ekim). Fazıl Hüsnü Dağlarcanın çocuk temalı şiirlerinde kavramlaştırma. *Fazıl Hüsnü Dağlarca Sempozyumu*. 165-174. ISBN: 978-9944-729-05-5
- Coşkun, M. V., Çetin, D., Özkaya P. G., Erdemir, Z. E. ve Özşavlı, G. (2016). Kavramlaştırma eğitiminin yazılı anlatımda söz varlığına etkisi. Dilidüzgün, S. (Ed.), *Kuram ve Uygulama Bağlamında Türkçe Öğretimi*, (76-83), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Coşkun, M. V. ve Çetin, D. (2016). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde özü bulma ve ilişkilendirme. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6, 153-171. Erişim adresi https://www.google.com.tr/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://ebad-jesr.com/images/MAKALE_ARSIV/C6_S1makaleler/6.1.08.pdf
- Coşkun, M. V. ve Çetin, D. (2017). 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında kavramlaştırma ve demokratik değerler ilişkisi. Dellal, N. A. (Ed.), *Demokratik Değerler*

- Eğitimi / Democratic Values Education*, (s.366-375), Germany: Lap Lambert Academic Publishing
- Coşkun, K. M. (2011). *Kavram öğretimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Chomsky, N. (2001). *Dil ve zihin*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Çebi, M. S. (2008). Sembolik/retoriksel bir eylem olarak dilin anlam inşasındaki aracılık işlevi. *Selçuk İletişim*, 5, 183-198. Erişim adresi <http://jose.selcuk.edu.tr/article/view/1075000190>
- Çöğmen, S. (2008). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin kullandıkları okuduğunu anlama stratejileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Aydın.
- Ekiz, D. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergin, M. (2002). *Üniversiteler için Türk dili*. İstanbul: Bayram Yayın Dağıtım.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- İpek Eğilmez, N., Çetin, D. ve Coşkun, M. V. (2016, Mayıs). *Sınıf öğretmeni adaylarının kavramlaştırma becerileri ile okumaya yönelik tutumları*. 15. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Sempozyumunda sunulmuştur, Muğla.
- Karadüz, E. (2004). Anlam ve kavram ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 51-57.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler yöntemler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-475.
- Kısakürek, N. F. (1999). *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Korkut, E. (1996). Şiirde duygu değeri ve "aşk". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 31-35.
- MEB *Türkçe dersi öğretim programı* (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: 2018

- Özbyay, M. ve Özdemir, B. (2012). Okuduğunu anlama sürecinde çıkarım yapma becerisinin işlevi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 17-28. Erişim adresi <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/1038000260>
- Sinan, A. T. (2006). Ana dili eğitimi üzerine bazı düşünceler. *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 75-78.
- Şerifoğlu, Y. (2012). Dil-zihin ilişkisi çerçevesinde metaforlar. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 123-131. Erişim adresi <http://sbedergi.ibu.edu.tr/index.php/sbedergi/article/view/462>
- Taşdemir, E. (2014, Haziran). *Türkçe Eğitimi Bölümü 1 ve 4. sınıf öğrencilerinin kavramlaştırma becerilerinin karşılaştırılması*. 7. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayında sunulmuştur, Muğla.
- TDK *Güncel Türkçe sözlük*. 10 Mart 2018 tarihinde erişildi. (www.tdk.gov.tr).
- Uçan, H. (2010). Söylem göstergebilimi ve duygu değeri: tevfik fikret'in "sitâyış-i hazret-i padişâhî" ve "sis" şiirlerinde sevgi ve nefret. *Sosyal Bilimler Dergisi*, XII(2), 31-50.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram geliştirme: kuramlar ve uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Vygotsky, S. L. (1985). *Düşünce ve dil*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

İNCELENEN ESERLERİN KAYNAKÇASI

- Tanpınar, A. H. (2014). *Huzur*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2014). *Saatleri ayarlama enstitüsü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2016). *Beş şehir*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

EKLER

EK 1.

Tablo 4.1.1.

Huzur Kitabında Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları	Kavramın Metindeki Frekansı	Kavramlaştırıldığı Kelime ve Kelime Grupları	Metindeki Toplam Kelime Sayısı
Tren Düdükleri	1	Korkutma, yaralama, rahatsız etme...	
Kıracı	12	Dert, sıkıntı, rahatsızlık ve üzüntü verme, yıpranma...	
İnsan	156	[saz parçası]; dağılma, parçalanma, yarım olma; yönetici, bencil, kendisine itimadı olmayan sevme, eksik ve sakat bir varlık; karmaşa, arayış, kendi olamama, şekil değiştirme...	
Sabiha	18	Teselli, huzur, sevinç, minnettarlık, neşe...	
Şark	9	Geç kalma, oturup bekleme, sabretme...	
Siyah Gözlük	2	Gizleme, koruma, güç verme...	
İhsan Bey	10	Hoşgörü, iyi niyet, tebessüm; tecrübe ve emek...	
Ahmet	2	Sessiz, sakin olma, her zaman suçlu hissetme; yabancı biri...	
Kırmızı Kurdele (Sabiha'nın)	8	Neşenin, huzurun, sevincin saadetin sembolü; renk ve ışığını Sabiha'nın sevinç ve mutluluğundan alma...	
Ölüm (Zeynep'in ölümü)	44	Felaket, ümitsizlik, korku, pişmanlık, acı, hüznün...	
Macide'nin Sesi	1	Ferahlık, rahatlık, huzur, yumuşaklık...	
Cami/Mahalle	25	Çocukluk, anılar, değişime uğrama, hüznün...	
Sokaklar (Kocamustafapaşa, Hekimalipaşa)	16	Nuran ve onunla yaşanmış olan anılar...	
Fatih Şehitleri	3	Ölmeme, uyuma, saf ve temiz olma...	
Çocuklar tarafından söylenen "Aç kapıyı bezirgânbaşı,	9	Bitmemesi, değişmemesi gereken asıl şey; değiştirme, hayata şekil verme; biz olma, bizden olma, bizi yansıtma	

bezirgânbaşı /

Kapı hakkı ne
verirsin? Ne
verirsin?..” türküsü.

Ninni	1	Çocuklar ve onların hayalleri, rüyaları...
Macide	39	Şefkat, tazelik, yenilenme, güzellik, saflık ve temizlik; huzur, arkadaş, çevresine etki edip onu değiştirme...
Silah Sesi	2	Babanın ölümü, korku, acı ve annesinin sesinin kazma seslerine karıştığı o rüzgârlı akşam vakti...
İşgal	1	Ölüm, uğultu, korku, acı, yangın, mahşer; baba...
Babanın öldüğü gece eve gelen genç kızın kucagında uyku	26	İlk gençlik hissiyatı, korku ve haz birlikteliği, heyecan, yumuşaklık, rahatlık, bilinmeyen yeni bir dünya...
Meşin Kırbaç	2	Yitirilen baba ve işgal akşamından sonra binip gittikleri o at arabasında meşin kırbaç ilk gördüğünde gördükleri ve hissettikleri...
Akdeniz	5	Rahatlık, huzur, sakinlik ve dinginlik verme; iyileştirme, terbiye etme...
Güneş	33	Mufluluk, huzur ve umut verme; hayatı yönetme gücü, mucize kaynağı, imkân sağlama...
Hayat	100	İmkânsızlık, zorluk, güçlük...
Tabiat	38	Özgürlük, rahatlık, huzur, cana yakınlık, sevimlilik...
Hastane üstündeki yerde Akşam Saatleri	3	Bereket, verimlilik, canlılık, dirilme, hayat idraki, seslerin görülmesi, hissedilmesi, tabiatın çağırısı...
Akşam vaktinde su; suyun Sesi	1	Doğurganlık, bereket, koruyucu, bilinmeyen bir âlem, gizem, yaşanmışlıklar aynası; ölüme, bilinmeyene, insanın özüne çağrı...
Kayalar	21	Korku, ürperti, hayattan ve yaşamdan uzaklık, kısırlık (cansızlık, verimsizlik), sevgisizlik, hissizlik, zalimlik...
Balçık	1	Canlılık, değişkenlik, yumuşaklık...
Bilinmeyen	15	Gizem, sır, çekicilik, büyüleyicilik...
Şu İzmir'in minaresi sedeften, annem sedeften /Sen doldur ben içeyim kadehten, aman kadehten. [Türküsü]	1	Yenilik, tazelik, güzellik [bununla beraber]; baba hasreti, ölüm, hüznün, keder, acı, kan, yalnızlık ve gurbet...
Aydınlık	24	Etrafını yenme, besleme ve güzelleştirme; etrafa hayat ve huzur verme...

Tek Başmalık	28	Çaresizlik, güçsüzlük, yorgunluk...
Ağlamak	76	Yersiz, gereksiz; güçsüzlük, yük olma, acındırma...
[sevilen] Ev	36	Kendine ait bir hayat; gülüp-ağlama, sevme-sevilme, büyüme, değişme...
Baudelaire	6	Yaratma, oluşturma, şiir zevk ve anlayışı verme, bakış açısı inşa etme...
Bitpazarı ve Bedesten Yolları	8	Eski İstanbul, gizli Anadolu, imparatorluğun son miras kırıntıları, eski ananeler, uzak zamanlar, bilinmezlik, zamansızlık...
Mahmutpaşa	1	Kalabalık, rahatsızlık, dengesizlik, debdebe, koşuşturma...
Tauri Düşüncesi	1	Güç ve kuvvet verme, yıpranmama, sağlam kalma, hayatı kolaylaştırma...
Güvercinler	12	İstanbul kadınlarının çekiciliği, sır dünyası, masal ve birliktelik...
Sahaflar'da küçük bir dükkân	1	Mallerme mısrası: "Meçhul bir felaketten buraya düşmüş..."
Sahaflar Çarşısı	4	Şark medeniyeti; düzensizlik, uyumsuzluk, doğu ve batı karışıklığı, yeni arayışlar, değişim, düzensizlik, uyumsuzluk, doğu ve batı karışıklığı, yeni arayışlar, değişim...
Mümtaz'ın Nuran'ı Beklerken Girdiği Dükkân (Sahaf)	5	Geçen mayıs ayı, Nuran, mutluluk, huzur, düzen...
Mümtaz'ın Çarşıda Dolaşırken Gördüğü Yatak ve Yastık	1	Uyunmuş uykular, görülmüş türlü türlü rüyalar, beraber geçirilmiş zaman, paylaşılmış hayatlar...
Memo (Haliçte boğulan harbiyeli)	1	Adbülhamid devrinin hüznü son günleri...
Küçük Sokak	3	Geçmiş ve şimdiki bütün zamanlar, İstanbul'un bilinen, bilinmeyen her türlü yönü, bilinmeyen onlarca hayat parçası, şahsi hayatın silinmesi, genelleşme, bir bütün olma...
Ölünce sadece ölünün değil ona ait eşyaların da gömülmesi	1	Ölen kişi; onun hatıraları, ona duyulan sevginin ve değerinin yansıtılması...
Mahur Beste	23	Nuran ve onun büyük annesi, Talat Bey, hüznü, ölüm, kader, Çengelköy ve orada yaşanan akşamüstü...
Küçük kadın eşyası (iki paragraf önceki sedef yelpaze)	1	Mazi, sevdiği kadın ve bir kıskançlık yüzünden sebep olduğu onun ve sevgilisinin ölümü...
Bu çarşı şehrin hayatından bir parçaydı; oldum olasıya onu bir tarafından sayar dökerti. Fakat	1	Kişiselleştirme, hayatın içinde olma, onu özümseme...

Mümtaz'ın içinde konuşan gördükleri değil, kendi hayat tecrübesiydi.

Nuran	129	Birlikte yürünen sokaklar, duyduğu şarkılar, sözler, çiçekçi dükkânları, mazi, ayrılık, hüznün, yitip giden mutluluk; hayat verme, gerçekleri doğurma, tek gerçek olma...
Güzel Günler (Nuran ile) / Ayrılık gecesi (Nuran'dan)	1	Hem güneş, aydınlık, mutluluk, huzur, güzel günler ve cennet; hem de çöküş, acı, hüznün ve cehennem...
Ölmek	7	Kurtuluş, bütün acıların bitişi ve huzur...
İnsanoğlu	10	Çaresiz, zamana hapsolme, harap ve yorgun, güzele karşı olma, bozucu ve yıkıcı; iyiliği sevmeme, kendi kendine düşman. / Mümtaz için sevlimeye değer, cesaretli, güçlü, zeki, yapıcı ve yaratıcı, çevresine hükmetme, ona kendinden bir şeyler katma, eylem sahibi bir varlık
Eski Müzik Eserleri	1	Gerçek müzik, toplumun benliği, ruhu doyurma ve besleme...
Gülüş (Nuran'ın)	3	Bahar kokusu, aydınlık, sıcaklık ve güzellik...
Bakış (Nuran'ın)	7	Arzu, haz ve aydınlık; hem hayat verme hem de öldürme, rahatlatıp korkutma, hem güç verme hem de aciz bırakma, özgürleştirip hapsedme...
Şimendifer	3	Babadan ayrılma ve onunla son yılbaşı gecesi...
Nuran'ın Tebessümü ve Saçları	5	İyimserliğe, güzelliğe ve saadete inanma...
Harp	30	Suat için derleme, toplama, düzenleme... Öteki taraftan İhsan için yıkma, dağıtma, felakete sürüklenme...
Trajedî	3	Harekete geçirme, güç verme, cesaretlendirme...
Boğaz	51	İnsanı kendisine, özüne çağırın yer, manzara, güzellik, huzur...
Akşamüstü	12	İnsanı ele alma, değiştirme, yenileme, insana umut aşılama...
Hayat	112	Tereddüt, hüznün, ümitsizlik ama aynı zamanda arayış, merak ve istek...
Sanat	75	İyileştirme, güzelleştirme, renk katma, ölümün kabulünü kolaylaştırma...
Modern duyuğu ve anlayışla birleşen eski müzik	3	Asıl haz ve heyecan, asıl sanat ve duyuğu yeniliği, ruhun saltanatı, diriltici güç...
Nühüft Bestesi	2	Sonsuzluk iştiağını giderme, aydınlığa ve iç âleme yolculuk ve salt ruh olma ve ölüme hayatın kardeşi olarak bakma...

Cam Evani (kapacak)	3	Nuran, onun çocuk tarafı ve narinliği...
Barbunya	4	Bir tarih hatta felsefe; yaşama bakış açısı, hayatı anlayış biçimi...
Tevfik Bey	83	Tanzimat devri ve onun rahatlığı, kayıtsızlığı ve çalınmış neşesi...
Yaşar Bey	14	İkinci Meşrutiyet ve onun huzursuzluğu, garip idealizmi, aşağılık duyguları ve coşkun bir heyecan ile yoğun bir yeislik arasında gidip gelmeler...
Küçük Çamlıca'daki Kahve	3	Derun-i dil; "Çıkmaz derun-ı dilden efendim muhabbetin" bestesi ve Nuran...
İstanbul Manzaranları	1	Eski musikimiz, sesler ve hayallerden oluşan İstanbul haritası...
İstanbul Sokakları	3	Mazi, tarih ve biz; kültürümüz, bilgimiz görgümüz ve yaşantımız...
Musiki	101	Medeniyetimiz, kirimiz, pasımız, güzel taraflarımız, her şeyimiz...
Mazi	39	İlerleyişe güç verme, dayanak olma, temel oluşturma, bugünü şekillendirme...
Ses (İnsan Sesi)	5	Kişiliği yansıtmaya, yaşanmışlıkları bünyesinde barındırma, ruha işleme, her şeyi açığa çıkarma...
Deniz	98	Mutluluk, huzur, güç, sevgi ve bağlılık...
Aşk	396	Güzellik, kurtarıcı, korkusuzluk, güven ve huzur...
Yaşamak	91	Sevme, sevilme, acı çekme, bağlanma, yeni insanlar tanıma, kuşatılma, zapt edilme ve yorulma...
Kendini Bilme ve Benimseme	3	Her şeye rağmen mutluluk kaynağı, bilinçli yaşama ve her ana her şeye şükretme...
Gökyüzü	5	Kaçış mekânı, özgürlük yolu, aydınlık, sükunet ve mutluluk...
İş (Çalışmak)	161	Yaratma, üretme, görev edinme; kendini bulma, kendini yaratma...
"hususî hüviyet olma çözümlü"	1	Ne eski ne de yeni olma, özel ve şahsî olma, millet bilincinde olma ve insanı bilme ve tanıma, şuurulu, iradeli olma ve çalışma...
İrade	25	Güç ve kuvvet verme, istikrar ve başarı sağlamanın kaynağı...
Köklerimiz	6	Tarihimiz; bütünlük ve birliğimize dayanak olma, bizi biz yapma...
Halk	16	Hayatı oluşturma, güç ve kuvvet verme, hem güzel hem de sert olma, güçlü ve yapıcı olma...
Kabuk	9	Koruma, güvende tutma, bir ve bütün kılma, şahsın kendisi olma ve onu yaşama bağlama...
Emin Dede	11	Mazi, tarih ve tam bir eski zaman adamı;

sanatı ibadete çevirme, onda kendini bulma, ince, naif bir ruh insanı...

Kudüm (bir musiki aleti)	9	İnsanı uyandırma, özüne çağırma, kendini buldurma...
Tren	4	İnsanı bir yerden alıp başka bir yere götüren araç olması hasebiyle tren, ölüm olarak kavramlaştırılmış ve ne zaman kalkılacağına bilinmemesi de ölümün zamansızlığı olarak kavramlaştırılmıştır...
Gar	11	Durup beklenen yer olması hasebiyle gar dünya olarak kavramlaştırılmış ve dünyanın gelip geçici olduğu da bu yolla gösterilmiştir...
İman	10	Mutlu etme, özgürleştirme, güç verme...
Türkü(ler)	29	Geniş, engin ve derin olma, insanı halka ve hayata yaklaştırma, mutlu etme...
Fikir	21	Devamlı değişme, farklılaşma, düşüncede güçlü ve sınırsız olma ama realitede tutarsız olma ve muvaffak olamama...
Hadiseler	44	Bizi değiştirme, yenileme, bu güne ve geçmişe şekil verme...
İstirap/tecrübe	25	Terbiye etme, geliştirme, yeni bir ahlak ve anlayış geliştirme, yenileme...
Gide gide iki duvar arası,/Kimi kurşun, kimi bıçak yarası (Türkü)	1	Birinci dünya harbi, acı, keder, ıstırap...
Çatı	9	Koruması, muhafaza etmesi, birleştirmesi ve emniyet vermesi hasebiyle çatı, gökyüzünü de hatırlatacak şekilde kavramlaştırılmıştır...
Toplam	2540	95411
Kavramlaştırılmış Kelime Ve Kelime Gruplarının Metindeki Toplam Kelime Sayısına Oramın Yüzdesi		%2,66

EK 1.1.

Tablo 4.1.2.

Huzur Kitabında Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grubu	Örnek Cümle(ler)	Açıklama
Tren Düdükleri	<p>"Herkes, İhsan'ın hastalığının verdiği üzüntü ile uyuyor, onunla uyanıyordu.</p> <p>Bu sabah, tren düdüklarının büsbütün başka korkularla kanattığı uykusundan, Mümtaz gene bu üzüntü ile uyandı." s.11</p>	<p>Kavramlaştırma yaşantıya bağlı olarak dinamik bir yapı sergilediği için bazen sadece belirli bir dönemde belirli durumlara kavramlaştırılan kelime, şartlar ve yaşantı değiştikçe ortadan kalkabilir. Burada tren düdükları İhsan hastalanınca korkutma, yaralama, rahatsız etme olarak kavramlaştırılmıştır fakat her zaman böyle olmayabilir.</p>
Kiracı	<p>"Öğleden sonra da o kiracı denen derde uğraması lazımdı." s.12</p>	<p>Kiracı bu bölümde dert, sıkıntı, rahatsızlık ve üzüntü verme, yıpratma olarak kavramlaştırılmıştır. Mümtaz kiracı denince aklına gelen bu adamdan dolayı rahatsız olmakta ve onu görmesine bile gerek kalmadan ismini duymasıyla sıkıntıya girip rahatsız olması kaçınılmaz olmaktadır.</p>
İnsan	<p>"Elbisesini "giyerken "İnsan denen bu saz parçası..." diye birkaç defa tekrarladı. Çocukluğunun mühim bir devrinde çok yalnız olan Mümtaz, kendi kendisiyle konuşmayı severdi. - "Ve hayat dediğimiz çok ayrı şey..." s.12</p> <p>"(...)Bu, her yerde tesadüf edilen şeylerdendir. İnsanlar bazen doğuştan mahkûm olurlar, saz parçası kendiliğinden kırılırdı." s.16</p> <p>"Bilhassa insana itimat etmeleriyle güzeldiler. İnsanoğlu böyleydi; kendisine emniyet edilmesinden hoşlanırdı. Bu onu</p>	<p>İnsanın [saz parçası]; dağılma, parçalanma, yarım olma olarak kavramlaştırıldığı bu bölümde insanın hep yarım kalacağı, tamamlanmayacağı anlamı verilmiş istenmiştir. Tanpınar, Mümtaz'ın hayatının büyük bir kısmında yalnız kaldığını da söyleyerek yaşantıların insanların kavramlaştırmaları üzerinde nasıl etkili olduğunu da göstermiştir adeta. Mümtaz yalnız bir hayat değil de sosyal bir hayat yaşasaydı, insan hakkındaki bu "kırık saz" kavramlaştırması</p>

hayatın efendisi, büyük ve tek yapıcısı vasıflarında içten doyuran duygu idi. Kısa ve ıstıraplı ömrüne, budalalığına ve hodbinliğine rağmen bu sakat ve eksik doğmuş tanrı, bu emniyeti kendisi için tek ibadet bilirdi. Buna rağmen onu yalancı çıkarmaktan da hoşlanırdı. Çünkü değişmesini, kendisini ayrı ayrı anlarda, vaziyetlerde idrak etmesini de severdi. Çünkü hodbindi; çünkü içindeki konuşma bir taraflı değildi." s.49

belki de hiç oluşmayacaktı.

Sayfa 49'daki bölüm incelendiğinde de insanın yönetici, bencil, kendisine itimadı sevme, eksik ve sakat bir varlık; karmaşa, arayış, kendi olamama, şekil değiştirme gibi durum ve anlamlarla kavramlaştırıldığını görmekteyiz.

Sabiha	<p>"Sonra zihni tekrar küçük Sabiha'ya gitti. Küçük yeğenini sade eve döndüğü için sevdiğini düşünmek hoşuna gitmiyordu. Hayır, ona doğduğu günden beri bağlıydı. Hatta doğuşunun şartları düşünülürse, ona karşı minnettardı da. Pek az çocuk bu kadar zamanda bir eve teselli ve sevinç getirebilirdi." s.12</p>	<p>Bu bölümde Sabiha, teselli huzur, sevinç verme; minnettarlık ve neşe olarak kavramlaştırılmıştır. Çocuğun eve getirdiği değişim bu kavramlaşmaların oluşmasında oldukça etkili olmuştur.</p>
Şark	<p>"(...)Fakat bizim memlekette aranan kaybolur. Şark oturup beklemenin yeridir. Biraz sabırla her şey ayağınıza gelir. Mesela İhsan iyi olduktan altı ay sonra bile bir iki hastabakıcı mutlaka onu arayacaktır. Fakat lazım olduğu zaman... İşte hastabakıcı meselesi böyleydi(...)" s.12</p>	<p>Burada şark geç kalma, oturup bekleme, sabretme olarak kavramlaştırılmakta ve onun düzensiz, tertipsiz bir yer olduğu dile getirilmektedir.</p>
Siyah Gözlük	<p>"Daha, genç adam dükkâna girer girmez siyah gözlüğümü, bir kudret tılsım, büyümlü bir silah gibi gözlerine takar, bu cam perde arkasında adeta görünmez olur,(...)" s.13</p>	<p>Bu cümlelerde siyah gözlüğün gizleme, koruma, güç verme olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz. Onlar o kadar güçlü araçlardır ki adeta kudret tılsımı olmuşlar ve takanı korumaktadırlar.</p>
İhsan Bey	<p>"Zaten İhsan Bey Adasında herkesin yaptığı hoş görünür, her fantezi, her merak, kahkaha ile değilse bile tebessümle karşılanırdı. Adanın sahibi bunu böyle isterdi; böyle olursa herkesin mesut olabileceğine inanırdı. O, bu saadeti taş taş, seneler boyunca örmüştü." s.16</p>	<p>Bu bölümde İhsan Bey'in hoşgörü, iyi niyet, tebessüm; tecrübe ve emek olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz. Mümtaz, İhsan Bey'in adeta kendine ait bir ada kurduğunu ve bu adaya giren her şeyin hemen onun çehresine bürünerek onun gibi olduğunu düşünmektedir. Ona göre İhsan Bey Adası, kendisine gelen her şeyi bir güneş gibi sarıp sarmalayıp etrafına aydınlık saçmaktadır.</p>
Ahmet	<p>"Vakıa, Ahmet de sakindi. Fakat yaradılıştan öyle idi. O, kendisini kabahatli bulan adamdı. Bilhassa, doğuşunun hazin tesadüflerini öğrendiği günden beri - kimden, nasıl? Bunu hiç biri bilmiyordu. Belki de komşulardan biri söylemişti,- daima köşesinde, daima evi yadigar</p>	<p>Burada Ahmet sessiz, sakin olma, her zaman suçlu hissetme; yabancı biri olarak kavramlaştırılmıştır. Hüzünlü şartlarda hayata geldiği için Ahmet'in bu şartlardan etkilenip böyle bir kişiliğe sahip olduğunu</p>

olmuştu. O kadar ki, biraz fazla şımartılmak istense, hatırımı alyorlar düşüncesine kapılıyor, gözlerine yaş birikiyordu. Bu, her yerde tesadüf edilen şeylerdendir. İnsanlar bazen doğuştan mahkûm olurlar, saz parçası kendiliğinden kırılırdı." s.16

"Mümtaz, kızın solmuş yüzüne, içeriye kaçmış gözlerine, elinden geldiği kadar neşe ile baktı. Başı, üç gündür beri olduğu gibi, kurdelesizdi.

Üç gün evvel Mümtaz'a "Kırmızı kurdelemi takmayacağım. Babam iyileşince süslenirim!" demişti. Bunu her zamanki şuhluğuyla, etrafındakilere anlattığı zamanlardaki gülümsemesi ve kırılmasıyla söylemişti." s.16

"Bir de gerçek kederle, çocuk kafasının anlayabileceği kadar olsa da, karşılaştığı zamanlardaki ağlaması vardır. Bu sessiz olur ve çok defa yarı yolda kalırdı. Hiç olmazsa bir zaman için gözyaşlarını tutardı. Fakat yüzü değişir, dudaktan titrer, dolan gözleri insandan kaçardı. Omuzları birincisi gibi katılaşmazdı; adeta çökerdi. İhmal edildiğini, küçük düşürüldüğünü veya haksızlığa uğradığını sandığı yahut da çocuk dünyasını, o her şeyin iyi ve dost olmasını istediği âlemi, sade mercan dalları ve sedef çiçekleriyle süslü, üst üste canlı âlemi etrafa kapattığı zamanların ağlayıştı bu. Mümtaz, böyle zamanlarda yeğeninin kırmızı kadife kurdelesinin bile fersizleştiğini zannederdi. Bu kurdele, Sabiha'nın kendi kendisine bulduğu bir süstü... İki yaşını birkaç ay geçmişti. Bir gün yerde bulduğu vişne renginde bir kurdeleyi annesine uzatmış, "Saçlarıma tak, tak" demişti. Sonra bir daha başından çıkarılmasına razı olmamıştı. Bu kurdele iki seneden beri süs olmaktan çıkmış, evin içinde, ona ait bir müessesese haline gelmişti. Ona ait her şeyin bir kırmızı kurdelesini vardı ki, Sabiha bunu bir hükümdarın dostlarına nişan dağıtması gibi hediye ederdi. Kedi yavruları, bebekleri, beğendiği eşyası, -bilhassa yeni çocuk karyolası- sevgisine mazhar her şey ve herkes bu nişana sahip olurdu. Hatta hususi bir irade ile bu nişanın geri alındığı bile olurdu; fazla şımarıklığı yüzünden kendisini azarlayan, bununla da kalmayıp, annesine şikâyet eden aşçı kadına, iş olup bittikten ve Sabiha epeyce ağladıktan sonra, kendisine hediye ettiği kurdeleyi lütfen çıkarmasını rica etmişti. Hakikat şu ki, Sabiha'nın küçük çocuk hayatı bu cins

düşünen Mümtaz, onu bu şekilde kavramlaştırmakta ve insan için yaptığı "saz parçası" kavramlaştırmasını da kullanarak Ahmet'e doğuştan kırık bir saz olarak bakmaktadır.

Buradaki ilk bölümde kurdelenin Sabiha için neşe, huzur, sevinç, saadet olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz. Sabiha bu kurdeleyi ancak, babası iyileşince takabileceğini söylemiş ve kurdeleye sevincin ve mutluluğun manasını yüklemiştir. Nitekim ikinci bölümde görüleceği gibi renk ve ışığını Sabiha'nın sevinç ve mutluluğundan aldığı düşünülen bu kurdele adeta bir mutluluk, sevinç ve iyilik ritüeline dönüşerek bu kurdelenin birer nişan olarak kullanıldığını dahi görmekteyiz. Kavramlaştırmanın verdiği imkanlar sayesinde ufacık basit, yerde bulunmuş olan bu kurdele bir iyilik, sevgi ve aitlik sembolü hâline gelmiştir.

Kırmızı Kurdele (Sabiha'nın)

hediyelere ve ceza vermeye hak veren bir hayattı." s.17

Ölüm (Zeynep'in ölümü)

"Bu işte büyük bir talihsizlik olduğu muhakkaktı. Gerek İhsan, gerek doktorlar, Madde'nin felaketi haber almaması için ellerinden geleni yapmışlar; fakat hiç kimse telaş ve ıstıرابını ilk sancılar arasında kıvranan kadından saklayamamıştı. Nihayet, genç kadın, hastabakıcılardan başına geleni öğrenmiş, yattığı yerden ölünün bulunduğu yere kadar sürüne sürüne gitmiş, hazırlanmış cesedi görmüş, başında kaskatı kesilmişti. Ondan sonra da bir türlü kendine gelememişti. Ağır bir humma ile günlerce yatmış, Ahmet'i bu humma içinde doğurmuştu. Bu, sekiz sene evvel bir haziran sabahı olmuştu. Zeynep, annesinin yattığı hastaneye büyük annesiyle beraber gelmiş, sonra getirmesini umuttuğu hediyeyi hatırlamış, hiç kimseye haber vermeden hastanenin önünde babasını beklemek ve ona söylemek için dışarı çıkmış ve kim bilir neler düşünen küçük çocuk kafasının bir dalgınlık anında ölüm kendisini birdenbire kapmıştı. İhsan, karısını, gerçekten ağır araz gösterdiğini söyleyen doktorlara kapılarak hastanede doğurmağa kandırıldığı için kendisini hiç affetmemişti. O, felaketi olduğundan hemen iki dakika sonra, daha vücut kan içinde ve sıcakken görmüş, çocuğunu kolları arasında içeriye taşımış, son ümitlerin iflasına şahit olmuştu. Talih bu felaketi o şekilde hazırlamıştı ki, ortada kabahatli kimse yoktu. Madde, kızının hastaneye gelmesini bir kere olsun istememişti. İhsan'ın annesi, kızın ısrarlarına ve ağlamasına iki gün karşı gelmişti. İhsan vaktinde hastaneye yetişebilmek için bir türlü araba bulamamış, tramvayla gelmişti. Hatta yolda boş bir araba bulabilmek için tramvayın basamağında beklemişti. Onun için herkes bu felaketten kendisini mesul tutuyordu. Fakat en fazla onu kendine mal eden, onunla yaşayan Ahmet'ti." s.18-19

"Macide yumuşak ve taze çimen rüyası sesiyle cevap verdi: (...)" s.19

Macide'nin Sesi

"Kapının önüne çıktığı zaman sokağı adeta çok uzun bir ayrılıştan sonra görüyormuş gibi seyretti. Evin karşısındaki cami in kapısında bir çocuk, gözleri alçak duvardan sarkan incir dallarında, elindeki sicim parçasıyla oymuyordu. Belki de biraz

Bu bölümde ölümü acı bir şekilde tecrübe etmiş olan Mümtaz için ölümün felaket, ümitsizlik, korku, pişmanlık, acı, hüznün gibi durumlarla kavramlaştırıldığını görmekteyiz. Bir olay yaşandığında hissettiklerimizle ve o olayla ve o olayı hatırlatacak diğer durumlar arasında güçlü bir bağ oluşur. Bu bağ zihnimiz kurar ve biz bir kavramlaştırma sürecine girmiş oluruz. Ölüm ile ilgili bu bölümde görüldüğü gibi bir tecrübesi olmayan biri için ölüm bir felaket olarak değil de aksine saadet olarak kavramlaştırılabilir. Kelimelere yüklediğimiz manalar yaşantımız tarafında şekillenir. Bu, kavramlaştırma becerisinin gelişmesine bağlı olarak yaşanan hayattan tutun da okunan bir metnin, izlenen bir filmin, karşılaşılan bir manzaranın her insanda farklı bir şekilde yorumlanmasına ve yeniden anlamlandırılmasına imkân tanıyan bir süreçtir.

Mümtaz, Macide'nin sesini "yumuşak ve taze çimen rüyası" olarak tanımlamakta ve ona ait bu sesi bu yolla ferahlık, rahatlık ve huzur verme; yumuşaklık olarak kavramlaştırmıştır.

Mahalleye çıktığında orada gördüğü çocuğun ve caminin kendisine kendi çocukluğunu hatırlatan Mümtaz, bu camiye ve mahalleyi çocukluk, anılar, değişime uğrama ve hüznün

Cami/Mahalle	<p>sonra bu incirin vaat edilmiş lezzetlerine doğru yapacağı hücumu düşünüyordu. "Ve tıpkı yirmi sene evvel benim oturduğum ve düşündüğüm gibi... Fakat o zaman cami böyle değildi..." Büyük bir kederle düşüncesini tamamladı: "Ne de mahalle..." s.20-21</p>	<p>olarak kavramlaştırmıştır. Ne caminin eski cami ne de mahallenin eski mahalle olduğunu düşünerek hüüzlenmiş ve belki de geçmişe özlemine dile getirmiştir.</p>
Sokaklar (Kocamustafapaşa, Hekimalipaşa)	<p>"Mümtaz, bir yaz evvel bu sokaklarda, belki bugünkülerden birinde, Nuran'la dolaştığım, Kocamustafapaşa'yı, Hekimalipaşa'yı gezdiklerini düşünüyordu. Genç kadınla yan yana, adeta vücudu vücuduna girmiş, sıcakta, alnındaki terleri silerek, konuşa konuşa bu medresenin avlusuna girmişler, biraz evvelki çeşmenin kitabesini okumuşlardı. Bu, bir sene evveldi. Mümtaz, etrafına, bu bir sene evveline dönebilmek için, en kısa bir yol arar gibi bakındı." s.22-23</p>	<p>Kiminle nerede ne yaşadığımız çok önemlidir. Öyle ki biriyle beraber yürüdüğümüz bir sokak bile bize o kişiyi hatırlatması için yeterlidir. Kavramlaştırma bize olayları ve kişileri bir nesneye, mekâna, olaya veya olguya bağlama ve o olay ve kişileri onlarla ve onlarda hatırlama imkânı verir. O kadar ki sıradan basit bir sokak bizi diğer hiç kimsenin götüremeyeceği yerlere götürebilir, sadece bizde saklı olayları ve kişileri gün yüzüne çıkarabilir. Bu bölümde de görüleceği gibi Mümtaz, Nuran ile gezdiği bu sokakları Nuran ve onunla yaşanmış olan anılar olarak kavramlaştırmış ve sanki bu sokaklarda saklı bir zamanı arar gibi etrafına bakmaktadır.</p>
Şehitler	<p>"Fatih şehitleri, küçük taş lahitlerde yan yana uyuyorlardı." s.23</p>	<p>Bu cümlede görüleceği gibi uykunun saflığı, temizliği ve ölüme yakın ruhaniliği kullanılarak şehitler, ölmeme, uyuma, saf ve temiz olma olarak kavramlaştırılmıştır.</p>
Çocuklar tarafından söylenen "Aç kapıyı bezirgânbaşı, bezirgânbaşı / Kapı hakkı ne verirsin? Ne verirsin?.." türküsü.	<p>"İki katlı, fakat o küçük spor otomobilleri gibi, neredeyse mukavvadan zannedilecek fakir bir evin penceresinden bir tango sesi geliyor, yol ortasında toza bulanmış kız çocukları oyun oynamıyorlardı. Mümtaz, onların türküsünü dinledi:</p> <p>Aç kapıyı bezirgânbaşı, bezirgânbaşı Kapı hakkı ne verirsin? Ne verirsin?..</p> <p>Çocukların hepsi gülbüz ve güzeldi. Faka, üstleri başları perişandı. Bir zamanlar Hekimoğlu Ali Paşa'nın konağı bulunan bir mahallede bu hayat döktüntüsü evler, bu fakir kıyafet, bu türkü ona garip düşünceler veriyordu. Nuran, çocukluğunda bu oyunu muhakkak oynamıştı. Ondan evvel annesi, annesinin annesi de aynı türküyü söylemişler ve aynı oyunu oynamışlardı. "Devam etmesi lazım gelen, işte bu türküdür. Çocuklarımızın bu türküyü söyleyerek, bu oyunu oynayarak büyümesi; ne Hekimoğlu Ali Paşa'nın kendisi, ne konağı, hatta ne de mahallesi. Her şey değişebilir, hatta kendi irademizle</p>	<p>Görüleceği gibi bu bölümde çocukların söylediği bu türkü, Mümtaz tarafından devam etmesi gereken, bitmemesi, değişmemesi gereken asıl şey; değiştirme, hayata şekil verme, yapıcılık ve yaratıcılık; biz olma, bizden olma, bizi yansıtmaya olarak kavramlaştırılmıştır. Yüzeysel olarak incelenip derinlemesine ve genişliğine o türkünün dünyasında dolaşılmasına sadece bir türkü denip geçilecekti, belki de hiç farkına bile varılmayacaktı. Fakat dikkatli bir zihinde, duyarlı ve kavramlaştırma becerisi gelişmiş bir zihinde o türküde bütün geçmişimiz ve bizi biz yapan asıl şey görülebilmiş ve bunun kesinlikle değişmemesi gerektiği dile getirilmiştir. Kavramlaştırma becerisi olmadan çok az kişi bir türküye</p>

değiştiririz. Değişmeyecek olan, hayata şekil veren, ona bizim damgamızı basan şeylerdir." s.23

bu yapıcılığı ve yaratıcılığı yükleyebilir.

Ninni

"İhsan, bunları ne kadar güzel anlardı. Bir gün, "Her ninnide milyonlarca çocuk başı ve rüyası vardır!" demişti." s.23

"İhsan bunları ne güzel anlardı." İhsan anlardı bir başkası değil. Çünkü sadece o bir ninniye çocuklar ve onların hayalleri, rüyaları olarak kavramlaştırabilir, sadece o bir ninnin sadece bir ninni olamayacağını görebilir ve ondaki saklı şeylerin dünyasına girebilir. Şüphesiz Tanpınar da girebiliyordu ve böyle derinlemesine düşünebilen karakterler yaratabiliyordu.

Macide

"Macide ise, kadın şefkatine ve güzelliğinin terbiyesine en muhtaç olduğu zamanda onun hayatına girmişti. Onu düşünürken Mümtaz, benim çocukluğumun bir kısmı bir bahar dalı altında geçti, derdi. Hakikatte de böyle idi. Onun için İhsan'ın bu seferki hastalığı, zaten sıkıntı içinde olan genç adamı temelinden sarsmıştı." s.25

Buradaki birinci bölümde örüldüğü gibi Mümtaz Macide'yi "bahar dalı" olarak görmekte ve böylelikle onu şefkat, tazelik, yenilenme, güzellik, saflık ve temizlik olarak kavramlaştırmaktadır.

"Macide etrafındaki her şeye kendi içindeki saadet duygusunu geçiren insanlardandı. Bu, onun cevherinde vardı: Güzelliği, iyi ahlakı, sakin tabiatı sonradan hissedilirdi. Onun gelişyle evin hayatı derhal değişti. İhsan'ın uzun sükkülları yumuşadı; büyük yengenin mazi hasreti kesildi. Mümtaz'a ise kendisinden on iki yaş büyük bir arkadaş gelmişti. O kadar ki, aradan birkaç hafta geçince mektebe yatılı girdiğine üzülmeğe başladı. O zamana kadar kendisini misafir gibi gördüğü ev birdenbire onun oluvermişti." s.42

İkinci bölümde ise huzur, arkadaş, çevresine etki edip onu değiştirme olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz.

Silah Sesi

"Babası, bütün gün akşama kadar peşinden koştuğu yük arabasına dair bir haber geldiği zannıyla koşmuştu. Sonra bir silah sesi, tek, kuru, hatta akıssız bir ses. Ve koskoca adam bir eli karnının üstünde adeta sürünerek yukarıya kadar çıkmış ve orada sofada yere yıkılmıştı. Bunların hepsi beş dakika bile sürmemişti. Ana oğul ne aşağıda konuşulanları, ne de gelenlerin kim olduğunu öğrenmişlerdi. Sadece silah sesinin arkasından yokuş aşağı bir koşuşma olmuştu. Sonra isli bir fenerle yan çulgin bir bahçıvanın tuttuğu henüz denge girmemiş petrol lambasının ışığı altında, bahçenin bir köşesinde, büyükçe bir ağacın dibinde, alelacele bir mezar kazmışlardı.

Bir silah sesi birçok anlama gelebilir. Bu sesi kimin duyduğuna göre değişir bu anlam. Bu bölümde silah sesi babanın ölümü, korku, acı ve annesinin sesinin kazma seslerine karıştığı o rüzgârlı akşam vakti olarak kavramlaştırılmış, silahtan çıkan o kurşun, babasının öldüğü akşamda yaşananları zihnine bir çivi gibi çakmış ve o son sahneyi hiç unutturmamış ve unutturmayacaktır.

Mümtaz bu sahneyi hiç umutamadı. Annesi yukarıda ölümün üzerinde hep ağlıyordu. Kendisi bahçe kapısının bir kanadına yapışmış, büyülenmiş gibi orada ağacın

dibinde çalışanlara bakıyordu. Üç insan, ağacın dalına astıkları bir fenerin altında çalışıyorlardı. Fenerin ışığı iki de bir rüzgârla kısıyor, sönecek gibi oluyor, ihtiyar bostancı ceketinin eteğini kaldırmış, lambanın sönmemesine dikkat ediyordu. Bu iki ışık altında gölgeler büyüyor, küçülüyor, top sesleri arasından annesinin çığılığı kazma seslerine karışıyordu.” s.25-26

Babanın öldüğü gece eve gelen genç kızın kucagında uyku

“(...)Genç kız ikide bir benirleyip uyanıyordu. O zaman kesik, adeta insan dışı hıçkırıklarla inliyordu. Bu, belki annesinin dalgın sükûtu kadar acı bir şeydi. Fakat uykuya dalar dalmaz, bacakları ve kollarıyla Mümtaz'ı kavıyor, sanki annesinin koynundan zorla çekiyor, yüzü bütün bir saç ve nefes kalabalığıyla yüzüne geçiyor yahut onu göğsünün tam ortasına çekip bastırıyordu. Mümtaz sık sık bir kucaklayıştan veya iniltilerden uyandıktan, bu yabancı ve bilinmedik iştahlarla dolu vücudu bu kadar kendisiyle iç içe görmekten şaşırıyor, bütün vücuduyla, bir akşam evvel ilk tecrübesini yaptığı ölümden başka türlü ölmeğe hazır bu vücut, yaklaştığı her şeyi adeta nefesinde yumuşak bir maden gibi eriten bu nefes, bu acayip ve gergin yüz onu korkutuyor, hala yanmakta devam eden gaz lambasının ışığında gözlerinin kendinde olmayan pırıltısını görmemek için gözlerini yumuyordu. Sanki kendi başına işleyen bu ten iştahının, bu sıcak sokuluşun ve onların boşluğunu tam zıddıyla dolduran iniltilerin hiç tatmadığı cinsten bir büyüğü vardı. Onun için bir türlü bu kucaklayıştan kendisini kurtaramıyor, ılık ve kokulu bir suda uyumuş yorgun bir insanın hem boğulmaktan korkan, hem de uykunun uyusukluğundan kendisini bir türlü kurtaramayan o garip ve ikizli haliyle onlara kendisini terk ediveriyordu. Bu, o zamana kadar tatmadığı bir duyguydu. O zamana kadar muayyen duyuların ötesine geçmeyen vücudu, sanki yepyeni bir dünyaya açılmıştı; bir nevi sarhoşluk içinde vücudunun hiç bilmediği ve tammadığı noktalarına, sade lezzet anları taşıyıp duruyordu. İçinde bazı uyku sonlarını andıran çok lezzetli bir tükenme duygusu, hatta bu sıcak kavrayış ve sokuluşların içinde bir tükenme arzusu vardı.(...)” s.29-30

Babasının öldüğü akşam annesinin yanına gelip onunla birlikte ağlayan genç kızın kucagında uyuyan Mümtaz, bu genç kıza ilk gençlik hissiyatı, korku ve haz birlikteliği, heyecan, yumuşaklık, rahatlık, bilinmeyen yeni bir dünya olarak kavramlaştırmış ve bu genç kıza zihnine o şekilde kaydetmiştir.

“İşte bu bekleşlerden birindeydi ki, gözü arabacının elinde tuttuğu meşin kırbaç ucundaki mavi böncüklerde, hiçbir şey düşünmeden beklerken o zamana kadar duyduğu acıların çok üstünde, çok değişik,

Bu bölümde açıkça görüleceği gibi meşin kırbaç babasının ölümüyle ve o akşam binip gittikleri at arabasında meşin kırbaçın ilk görüldüğü an

Meşin Kırbaç

her ayrılığı atlamağa hazır, aralarındaki her mesafeyi küçük gören bir acıyla, babasını hatırladı. Onu bir daha göremeyecekti. O sonuna kadar hayatından çekilmişti. Mümtaz bu anı bütün hayatında unutamazdı. Her şey olduğu gibi gözlerinin önünde idi. Meşin kırbaçın ucunda mavi boncuklar, sonbahar güneşinin içinde olduklarından daha başka türlü parlak, bir kısmı havada, bir kısmı kendi önündeki atın kalçası üstünde parlıyordu. Atlar yelelerini sallayarak koşuyorlardı. Biraz ilerilerindeki bir telgraf direğinin ucundan geniş kanatlı bir kuş havalandı. Etraf sapsarıydı ve arabalarının gürültüsünden, arabanın içinde ağlayan üç yaşındaki kızın sesinden başka hiçbir ses yoktu, kendisi arabacının yanında, arkasında dün akşam sabaha kadar onu kucaklayan, bilmediği bir iştah onun kapalı vücudunda yakan genç kız ve onun tam karşısında da ne olduğunu, hatta ne olacağını bilmediği annesi vardı." s.31

görülenler ve hissedilenlerle kavramlaştırılmıştır. Bu kavramlaştırma o kadar güçlü olmuştur ki anlatıcı, Mümtaz'ın bu anı hayatı boyunca unutamadığını dile getirmiştir. İlk bakışta sıradan bir alet olan kırbaçın bir insanın zihninde hayatının belki de en kötü akşamını hatırlatması kavramlaştırmanın gücünü ve önemini göstermektedir.

Akdeniz

"Burası Akdeniz'di. Mümtaz, Akdeniz'in ne olduğunu, nasıl bir hayat rahatlığıyla insanı kavradığını, güneşin, berrak havanın, ufku çizgisine kadar uzanan ve her dalgayı, her kıvrımı kendi kenarlarıyla göze nakşeden sarahatin insanı nasıl terbiye ettiğini, ruhumuza nasıl doğduğunu, hülasa üzümle zeytini, mistik ilhamla vazih düşünceyi, en çetin ihtirasla ferdi huzur endişesini el ele yürüten tabiatın mahiyetini sonra kitaplardan öğrendi. Fakat onları o yaşta bilmemesi, arılardan lezzet almaması demek değildi. Buradaki zamani, hayatının sürüp giden kötü tesadüflerine rağmen onun için ayrı bir mevsim oldu." s.32

Bu bölümde Akdeniz rahatlık, huzur, sakinlik ve dinginlik verme; iyileştirme, terbiye etme olarak kavramlaştırılmıştır. Okuduğu kitaplardan yola çıkarak Akdeniz'i kendinde bu şekilde kavramlaştıran kahraman, bize kavramlaştırmanın sadece yaşantı sonucu değil yazılı metinleri okuyarak ve onları anlayıp yeniden anlamlandırarak da gerçekleştiğini göstermektedir.

Güneş

"Ne kadar mustarip olursanız olun, güneş bu ıstırapın arasında er geç bir çatlak buluyor, oradan altın bir ejder gibi kayıyor. Sizi iç mahzeninizden çıkarıyor, bir yağın imkânı bir masal gibi anlatıyor. "Sanki bana inan, ben her mucizenin kaynağıyım, her şey elimden gelir; toprağı altın yaparım. Ölülerini saçlarından tutup silker, uykularından uyandırırım. Düşünceleri bal gibi eritir, kendi cevherime benzetirim. Ben hayatın efendisiyim. Bulduğum yerde yeis ve hüzmün olamaz. Ben, şarabın neşesi ve balın tadıym" diyordu." s.32

Güneş bu bölümde mutluluk, huzur ve umut verme; hayatı yönetme gücü, mucize kaynağı, imkân sağlama olarak kavramlaştırılmakta ve bu yolla onun yapıcı ve var edici gücü ortaya konmaktadır.

Hayat

"Hülasa, hayat dar, fakat tabiat geniş ve munisti." s.34

Bu cümlede iki ayrı kavramlaştırma yapılmıştır. İlki "dar" olarak görülmüş ve bu yolla imkânsızlık, zorluk, güçlük olarak kavramlaştırılan hayattır.

İkincisi ise aşağıda yer vereceğimiz tabiatır.

<p>Tabiat</p>	<p><i>"Hülasa, hayat dar, fakat tabiat geniş ve munisi." s.34</i></p>	<p>Tabiat ise burada "geniş ve munis" olarak görülmüş ve bu yolla özgürlük, rahatlık, huzur, cana yakınlık ve sevimlilik olarak kavramlaştırılmıştır.</p>
<p>Hastane üstündeki yerde Akşam Saatleri</p>	<p><i>"Mümtaz burada, yoldan denize kadar inen büyük kayalar üstünde oturup akşam saatlerini geçirmeği severdi. Bey Dağları'nın üstünde güneş, sanki kendi ölümünün ayinini ve kendi yıldızdan ve koyu lacivert gölgelerden lahdini hazırlıyormuş gibi, bu dağların kavrımlarına altın ve gümüş zırhlar geçirir, sonra alçalan ve arkaya devrilen kavis, bir altın yelpaze gibi açılır, büyük ışık parçaları şuraya, buraya ateşten yarasalar gibi uçar, kayaların üstüne asılırdı. Bu, bir mevsim gibi bereketli, velut saattti. Çünkü gündüzleri, sadece yosunlu, rüzgârın, yağmurun sünger gibi delik deşik ettiği taş parçaları olan kayalar, bu saatte birdenbire canlanırlar, birdenbire, kudreileri ve cüsseleri insanın çok üstünde, talih gibi susan ve yalnız varlıklarının içimizdeki aksiyile konuşan bir yığın hayal varlık, Mümtaz'ın etrafını alırdı. Ve Mümtaz onların arasında küçücük cüssesiyle, içinde genişleyen hayat idrakiyle bütün benliğini saran o acayip, kökü çok derinlerde, korkunun rüzgârında dağılmağa çalışırdı. Bu, her şeyin ayrı şekilde dirildiği, seslerin kabartma kazandığı, derinleşen, dost yüzünü, sıcaklığını kaybeden göklerin altında insanoğlunun namütenahiye doğru küçüldüğü, tabiatın bize her taraftan "Ne diye ayrıldın, sefil ıstırapların oyuncağı oldun, gel, bana dön, terkibime karış, her şeyi unuttur, eşyanın rahat ve mesut uykusunu uyursun" dediği saattti." s.3</i></p>	<p>Bu bölümde akşam saatinin (vakti) bereket, verimlilik, canlılık, dirilme, hayat idraki, seslerin görülmesi ve hissedilmesi, tabiatın çağrısı olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz. Gündüz saatlerinde sıradan yosunlu kayalar olan bir manzara akşam saatinde güneşin de etkisiyle çehre değiştirip bambaşka bir âleme dönüşmektedir. Kavramlaştırma yolu ile akşam saatlerinin verdiği bu manzara Mümtaz'ın zihninde bir hayal dünyası kadar güzel görünür ve onu kendilerine katılıp onlara karışması için kendilerine çağırın canlı varlık hâlini almıştır.</p>
<p>Akşam vaktinde su; suyun Sesi</p>	<p><i>"Bazen de daha ilerilere, denize çok yukarıdan bakan kayahlıklara kadar gider, orada yosun bakışlı uçurumun kenarında, durulmuş suyun yeşil ve somaki bir ayna gibi akşamın son ganimetlerine açılışını, bir anne rahmi gibi bu ışık parçalarını alışını ve yavaş yavaş onların üstüne kapanışını, örtülüşünü seyrederdi. Ta yerin altından, ilerleyen ve gerileyen dalgaların sağır gürültüsü, küçük piyanolar, aşk fisültuları, kanat çırpışları, sıpırtular, hülasa bilinmeyen varlıkların, yalnız günün bu saati için yaşayan, akşamla gecenin arasındaki geçidi doldurduktan sonra kim bilir hangi sedef kabuğunda, balık</i></p>	<p>Bu bölümde su ve suyun sesi doğurganlık, bereket, koruyucu, bilinmeyen bir âlem, gizem, yaşanmışlıklar aynası; ölüme, bilinmeyene, insanın özüne çağrı olarak kavramlaştırılmış ve adeta büyüülü bir dünyaya açılan kapı gibi görülmüştür.</p>

pulunda, kaya çukurunda, ay ve yıldız aksinde uyuyan binlerce varlığın sesleriyle kenarları pul pul, akisleri renkli büyük daveller onu çağırırdı. Nereye çağırılırdı? Mümtaz bunu bilseydi, belki bu davete koşardı. Çünkü suyun sesi, aşkın, ihtirasın sesinden kuvvetlidir. Karanlıkta su sesi insanın içindeki ölüm mayasının dilini konuşur.” s.35

Kayalar

“Ona öyle gelirdi ki, bütün bu kayalar, o, yanı başlarından geçerken dirilecekler, neredeyse bir el uzanacak, bir tarafından onu yakalayacak yahut biri sırtındaki harmanı başının üstüne atacaktı. Çünkü bu kalabalığın gündüz ışığında bile insanı ürperten bir manzarası vardı. Onlar canlı bir tabiat parçasından ziyade, kim bilir hangi felakete oldukları vaziyette donup kalmış mahlûklara benzerlerdi. Fakat asıl korkuncu, muhayyilenin durduğu anlardaki manzaralarıydı. O zaman hayattan boşaltılmış, ebediyen ona yabancı, onu inkâr eden bir çehre takınırlardı. Sanki “Biz hayatın dışındayız, derlerdi. Hayatın dışında... O, her şeyi besleyen hayat sıyu bizden çekilmiştir. Ölüm bile bizim kadar kısır değildir.” (...) Fakat bu sert kaya parçaları hayattan ebediyen uzaktılar; rüzgâr eser, yağmur yağar, zerre zerre ufalırlar, dev cüsselerinde derin izler, oluklar peydahlanır; fakat hiçbiri onlardan ilk felaketin eliyle yoğrulup kaldıkları hali gideremezdi. Onlar hayat yolunun üzerinde soracak belli hiçbir sualleri olmadığı için, her suali birden soran sonsuz zamanın içinden gelmiş zalim, haşin sembollerdi.” S35-36.

Balçık

“(...)Hakikaten çocukken oynamasını o kadar sevdiği ve ömrünün sonuna kadar seveceği bir balçık parçası bu kayaların yanında ne kadar canlıydı. Onun yumuşak ve şekilsiz varlığı, her şekli, her iradeyi, hatta düşünceyi bile kabul edebilirdi.(...)” s.36

Bu bölümde kayaların korku, ürperti, hayattan ve yaşamdan uzaklık, kısırlık (cansızlık, verimsizlik), sevgisizlik, hissizlik ve zalimlik olarak kavramlaştırıldığını görüyoruz. Mümtaz için bu kayalar, ölümden daha cansız ve verimsiz, korku yüklü her an canlanıp insanı içine alacak bir heyula gibidirler.

Yukarıda “kayaların” nasıl kavramlaştırıldığını gördük. Onlar hayattan uzak, verimsiz, sevimsiz hatta zalim yaratıklardı. Fakat burada kayaların o hâline karşı yumuşaklık canlılık ve değişkenlik olarak kavramlaştırılan balçığı görmekteyiz. Birbirine yapı olarak zıt olan iki varlığın kavramlaştırma biçimleri arasındaki farkları açıkça burada görebilmekteyiz. Her varlığın “mayası” farklı olduğundan insana tesirleri de bu ölçüde farklı olmaktadır. Kayaların sert ve taviz vermez görüntüsü Mümtaz’a korku verirken balçığın yumuşak ve değişken yapısı, insan iradesinin üzerinde kullanılmasına izin veren yapısı, Mümtaz’ın onu ömrünün sonuna

kadar seveceği bir varlık hâline getiriyor.

Bilinmeyen

"Fakat bilinmezın lezzeti garıptır, ertesı akşam yıne orada, ya denızın kenarında yahut sadece yola yakın bir kayanın üstünde bulunurdu. Bu hazzı tek başına tadabilmek için daha gündüzden çareler arar, arkadaşlarından ayrılırdı." s.36

Bu cümlelerde, gizem, sır, çekicilik, büyüleyicilik olarak kavramlaştırıldığını gördüğümüz bilinmeyen, insanı ister istemez içine çeken bir girdap gibi görülmektedir adeta. O, o kadar güçlüdür ki insana korku da verse yine de kendine çeken bir büyüleyiciliğe sahiptir.

"Şu İzmir'in minaresi sedeften, annem sedeften

Sen doldur ben içeyim kadehten, aman kadehten...

Kavramlaştırılan "şey", iki ayrı mana ifade edebilir. Bir yanı ile yenilik, güzellik ifade eden bu türkü, diğer yanıyla acı bir hatırayı canlandıran, hüzün, yalnızlık ve kan huzmesi olabilir.

Şu İzmir'in minaresi sedeften, annem sedeften /Sen doldur ben içeyim kadehten, aman kadehten. [Türküsi]

Mümtaz, bu ikinci türkü ile küçük ömrünün henüz manasını dahi kavramadığı kederlerin içinden çıkar, birdenbire çok ışıklı, taptaze; fakat bununla beraber yine hasret ve ıstırap dolu başka bir dünyaya girerdi. Bu, bir ucu İzmir'in Kordonboyu'nda başlayan, öbür ucu babasının hiç anlayamadığı ölümünde biten dünya idi. Orada da kendi çocuk muhayyilesine sığmayan bir yağın şey, orada da ölüm, gurbet, kan, yalnızlık ve içinde çöreklenen o yedi başlı ejder hüznü vardı." s.38

Aydınlık

"Mümtaz, o günü çok iyi hatırlardı. Her taraf güneş içindeydi. Aydınlik evlerin tahta duvarlarında, kiremitler üstünde, bembeyaz şosed ve yol ağzlarından ikide bir karşılarna çıkan deniz parçalarında, eski camiın sarı boyalı duvarlarında, mezarlığın küçük ve tozlu ağaçlarında, sivri taşlarında, dönüşte bir aylık arkadaşlarını oynar gördüğü yıkık kale bedenlerinde, her tarafta billur sazlarını kurmuş, o acayip, sâri, her şeyi yenen hayat şarkısını söylüyordu... Arılar, sinekler, küçük sokak kedileri, oturdukları evin önünü benimseyen köpek, her tarafa dağılmış güvercinler, herkes ve her şey bu musikiden, bu davetten sarhoştu." s.39

Bu bölümde aydınlık etrafını yenme, besleme ve güzelleştirme; etrafa hayat ve huzur verme olarak kavramlaştırılmakta, ona yaratıcı bir güç verilmektedir. Işığın etkisiyle aydınlanan ortalık ona adeta bir musiki gibi gelmekte ve aydınlığı bu musiki ile etrafın huzur saçan bir varlık olarak görmektedir.

"Fakat bu acıya şimdi tek başına kalmış insanın biçareliği de karşıyordu (...)" s.40

Tek başına olmayı çaresizlik, güçsüzlük, yorgunluk olarak kavramlaştıran Mümtaz, kendisini böyle gördüğü için acısı daha da perçinlenmektedir. Peki, bu herkes için böyle midir, herkes tek başınalığı güçsüzlük olarak görüp ondan korkar mı? Şüphesiz buna vereceğimiz cevap hayır, olur çünkü tek başına kalıp diğer insanlardan

Tek Başmalık

uzak kalmayı tercih eden çok insan vardır. Bu farklılığın temelinde yatan şey insanların kavramlaştırma süreçlerinin farklı olması; farklı yaşantılara sahip olmaları ve algısal olarak birbirlerinde farklı olmaları sebebiyle herhangi bir şeyi kavramlaştırmaları da farklı olmaktadır.

Ağlamak

"(...)İçinde müthiş bir ağlamak arzusu vardı. Bununla beraber ağlamak istemiyordu. Bu güneşin ortasında, bu her tesadüf ettikleri insanın adeta bir şarkı mırıldanır gibi geçtiği yolda, bu berrak denizin karşısında ağlamak, kendisine olmayacak bir şey gibi geliyordu. Nihayet ağlamak, biraz da etrafındaki insanları kendisine acındırmak olacaktı. O insanlar çoktan kendisinden bıkmış olmalıydılar. Kaç gündür, evde acayip baş sallamaları, kendisini arkasından takip ettiğini sandığı, adeta omuzunda yakıcı bir şey gibi duyduğu uzun bakışlar hissediyordu. Bir yük olduğunu sanıyor ve talihi kızıyordu. Onun için ağlamamalıydı. Fakat bir talihi, garip, herkesinkinden çok başka bir talihi olduğu da muhakkaktı." s.40

Bu bölümde gördüğümüz gibi ağlamak Mümtaz tarafından yersiz, gereksiz; güçsüzlük, yük olma, acındırma olarak kavramlaştırılmaktadır.

Yukarıda, tek başmalık için yaptığımız açıklamalar bunun için de geçerli olacaktır. Yeryüzünde var olan insanoğlu adedince bir "ağlamak" tanımlaması yapılabilecektir. Buna imkân veren şey kavramlaştırmadır. Bu sebeple kavramlaştırma becerisi yüksek olan insanların diğer insanları ve farklı fikirlerini kolayca anlayıp kabul etmeleri çok daha kolay olacaktır. Bu insanlar, kendilerine farklı bir algılayışın farkına varacaktır çünkü kavramlaştırma sayesinde öncelikle kendisinin de buna sahip olduğunu bileceklerdir. Bu bağlamda bakılınca kavramlaştırma ideal toplumlar oluşturmanın da bir ön koşulu mahiyetinde görülecektir.

[sevilen] Ev

"İnsanın sevdiği bir ev olunca, kendisine mahsus bir hayatı da olur. O zamana kadar S...'deki son gecede kendisi için her şeyin bittiği, hayatın dışında çok hususi bir talihle, herkesten ayrı olarak yaşadığını sanan Mümtaz, birdenbire kendisini yeni bir hayatın içinde buldu. Etrafında bir hayat vardı ve o, bu hayatın bir parçasıydı." s.42

Burada görüleceği gibi sevilen bir ev kendine ait bir hayat; gülüp-ağlama, sevme-sevilme, büyüme, değişme olarak kavramlaştırılmakta ve böyle bir ev değişip yeni bir insan olmanın imkânı olarak görülmektedir.

"Baudelaire'de kendisini buldu. Bunu da az çok İhsan'a borçluydu. İhsan sanatkar değildi. Yaratıcı tarafta tarihe ve iktisada doğru gitmişti. Fakat sanattan, bilhassa şiir ve resimden iyi anlıyordu. Gençliğinde frenleri çok iyi okumuştur. Yedi sene ve en parlak devrinde Quartier Latin' de, her milletten bütün yaşlılarıyla beraber yaşamıştı. Birçok modaı eskitmiş nazariyelerin doğduğunu görmüş, sanat münakaşalarının harman yangını parlaysına katılmıştı. Sonra memlekete

Baudelaire'de kendisini bulan Mümtaz onu yaratma, oluşturma, şiir zevk ve anlayışı verme, bakış açısı inşa etme olarak kavramlaştırmaktadır. İnsanın bir kişide ve yazdıklarında kendisini bulması, onun dünyasına girip "ne" anlattığını anlaması ve daha sonra da onu kendince yorumlayıp yeniden anlamlandırması gerekir ki kişi kendisini bulabilsin. Bunun yolu

Baudelaire

dönünce birdenbire hepsini, en sevdiği şairleri bile bırakmıştı. Garip bir şekilde yalnız kendimize ait olan şeylerle uğraşıyor, yalnız onları sevmeğe çalışıyordu. Fakat ölçü hissini garptan aldığı için kendi zevkimize ait tercihleri öbürlerinden pek ayırmıyordu. Baki'yi, Nefi'yi, Naili'yi, Nedim'i, Galip'i, Dede ile İtri ile beraber Mümtaz'a o aşılammıştı. Baudelaire'i de onun eline verdi. "Mademki okuyorsun, dedi, bari en iyisini oku... " Ve sonra ona ezberinden birkaç şiiri okudu." s.44

kavramlaştırmadan geçmektedir. Baudelaire'i okuyup yazdıklarının bizzat Baudelaire için ne anlam ifade ettiğini düşünüp anlamadan ve daha sonra bu yazılanların kendisi için ne anlam ifade ettiğini düşünmeden kişinin kendisini bulması pek mümkün olmayacaktır.

Bitpazarı ve Bedesten Yolları

"Hatta çok rahatça ve aklına eserse Bitpazarı kapısından girer, Bedesten'e kadar o dolambaç yollardan yürürdü. Öbür taraf çok taklit ve baştan savma olmak üzere bugündür; ancak küçük tezgâh ve imalathane işlerine, ucuz gümrük eşyasına, taklit modalara rastlanırdı. Hâlbuki Bitpazarı ile Bedesten'de, dikkati açık olursa, daima şaşırtıcı bir şey bulunurdu. Burada hayatın, taklidi güç olan, tenimize yapışroaları ve içimize yerleşmeden yanaşmayan iki ucu birleşirdi. Gerçek fukaralıkla gerçek debdebe veya artığı... Adım başında m odası geçmiş zevk kırntılarına, nerede ve nasıl devam ettiği bilinmeyen büyük ve eski ananelerin son parçalarına beraberce rastlanırdı. Eski İstanbul, gizli Anadolu, hatta mirasımın son döküntüleriyle imparatorluk, bu dar, iç içe dükkânların birinde en umulmadık şekilde ve birden parlardı. Kasabadan kasabaya, aşiretten aşirete, devirden devre değişen eski zaman elbiseleri, nerede dokunduğunu söyleseler bile unutacağı, fakat motiflerini ve renklerini günlerce hatırlayacağı eski halı ve kilimler, Bizans ikonlarından eski yazı levhalarına kadar bir yığın sanat eseri, işlemeler, süsler, hülasa yığın yığın sanat esyası, hangi geçmiş zaman güzelinin boynunu, kollarını süslediği bilinmeyen bir iki nesle ait mücevherler, bu rutubetli ve yarı karanlık dünyada hüviyetlerine eklenen uzak zaman ve bilinmezlin cazibesıyla onu saatlerce tutabilirdi. Bu eski şark değildi, yeni de değildi. Belki iklimini değiştirmiş zamansız hayattı. (...)" s.46

Bütün bu bölümde bir mekânın kavramlaştırılmasını görmekteyiz. Mümtaz'ın (ana karakter) dediği gibi insanın "dikkati açık olursa" Bitpazarı ve Bedesten yollarında Eski İstanbul'u, burada gizlenmiş saklı Anadolu'yu imparatorluğun son miras kırntılarını, eski ananeleri, uzak zamanları, bilinmezlikleri, zamansızlığı görebilirdi. Burada adeta Tanpınar Mümtaz'a kavramlaştırmanın en önemli bileşenlerinden birini söyletmektedir. Gülecek olan her zaman dışarıda bir yerdedir. Görmek için ise "dikkati açık" bir zihin gereklidir.

Mahmutpaşa

"(...)Mümtaz bu hayattan Mahmutpaşa'nın çığığı içine çıktığı zaman, bir mahzende cins bir şarapla sarhoş olduktan sonra güneşe çıkanların sarhoşluğunu duyardı. Bütün bunlardan zevk almak ona yaşına göre çok olgun bir itiyat, bir tiryakilik gibi gelirdi." s.46

Yukarıda zikredilen Bitpazarı Bedesten yollarına karşın Mahmutpaşa alabalık, rahatsızlık, dengesizlik, debdebe, koşuşturma olarak kavramlaştırılmış ve bu karışıklığın insanda belirli bir sarhoşluk yarattığı bile dile

getirilmektedir.

<p>Tanrı Düşüncesi</p>	<p>"Bu sefer de öyle yaptı. Evvela güvercinlere baktı. Sonra dayanamadı, yem dağıttı. Bunu yaparken içinde bir taraf, çocukluğunda olduğu gibi Allah'tan bir şey istemesini söylüyordu. Fakat Mümtaz artık gündelik işleriyle içindeki Tanrı düşüncesini karıştırmak istemiyordu. O, insanda yıpranmamış, sağlam, her türlü tecrübeden uzak, yalnız hayata dayanmak için kuvvet veren bir memba gibi durmalıydı. Herkesin içinde sıkışık zamanlarında canlanan, kendisinde ise öteden beri bütün bir gölge taraf yapan batıl itikatlara karşı koymak için böyle düşünmüyordu. Belki bir zamandan beri kafasında dolaşan fikirlere sadık kalmayı istiyordu." s.46-47</p>	<p>Burada görüleceği gibi tanrı düşüncesi güç ve kuvvet verme, yıpranmama, sağlam kalma, hayatı kolaylaştırma olarak kavramlaştırılmaktadır. O'nun sonsuzluğunu ve yüceliğini hisseden Mümtaz bu hissettiği güçle katlanılması ve dayanılması gereken bir şey olarak gördüğü hayata dayanmaktadır.</p>
<p>Güvercinler</p>	<p>"Mümtaz için bu güvercinler, İstanbul'un sevilen kadınlarda bizi kendilerine o kadar bağlayan zaafırlar cinsinden bir nevi "vice" idi. Çocukların kendi kendilerini süslemek, içlerinde hiç sırrına eremediğimiz boşlukları doldurmak için uydurdıkları masallara da benzetilebilirlerdi ve tabiatı böylesi bir masal gibi bu büyük ağaç, yaldızlı kapısını her başını arkaya çevirişte mor bir gölge içinde gördüğü bu mimari, onları kendi kendilerine uydurmuş olabirdi." s.49</p>	<p>Bu cümlelerde görüleceği gibi güvercinler İstanbul kadınlarının çekiciliği, sır dünyası, masal ve birliklilik olarak kavramlaştırılmakta ve güvercinlere bambaşka bir açıdan bakılmaktadır.</p>
<p>Sahaflar'da küçük bir dükkân</p>	<p>"Sahaflar içi tenhaydı; daha kapıda eski Mısır Çarşısı'ndan sıçramış bir damla gibi küçük bir dükkân, eski zengin şarkın, kökü kim bilir nereye dayanan, hangi ölmüş medeniyetlere çıkan bir yağın geleneğinin küçük ve sefil bir hülasesi, tozlu kavanozlarda, uzun tahta kutularda, üstü açık mukavvalar içinde asurlarca faydasına inanılmış, kaybolan hayat ve sıhhat ahenklerinin biricik çaresi gibi bakılmış ot ve köklerini, peşinden o kadar hırsla koşuları, okyanuslar aşılın baharlarını teşhir ediyordu. Mümtaz bu dükkâna bakarken hiç farkında olmadan Mallarme'nin mısraını hatırladı: "Meçhul bir felaketten buraya düşmüş..." s.50-51</p>	<p>Burada görüleceği gibi ufak bir dükkânın insana hiç farkında olmadan bir Mallerme mısraını hatırlattığını görmekteyiz. Kavramlaştırma bu ikisi arasında bir bağ kurmaya ve onları beraber hatırlamaya imkân tanıyan zihinsel bir beceridir. Zihnimiz bu bağları bazen biz farkında olmadan kurar.</p>
<p>Sahaflar çarşısı</p>	<p>"Fakat şark, hiçbir yerde hatta mezarında bile katıksız olamazdı. Bu kitapların yanı başında açık işportalarda, içimizdeki değişimin, intibak arzusunun, yeni bir iklimde kendimizi aramanın kucak dolusu şahitleri, kapakları resimli romanlar, mektep kitapları, cillerinin yeşili atmış Frenkçe salnameler, eczacı formülleri vardı. Kahve falı ile Mommsen'in Roma hayali, Payot edisyonunun artıklarıyla Karakin Efendi'nin balıkçılık kitabı, baytarlık, modern kimya, ilm-i remil, sanki</p>	<p>Sahaflar çarşısının şark medeniyeti; düzensizlik, uyumsuzluk, doğu ve batı karışıklığı, yeni arayışlar, değişim olarak kavramlaştırıldığı bu bölümde adeta bütün şark medeniyetinin hülasesi görülmektedir. Mümtaz bütün şarkı bu sahaflar çarşısının karışıklığında görmektedir.</p>

insan kafasının bütün düzensizliği bu çarşıda birdenbire teşhir edilmesi icap ediyormuş gibi birbirine karışıyordu." s.51

"Mümtaz, ateşte ağır ağır kavrulmuş benzeyen ciltleri elinde evirip çevirirken, geçen mayıs başında bu dükkâna son defa geldiği günü düşündü. Nuran'la buluşmalarına bir saat vardı; vakit geçirmek için buraya uğramış, ihtiyar kitapçı ile konuşmuş, güzel ve temiz ciltli bir Şakayık-ı Nurnaniye ile zeylini satın alarak gitmişti. Bu, Nuran'la ilk defa Çekmeceler'e gittikleri gündü. Genç kadımla, İstanbul'un her tarafını dolaştıkları halde Çekmeceler'e gidememişlerdi. Bütün günü orada iki gölün etrafında gezerek geçirmişlerdi. Küçük Çekmece'de adeta su üstünde duran ve bu yüzden insana ister istemez Çinlilerin kayık evlerini hatırlatan büyük lokantada yedikleri yemeği, köprüünün başındaki avcı kahvesinin dereye bakan bahçesinde geçirdikleri saati, bu bahçeye inen tahta merdiveni hatırladı. Biraz ötede balıkçılar sandaldan sandala dik seslerle bağırarak kefal avlıyorlardı. Birden birkaç ses beraberce yükseliyor, güneşte vücutlarının yukarı kısmı çıplak insanlar birkaç kat'i ve keskin hareket yapıyorlar, sonra iki sandalın arasında ağ, yavaş yavaş bir bereket arınası gibi ıslak ve kenarlarına takılmış balıkların küçük gümüşten akisleriyle sudan çıkıyor ve o zaman asıl büyük yağın güneşe bir ayna tutulmuş gibi birden parlıyordu. Yerde ayaklarının dibinde o anda kendilerine alışverişten bir köpek, kuyruğunu sallayarak, kulaklarını kısarak yaltaklanıyordu. Ara sıra yerinden kalkıyor, etrafı acaba ne var ne yok gibi dolaşiyor, yine acele acele eski yerine dönüyordu. Uzakta henüz gelmiş kırlangıçlar yuvalarını hazırlama telaşı içindeydiler. Köprüünün kenarında kahvenin saçağında, manasını anlamadıkları hızlı konuşmalar oluyor, bazen bir kırlangıç küçük kanat çırpışlarıyla, tıpkı yüzen bir insanın kendisini sadece olduğu sulara tutmağa çalışan haliyle boşlukta tutunduğu noktadan hudutsuz maviliğe kendisini bırakıyor, dikine bir hamle ile yüksekliklere fırlıyor, sonra gözlerinin artık takip edemeyeceği noktadan aşağıya doğru süzülüyor ve bu süzülüş tam sonuna kadar böyle gidecek vehmini uyandırdığı zaman, birdenbire ufkeyliyor, kendi üzerinde münhaniler, helezonlar çiziyor, bilinmez bir hendese davasını ispat eder gibi bir yağın kesik ve iç içe hareketler birbirini takip ediyor ve nihayetinde bu kendi

Bu iki paragrafta, dükkân merkezli bir kavramlaştırma yapılmıştır. O sıradan bir dükkân değil, Mümtaza, Nuran'ı, düzenli, mutlu, huzurlu hayatını anlatan bir dükkândır. Ve o dükkân bu hâliyle sadece Mümtaz'da vardır. "Şeylerin" kişiselleştirilmesi ve dolayısıyla edinilen bilgilerin, öğrenilen her şeyin de ancak kavramlaştırma ile olabileceğini ve ancak o zaman kalıcı, içten ve dıştan yaşatılan bilgiler kazanılabileceğini göstermesi bakımından önemli bir örnektir. Bilginin kişiselleştirilmesi çok önemlidir. Bunun da yolu yaşam temelli ve çeşitli düşünme becerilerinin kullanıldığı bir eğitimden geçer çünkü kavramlaştırma yaşantılardan beslenen bir zihinsel süreçtir. Böyle bir eğitim verilince zamanla bilgi çocuğu, çocuk da bilgiyi yaratacak ve dünyaya değer veren, ona sahip çıkan, onu yapıp yaratan bireyler hâline geleceklerdir.

**Mümtaz'ın Nuran'ı
Beklerken Girdiği
Dükkân (Sahaf)**

ördüğü ağdan bir kanat darbesiyle kurtuluyor, telaşlı ve sevinçli yuvasına kavuşuyordu. Mümtaz sevdiği kadının geniş omuzlarını, başa narin bir çiçek edası veren boynunu, güneşten kısılmış, sade bir ışık çizgisi haline girmiş gözlerini olduğu gibi görüyordu. Geçen Mayıs... Yani Mümtaz'ın dünyası az çok yerinde olduğu zamanlar..." s.52-53

**Mümtaz'ın Çarşıda
Dolaşırken Gördüğü
Yatak ve Yastık**

"En hazini sadece oraya düşmeleriyle bir facia teşkil eden yatak ve yastıklardı. Yatak ve yastık... Kaç türlü rüya ve kaç cins uyku vardı burada..." s.59

Bu bölümde yatak ve yastığın uyumuş uykular, görülmüş türlü türlü rüyalar, beraber geçirilmiş zaman, paylaşılmış hayatlar olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz. Bir çarşıda dolaşırken kaç kişi gördüğü eski bir yatak ve yastık hakkında bunları düşünür. Kaç kişi onları sadece yatak ve yastık olarak görür ve kaç kişi bunlarla uyunan uykuları ve görülen rüyaları düşünüp o çarşıya düşmelerini bir facia olarak değerlendirir? Kavramlaştırmanın çocuğa kazandıracağı şey de budur; derinliğine ve genişliğine düşünebilme...

**Memo (Haliçte
boğulan harbiyeli)**

"(...)hemen yerini insanın ancak böyle bir tesadüfle karşılaşacağı cinsten eski bir türkü aldı... "Çamlıca bağları... " Mümtaz Memo'yu tanıdı. Abdülhamit devrinin son günlerinin bütün hüznü Haliç'te boğulan bu Harbiyelinin hatırasında yaşıyordu." s.59

Burada görüleceği gibi Memo, Adbülhamid devrinin hüznünlü son günleri olarak kavramlaştırılmıştır.

Küçük Sokak

"Bu küçük sokağın ne kadar üst üste, girift bir hayatı vardı. Nasıl bütün İstanbul, her çeşit ve her türlü modasıyla, en gizli, en umulmadık taraflarıyla buraya akıyordu. Sanki eşyanın, atılmış hayat parçalarının yaptığı bir romandı bu. Daha doğrusu, yaşadığımız hayatın, ferdi hayatımızın altında, herkesin ve her zamanın hayatı, iç içe, koyun koyuna, güneş altında devamlı hiçbir şey olmayacağı göstermek ister gibi buraya toplanmıştı. Her gün, her saat, şehirde geçen her kaza, her hastalık, her yıkılış, her üzüntü bunları buraya getiriyor, ferdiyetlerini siliyor, umumileştiriyor, onlardan sefaletle tesadüflerin el ele kurdukları bir terkip yapıyordu." s.59-60

Mümtaz girdiği bu küçük sokağı geçmiş ve şimdiki bütün zamanlar, İstanbul'un bilinen, bilinmeyen her türlü yönü, bilinmeyen onlarca hayat parçası, şahsi hayatın silinmesi, genelleşme, bir bütün olma olarak kavramlaştırmıştır. Ufacık bir sokakta bütün bir şehrin hülasasını ve ayrı ayrı yaşamları, hüznünlü, yıkılışları olan insanların burada bu küçük sokakta bir bütün olduğunu görmüştür.

**Ölünce sadece ölünün
değil ona ait eşyaların
da gömülmesi**

"Bazı eski medeniyelerde ölenle eşyasının beraberce yanması veya gömülmesi ne güzel adetmiş..." s.60

Şüphesiz eski insanlar doğanın içinde ve onunla yaşadıkları için, derin düşünme becerileri çok gelişmişti. Şeylerle yani nesne ve olaylarla kurdukları bağlar o kadar sağlamdı ki kavramlaştırma bütün hayatlarındaydı. Ölünce sadece ölünün değil, ona ait eşyaların da

gömülmesi, eşyalara da en az ölen kişi kadar değer verildiğini göstermektedir

Mahur Beste

"Mahur Beste, Nuran'ın dedesi Talat Bey'in eseri idi. Bu ve buna benzer birkaç hadise onu birkaç koldan evlenme ile çok genişleyen bu eski Tanzimat ailesi arasında uğursuz tanıtmıştı. Buna rağmen bu garip eser hafızalarda yerleşmişti. Çünkü Mahur Beste küçük ve kısa şeklinde insanın tenine yapışan o acı çığlıklardan biriydi. Eserin kendi macerası da garipti. Talat Bey'in karısı Nurhayat Hanım Mısırlı bir binbaşı ile sevişerek kaçınca Mevlevi muhibbi olan Talat Bey bu eseri yazmıştı. Hakikatte tam bir fasıl yapmak istiyordu. Fakat tam o esnada Mısır'dan gelen bir dostu Nurhayat Hanım'ın ölümünü haber vermişti. Daha sonra ise bu ölümün eserin bittiği geceye tesadüf ettiğini öğrenmişti. Mümtaz'a göre Mahur Beste Dede'nin bazı beste ve semaileri gibi, Tab'i Efendi'nin bayatı yürük semaisi gibi hususi yürüyüşü olan, insanı büyük manasında kaderle karşılaştıran bir parçaydı. Onu Nuran'dan, büyük ammesinin hikayesi ile beraber dinlediği zamanı çok iyi hatırlıyordu. Çengelköy'ün tepesinde, Rasathane'den biraz ilerideydiler. Gökte büyük buhurlar vardı ve akşam ta uzakta, şehrin üstünde bir altın bataklığı gibi çukurlaşıyordu. Mümtaz uzun zaman etrafa çöken hüznün, o hatıra renkli ışığın bu akşamdan mı, yoksa besteden mi geldiğini anlayamamıştı." s.61

Bu bölümde mümtaz Mahur Beste'yi Nuran ve onun büyük annesi, Talat Bey, hüznün, ölüm, kader, Çengelköy ve orada yaşanan akşamüstü olarak kavramlaştırmış ve Mahur Beste'nin adeta insana yapışan bir acı olduğunu söylemiştir. O kadar ki, bölümün sonunda görüleceği gibi Mümtaz, bu akşamki hüznün yaşananlardan mı yoksa sadece bu besteden mi geldiğini anlayamamaktadır.

Küçük kadın eşyası (iki paragraf önceki sedef yelpaze)

"Behçet Bey, elindeki baston sapını bıraktı. Fakat yaymacının önünden uzaklaşamadı. Karısının ölümünden beri durmuş bir saat gibi bütün fikri hayatı olduğu yerde kalan ve hatta üstündeki elbise, boyunbağı, podösüetli ayakkabısıyla 1909 yılına ait canlı bir hatıraya benzeyen bu adamı belli ki bu küçük kadın eşyası çok gerilere, kendisinin Behçet Beyefendi olduğu, bir kadın sevdiği, kaskandığı hatta onun ve sevgilisinin ölümüne sebep olduğu yıllara götürmüştü. Şimdi çoktan beri unuttuğu şeyler, bu hayat artığının kafasında birdenbire canlanmıştı. "Kim bilir böyle ısrarla baktığı bu kaldırım taşlarında hayatın hangi parçasını görüyor?" s.61-62

Ufacık bir yelpaze, baktığımız kaldırım taşını bile biz geçmişten bir pencere gibi açabilir. Bu bölümde göreceğimiz gibi bir kadının kullandığı yelpaze adeta onunla ve onun hatıralarıyla dolup taşmıştır. Mazi, sevdiği kadın ve bir kıskançlık yüzünden sebep olduğu onun ve sevgilisinin ölümü bunların hepsi o yelpazenin içinde saklıdır.

Bu çarşı şehrin hayatından bir parçaydı; oldum olasıya onu bir tarafından sayar dökerdi. Fakat

"Bu çarşı şehrin hayatından bir parçaydı; oldum olasıya onu bir tarafından sayar dökerdi. Fakat Mümtaz'ın içinde konuşan gördükleri değil, kendi hayat tecrübesiydi." s.63

Bu iki cümlede Tanpınar, Mümtaz aracılığı ile adeta kavramlaştırmamanın özü olan kişiselleştirmeden bahsetmiş ve gördüklerimizin yaşadığımız hayata ve tecrübe ettiğimiz

Mümtaz'ın içinde konuşan gördükleri değil, kendi hayat tecrübesiydi.

deneyimlere göre değişeceğini açıkça dile getirmiştir.

Nuran

"Fakat dahası vardı. Ayrılığın ve azaplarının kendisine uzattığı bu son hayal kaç tane Nuran'ın birden yerini aldı. Bu keskin, doğrudan doğruya ciğerde çalışan hançer, bu tam öldürmeden kıvrandıran kadeh, bütün sessiz kudretiyle hazırlansın diye tanıdığı kadının hayran olduğu, tapındığı kaç hususiyeti birden kaybolmuştu. Mümtaz'ı o kadar çıldırtan o çocuk neşesi, yalnız mesut kadınların tanıdığı o feyizli bahar, kendisini bir aşkın ortasında, yarattığı bir âlemin içinde gibi idrak etmenin şuuru, o emniyet, o daima yaratış halinde zekâ ve ruh taşkınlıkları, artık hiçbiri, hiçbiri kalmamıştı. O neşe bir sırça kadehti ki, kırılmıştı. O taşkın, her şeyi örtmeğe hazır bahar, bu önündeki elmasın katılığında feyizlerine son vermişti. İşin en acısı Mümtaz'ın geçtiği yolların hiçbiri kaybolmasın diye kendisine bir şeyler saklamasıydı, onun için bu durgun tebessümün aynasında muhayyilesi her an ona kaybettiği cennetlerin bir köşesini açardı. Şimdi -biraz evvel olduğu gibi- bir şarkı, az sonra kaldırım taşında kamıldanan bir aydınlık, bir konuşmada geçen tek bir cümle, yolunun üstündeki bir çiçekçi dükkân, bir başkasının gelecek günlere dair bir tasavvuru, bir çalışma kararı, her şey geçmişe ait bir hayale onu bir sene evveline götürür, orada uyandırır." s.64-67

"Halbuki Mümtaz'a göre, Nuran'la olan macerası bütünü ayrı bir şeydi. Ona göre Nuran, hayatın öz kaynağı, bütün gerçeklerin amnesiydi. Onun için sevgilisine en fazla doyduğu zamanlarda bile yine ona aç görünür, düşüncesi ondan bir lahza ayrılmaz, ona gömüldükçe tamamlığına ererdi." s.175

Güzel Günler (Nuran ile) / Ayrılık gecesi (Nuran'dan)

"Bir taraftan güzel günlerinin hatırası zihninden ayrılmıyor; fakat o güneş doğar doğmaz, ayrılığın gecesi bütün azaplarıyla içinde kuruluyordu. Hülasa hemen hemen muhayyilesinde yaşayan genç adam cennet ve cehennemini beraberinde gezdiriyordu. Bu iki haddin arasında, uçurum kenarlarında şiddetli uyumlarla dolu bir somnambül hayatı vardı. Bu iki zıt ruh haletinin arasından etrafta konuşur, dersini verir, talebelerini dinler, yapacaklarını tarif eder, dostlarının işleriyle uğraşır, yakalandığı zaman münakaşa eder, hülasa kendi hayatını

Çok uzun olması sebebiyle buraya sadece son kısmını aldığımız bu bölüm "Nuran" olarak kavramlaştırılmıştır ve Nuran merkeze çekilerek farklı farklı kavramlaştırmalar yapılmıştır. Elmas ve Nuran'ın güzelliğinin eş değer görülmesinden, son paragrafa kadar anlatılan her şey Mümtaz için birer Nuran tasavvurudur. Geçtiği sokaklar onu geçmişe yani Nuran'ın onu bırakıp gittiği zamana götürmektedir. Onlar sıradan sokaklar değildir artık. Duyduğu şarkılar, sözler, çiçekçi dükkânları gibi her şey onu alıp geçmişe, Nuran'a götürmektedir. Her şey olmasa da onun Nuran'la kavramlaştırdığı her şey ona Nuran'ı hatırlatmaktadır. Dolayısıyla bütün gördükleri onda ayrılık, hüznün, yitip giden mutluluk hislerini yaşatmaktadır.

Ayrıca "ayrılık" farklı bir şekilde kavramlaştırılmış ve bütün eksiklik ve noksanlıkları alıp götürülen, temizleyen, güzelleştiren unsur olarak görülmüştür. Bu yüzden Mümtaz Nuran'ı hiç tanımamış olmayı istemekte ve gözünde hep öyle eşsiz ve ulvi bir güzellikle kalmış olmasını istemektedir.

Sayfa 175'te ise yine Nuran'ın hayat verme, gerçekleri doğurma ve tek gerçek olma olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz.

Bu bölümde kavramlaştırmanın verdiği imkânla Mümtaz'ın Nuran'ı hem güneş, aydınlık, mutluluk, huzur, güzel günler, cennet; hem de çöküş, acı, hüznün ve cehennem olarak kavramlaştırdığını görmekteyiz. Mümtaz böylelikle cennetini ve cehennemini de Nuran ile yaşayan bir karakter hâline gelmiştir.

yaşardı." s.67-68

Ölmek

"Bir çocuk yaklaştı: "Su ister misiniz?" dedi. "Mümtaz ancak, "Hayır!" diyebilirdi. Ah, bu yoldan bir çıkabilseydi. Fakat yürüyebilmesi için yolun ayaklarının altında kaymaması, olduğu yerde durması lazımdı. Acaba bu son mu?... diye düşündü. Son... Kurtuluş... Her şeyin bitmesi ve perdenin inmesi. O büyük ve ferahlatıcı boşanma. Bütün kafasındakilere, hepsine birden "Paydos!" demek, kapıları açmak ve yol vermek, son zerresine kadar her hatırayı, her hayali, her tasavvuru kovmak ve her hangi bir nesne, cansız ve şunursuz bir mevcut olmak, bu güneş altında parlak bir yılan sırtı gibi, bir ucu dikilen sokağa, güneşin yer yer bir cüzam gibi kemirdiği duvarlara, evlere katılmak, varlığın çemberinden çıkmak, bütün tenakuzlarından kurtulmak..." s.69-70

Daha önce Zeynep'in öldüğü bölümde ölümün bir felaket olarak kavramlaştırıldığını görmüştük. Bu bölüm de ise ölüm, tam tersi olarak kurtuluş, bütün acıların bitişi ve huzur olarak kavramlaştırılmaktadır. Kavramlaştırma anlamlandırmanın ve kişisel düşünceler ve kelimeler dünyası kurmanın yoludur.

"İnsanoğlu, zamanın bu mahpusu, onun dışına fırlamağa çalışan bir biçare idi." s.74

"İnsanoğlu güzel şeye düşmandı. Nasıl bilmeden kendi saadetini, başkasının saadetini yıkmak isterdi? İnsanoğlu huzurun, iyiliğin düşmanıydı, kendi kendisinin düşmanıydı." s.238

Burada iki ayrı bölümde kavramlaştırılan insanoğlunun çaresiz, zamana hapsolme, harap ve yorgun, güzele karşı olma, bozucu ve yıkıcı; iyiliği sevmeme, kendi kendine düşman olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz.

İnsanoğlu

"Hâlbuki daha iyi şeyler isteyebiliriz. Fakat istemek neye yarar; insanoğlu bu kadar zayıf olduktan sonra?.. Evet, insana güvenilmesi güçtür, hâlbuki talibini düşününce, onun kadar acımacak mahlûk yoktur.

-Ben insanı seviyorum. Onun şartlarıyla dövüşme kudretini seviyorum. Kaderini bile hayatı yüklenmesini, o cesareti seviyorum. Hangimiz yıldızlı bir gecede kâinatı bütün ağırlığıyla sırtımızda taşımıyoruz. Hiçbir şey insanoğlunun cesareti kadar güzel olamaz. Şair olsaydım tek bir manzume yazardım; büyük bir destan. İki ayağı üstüne kalkan ilk ceddimizden bugüne kadar insanlığın macerasını anlatırdım. İlk düşünceler, ilk korkular, ilk sevgi, kâinatı gittikçe ihata eden, kendi başlarına mevcut olan her şeyi birleştiren zekânın ilk kıvılcığı, tabiata izafe ettiğimiz bir yağın zenginlikler... Allah'ı etrafımızda ve kendi içimizde yaratmamız. Evet, bir tek bir manzume yazardım. İnsanı teganni etmek istiyorum, derdim; maddeyi uykusundan uyandıran ve kâinata kendi ruhunu geçireni teganni edeceğim, ey bütün büyüklüğü ihata eden

Sayfa 101'de ise insanoğlu İhsan için güçsüz, güvenilmez, acınası bir varlık iken Mümtaz için sevimliye değer, cesaretli, güçlü, zeki, yapıcı ve yaratıcı, çevresine hükmetme, ona kendinden bir şeyler katma, eylem sahibi bir varlık olarak kavramlaştırılmaktadır. Burada kavramlaştırmanın yine insana sunduğu, derinliğine ve genişliğine düşünebilme, art ve eş zamanlı düşünebilme, yorum yapma, kendini ifade etme gibi birçok örneği görebilmekteyiz. İhsan sığ düşünüp insanı güçsüz götürken, Mümtaz onun geçmişine gitmiş, gelişimini düşünmüş, kat ettiği yolu görmüş ve öyle bir karara varmıştır ki neticesinde ben insanı seviyorum demiştir.

lisan! Sen bana yardım et!" s.101

<p>Eski Musiki Eserleri</p>	<p><i>"Biri çıksa da şunları tanırsa, notaları neşredilse, diskleri yapılsa, hülasa, şu piyasa musikisinden bir parça kurtulsak. Düşün bir kere, Dede gibi bir adamı yetiştirmişsin, Seyid Nuh, Ebubekir Ağa, Hafız Post gibi adamlar gelmiş, muazzam eserler vermişler. Benliğimizin bir tarafı yapılmış. Sen farkında değilsin; ruh açlığı içindesin."</i> s.85-86</p>	<p>Bu cümlelerle eski musiki eserleri gerçek müzik, toplumun benliği, ruhu doyurma ve besleme olarak kavramlaştırılmış onun ruha sirayet eden bir musiki olduğu dile getirilmiş ve toplumu yapıcı ve yaratıcı bir güç olarak görülmüştür.</p>
<p>Gülüş (Nuran'ın)</p>	<p><i>"Bundan sonra ister istemez, evindeki plakları, o ferahfezalari, acemaşiranları, nühiüfleri, tesadüf ettiği her şeyi yaldıza, bahar kokusuna boğan, onlara kendi uyamışındaki sıcaklığı geçiren bu gülüşün arasından ve onunla dinleyecekti."</i> s.88</p>	<p>Mümtaz Nuran'ın gülüşünü bahar kokusu, aydınlık, sıcaklık ve güzellik olarak kavramlaştırmış ve ona adeta ruhani bir güzellik atfetmiştir.</p>
<p>Bakış (Nuran'ın)</p>	<p><i>"Bu, çok sevdiği şairin dediği gibi, insana aydınlıktan ve arzudan biçilmiş libaslar giydiren bir bakıştı. Altın bir tepside veya kadife bir yastıkta bir galibe uzatılan o eski kale anahtarları gibi, genç kadın bütün hüviyetini bu bakış ve tebessümle kendisine uzatıyor, hediye ediyordu."</i> s.88</p> <p><i>"Ve Nuran'ın en parlak mücevherlerden, en keskin kılıç parıltılarına kadar değişen bakışları vardı. Mümtaz, bu değişik silahların karşısında bazen kendisini ölümden öteye geçen bir aciz içinde bulurdu. Fakat Nuran'ın gözleri bazen de ona dünyanın en zengin taçlarını giydirir, feleğin hiç kimseye basmasını nasip etmediği ikbal keçelerini ayaklarının altına döşerdi. Bir bakışla Mümtaz'ı giydirir, sayar, bazen Allah'ından başka hiç kimsesi olmayan bir fakir ve garip kişi, bazen kaderin efendisi yapardı."</i> s.176-177</p>	<p>Kavramlaştırma yaşantıya göre şekil alan bir yapı sergiler. Dinamik ve değişkendir. Yaşantılar değiştikçe aynı olay olgu, durum nesne veya kişiye bağlanan tasarımlar değişebilir. Burada görüleceği gibi birinci bölümde Nuran'ın bakışları arzu, haz ve aydınlık olarak kavramlaştırılırken ikinci bölümde ise geçen zaman ve değişen yaşantılar neticesinde hem hayat verme hem de öldürme, rahatlatıp korkutma, hem güç verme hem de aciz bırakma, özgürleştirip hapsetme olarak kavramlaştırılmıştır.</p>
<p>Şimendifer</p>	<p><i>"Gene eskisi gibi güzel dans ediyor musun, bakalım?.. Hani bizim evde oynadığın geceki gibi... Şimendiferini ne yaptın? Sesi ne kadar yumuşaktı. Nasıl insanın ta derinliklerine kaymasını biliyordu. Bu şimendifer ve küçük kızın dansı, babasıyla geçirdikleri son yılbaşı gecesine aitti. Adile Hamm'm şefkati bu hatırayı iki senenin arasından bulup çıkarmıştı. Tıpkı eski şeylerle dolu bir tavan arasından çok öldürücü bir hançer gibi..."</i> s.92</p>	<p>Bu bölümde şimendifer babadan ayrılıma ve onunla son yılbaşı gecesine kavramlaştırılmıştır çünkü babasıyla geçirdikleri o son akşamdan kalma bir objeydi bu ve Adile hanımın sadece ismini dahi telaffuz etmesi bu hatırayı kızın kafasında canlandırmak için yetmiştir. Kavramlaştırma, hayatın içinde olan bir mefhumdur. Burada Adile hanımın Fatma'nın zihninde o şimendiferin ne anlama geldiğini bilmesi bunu ona karşı kullanmasına sebep olmuştur.</p>
	<p><i>"Fakat Nuran'ın tebessümü, başının üstüne bütün bir mevsim gibi toplanmış kumral saçları onu hayatın siyasetten, çekişmeden</i></p>	<p>Herhangi biri için Nuran'ın saçları bir anlam ifade etmeyebilecekken Mümtaz için</p>

**Nuran'ın Tebessümü
ve Saçları**

başka, onların çok üstünde, daha çok güzel ve daha iyiliğe götürücü ufukları olduğuna, saadetin bazen insana bir metre kadar yaklaşabileceğine, dünyanın zannedildiğinden çok iyi kurulduğuna inandırıyordu.” s.93

bu saçlar iyimserliğe, güzelliğe ve saadete inanmanın anahtarı konumundadırlar.

Harp

“-Kaldı ki, harp bir zaruret oldu artık.. Bu kadar karışık hesabı ancak o temizleyebilir. Sonra birdenbire başını kaldırdı. İhsan'a baktı: -Hakikaten insanlıktan yeni bir şey ümit etmiyor musunuz?

- İnsanlıktan ümit kesilir mi? Yalnız harpten iyi şey ummuyorum. Medeniyetin yıkımı olacaktır. Ne harpten, ne ihtilallerden, ne de halk diktatörlerinden bir şey çıkacağım umuyorum. Harp Avrupa'nın, belki dünyanın mutlak felaketi olacaktır.” Ve kendi kendisine söyler gibi konuşmasına devam etti: - İnsanlıktan ümit kesmedim, fakat insana güvenmiyorum. Bir kere bağları çözüldü mü; o kadar değişiyor, o kadar kurulmuş makine oluyor ki... Bir de bakıyorsun ki, o sağır ve duygusuz tabiat kuvvetlerine benzemiş... Harb'in, ihtilalin korkunç tarafı, asırlarca gayretle, terbiye ile kültürle yendik sandığımız bu kaba kudreti birdenbire başıboş bırakmasıdır.” s.100-101

Kavramlaştırma farklı yorumlara ve görüşlere ve derin düşünmeye olanak sağlar. Eleştirel düşünmeye olanak sağlar. Bu bölümde de görebileceğimiz gibi harp Suat tarafından derleme, toplama, düzenleme kavramlaştırılmışken öteki taraftan İhsan yıkma, dağıtma, felakete sürüklenme olarak kavramlaştırmıştır. Böylelikle aynı durum haktan iki ayrı kavramlaştırma yapılmış ve eleştiriler yapılabilmektedir.

Trajedi

“Hayır benzemedim.

Çünkü meselelerin halledileceğine inannmıyorum. Daima öleceğiz ve öldüreceğiz. Daima bir tehdit altında kalacağız. Ben trajedinin kendisini seviyorum. Asıl büyüklük, ölüm şuuruna rağmen gösterdiğimiz cesarettedir.” s.102

Bu bölümde ince bir kavramlaştırma yapılarak asıl büyüklüğün hayattaki trajedilere rağmen gösterilen cesaret olduğu söylenmiş ve böylelikle trajedi harekete geçirme, güç verme, cesaretlendirme olarak kavramlaştırılmıştır.

Boğaz

“Boğaz'da ise her şey insanı kendisine çağırır, kendi derinliğine indirirdi. Çünkü burada terkibi idare eden şeyler, manzara, kalabildiği kadar olsa da mimari, hepsi bizimdi. Bizimle beraber kurulmuş, bizimle beraber olmuştu. Burası küçük camili, bodur minareli ve kireç sıvalı duvarları o kadar İstanbul semtlerinin kendisi olan küçük mescitli köylerin, bazen bir manzarayı uçtan uca zapt eden geniş mezarlıkların, su akmayan lüleleri bile insana serinlik duygusu veren ayna taşları kırık çeşmelerin, büyük yaluların, avlusunda şimdi keçi otlayan ahşap tekkelerin, çıraklarının haykırışı İstanbul ramazanlarının uhreviliğini yaşayan dünyadan bir selam gibi karışan iskele kahvelerinin, eski davullu, zurnalı, yarı milli bayram kılıklı pehlivan güreşlerinin hatırasıyla dolu meydanların, büyük çınarların, kapalı akşamların, fecir kızlarının ellerindeki meşalelerle maddesiz

Bu bölümde boğazın mimarisıyla, evleriyle, çeşmeleriyle insanıyla bizim olduğuna bizimle birlikte var olduğuna değinilmiş ve onu güzelliği ve eşsizliği insanı kendisine, özüne çağırın yer, manzara, güzellik, huzur olarak kavramlaştırılmıştır.

aynalarda bir sedef rüyası içinde yüzdükleri sabahların, garip, içli aksisedaların diyarıydı.” s.123-124

Akşam Saati

“Vapur hıncahınçtı. Şehirdeki işlerinden dönen küçük memurlar, gezmelerden, uzak plajlardan gelenler, genç mektepliler, zabıtlar, ihtiyar hamımlar, hayatlarının üzüntüsü, günün yorgunluğu yüzlerinden akan bir yığın insan güvertede, bilerek bilmeyerek kendilerini bu akşam saatine teslim etmiş benziyorlardı. O bütün başları Hayyam'ın anlattığı testici gibi eline alıyor, içten ve dıştan işliyor, çizgilerini değiştiriyor, boyuyor, vernik, cila sürüyor, gözleri dalgın, dudakları daha yumuşak yapıyor, gözlere hasretten, ümitlen yepyeni ışıklar koyuyordu. Herkes bu aydınlığın ortasına kendisi olarak geliyor; fakat bir sihrin ortasına düşmüş gibi, onun değişmeleriyle değişiyordu.” s.124

Akşam saati bu bölümde insanı ele alma, değiştirme, yenileme, insana umut aşılama olarak kavramlaştırılmış ona bir sihirli gibi bakılmıştır.

Hayat

“-Asıl mühim olan şey insandır. Gerisinden bana ne? .. Belki bir insan hayatı zamanın fırınında ateşe attığımız bir kağıt kadar çabuk yanıyor. Belki hayat, hakikaten bazı filozofların dediği gibi, gülünç bir oyundur. Tam bir ümitsizlik içinde bir yığın karar kalıklı tereddüt ve küçük, ümitsiz savunmalardır, hatta hülyadır. Ama gerçekten yaşamış bir insanın ömrü yine mühim bir şeydir. Çünkü ne kadar gülünç olursa olsun, biz yine hayatı tam inkar edemiyoruz. Onda kafamızın vehimleri olsa bile, iyi, kötü diye kıymetler arıyoruz. Aşka, ihtirasa yer veriyoruz. Sanatkârcasına yaşamının, küçük hesap ve israflarda kaybolmanın farklarını buluyoruz.” s.133

Kavramlaştırma ile bir kelimeye birden fazla tasarım bağlanabilir. Burada hayat tereddüt, hüznün, ümitsizlik rüya ama aynı zamanda arayış, merak ve istek olarak kavramlaştırılarak ona birden fazla tasarım bağlanmıştır.

Sanat

“Ne bileyim, ben, bu talihi kendinden, iç dünyasından bir şeyler katarak yaşamağı seviyorum. Yani sanatı seviyorum. Belki o bizi ölümün en iyi, en rahatça kabul edebileceğimiz çehreleriyle karşılaştırıyor. Şurası muhakkak ki, bir insanın hayatı bazen bir sanat eseri kadar güzel olabiliyor.” s.134

Bu bölümde sanat iyileştirme, güzelleştirme, renk katma, ölümün kabulünü kolaylaştırma olarak kavramlaştırılmakta ona çok güçlü bir anlam katılmaktadır.

Modern duygu ve anlayışla birleşen eski

“Mecit ve Aziz devirlerinde çok başka cüşişli birkaç ağır şarkı ile, Emin Bey gibi zamanımızda klasik zevki en halis tarafından toprağını sevmiş bir egzotik nebat veya gecikmiş bir bahar gibi devam ettiren ustaların eserleri, saz semaileri ve kar-ı natıklar bu sevgileri tamamlardı. Mümtaz'a göre bunlar eski musikimizin modern duygu ve anlayışla birleştiği taraflardı. Elli altmış seneden beri modern adı verilen resim cereyanlarının bin dört yüzle bin beş yüz arasında yetişmiş eski ustalarda bulduğu şeyi, asıl sanat ve duygu

Bu bölümde modern duygu ve anlayışla birleşen musiki Mümtaz tarafından asıl haz ve heyecan, asıl sanat ve duygu yeniliği, ruhun saltanatı olarak kavramlaştırılmış bu tarz bir musikiye diriltici bir güç olarak bakılmıştır.

musiki

yeniliğini, o, bu bestelerde, semai ve şarkılarda, bu ağır ve yaldızlı, renkli oymalı tavanlara, mücevherlere gark olmuş sekiz çifteli kaynaklarından seyredilen Boğaz manzaralarına benzeyen karlarda bulurdu. Bunların dışında elbette kabuk, çekirdek, dal, ağaç kökü, hülasa bir yığın şey daha vardı. Fakat asıl lezzet, zevkin çiçeği, değişmez fikir ve diriltici usare, az tesadüf edilir hayal, hülasa hakiki ruh saltanatı bunlardaydı." s.159-160

Nühüft Bestesi

"Seyit Nuh'un Nühüft bestesi, Mümtaz için bizim şarkımızın en kendisi olan tarafıydı. Pek az eser onun kadar ruhumuzdaki sonsuzluk iştiyakını, güneşe, aydınlatici ve yakıcı şeylere doğru kanatlanmayı verirdi. Çünkü bu -yine kahramanımıza göre- asıl hamlesi her şeyi ilga eden aydınlığa doğru uçuş olan bir iç alem medeniyetinin özüydü. Orada yalnız bir kamaşma, kendini tüketme isteniyordu. İnsanoğlunun sonsuzluğu da, burada idrakten bir çırpıda soyunup katıksız bir ruh olmaktaydı. Onu dinlerken maddemizden ayrılıyor ve bu yüzden ölüm, kendini bir uçta, bütün kainatla mutabakat halinde idrakten ibaret bir hayatın önünde, onun tılsımlı aynası, güler yüzlü kardeşiyle sarmaş dolaş yaşayan mahzun yüzlü kardeşi oluyordu." s.161

Nühüft Bestesi Mümtaz tarafından sonsuzluk iştiyakını giderme, aydınlığa ve iç âleme yolculuk ve salt ruh olma ve ölüme hayatın kardeşi olarak bakma olarak kavramlaştırılmış ve insanlığın sonsuzluğunun bu besteyi dinlerken idrakten uzaklaşıp sadece bir ruh olarak kalmasında gizli olduğunu dile getirmiştir.

Cam Evani (kapacak)

"(...)ikinci Harnit devrini bu cam evani - nereden bulmuştu bu tabiri Nuran? Bu onun çocuk muhayyilesi tarafıydı, şimdi bu kelimeyi hatırladıkça sevgilisini hep ince ve uçucu renkli camların, eski, düz koyu lacivert, kiremit kırmızısı, açık mavi renkli çeşmibülbüllerin, rokoko havuz biçimi meyveliklerin veya kitap cildi tezhiplerle kapalı tabakların arasında görecekti ve Nuran bütün bu ince, dayanıksız, sonsuz itinalara muhtaç eşyanın akislerini, tıynetlerini kendisinde toplayacaktı,- kadar veremezdi. Şüphesiz bunlarda da bir alafrangalık vardı. Fakat ötekilerden çok ayrıydı." s.164-165

Nuran'ın oluşturduğu cam evani tabirini her duyduğunda onu ve onun çocuk tarafını hatırlayacağını düşünen Mümtaz cam evaniyi Nuran, onun çocuk tarafı ve narinliği olarak kavramlaştırmıştır. Bu yolla kavramlaştırmanın özünü dile getirmiş, basit bir tabirin bile kimin dile getirdiğine göre muhayyilemizde ne kadar büyük anlamlar ifade edeceğini göstermiştir.

Barbunya

"Şu barbunyayı burada bu akşam beraberce yiyebilmemiz için kaderin asırlarca çalışmasını düşün. Evvela Yahya Kemal'in dediği gibi Don ve Volga, Tuna suları Karadeniz'e akacak. Dedelerimiz kalkıp Orta Asya'dan gelecek, İstanbul'a yerleşecekler. Sonra, İkinci Mahmut Nuran'ın büyük dedesini Bektaşî'dir diye İstanbul'dan Manastır'a nefyedecek; orada Merzifonlu zengin bir binbaşının kızıyla evlenecek. Benim dedem, karısı kaçtıktan sonra kendisini teselli için yazdığı, sonra bilmem hangi paşaya hediye ettiği bir

Kavramlaştırma, derinliğine, genişliğine, art ve eş zamanlı düşünebilme becerisini gerektirir. Bunu başarınca, barbunya, barbunya olmaktan çıkar ve bir tarih, hatta felsefe; yaşama bakış açısı, hayatı anlayış biçimi olur.

Kur'an'ın parasıyla bu köşkü alacak... delikanlı anlıyor musun? Yedi yüz elli altına bir Kur'an-ı Kerim ... Yani bu köşk ve arkadaki arazi... Sonra Nuran'ın babası çocukken hastalanacak, annesi Aziz Mahmut Hüdai Efendi'ye adayacak, büyüyünce pirin dergahına girecek, orada babamla dost olacaklar. Nuran doğacak... Siz doğacaksınız..." s.167

Tevfik Bey ve Yaşar Bey

"Tevfik Bey büyük bir hüsnüniyetle işe başlayıp küçük zevk düşkünlüğünde çehresini tamamlayan Tanzimat'tı. Onun rahatlığı, kayıtsızlığı, çalınmış neşesiyle yaşıyordu. Yaşar Bey daha ziyade İkinci Meşrutiyet'ti, onun huzursuzlukları ile doluydu. Garip idealizmleri, küçük aşağılık duyguları ve onların yerini bir dalganın yerini bir başkasının altısı gibi dolduran silkin işleri, hülasa en coşkun heyecanla hiç kumıldanmaya imkan bırakmayacak bir yeis arasında gidip gelişleri vardır." s.168

Ayrıntıya odaklanıp düşünebilen bir zihnin şüphesiz kavramlaştırma becerisi de o ölçüde artacaktır. Bu bölümde Tevfik Bey'in ve Yaşar Bey'in dünyalarına girip onları çözümlayebilen Mümtaz Tevfik beyi Tanzimat devri ve onun rahatlığı, kayıtsızlığı ve çalınmış neşesi olarak kavramlaştırmış, Yaşar Bey'i ise İkinci Meşrutiyet ve onun huzursuzluğu, garip idealizmi, aşağılık duyguları ve coşkun bir heyecan ile yoğun bir yeislik arasında gidip gelmeleri olarak kavramlaştırmıştır.

Küçük Çamlıca'daki Kahve

"Küçük Çamlıca'daki kahve onlar için Derunidil idi. Çünkü Mümtaz orada Nuran'dan Tab'i Mustafa Efendi'nin bayatı'den aksak semaisini, o "Çıkmaz derun-ı dilden efendim muhabbetin" diye başlayan, adeta ölümden öteye uzanan hatırlamalarla dolu parçayı dinlemişti." s.

Kavramlaştırmayla beraber mekanların da kişiselleştirilmesi söz konusudur. Nuran ile birlikte gittikleri Küçük Çamlıca'daki o kahve Mümtaz için Derun-i dil; "Çıkmaz derun-ı dilden efendim muhabbetin" bestesi ve Nuran demektir. O kahve artık sıradan bir kahve değildir. O Derunidil'dir.

İstanbul Manzaraları

"Böylece Boğaz'ın seçtikleri her yerine bir ad veriyorlar, hayallerinde İstanbul manzaralarıyla eski musikimiz birleşiyor, sestem, hayalden bir harita gittikçe büyüyordu." s.180

Bu bölümde görüleceği gibi Nuran ve Mümtaz İstanbul manzaralarına bakarken derinliğine ve genişliğine düşünme sayesinde manzaralara kendinden bir şeyler katmışlar ve eski musikimiz, sesler ve hayallerden oluşan İstanbul haritası olarak kavramlaştırılan İstanbul, tamamen onların İstanbul'u olabilmıştır. Maddenin ruhuna sirayet edebilmişlerdir.

İstanbul Sokakları

"Ertesi gün Rum Mehmet Paşa Camii ile Ayazma Camii'ni ve Şemsipaşa taraflarını yayan dolaştılar. Birkaç gün sonra Selimiye Kışlası'nın etrafında kızgın güneş altında başıboş gezdiler. İstanbul'da açılan ilk hendesi caddeleri, o cazip ve mazi hülyası adlı sokakları, İstanbul akşamlarının hakiki ziyafet sofraları gibi gördükçe, garip bir mazi daüssülası onu yakalıyordu. -İstanbul, İstanbul, diyordu. İstanbul'u tanımadıkça kendimizi

Bu bölümde İstanbul sokakları mazi, tarih ve biz; kültürümüz, bilgimiz görgümüz ve yaşantımız olarak kavramlaştırılmıştır. Sokakları bu gözle görebilmek için arka planı görebilmek lazım. Yani art ve eş zamanlı düşünebilmek gerekir. Bu da kavramlaştırma becerisi ile olur.

bulamayız." s.180-181

Musiki	<p>"Mümtaz'a göre İstanbul peyzajı, bütün medeniyetimiz, kırımız, pasımız, güzel taraflarımız, hepsi musikideydi. Garbın bizi anlamaması, aramızda yabancı olarak gezmesi de yine onu anlamamaktan geliyordu. Bu o kadar böyleydi ki, birçok peyzajlar, kendiliğinden nağme ile beraber gözlerinin önüne gelirdi." s.183</p>	<p>Mümtaz musikiye o kadar değer vermektedir ki onu medeniyetimiz, İstanbul peyzajları, kırımız, pasımız, güzel taraflarımız, her şeyimiz olarak kavramlaştırmakta ve garp milletinin bizi anlamamasının sebebini musikimizi anlamamaktan ileri geldiğini dile getirmektedir. Kendisi musiki ile İstanbul peyzajlarını o kadar birbirine bağlamıştır ki birçoğu bir nağmede kendini ona gösteriyor, gözlerinin önünde canlanıyor. Bu, kavramlaştırma sayesinde mümkün olan bir durumdur. Günlük hayatta en genel anlamıyla "şeylerin" bilgisini edinirken onlara birçok tasarım bağlarız ve böylelikle kavramlaştırma bütün zihinsel ve kavramsal şemalarımızı oluşturmuş olur.</p>
Mazi	<p>"-Biliyorum, dedi. Yeni bir hayat lazım. Belki bundan sana ben daha evvel bahsettim. Fakat sıçrayabilmek, ufuk değiştirmek için dahi bir yere basmak lazım. Bir hüviyet lazım. Bu hüviyeti her millet mazisinden alıyor." s.183-184</p>	<p>Bu cümlelerde görüldüğü gibi mazi ilerleyişe güç verme, dayanak olma ve temel oluşturma, bugünü şekillendirme olarak kavramlaştırılmış ve ona yapıcı ve yaratıcı bir güç atfedilmiştir.</p>
Ses (İnsan Sesi)	<p>"O insan sesinde yaşardı, orada en toplu şekilde mevcuttu. Yeni bir insanla tanışınca bütün dikkatini toplar, sesini dinler, bu sesin inhinalarına göre hükümünü verir, ya sever, ya sadece lakayt kalır, yahut da: - Sesi insanın içine yılan gibi kayıyor, diye düşman olurdu. Onun bu ses miyarı bizim ölçümüzdeki yüksek, ağır, kırık, yumuşak sesler değildi. Bizim için güzel ses, çirkin ses vardır. Macide için insan sesi başka ölçülere göre ayrılırdı. Hatta dinleyişi bile ayrılırdı. Kulağı birdenbire bazı cisimleri bulmak için, yahut sinir cihazlarının potansiyelini ölçmek için kullanılan o husus! aletler gibi, uzviyetten adeta ayrılırdı. Kedilerin, yahut insan terbiyesine hiç alışık olmayan bir çöl veya orman hayvanının koklama hissi gibi bir his onda gelişmişti ve bu hayvanlar nasıl eşyada sadece koklamakla birtakım hassalar keşfederlerse, Macide de dinleyerek insanlarda öyle manevi hassalar keşfeder, ona göre kıymet biçerdi. "İyi insan, derdi. Hem çok iyi insan ... Ama bir derdi olacak galiba, sesi adeta kanyıyor," yahut: "Çok hodbin, kendisine aşık ... Sesi gözlerini kör ediyor." Bunlar Madde'nin</p>	<p>Kavramlaştırma becerisi yüksek insanlar her şeyde ayrıntıya odaklanır ve derin bir düşünmeyle karşılarlar etrafını. Burada gördüğümüz gibi karşılaştığı her insanın sesine odaklanan Macide kişiliği yansıtmaya, yaşanmışlıkları bünyesinde barındırma, ruha işleme, her şeyi açığa çıkarma olarak kavramlaştırdığı insan sesini, bir insanda saklı olan her şeyi açığa vuran gizli bir güç olarak görmektedir.</p>

bir imkansızlığı tarif için bulduğu sözlerdi. Çünkü karşısında her konuşan hüviyet, sesinde onun için soyunur, en gizli taraflarını teşhir eder, yahut tek hakim vasfıyla kahrdı." s.206-207

Deniz

"Çok kazanmış, çok görmüş, çok eğlenmiş, çok acı çekmişti. Fakat tek sevdiği şey deniz olduğu için ondan ayrılmadıkça kendisini bedbaht addetmezdi." s.218

Kavramlaştırma sayesinde "şeylere" verilen değer o kadar fazla olabilir ki bir kişi bütün acılarını ve kederini kendinde değerli olarak kavramlaştırdığı herhangi bir şeyle beraberken unutulabilir. Bu bölümde göreceğimiz gibi mutluluk, huzur, güç, sevgi ve bağlılık olarak kavramlaştırılan deniz, tek sevilen şey olarak karşımıza çıkmakta ve bütün dertleri, sıkıntıları, kederleri alıp götüreren bir güç olarak görülmektedir.

Aşk

"Bu aşk gibi güzel ve asil bir şeyden, bu kölü dünyamızda tek kurtarıcı saymamız, her selameti kendisinden beklememiz lazım gelen bir duygudan oluyordu." s.238

Burada aşkın güzellik, kurtarıcı, korkusuzluk, güven ve huzur olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz.

"(...)Bütün bunlar hepsi bir kadını sevdiği, onun tarafından sevildiği içindi. İnsan hayatı buydu. Yaşamak, başkaları tarafından muhasara altına alınmak, yavaş yavaş boğulmaktı. Yaşamak... Fakat küçük çocuk, Suat'la hizmetçi halli o biçare kadının çocukları yaşamayacaktı. Yarın akşam ölecekti. Bir küçük çocuk kendisinden sadaka istedi. Ayağı, yüzü, gözü, elleri hep çamur içindeydi. O kadar ki, sesi bataklıktan çıkıyora benziyordu.

Yaşamak sonsuz anlamlara gelebilir. Her insan için yaşamak başka başka durumlar, hisler, olaylar ve kişiler demek olabilir. Burada ise yaşamak sevmek, sevilme, acı çekme, bağlanma, yeni insanlar tanıma, kuşatılma, zapt edilme ve yorulma gibi anlamlara gelecek şekilde kavramlaştırılmış ve onun karmaşık bir yapı teşkil ettiği, tek düze olmayacağı, hep bir yöne doğru akmayacağı gösterilmek istenmiştir.

-Allah rızası için ... Mümtaz, neredeyse soracaktı:

-Ne çabuk atıldığın çukurdan çıktın, nasıl böyle büyüdün?

-Allah rızası için...

Eli cebine gitti. Önündeki kir ve çamur yığını bunu görünce biraz daha canlandı, almak için kumldanan eli paraya kapandı, teşekkür etmeden hemen arkasındakine yaklaştı.

Yaşamak

-Allah rızası için... diye tekrar yalvardı. Ölecekti. Allah rızası için. Ölecekti, yarın akşam. Yine o acayip rasyon başlamıştı. Her şey etrafında dönüyordu. Bir yıldız süratıyla dönen bir çember gibi dönüyor, döndükçe her şey göçüyor, renk ve şeklini kaybediyordu.

-Allah rızası için...

Bir çocuk ölecekti. Yarın ona telefon etmesi lazımdı. "Her şey oldu, bitti!" demesi lazımdı. Bu yaşamaktı. Bütün bunlar

yaşamının içindeydiler. Şu dükkanın vitrinindeki mayonezli levrek, yarı başında ince derisi çok domuk cilalar vurulmuş sarı bir teneke gibi tutuşan ve sönmüş gözleri kirli bir çinko parıltısıyla insana bakan tuzlu balık, Mümtaz'ın ayaklarının üstünde yürüyen bu beyaz ceketli lokanta garsonu hepsi, hepsi hayatın içindeydi." s.247-248

Kendini Bilme ve Benimseme

-İnsan için asıl saadet bu, anladın mı Mümtaz? Sonumu bile bile ve o sona rağmen, kendisini idrak etmek... basit bir jest değil mi? Kollarımı göğsümün üzerinde kavuşturuyorum. Adalelerimi yokluyorum. Basit bir şey. Fakat bütün ölüm çarkına rağmen kendimi ikrar ettim. Varım, diyorum; fakat yarın olmayabilirim, yahut bir başkası, bir budala, bir bunak olabilirim... fakat şu dakikada varım... Varız, anladın mı Mümtaz. Varlığını sevebiliyor musun? Uzviyetine dua edebiliyor musun?.. Ey gözüm, ey boynum, ey kollarım, karanlık ve aydınlıklarım... size şükrediyorum, bu dakikanın sarayında, bu anın mucizesinde beraberce var olduğumuz için; sizinle bir andan öbürüne geçebildiğim için; anları birleştirip düz ve yekpare zaman kurabildiğim için!" s.256-257

Kendini bilme ve benimse bu bölümde her şeye rağmen mutluluk kaynağı, bilinçli yaşama ve her ana her şeye şükretme olarak kavramlaştırılmış, insanın mutlu ve huzurlu olabilmesi için önce kendini bilmesi sonra çevresini bilmesi ve daha sonra bunlar arasındaki uyumu ve birlikteliği fark ederek buna şükretmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Gökyüzü

"Onun hayatının en büyük saadeti bu kaçışlardı. Bir gün hastanede, çok ağladığı, bir yığın ölümün makasından bir arada geçtiği bir gün, pencereyi bu masmavi davete açık bulmuş, oradan düşüncesi dışarıya, sonsuzluğa doğru kanatlanmıştı. O günden beri bir tarafı hep orada sanki büyük mavilik tabakalarından birinden öbürüne atlayarak geçiyordu. Bazen bir ışık külçesinin dibinde yorulmuş bir çöl yolcusu gibi dinlendiği olurdu. Hiç kimse aydınlığı, onun hiçbir realiteye sığmayan duruluğunu Macide kadar tanıyamazdı. Şimdi de yarısından fazlası bu aydınlık gökteydi. İhsan'la beraber bir aydınlık ağacının dibinde oturmuş konuşuyorlardı." s.260-261

Bu bölümde gökyüzü, engin oluşu, insana sonsuzluğu hatırlatması, maviliği ve uzaklığı hasebiyle kaçış mekânı, özgürlük yolu, aydınlık, sükunet ve mutluluk olarak kavramlaştırılmıştır. Bunu yapabilmek için öncelikle gökyüzünün bu vasıflarını bilmek ve idrak etmiş olmak gerekir.

İş (Çalışmak)

"Bunların birini öbürüne tercih edecek vaziyette değiliz. Buna hakkımız da yok. İnsan birdir. Çalıştıkça ve bir şey yarattıkça kendisini bulur, iş mesuliyeti, mesuliyet düşüncesi insanı doğurur." s.264

Burada görüleceği gibi işe yani çalışmaya büyük bir değer biçilmiş ve yaratma, üretme, görev edinme; kendini bulma, kendini yaratma olarak kavramlaştırılmıştır. İşin bir mesuliyet olduğu ve bu mesuliyetin de insanı var ettiği dile getirilmektedir.

"-Zanneder misin? Evvela bunu yapabilmemiz için işin açılması, genişlemesi, cemiyetin ve hayatın yaratıcı vasıflarını tekrar kazanması lazım. Sonra

Art ve eş zamanlı düşünme sayesinde olay ve olgular yorumlanıp değerlendirilebiliyor ve çözümler üretilebiliyor. Bu

“hususî hüviyet olma
çözümü”

böyle de olsa hayatı yine serbest bırakamazsın. Tehlikeli olur. Eski, her zaman yam başımızda duruyor. Bir yığın yarı ölü şekiller hayata müdahaleye hazır bekliyor. Diğer taraftan yeni ile garp ile münasebetimiz sadece akan bir nehre sonradan eklenmekle kalıyor. Hâlbuki su değiliz; insan cemaatiyiz ve bir nehre katılmıyoruz; bir medeniyeti kültürüyle benimsiyoruz; onun için de bir hususî hüviyet olmamız lazım. Hâlbuki bugün ondan dışa ait icapları kabulden ileriye gidemiyor, insanı ihmal ediyoruz. Yeniye başından itibaren bizim olmadığı için şüphe ile eskiye eski olduğu için işe yaramaz gözüyle bakıyoruz. Hayat kendi ihtiyaçlarımızın seviyesine dahi gelmemiş; o bolluk, yaratıcılık içinde değil ki bize kendiliğinden şekiller ve kıymetler teklif etsin! Sanatımızda, eğlencemizde, ahlakımızda, muâşeretimizde, istikbal tasavvurlarımızda daima bu ikilik karşımıza çıkıyor. Satihta yaşarken mesut oluyoruz. Derine iner inmez kayıtsızlık ve kötümserlik başlıyor. Hiçbir kabile tanrısız olmaz; biz tanrılarımızı yaratmak yahut yeniden bulmak mecburiyetindeyiz. Her milletten fazla şuurlu ve iradeli olmamız lazım...” s.264-265

çözüm, hususî hüviyet olma çözümlüdür ve bu çözüm ne eski ne de yeni olma, özel ve şahsî olma, millet bilincinde olma ve insanı bilme ve tanıma, şuurlu, iradeli olma ve çalışma olarak kavramlaştırılmıştır.

İrade

“Biz her şeyi irademizle yapacağız. Evvela şartlarımızı tanıyacağız. Sonra işlerimizi sıralayacağız. Yavaş yavaş cihan piyasasına çıkmaya başlayacağız. Kendi piyasamızı kendi istihsalimize açacağız. Aileyi, evi, şehri ve köyü tekrar kuracağız... Bunları yaparken insanı da yapmış olacağız. Şimdiye kadar insanla yapıcı olarak meşgul olmadık, bir yığın inkılabın peşindeydik. İçimizde kendimize karşı bir hareket hürriyetini elde etmeğe çalışıyorduk. Bu zarurettten şimdi daha büyük ve esaslı zaruretlere uyanmamız lazım.” s.268

Bu cümlelerde irade güç ve kuvvet verme, istikrar ve başarı sağlamanın kaynağı olarak kavramlaştırılmakta, iradeye yapıcı, yaratıcı ve düzeltici bir güç olarak bakılmaktadır.

Köklerimiz

“Şimdi o düzlüğe bir bina kurmamız lazım. Bu bina ne olacak? Yeni Türk insanının ölçülerini kim biliyor? Yalnız bir şeyi biliyoruz. O da birtakım köklere dayanmak zarureti. Tarihimize bütünlüğümü iade etmek zarureti. Bunu yapmazsak ikiliğin önüne geçemeyiz. Muvazaalar daima tehlikelidir. Bugüne getirdikleri kolaylığı yarın çıkaracakları imkânsızlıklarla bize ödetebilirler. Onun için son derecede vazih olmalıyız.” s.168

Bu bölümde derinliğine ve genişliğine ve art ve eş zamanlı bir düşünme gerçekleştirilerek köklerimiz tarihimiz; bütünlük ve birliğimize dayanak olma, bizi biz yapma olarak kavramlaştırılmakta ve ikilikten kurtulmanın da çaresi olarak görülmektedir.

Halk	<p>“-Halk hayatın kendisidir. Hem manzarası, hem tek kaynağıdır. Halkı hem sever, hem tadarım. Bazen bir fikir kadar güzel, bazen tabiat kadar haşındır. Orada her şey büyük ölçüdedir. Çok defa büyük denizler gibi susar. Fakat konuşacağı ağız bulunca da...” s.271</p>	<p>Halk bu bölümde hayatı oluşturma, güç ve kuvvet verme, hem güzel hem de sert olma, güçlü ve yapıcı olma olarak kavramlaştırılmakta ondaki sessiz hâlin gerektiğinde taşan bir deniz kadar hiddetli olabileceği de dile getirilmiştir.</p>
Kabuk	<p>“Goethe'nin Homunculus'u gibi bir cam kabuk içinde mahpus sanıyorum... İhsan düşündü: -Zannetme ki, sana kabuğumu kır, diye cevap vereceğim... O zaman dağılırsın! Sakın kabuğumu kırma; genişlet... Ve kendine mal et, kanınla işle ve canlandır. Kabuğun kendi derin olsun... Eski talebelerinin karşısında yenilmemek için kelimelerle oynadığım sanıyordu, fakat hayır, asıl düşüncesi buydu. Fert kendisini muhafaza etmeliydi. Kâinat içinde erimeğe hiç kimsenin hakkı yoktu. Fert, fert olarak kalmalı, fakat bütün hayatla kendisini doldurmasını bilmeliydi, ilave etti: Homunculus'un kabahati, mahfazasını canlı bir şey haline getirmemesi, oradan bütün kâinatla birleşmemesi, hülasa yaşayamamasıdır. Yoksa bir kabuğu olmasından değil.” s.278</p>	<p>Kabuk burada kendisine bürüneni dışarıdaki tehlikelere karşı koruması hasebiyle koruma, güvende tutma, bir ve bütün kılma, şahsın kendisi olma ve onu yaşama bağlama olarak kavramlaştırılmaktadır.</p>
Emin Dede	<p>“(...) -Erenler, yanlış kapı çaluyorsun... Demişti. Ötekiler sanat yapıyor. Biz sadece duadayız. Bilirsin, bazı tarikatlarda değil eser vermek, kabrinin üzerine adını yazdırmak bile iyi sayılmadı. İşte bu şarkı. Mümtaz'a göre hem şifasız hastalığımız, hem de tükenmez kudretimiz olan şark! Emin Bey işte bu muhteşem inkârda ellerinden gelse ömürlerinin kısa şimşek parıltısını bile söndürecek insanların son varisi idi.” s.276-279</p>	<p>Emin Dede çaldığı neyi, sanatı, sözü ve duruşuyla tam bir mazi ve tarih adamı olarak kavramlaştırılmış ve buraya bir kısmını aldığımız bütün bu bölümde anlatılanlar, kavramlaştırmanın ayrıntıda, derin ve geniş düşünmede, art ve eş zamanlı düşünmede olduğunu açıkça göstermektedir.</p>
Kudüm (bir musiki aleti)	<p>“Çünkü zaman zaman neye ve insan sedasına çok derinlerden, adeta toprağın derinliğinden gelen kudümün sesi, o unıtma ve unutulma dolu uyanış, -bin uykunun küllerini silkerek yahut beş on medeniyetin arasından- kendini buluş karışıyordu. Ve bu uyanışlar, kendisini buluşlar hiç de beyhude olmuyordu. Çünkü kudüm sesinde daima kadim dinlerin büyüülü daveti vardı; onun ıttıradı, bu semavi yolculuğa adeta toprağa ait bir oluşun nizamını katıyordu.” s.289</p>	<p>Mümtaz, kudümün sesinde bir öze çağırış sezmiş ve onu insanı uyandırma, özüne çağırma, kendini buldurma olarak kavramlaştırmıştır.</p>
Tren	<p>“-Lütfen, bir kadeh daha... Tren yakında kalkıyor. İşin fenası nedir biliyor musunuz? Tam hareket zamanını bilmemek; hep bugün, yarın diye düşünmek. Ve böylece bu havadan gelen zamanı en manasız şekilde harcamak!” s.301</p>	<p>Bu bölümde insanı bir yerden alıp başka bir yere götüren araç olması hasebiyle tren, ölüm olarak kavramlaştırılmış ve ne zaman kalkılacağı bilinmemesi de ölümün zamansızlığı olarak</p>

		kavramlaştırılmıştır.
Gar	<p>“-Macide benim için üzülüyor, merak ediyor. Biraz sonra o, belki hepiniz bana nasihat vermeğe kalkacaksınız. Bütün ömrümce nasihat dinledim. Düşünmüyorlar ki ben gara erken gelmiş insanım; tabiatıyla hayatım büfenin önünde geçecek... Başka ne yapabilirim sanıyorsunuz? Sizin gibi evimde, gündelik işlerimin arasında değilim ki...” s.301</p>	Bu bölümde durup beklenen yer olması hasebiyle gar dünya olarak kavramlaştırılmış ve dünyanın gelip geçici olduğu da bu yolla gösterilmiştir.
İman	<p>“-İnsan talihinin mahpusudur. Ve bu talihin karşısında imandan ve bilhassa ıstıraba katılmaktan başka silahı yoktur.” s.312</p>	İnsan başına gelecek olanlardan kurtulamaz çünkü hiç kimse geleceği göremez. Bu sebeple bu bölümde İnsanın bu talihe mahpus olduğu söylenmiş ve bunun karşından sahip olduğu tek gücün iman olduğu söylenmiş ve iman mutlu etme, özgürleştirme, güç verme olarak kavramlaştırılmıştır.
Türkü(ler)	<p>“-İşte bunu sevmeliyiz. İhsan hakikaten mesuttu. Bütün hakikatler burada, bu engin ummanda. Halkımıza ve hayatımıza ne kadar yaklaşırsak o kadar mesut olacağız. Biz bu türkülerin milletiyiz.” s.325</p>	Bu bölümde türkü(ler) geniş, engin ve derin olma, insanı halka ve hayata yaklaştırma, mutlu etme olarak kavramlaştırılmış ve asıl olan hakikat ve sevilmesi gereken gerçek şey olarak görülmüştür.
Fikir	<p>“-Fikre fazla kıymet vermiyor muyuz? Emin olun, fazla kıymet veriyoruz. O kadar çok değişir ki... Tıpkı hava ile ilk tesadüfle hususiyetlerini kaybeden, eskisinden büsbütün başka şeyler olan maddelere benzer. Çünkü hayat kendi şeklini veya şekilsizliğini, o devamlı oluş halini fikrin hatırı için bırakmaz. Onun içindir ki, hiçbir yerde iktidar, velev ki kendi getirmiş olsun, fikrin peşinden gitmez. Fikir, bazen iktidarı hazırlar. Fakat hükümler olamaz. Asıl hükümler olan, saltanatı süren hadiseler veya onların yanı başında devrini savmadıkça kudreti azalmayan realitelerdir. Onun içindir ki, kim olursa olsun, aksiyonda büyük adam yalnız bir andır. Yahut muayyen bir devredir. Her ömrün bir altın saati vardır. İşte büyük adam o altın saattir.</p> <p>İktidar, fikri ne yapsın ki, o hadiseler karşısında elini kolunu bağlamaktan başka bir işe yaramaz. Meğerki çok cesur ve münhasıran bir noktada kendisini teksif etmiş olsun ve gündelik hadiselerin dışına çıkabilsin! Küçük küçük gelen dalgaları yemekten vazgeçsin! Asıl meseleyi görsün. Fakat hayat, yani etraf buna razı olur mu? Hangi ana kadar mukavemet edebilir? Ben dram muharriri olsaydım, Rienzi'yi tekrar yazardım. Bu halktan çıkan ve halk</p>	Bütün bu bölüm fikrin kavramlaştırılmasını içermektedir. Fikir burada devamlı değişme, farklılaşma, düşüncede güçlü ve sınırsız olan ama realitede tutarsız olma ve muvaffak olamama olarak kavramlaştırılmakta, asıl kudretli olanın hadiseler olduğu ve değişmediği sürece realite olduğu söylenmektedir.

tarafından yıkılan kahramanı. Yahut ona benzer birini...

İhsan'ın eski mektep arkadaşı, elli beşlik, durgun, çok tecrübe geçirmiş bir mülkiye memuruydu. Şimdi üç senedir mebus bulunuyordu:

-Bütün fecaat, insanın, insanla karşılaşa karşılaşa, en sonunda kendisini tanımayacak hale gelmesi...

-Fikirler de öyledir: Hayatla karşılaşa karşılaşa tanınmaz hale gelir.(...)” s.344-345

Hadiseler	<p>“Çünkü işler olup bittikten sonra, aynı insanlar bütün samimilikleriyle bu akşam düşündüklerini yazmak isteseler, araya hadiseler girdiği için aynı ruh halini ve düşünceyi bulamayacaklardı. “Çünkü hadiselerle beraber biz de değişiriz ve biz değişince mazimizi de yeni baştan kurarız.” İnsan kafası böyleydi. Zaman, onda daima yeniden teşekkül ederdi. Hal, bu bıçak sırtı, hem mazinin yükünü taşır, hem de onu çizgi çizgi değiştirdi.” s.372</p>	<p>Hadiselerin yani yaşananların bizi değiştirme, yenileme, bu güne ve geçmişe şekil verme olarak kavramlaştırıldığı bu bölümde kavramlaştırmanın bir nevi tanımı yapılmaktadır. Hadiseler değiştikçe bizim de değişeceğimiz dile getirilmiş ve bizim değişimimiz ile birlikte artık eski biz olmadığımız için mazimize ve bugünüme baktığımız da değişecek onları kendimizde yeniden var edeceğiz.</p>
İstirap/tecrübe	<p>“Sonra, yeni bir ahlakın kurulması o kadar güç ve zaman isteyen bir şey ki. Biz zannediyoruz ki, o güneş doğar gibi birden gelir. Hayır, ıstırapların ve tecrübelerin arasından, onların terbiyesiyle gelir.” s.376</p>	<p>Bu bölümde ıstırap/tecrübe terbiye etme, geliştirme, yeni bir ahlak ve anlayış geliştirme, yenileme olarak kavramlaştırılmakta ve onlara yapıcı bir güç atfedilmektedir.</p>
Gide gide iki duvar arası,/Kimi kurşun, kimi bıçak yarası (Türkü)	<p>“Gide gide iki duvar arası, Kimi kurşun, kimi bıçak yarası...” Mümtaz bu türküyü tanıyordu. Geçen büyük harpte babasıyla Konya’da iken akşamları uğradıkları istasyonda, nakliyat katarlarında sevk edilen askerler, sabaha doğru araba ile şehre sebze taşıyanlar hep bunu söylerlerdi Yanık bir bestesi vardı. Ona göre geçen harpte Anadolu’nun bütün dramı bu türküdeydi.” s.377</p>	<p>Bu bölümde, Konya’da iken babasıyla uğradıkları bir istasyonda gördükleri askerlerin söyledikleri türkü ile o dönemde yaşananlar arasında bir bağ kurulmuş ve bu türkü birinci dünya harbi, acı, keder ve ıstırap olarak kavramlaştırılmıştır.</p>
Çatı	<p>“Bu, sabahın sazlarını denemeğe hazırlandığı saatti. Biraz sonra kâinatın çatısı yeniden kurulacaktı. Evlerin taşlıkların da, odalarda sabah ışıklan yanmıştı.” s.409-410</p>	<p>Bu bölümde koruması, muhafaza etmesi, birleştirmesi ve emniyet vermesi hasebiyle çatı, gökyüzünü de hatırlatacak şekilde kavramlaştırılmıştır.</p>

EK 2.

Tablo 4.2.1.

Saatleri Ayarlama Enstitüsü Kitabında Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grupları	Kavramın Metindeki Frekansı	Kavramlaştırıldığı Kelime ve Kelime Grupları	Metindeki Toplam Kelime Sayısı
Edirnekapı ve Şehzadebaşı Kahveleri	11	İşsizlik, sıklıkla dolaylı gidilen yer ve orada okunan makale ve tefrikalar..	
Her Türü Okuma	3	Çocukluk, baba baskısı, sansürü ve tehdidi...	
Halit Ayarçı	192	Aziz, yol gösterici, yaratıcı, dost, velinimet, büyüklük, iyilik, güzellik...	
(Dışarıda ve İçeride) Tenkit	1	Doğruluğu, haklılığı gösteren durum...	
Şöhret	21	Afet, yıkıcı, dağıtıcı bununla birlikte; rahmete vesile...	
Van Humbert	3	Rahat kaçırma, sıkıntıya sokma...	
Yazmak	36	Samimiyet, içtenlik, açıklık, süzme, eleme, geleceği oluşturma, vazife...	
Fikir	41	Tutuşma, yanma, birden bire meydana gelme, değişme, değiştirme...	
Boş Sandalye (Halit Ayarçıya Ait olan)	1	Halit Ayarçı, ayrılık, hüznün, ulaşamama, özlem...	
Hayat/Yaşamak	40	Mahrumiyet, yoksulluk, yoksunluk, acı, üzüntü, keder, küçülme, sıkınlık, bıkkınlık, bunalma, amaçsızlık, sıkıntı, dert, ölüm, anlamsız, değersiz, gelişigüzel olma; gerçeklikten uzak, uydurulmuş olma; sevme, sevişme, gönül eğlendirme; acı çekme...	
Gazeteler/Gazeteciler	4	Fikir değiştirme, duruma göre davranma, acımasızca eleştirme ve insafsızlık...	
İnsan	145	Yaratılma, sahip olma, kendine uydurma, kendisine uyulma, gizlenme, maske takma, başkası olma, anlaşılma, anlaşılama, biri bir başkasının cehennemi, ağırlık, yorgunluk, elem ve acı...	
Vapur Düdükleri	5	Hüznün, acı, neşesizlik, emredici, keskinlik...	
Saat'ler	183	Yaşam biçimi, gizlilik, mahremiyet, heyecan paylaşma, sahibinin mizacını taşıma, kişilik,	

		yaşama, düşünme, yaşama şuuru...
Şapka/ Ayakkabı (Eşyalar)	40	Ruh, kişilik, benlik taşıma; huyumuzu, kişiliğimizi, alışkanlıklarımızı, hüznümüzü, sorunlarımızı, yaşadıklarımızı, itiyat ve düşüncelerimizi, bakış açımızı, zihniyetimizi, sevgimizi değiştirme, yenileme, farklılaştırma, etkileme...
Zıtlık/Zıt olmak	10	Var olabilme, bilinme, tanınma...
İlk Evlilik (Hayri İrdal'ın)	2	Pişmanlık, üzüntü...
Saatleri Ayarlama Müessesesi	214	Meyve, sonuç, hayat hülasası, yaşam, mutluluk; acı, hüznü...
Fakirlik	16	Çocukluk, hürriyet ayrıcalığı...
Hürriyet	22	Doğallık, güzellik, insana en çok yakışan hâl, mevsimler, insanlar, hayvanlar, hayat, sokak...
Hayri İrdal'a İlk Verilen Saat	5	Yeniden ve gerçekten doğmuş olma, başka bir varoluş, amaç, anlam, değişim; düzenleyici, namaz, iftar, sahur; saadet kapısı...
Saat Sesi	18	Geleceği müjdeleyici olma, iç âlem yolculuğu, rahatlatıcı ve huzur verici olma ulvilik, yücelik ve gizem...
İftira ve Yalan	8	Acizlik, çirkinlik, gülünç...
Küçük Masa Saati	2	Laiklik, çağdaşlık, çocukluğunun meşhur bir türküsü...
Radyo	9	Çirkinlik, saygısızlık, gereksizlik, korkutucu ve rahatsız edici...
Nuri Efendi'nin Muvakkithanesi	5	Saatler, huzur, rahatlık...
Nuri Efendi	75	İyilik, sakinlik, etkileyici, ulvilik, sanatkar, detay...
Hayri İrdal	25	Halit Ayaracı ve Nuri Efendi'nin sonuncu eseri, azap, korku, yokluk hissi, boşluk...
Nuri Efendi'nin Hazırladığı Takvim	5	Mucize, gizem, düzenleme, tanzim etme, yol gösterme...
Abdüselam Bey'in Konağı	18	Dağılan imparatorluk (Osmanlı), ayrılma, parçalanma...
Seyit Lütfullah	80	Yalancılık, sahtecilik, inkâr, bozma, yıkma, dağıtma; adalet ve haksızlık davası gütmeye, sonsuzluğu arama, geçici nimetlerden kaçma...
Esrar (uyuşturucu madde)	12	İyi, güzel, hakikat yolu, akli ortadan kaldırma (olması gereken)...
Kayser Andronikos'un Hazinesi	22	Umut, bekleme, düzeltme, kendisinin gerçek çehresini kazanma...
Aselban	16	Saadet diyarı, güzelliğin çehresi, huzur mekânı, gerçeklerden öte; gaip âlemi...
Yanlış/Hata	26	Gerçeğe götürme, yol gösterme, tesadüften kurtarma, düzeltici ve düzenleyici bir güce

sahip olma...

"Tathir, teşmi, teklis, tas'id, tezviç, tevlit, hal, akit (temizleme, mum veya muşamba haline getirme, toprak haline getirme, koyulaştırma, evlendirme, doğurtma, eritme ve bağlama)"	1	İnkân kapıları, bolluk, zenginlik ve bir iradenin elinde sağlayacakları büyük değişim...
Şahsiyet	18	İnsan zihnindeki maskeler, tesadüfler ve bunların oluşturduğu terkipler...
Antikacıdan Alman Eski Parmaklık	5	Mazi, çocukluk, yoksulluk; ümit, hayaller, eski dost, hatıralar, sevgi, özlem...
Ev Halkı	3	Miras yiyiciler, ölüm, korku...
Hala	57	Dert ve sıkıntı...
Tekrar Dirilmek (isteği)	1	Vazgeçilmez rüya, rahatlık, huzur, değişme imkanı...
Dünya	16	Sonuçsuz, düzensiz, uyumsuz, gereksiz çaba...
Naşit Bey	25	Parayla gelen değişim, partili olmanın verdiği nüfuz, karakola çağrılma, kötü anılar...
İsim/İsim Vermek	1	Kişilik kazandırma, isme göre değer verme, ismin anlamının ruha sirayet etmesi...
Tiyatro	8	Yeni bir ufuk, canlı bir rüya; farklılık, değişim ve gerçeklerden uzaklaşıp sahnede yeni ve farklı biri olma...
Tiyatro Sahnesi	7	İkinci dünya, değişim, yenilik, farklı bir hayat...
Oyun (Tiyatroda)	1	Gerçeklerden kaçma, kendi benliğinden, adından kurtulma; mutluluk ve huzur bulma...
Baba Evi	4	Çocukluk, ilk gençlik, umutsuzluk, isteksizlik, umursamazlık...
Eski Tanıdıklar	4	Mazi, hatıralar, sıkıntı, dert, rahatsızlık...
Mektep	17	Güvende olma, istikbal...
"çocukların odası"	3	Hayatın temsili, ayrılık, çocukluğun ölümü, unutulmuşlukların odası; bir yığın eşya ve bunun verdiği zaman dışılık hissi, Abdüsselam Bey'in umutları, bekleyişleri, kalbi...
Psikanaliz	36	Hayatın belirsizliğine bir açıklama, cevap olma, hayatı karmaşadan ve belirsizlikten kurtarma...
Viyana	10	Sevme-sevilme, mutluluk, huzur...
Mübarek (Evdeki Eski Saat)	42	Kutsal, kıymetli, değerli; insansı, canlı bir varlık...
İyilik ve Kötülük	9	Aynılık, beraberlik, birliktelik; iç içe geçme, birbirinden etkilenme, birbirinden doğma, biri olmadan diğerrinin anlamı olmaması...

Emine'nin Gülüşü	16	Huzur, rahatlık, umut, bütün korkulardan kurtaran yegâne şey...
Şehzadebaşı'ndaki Kiraathane	5	Kaçış yeri, rahatlama mekânı, dertleşme, paylaşma...
Sinema	15	Bir kaçış aracı, bu dünyadan kaçıp sığınılacak yer, başka dünyaların kapısını açan tılsımlı bir anahtar...
Ölüm	62	Gerçek dinlenme, huzur bulma, rahatlama...
İstidat	4	Değişime ve güzelleşmeye imkan sağlama, göreve getirmede ilk dikkate alınacak olan şey...
İspritizma Cemiyeti	14	Seyit Lütfullah, Cemal Bey, Sabriye Hanım, Nevzat Hanım (Murat), Zeynep Hanım, Selma Hanım, Atiye Hanım, Afrodit'i ve Afrodit'i'nin halası ve bunların şahsi meseleleri.
Elbiseler	40	Güzellik, şıklık, değişim, yenilenme; birinin giymiş olduğu elbiseler giyilince onun gibi olunacağı, onun gibi güzel ve alımlı olunacağı düşüncesi...
Nevzat Hanım	68	Zarafet, güzellik...
Cemal Bey'in Söz ve Davranışları	3	Cehennem, acı, azap, elem verme...
Şerbetçi Elması	6	Abes olma ve korku...
Hayri İrdal'ın İştin Çıkarılması	1	Evdekiler için önemli olmayan, üzerinde durulmayan olay; Hayri İrdal için üzücü, elem verici, düşündürücü, korku ve endişe verici...
İş Yapmak/Çalışmak	1	İnsan ellerini dolayısıyla kişinin kendisini terbiye etme, eğitime, geliştirme, kişilik kazandırma, zamana sahip olma, planlama, üretme...
Selma Hanım	47	Sadelik, saflık, temizlik, güzellik, değerli olan, geçmişten alınan öğ, bugünün saadeti...
Otomobil	18	Selma Hanım, Cemal Bey ve hatıraları...
Sabır	16	Korunma, güven duyma, dayanma...
Bakışlar	21	İletişim kurma, anlaşma...
Ev	25	Bir muhit, bir hayat şekli, bir yaşam standardı, kişinin özü, kendisi...
Zaman Şuuru	2	İnsanı insan yapan asıl vasıf...
Hayat Şartları	3	Ayrı ayrı saadet hayali kurdurma, birinin nefretinin diğerinin hayali olması; cennet tasavvurunun dahi yaşanan hayata göre değişmesi...
Otomatizm	4	Güç, değiştirme ve geliştirme, aydınlığa çıkaracak olan düzenli ve yeni Ortaçağ'ın temeli ve belkemiği...
Korku	20	Sinsi, zarar verme, bulandırma, engel olma...
Cemal Bey	125	Cemal Bey önceleri önemsiz, değersiz, rahatsız edici, acı verici, bir insan iken

sonraları kiskanılacak biri olmuştur.

İrade	42	Yapıcı olma, çözüme götürme, güç verme, mücadeleye girme ve kazanma...
Teferruat	11	Hayatı (bir şahsiyeti) var etme, şekil verme, oluşturma...
Ad (İsim)	10	Var olmanın göstergesi, kişiliğin taşıyıcısı...
İnsana Alışmak	1	İnsanı bilme, tanıma, özgürlüğünü anlama, kararlarına saygı duyma...
"Yeni"	23	Değişiklikleri kabul etme ve uyma, bugünü anlama ve yaşama, çağa ayak uydurma, mutlu olma...
Tarih	30	Bugün ile şekillenme, değiştirilebilme...
Bağırarak ve Hiddetin Değiştirdiği İnsan Yüzü	21	Çocukluğundaki hiddeti, kavgaları ve bağırma sesini hatırlayıp korku ve endişeye kapılma...
Hal (Şimdi)	57	Müdahale edilememe, rahatsız edici, acı verici, değiştirilememe...
Enstitünün Kapanışı (Yok Oluşu)	3	Olmak ya da olmamak meselesi, yarımsızlık, yalnızlık, güvensizlik, küçülme, Semra Hanım'ın gidişi; bir hayal oluşu, mutsuzluk...
Zil (Telefon Zili)	33	Korku, endişe, acı, öteki insanlar ve düşmanlıkları, rahatsızlık...
Nevzat Hanım'ın Tebessümü	3	Sanat eseri kadar güzel, mükemmel, huzur, estetik zirve ve olgunluk; daha sonra hayatın acı yönlerini saklamak için bir maske...
Bilgi	15	Sonu gelmeme, geciktirme, amaçsız ve sonuçsuz olma...
Yapmak ve Yaratmak	5	Yaşama isteği, güç ve irade, üretkenlik, yaratıcılık, heyecan...
İş	161	Temizleme, güzelleşme, kendini bulma, gelişme, sorumluluk bilinci kazanma...
Toplam	2515	88690
Kavramlaştırılmış Kelime Ve Kelime Gruplarının Metindeki Toplam Kelime Sayısına Oranının Yüzdesi		%2,83

EK 2.1.

Tablo 4.2.2.

Saatleri Ayarlama Enstitüsü Kitabında Yer Alan Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Gruplarının Kitaptan Örnek Cümlelerle Açıklanması

Kavramlaştırılmış Kelime ve Kelime Grubu	Örnek Cümle(ler)	Açıklama
Edirnekapı ve Şehzadebaşı Kahveleri	"(...)bazen bütün günümü geçirdiğim Edirnekapı veya Şehzadebaşı kahvelerinde gazeteleri hatme mecbur kaldığım zamanlarda ufak tefek tefrika parçaları ve makaleleri de okudum." s.7	Edirnekapı ve Şehzadebaşı kahvelerinin işsizlik, sıklıktan dolayı gidilen yer ve orada okunan makale ve tefrikalar olarak kavramlaştırıldığı bu bölümde mekanın kişiselleştirilmesi söz konusudur.
Her Türü Okuma	"Babam ilk zamanlarda Emsile ve Avamil gibi Arapça sarf ve nahiv kitaplarından gayri, sonraları mektep kitaplarının dışında kitap okumanın aleyhinde idi. Belki bu sansürün veya tehdidin yüzünden ben düpedüz her türlü okumayı reddetmişim." s.7-8	Çocukken babası tarafından kısıtlanan ve kendisine bir sansür getirilen karakter, daha sonra her türlü okumayı çocukluk, baba baskısı, sansürü ve tehdidi olarak kavramlaştırmıştır.
Halit Ayarçı	"(...)enstitümüzün kurucusu, aziz velinimetim, büyük dostum, beni hiçten bugünkü şahsiyetime eristiren Halit Ayarçı'nın yüksek meziyetlerine borçluyum. Zaten hayatımda iyi, güzel, faydalı ne varsa hepsi onun, bir otomobil kazasının üç hafta evvel aramızdan alıp götürdüğü o büyük adamındır." s.8	Sahip olduğu her şeyi Halit Ayarçı tarafından kendisine verildiğini düşünen ve bütün bunları ona borçlu olduğunu söyleyen Hayri İrdal aziz, yol gösterici, yaratıcı, dost, velinimet, büyüklük, iyilik, güzellik olarak kavramlaştırılmıştır.
(Dışarıda ve İçeride) Tenkit	"(...)dışarıda ve içeride o kadar ağır başlıkla ve ehemmiyetle tenkit edilmesi de gösterdi ki, rahmetli dostum Halit Ayarçı ne Ahmet Zamani Hazretleri'nin yaşamış olması lüzumunda, ne de yaşaması icap eden asrı seçerken hiç hata etmemiştir." s.8	Tenkidi, doğruluğu, haklılığı gösteren durum olarak kavramlaştıran Hayri İrdal, Halit Ayarçı'nın hiç hata yapmadığına bu yolla inanmış, ona bu yolla güvenmiştir.
Şöhret	"Şöhret, afet olduğu kadar da vesile-i rahmettir." s.9	Burada afetin dağıtıcılığı, yıkıcılığı düşünülerek şöhret afet olarak kavramlaştırılmış fakat aynı zamanda da bir rahmet vesilesi olarak kavramlaştırılarak iki ayrı durum bir kavramda toplanmıştır.

<p>Van Humbert</p>	<p><i>"Van Humbert'in bu mezara dayanarak bir resim aldırmasına müsaade etmedim. Her ricasında, "Siz n'olsa Hristiyansınız, ruhu muazzap olur!" diye reddeder, ancak sağ tarafında durmasına müsaade ederdim. Fakat, düşünülürse beni de mazur görmek mümkündür. Herif beni aylarca sıkıntıya sokmuştu. Oh olsun! Ne diye durup dururken gelir, el alemin rahatım kaçırlar. Biz kendi alemimizde yaşayan insanlarız! Her şeyimiz kendimize göredir. Bununla beraber ilerde görüleceği gibi Van Humbert benden öcünü aldı." s.9</i></p>	<p>Bu bölümde görüleceği gibi Van Humbert rahat kaçırma, sıkıntıya sokma olarak kavramlaştırılmıştır.</p>
<p>Yazmak</p>	<p><i>"Çünkü ben Hayri İrdal, her şeyden evvel mutlak bir samimilik taraftarıyım. İnsan her şeyi açıkça söylemedikten sonra neden yazı yazsın? Bu cinsten kayıtsız ve şartsız bir samimilik ise behemehal bir süzme, eleme ister. Siz de kabul edersiniz ki, her şeyi olduğu gibi söylemek mümkün değildir. Sözü yarıda bırakmaktansa, vaktinde iyi tasarlamak, okuyucu ile behemehal anlaşacağımız noktaları seçmek gerekir. Çünkü samimiyet tek başına olan iş değildir." S10.</i></p>	<p>Bu iki bölümde görüleceği gibi yazmak samimiyet, içtenlik, açıklık, süzme, eleme, geleceği oluşturma, vazife olarak kavramlaştırılmış, zor ve aynı zamanda değerli bir iş olduğu vurgulanmıştır.</p>
<p>Fikir</p>	<p><i>"Bana öyle geliyor ki, gördüklerimi ve işittiklerimi yazmak, gelecek nesillere karşı en büyük vazifendir." s.11</i></p>	<p>Bu bölümde fikir ateşi ve ağacı aynı anda çağrıştırarak tutuşma, yanma, birden bire meydana gelme, değişme, değiştirme olarak kavramlaştırılmıştır.</p>
<p>Boş Sandalye (Halit Ayarcıya Ait olan)</p>	<p><i>"Dün akşam yine onun masamızdaki yerini boş gördüm. Karımın dolmuş gözlerle bütün yemek müddetince bu boş sandalyeye bakışını bir türlü unutamayacağım. Sanki etrafındaki her şeye yabancı idi. Nihayet dayanamadı, peşkiri ile gözlerini silerek masadan kalktı, odasına kapandı." s.11</i></p>	<p>Kişilere ait olan nesnelere onlarla özdeşleştiririz ve o kişiler yokken de onlara ait nesnelere karşılaşınca o kişilerde duyduğumuz şeyleri bu nesnelere de duyumsarız. Bu bölümde Halit Ayarcı'ya ait olan sandalye o öldükten sonra Halit Ayarcı, ayrılık, hüznün, ulaşamama, özlem olarak kavramlaştırılmıştır. Halit Ayarcı'nın varisi konumuna gelmiştir. O artık sıradan bir sandalye değildir.</p>
<p>Boş Sandalye (Halit Ayarcıya Ait olan)</p>	<p><i>"Halit Ayarcı'yı tanımadan evvelki hayatım, dedim. Fakat gerçekten buna bir hayat denebilir mi? Eğer yaşamak kelimesinin manası her şeyden mahrum olmak ve ıstırap çekmekse, her an küçülme ve bunu nefsinde her lahza duymaksa, bir türlü aşamayacağı bir çemberin içinde durmadan çırpınmaksa,</i></p>	<p>Bu bölüme alınan her iki yerde ve kitabın başka bölümlerinde de hayat mahrumiyet, yoksulluk, yoksunluk, acı, üzüntü, keder, küçülme, sıklık, bıkkınlık, bunalma, amaçsızlık, sıkıntı, dert, ölüm, anlamsızlık, değersiz ve gelişigüzel olma; gerçeklikten</p>

Hayat/Yaşamak

şüphesiz ben de, benimkiler de en derin şekilde yaşıyorduk. Yok, bu kelimenin içinde biraz ruh ve imkan genişliği, birtakım hakları duymak, o içten sevinmeler, dışı karşı bir parçacık güven, etrafımızla müsavî şartlar içinde rahat bir karşılaşma filan varsa, o zaman iş çok değişir. Dikkat ediniz ki, bir şeyler yapmaktan, insanlara faydalı olmaktan hiç bahsetmedim.” s.12

uzak, uydurulmuş olma; sevme, sevişme, gönül eğlendirme; acı çekme gibi birçok şekilde kavramlaştırılmıştır.

“Hayat kelimesi ile çalışma kelimesi arasında kafamda hiçbir münasebet kalmamıştı. Hayat benim için iki eli cebinde uydurulan bir masaldı.” s.76

“Ve yaşamak onun için sevmek, sevişmek, erkek değiştirmek, ıstırap çekmek olduğuna göre, başından hiç olmazsa yeniden bir on altı cildi doldurabilecek maceralar geçmişti.” s.174

Gazeteler/Gazeteciler

(...)On sene evvel her yaptığımızı beğenen, öven, geniş teşkilatımızı-dünyaya bir örnek gibi gösteren gazeteler, vaktiyle o kadar dostum olan, gerek resmi kokteyllerimize, gerek basın toplantılarımıza can atan gazeteler şimdi aleyhimize yazmadıklarını bırakmıyorlar. (...) Başta benim yazdığım "Şeyh Ahmet Zamani ve Eseri" adlı kitap olmak üzere bütün çalışmalarımızı delik deşik ettiler. Salise şubemiz şefinin -küçük baldızımın kocası- o kadar dikkatle ve emekle yazdığı "Lodos Rüzgarlarının Kozmik Saat Ayarları Üzerindeki Tesiri", dostum Doktor Ramiz'in "Saat ve Psikanalizm", "Saat Karakterolojisinde İrdal Metodu", Halit Ayaracı'nın "Sosyal Monizm ve Saat", "Saniye ve Sosyete" adlı kitaplarının kapakları sanki çok gülünç şeyler, yahut tehlikeli vesikalarmış gibi günlerce gazetelerin ilk sayfalarında acayip başlıklar altında teşhir edildi.

Burada görüldüğü gibi gazete ve gazeteciler fikir değiştirme, duruma göre davranma, acımasızca eleştirme ve insafsızlık olarak kavramlaştırılmaktadır.

Bunlarla da kalmadılar, şehrimiz halkını o kadar sevindiren, eğlendiren ve müessesemize bütün ilmi ve içtimai faaliyetlerini kolaylaştıracak irnkful.arı sağlayan vidolu, zamlı, tenzilatlî ikramiyeli ve kolektif nakit ceza sistemimizi ele alarak, bizi düpedüz sahtekarlık ve dolandırıcılıkla vasıflandırdılar. Halbuki Halit Ayaracı ile karım Pakize'nin bitmez tükenmez vidolu tavla partilerini seyrederken, can sıkıntısından bulduğum bu nakit ceza sistemini bir zamanlar nasıl alkışlamışlardı.” s.13-14

"Fakat burada iş şahsileşir. Benim nazariyem şudur ki, insanlar kainatın sahibi olmak üzere yaratıldıkları için, eşya onlara uymak tabiatındadır." s.15

İnsan

"Ben yıllarca bu adamların arasında, onların rüyaları için yaşadım. Zaman zaman onların kılıklarına girdim, mizaçlarını benimsedim. Hiç farkında olmadan bazen Nuri Efendi, bazen Lütfullah veya Abdüsselam Bey oldum. Onlar benim örneklerim, farkında olmadan yüzümde bulduğum maskelerimdi. Zaman zaman insanların arasına onlardan birisini benimseyerek çıktım. Hala bile bazen aynaya baktığım zaman, kendi çehremde onlardan birini tamır gibi ohyorum. Şu anda Nuri Efendi'nin kendini yenmiş tebessümünü yüzümde dolaşiyor sanıyorum, biraz sonra Lütfullah'ın yalanı benimsemiş bakışlarını kendimde bularak yaptığım işten ürkiyorum. Bir başka defasında babamın ümitsiz kıskançlığı ve sabırsızlığıyla perişan ohyorum. Hatta bu kıyafetimde bile görülüyor. En meşhur terzilerde yaptırdığım elbiselerim sırtıma geçer geçmez bana Abdüsselam Bey'in kılığını veriyorlar. Daha dün gözlüklerimi değiştirmem icap edince, artık o cinsin modası geçmiş olduğumu bile bile Aristidi Efendi'ninkine benzer bir altın gözlük aramadım mı?" s.54

"Şu hakikati kendi hayatım bana öğretti: İnsanoğlu insanoğlumun cehennemidir. Bizi öldürecek belki yüzlerce hastalık, yüzlerce vaziyet vardır. Fakat başkasının yerini hiçbiri alamaz" s.186

Vapur Düdükleri

"O zamannın vapur düdüklelerinin acılığım, hüznümü, keskinliğini benim yaşımda olanların hepsi bilir. Halbuki hadiselerin lutfuyla birdenbire o kadar gülecek şey bulan bugünkü hayatımızda vapur düdüklelerinin, tramvay seslerinin neşesine bakın!" s.15

İnsan bu cümlelerde ve kitabın diğer başka bölümlerinde olmak üzere yaratılma, sahip olma, kendine uydurma, kendisine uyulma, gizlenme, maske takma, başkası olma, anlaşılma, anlaşılama, biri bir başkasının cehennemi, ağırlık, yorgunluk, elem ve acı olarak kavramlaştırılmakta ve bir yanı hep eksik bir varlık gösterilmektedir adeta.

Herhangi bir şey [kelime], farklı zamanlarda, farklı durumlarda farklı şekillerde kavramlaştırılabilir. Bu yaşantıya ve döneme göre değişecektir. Aynı kişinin dahi o şeyle ilgili yaşantısı değiştiğinde, onu kavramlaştırması da değişecektir. Vapur düdükleleri Abdülhamit döneminde hüznün, acı, neşesizlik, emredici, keskinlik gibi anlamlarda kavramlaştırılırken, daha sonraki dönemlerde acı ve hüznün gibi kelimeler yerine daha hoş kelimeler ile mesela neşe ile kavramlaştırılabilir.

"Saatler de böyledir. Sahiplerinin mizaçlarındaki ağırlığa, canı tezliğe, evlilik

Bu bölümde saate bir canlı varlık gibi bakılmış, onun dünyasına

Saat'ler

hayatlarına ve siyasi akidelerine göre yürüyüşlerini ister istemez değiştirirler. Bilhassa bizim gibi üst üste inkılaplar yapmış, türlü zümreleri ve nesilleri geride bırakarak, dolu dizgin ilerlemiş bir cemiyette bu somuncusuna, yani az çok siyasi şekline rastlamak gayet tabiidir. Bu siyasi akideler ise çok defa şu veya bu sebeple gizlenen şeylerdir. Hiç kimse ortada o kadar kanun müeyyidesi varken elbette durduğu yerde, "Benim düşüncem şudur" diye bağırır. Yahut gizli bir yerde bağırır. İşte bu gizlenmelerin, mizaç ve inanç ayrılıklarının kendilerini bilhassa gösterdikleri yer saatlerimizdir. Sahibinin en mahrem dostu olan, bileğinde nabzının atışma arkadaşlık eden, göğsünün üstünde bütün heyecanlarını paylaşan, hülasa onun hararetiyle ısınan ve onu uzviyetinde benimseyen, yahut masasının üstünde, gün dediğimiz zaman bütününü onunla beraber bütün olup bütisiyle yaşayan saat, ister istemez sahibine temessül eder, onun gibi yaşamağa ve düşünmeğe alışır." s.15-16

"Çünkü bir yandan yarı ölü bir saati diriltmiş oluyor, öbür yandan da bir insana yaşadığının şuurunu, zamanını hediye ediyordu." s.33

"Fazla teferruata girmeden şurasını da işaret edeyim ki, saat kadar derin şekilde olmasa bile bu benimseme ve uyma keyfiyeti bütün eşyamızda vardır. Eski şapkalarımız, ayakkabılarımız, elbiselerimiz gün geçtikçe bizden bir parça olmazlar mı? Onları sık sık değiştirmek isteyişimiz de bu yüzden değil midir? Yeni bir elbise giyen adam az çok benliğinin dışına çıkmışa benzer: Kendinden uzaklaşmak, ona bir değişikliğin arasından bakmak ihtiyacı, yahut "Ben artık bir başkasıyım!" diyebilmek saadeti. İddia edebilirim ki, -rahmetli Halit Ayarçı müessesemizin aleyhine çıkmak korkusu ile bu cins iddialardan sakınmamı bana şiddetle tavsiye ederdi; fakat mademki bu vesayet artık yoktur, ben rahatça iddia edebilirim- eski bir şapkadan ve ayakkabıdan sahibinin bütün huyunu, alışkanlıklarını, hayatındaki aksaklıkları, hatta ıstıraplarının çeşidini görmek mümkündür. Hizmetçilerimize hemen evimize gelir gelmez bir kat elbise, bir iki eski gömlek, boyunbağı, hiç olmazsa ayakkabılarımızdan birini hediye etmemizin hikmeti de bu olsa gerektir. Bizi hiç tanımayan bu insan birdenbire elbisemizin içine girdiği, kunduramızla

girilmiş ve o yaşam biçimi, gizlilik, mahremiyet, heyecan paylaşma, sahibinin mizacını taşıma, kişilik, düşünme, yaşama şuurunu kavramlaştırılmıştır.

Bu bölümde eşyanın dünyasına girip orada gezinen, derinlemesine düşünen karakter eşyayı ruh, kişilik, benlik taşıma; huyumuzu, kişiliğimizi, alışkanlıklarımızı, hüznümüzü, sorunlarımızı, yaşadıklarımızı, itiyat ve düşüncelerimizi, bakış açımızı, zihniyetimizi, sevgimizi değiştirme, yenileme, farklılaştırma, etkileme olarak kavramlaştırmış, onlara canlı bir varlık kisvesi katarak onların insanla alış-veriş içerisinde olduğunu dile getirmiştir.

**Şapka/ Ayakkabı
(Eşyalar)**

yürüdüğü için, adeta onun gizli zoru ile bize yaklaşır, farkında olmadan bizim itiyat ve düşüncelerimizi benimser. Bunu ben kendi nefsimde iki defa tecrübe ettim. Türü Meslekler Bankası'ndan atılmama ve o kadar felakete düşmeme sebep olan müdür Cemal Bey, vaktiyle bana bir kat eski elbise hediye etmişti. Cemal Bey'le aramızda büyük mizaç farkları vardı. O aksi, titiz, kibirli, insanları küçük düşürmekten hoşlanan, her şeyi ciddi mizanlara vuran bir adamdı. Benim uysal, sade geçim derdi ile meşgul benliğimin tam zıddı bir tabiat. Vaka onun bu taraflarını pek benimseyemedim. Bu benim için imkansızdı.

Fakat tek zaafı, refikasına karşı beslediği sevgi sanki bu elbiseden bana geçti. Üzerime giydiğimin haftasında sıkı Müslüman terbiyeme, üç çocuk babası olmama, Pakize gibi her cihetle bana üstün bir kadının kocası bulunmama rağmen, Selma Hanımefendi'ye delicesine aşık oldum." s.16-17

<p>Zıtlık/Zıt olmak</p>	<p>"İleride sık sık adı geçecek olan rahmetli hocam Muvakkit Nuri Efendi tasavvuftan bahsederken "her şeyin zıddıyla maruf ve mümkün olduğumu" söylerdi." s.19</p>	<p>Zıtlıkların dünyasında iyice gezinen Muvakkit Nuri Efendi, zıtlıklar arasındaki uyumu görmüş ve zıtlıkları var olabilme, bilinme, tanınma olarak kavramlaştırmıştır.</p>
<p>İlk Evlilik</p>	<p>"Birinci cürüm için söylemiyorum. Çok mümkündür ki, ilk işlenen cürüm ilk evlenme gibi insanda mutlak bir pişmanlık hissi uyandırırın."</p>	<p>Hayri İrdal, ilk evliliği pişmanlık, üzüntü olarak kavramlaştırmakta ve bunun kaçınılmaz mutlak olduğunu dile getirmektedir.</p>
<p>Saatleri Ayarlama Müessesesi</p>	<p>"Metih veya zem Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nden bahsedilirken daima bir hakikat unutulmuştur. O da bu müessesenin benim şahsımla, hatta mazimle olan sıkı bağlılığıdır. Müessesemizin Halit Ayarçı'nın teşebbüs kudretinden, velut düşüncesinden çıktığım hiçbir zaman inkar edecek değilim. O her manasıyla benim velinimetim, büyük dostum oldu. Fakat Saatleri Ayarlama Müessesesindeki vaziyetim hiç de dışardakilerin zannettikleri ve sık sık ima ettikleri gibi, öyle sadece bir aletin, uysal bir vasıtanın alakası değildir. Halit Ayarçı onu düşüncesinden bulduysa, ben de bütün hayatımda onu doğuran tesadüfleri, hatta büyük ıstıraplar pahasına yaşadım. O hayatımın bir meyvesidir." s.21</p>	<p>Bu bölümde görüldüğü gibi Hayri İrdal, Müesseseyi, kendi hayatı boyunca yaşadıklarının bir sonucu olarak görüyor ve ona göre hayatındaki tesadüfler, ıstıraplar bu müesseseyi doğurmuştur. Ve böylelikle Müesseseyi meyve, sonuç, hayat hülasası, yaşam, mutluluk; acı, hüznün olarak kavramlaştırmıştır.</p>
	<p>"Fakir düşmüş bir ailede doğdum. Bıma rağmen çocukluğum epeyce mesut geçti. Fakirlik, içimizde etrafımızda ahenk bulunmak şartıyla -ve şüphesiz muayyen</p>	<p>Görüldüğü gibi fakirliğin ona çocukluğunu ve çocukluğundaki hürriyet ayrıcalığını hatırlattığını söyleyen Hayri İrdal,</p>

Fakirlik

bir derecesinde- zannedildiği kadar korkunç ve tahammülsüz bir şey değildir. Onun da kendine göre imtiyazları vardır. Benim çocukluğumun belli başlı imtiyazı hürriyetti.” s.21-22

kavramlaştırma sayesinde normalde olumsuz olan durumlardan bile olumlu güzel şeyler çıkarılabileceğini bize göstermiştir.

Hürriyet

“Hayır, benim çocukluğumun hürriyeti, hiç de bu cinsten bir hürriyet değildir. Evvela, burası zannımca en mühimdir, onu bana hiç kimse vermedi. Bu sızdırılmış altın külçesini birdenbire kendi içimde buldum. Tıpkı ağaçta kuş sesi, suda aydınlık gibi. Ve bir defa için buldum. Bulduğum günden beri de küçücük hayatım, fakir evimiz, etrafımızdaki insanlar, her şey değişti. Vaka sonraları ben de onu kaybettim. Fakat ne olursa olsun bana temin ettiği şeyler hayatımın ne büyük hazinesi oldular. Ne diinkü sefaletim, ne bugünkü refahım, hiçbir şey onun mucizesiyle doldurduğu seneleri benden bir daha alamadılar. O bana hiçbir şeye sahip olmadan, hiçbir şeye aldurmadan yaşamayı öğretti.(...)” s.

Hürriyeti sızdırılmış altın külçesi olarak gören Hayri İrdal, ona o kadar çok değer vermektedir ki onu kendisine nasıl yaşayacağını öğreten bir bilge olarak görmektedir ve onu doğallık, güzellik, insana en çok yakışan hal, mevsimler, insanlar, hayvanlar, hayat, sokak olarak kavramlaştırmaktadır.

Hayri İrdal'a İlk Verilen Saat

“Babam istediği kadar doğum günümü eski bir kitabın arkasına 16 Receb-i Şerif, sene 1310 diye kaydetmiş olsun, asıl Hayri İrdal'ın doğum tarihi bu saatin elime geçtiği gündür diyebilirim. Onu mavi kurdelesıyla -yengemin kordon parasından kurtulmak için bulduğu çare! -yastığının üstüne koydukları günden itibaren hayatım sanki daha başka türlü, daha çok derin, daha gayeli olurverdi. Bu küçük saat, evvela etrafını temizlemek, kendi hayat sahasını layıkıyla benimsemekle işe başladı. Hiç olmazsa onun gelişiyle o zamana kadar benim diyebileceğim ne varsa hepsi birdenbire ikinci plana geçti. Yine dayımın hediyesi mukavvadan iki şerefeli minarem - kendi çocuklarına başka türlü, isterseniz bugünkü tabirleriyle modern ve laik hediyeler seçen dayım, belki de babamın kayyımı olması ve evimizin Mihrimah Cami'nin yanı başında olmasından bana bu cins hediyeler verirdi-evimizin taşlığında o kadar dikkatle bütün mahalle çocukları hep beraber yaptığımız büyük uçurtma, camiin şurasından burasından aşırıldığı kurşun parçalarını leblebiciye satarak tedarik ettiğim Karagöz takımım, bir başkasının olduğunu bile bile her serbest olduğum anda Edirnekapı mezarlıklarında, surlarda bin türlü münasebetsizliğine tahammül ederek otlattığım komşumuz İbrahim Efendi'nin huysuz keçisi, bilhassa etrafımdaki her şey benim için manalarını kaybettiler.

Bu bölümde Hayri İrdal, kendisine hediye edilen ilk saatten sonra hayatının nasıl değiştiğini dile getirmekte ve yeniden ve gerçekten doğmuş olma, başka bir varoluş, amaç, anlam, değişim; düzenleyici, namaz, iftar, sahur; saadet kapısı olarak kavramlaştırdığı saatin kendisi için ne kadar değerli olduğunu dile getirmiştir.

Korkarım ki, bu hatıraları okuyanlar, bu yazdıklarına bakarak o güne kadar saat

görmediğimi, yahut evimizde hiç saat bulunmadığımı zannedecekler. Hayır, tam aksine olarak evimizde birkaç saat birden vardı.(...)” s.24

Saat Sesi	<p><i>“En acele işi olanlar bile onların penceresi önünde durarak cebinden, servetlerine, yaşlarına, cüsselerine göre altın, gümüş, sadece savatlı, kordonlu, kordonsuz, kimi bir iğne yastığı, yahut kaplumbağa yavrusu kadar şişkin, kimi yassı ve küçük, saatlerini besmeleyle çıkarırlar, sayacağı zamanın kendileri ve çoluk çocukları için hayırlı olmasını dua ederek ayarlarlar, kurarlar, sonra kulaklarına götürerek sanki yakın ve uzak zaman için kendilerine verdikleri müjdeleri dinlerlerdi. Saat sesi bu yüzden onlar için şadırvanlardaki su sesleri gibi hemen hemen iç aleme, büyük ve ebedi inançların sesiydi. Onun, kendisine mahsus, hayatın her iki buudunda genişleyen hassaları vardı. Bir taraftan bugününüzü ve vazifelerinizi tayin eder, öbür taraftan da peşinde koştuğunuz ebedi saadeti, onun lekesez ve arızasız yollarını size açardı.” s.25</i></p>	<p>Bu bölümde saat sesi, geleceği müjdeleyici olma, iç âlem yolculuğu, rahatlatıcı ve huzur verici olma, hayatı düzenleyici olma; ulvilik, yücelik ve gizem olarak kavramlaştırılmaktadır.</p>
İftira ve Yalan	<p><i>“İnsanlar niçin yalan söylerler ve iftira ederler? Benim naçiz kanaatime göre, iftira sade çirkin değil, aynı zamanda gülünç ve aciz bir şeydir de.” s.26</i></p>	<p>Bu bölümde iftira ve yalan açıkça acizlik, çirkinlik ve gülünç olarak kavramlaştırılmıştır.</p>
Küçük Masa Saati	<p><i>“Bu büyük saatten başka bir de küçük masa saatimiz vardı ki, babamla annemin yattıkları odada bir masanın üzerinde dururdu. Bu saat birincisi gibi dini veya uhrevi değildi. Tam aksine olarak laik bir saattir. Hususi zembereği kurulunca saat başlarında o zamanın çok moda olan bir türküsünü çalardı. Radyo çıktığından beri çalar saatler ortadan kayboldu. Doğrusunu isterseniz ben birincilerini tercih ederim.” s.29</i></p>	<p>Küçük masa saati bu bölümde laiklik, çağdaşlık, çocukluğunun meşhur bir türküsü olarak kavramlaştırılmış ve kendisi bu kadar yaşanmışlığa sahipken masa saatinin radyoya tercih edeceği dile getirilmiştir.</p>
Radyo	<p><i>“Ammma, ne yapayım ki, radyo münasebetsiz bir icattır. Hiç olmazsa çalar saat bütün gün alabildiğine şarkı söylemez, cin yutmuş gibi dans havaları tepinmez, felaket yağmuru havadisleriyle üzerinize çullanmaz ve sizinki susturulduğu zaman behemehâl komşularınki başlamaz. Bence radyo, aklımın erdiği kadarını söyleyeceğim tabii, -aziz okuyucum bu fikirleri dinlerken, muntazam bir tahsil görmemiş, ömrü kahve peykelerinde geçmiş, ihtiyar bir adamdan geldiklerini hiçbir zaman unutm!- insanogullarına lüzumsuz meraklar aşılamaktan başka bir şeye yaramaz. Bazen düşünürüm, ne kadar garip mahluklarız? Hepimiz ömrümüzün kısılgından şikayet ederiz; fakat gün denen şeyi bir an evvel ve farkına</i></p>	<p>Bu bölümde radyo insanın zamanını çalan, korkunç haberler veren, hiç susmayan bir alet olarak görülmüş ve çirkinlik, saygısızlık, gereksizlik, korkutucu ve rahatsız edici olarak kavramlaştırılmıştır. Böylelikle insanın, ömrünün kısılgından şikayet ettiğini ama kendisinin de dahil birçoğunun radyo başında bu var olan zamanı da boşa harcadıklarını dile getirilmiştir.</p>

varmadan harcamak için neler yapmayız?
Ben bile bu yaşta işimle gücümle meşgul
olacağım yerde radyo başına oturup
saatlerce, bir kere bile gidip görmediğim, -
tabii sinemalardaki havadis filmleri hariç-
futbol maçlarının, boks güreşlerinin
hikayesini dinliyorum." s.29

Nuri Efendi'nin
Muvakkithanesi

"Sabahtan akşama kadar vaktimin çoğunu
geçirdiğim Nuri Efendi'nin
muvakkithanesinde ne bu baş sallamaları,
ne o manalı tebessümler ve kahkahalar
vardı. Orada sadece saatler vardı." s.31

Nuri Efendi'nin
muvakkithanesinde kendisini
rahatsız eden hiçbir şeyin
olmadığını ve kendisinin
gerçekten sevdiği tek şey olan
saatlerin olduğunu dile getirerek
bu muvakkithaneyi saatler, huzur
ve rahatlık olarak
kavramlaştırmıştır. Onun için
orası dış dünyadan kaçıp
rahatlayıp huzur bulduğu yerdir.

Nuri Efendi

"Uzun, dört köşe yüzü, beyaz, seyrek
sakalı, büyük, kestane rengi çok yumuşak
bakışlı gözleriyle insanın üzerinde garip
bir tesir yapardı. Bu bakışlarla
karşılaşanlar onu sadece iyilik yapmak için
yaratılmış tasavvur ederlerdi. Hani o
masallarda başınız sıkıldığı zaman yakıp
imdadınıza çağırarak için size sakalından
üç tel verip kaybolan ihtiyarlar gibi bir şey.
Muvakkithaneye yerleştiğinden beri otuz
beş sene geçtiği halde bir kere hiddet
ettiğini, bir kere bağırdığını gören
olmamıştı.

Nuri Efendi'nin konuşması çok tatlı idi.
Tane tane, kelimelerine dikkat ederek,
onları adeta seçerek konuşurdu. Bilhassa
saatçilik üzerine sohbetten çok hoşlanırdı.
Tanıdıklarının bir kısmı onu büyük bir
alim, bir kısmı ise yarı evliya addederlerdi.
Hakikatte pek az tahsil görmüş, ancak bir
iki sene cami derslerine devam etmişti.
Bunu kendisi de gizlemezdi. Sık sık, "Beni
adam eden saatlerdir!" derdi." s.32

Saatlere olan ilgisinin ve
sevgisinin Nuri Efendi'ye de
yansması ve hatta saatlerin onu
yetiştirip içine bu iyiliği,
sakinliği koyduğunu düşünmesi
ve Nuri Efendinin de bunu inkar
etmemesi hasebiyle Nuri Efendi
iyilik, sakinlik, etkileycilik,
ulvilik, sanatkâr, saatlerin
terbiyesinden geçme olarak
kavramlaştırılmıştır.

Hayri İrdal

"Nuri Efendi ve Halit Ayarçı. .. İşte benim
hayat mekiğim bu iki kutup arasında
dolaştı. Birisini çok gençken, insanlara ve
hayata gözlerim henüz açıldığı sırada
tanıdım. Öbürü her şeyden ümit kestiğim,
hatta ömür defterimi tamamlanmış
sandığım bir zamanda karşıma çıktı. Fakat
bu ayrı meziyette, ayrı zihniyette insanlar
bütün zaman ayrılıklarının üstünden
hayatında bir daha ayrılmamak şartıyla
birleştiler. Ben onların bir muhassalasayım.
Tıpkı Nuri Efendi'nin o kadar dikkatle ve
ayrı ayrı işçiliklerden gelmiş parçaları
birleştirerek tamir ettiği, zaman kervanına
kattığı hurda saatler gibi onlardan bir
parça, onların "muaddel" bir halitası,

Bu bölümde Hayri İrdal'ın
kendisini kavramlaştırdığını
görüyoruz. Kendisine tek başına
değer vermeyen Hayri İrdal
birinci kısımda kendisini Halit
Ayarçı ve Nuri Efendi'nin
sonuncu eseri olarak görmekte,
ikinci kısımda da kendisini azap,
korku, yokluk hissi, boşluk
olarak kavramlaştırmaktadır.

terkip halinde eseriyim." s.35

"Fakat ne çıkardı? Hangi meseleyi hallederdi? Sadece talihin hediye ettiği bu üç günü, bir başka mesele ile daha zehirlemekten başka hiçbir işe yaramazdı. En iyisi düşünmemektir. Kaçmaktır. Kendi içime kaçmak. Fakat bir içim var mıydı? Hatta ben var mıydım? Ben dediğim şey, bir yağın ihtiyaç, azap ve korku idi." s.187

**Nuri Efendi'nin
Hazırladığı Takvim**

"Onun bu takvime çalıştığı günlerde ben hakiki bir mucizeye şahit oluyormuşum gibi kendimi esrar içinde kaybederdim. Bir sene evvelki takvimi de aynı şekilde ömrümüzün bütün merhaleleriyle hazırladığım bildiğim için adeta onun tarafından tanzim edilmiş bir dünyada, onun iradesinden çıkmış bir ışık içinde yaşadığımı zanneder ve rahmetli üstadıma biraz da korku karışan başka türlü bir hayranlıkla bağlanırdım." s.38

Nuri Efendi'nin bu takvimi hazırlamasına şahit olan Hayri İrdal, bu anlarda o kadar mesut ve huzurluymuş ki bu anlarını ve o takvimi bir mucize ve gizem olarak görmüş, onu düzenleme, tanzim etme, yol gösterme olarak kavramlaştırmıştır.

**Abdüsselam Bey'in
Konağı**

"Hürriyetin ilanından sonra, ayrı ayrı planlarda bir benzeri olduğu imparatorluk gibi, konak da yavaş yavaş dağıldı. İlk önce Bosna-Hersek, Bulgaristan, Şarki Rumeli ve Şimali Afrika arazisi ile beraber birader beylerle hemşire hanımlar ayrıldılar, sonra Balkan Harbi sırasında küçük beylerin ve gelin hanımların bir kısmı evden çıktı." s.40

Çeşitli sebeplerle konaktan ayrılmalar başlayınca Hayri İrdal bu durumda Osmanlı'nın son dönemlerini görmüş ve bu konağı dağılan imparatorluk (Osmanlı), ayrılma, parçalanma olarak kavramlaştırmıştır.

"Seyit Lütfullah'da bu zeminin kendisi yoktu. Onun acayip gölgesi doğrudan doğruya yalanın boşluğunda yüzüyordu. O maskenin, yahut ödünç kişiliğin kendisi idi. Çok hayali bir piyeste asıl baş rolü, hakikatin tam inkarını üzerine alan aktör tasavvur edin ki, oyunun yarısında sahneyi, ödünç şahsiyetini günlük hayatında yaşamak için bırakmış olsun ve o kıyafetle ve karakterle şehre, sokağa, insanların arasına fırlasın. İşte bu küçük gruba bir yağın merakı, ihtirası aşıl原因, onların kendi başlarına kalmış olsalar çok tabii geçecek hayatlarını altüst eden Seyit Lütfullah bu çeşit bir adamdı. Onda yalanın nerede başladığı ve nerede bittiği bilinmezdi." s.42

Kavramlaştırma değişebilir. Yaşantı değiştikçe, kavramlaştırılan şeyin kamsamı da değişir. Kavramlaştırma durağan değil dinamik bir yapı sergiler. Kişisel ve değişkendir. Bu iki bölümde de görüleceği gibi Seyit Lütfullah ilk kısımda yalancılık, sahtecilik, inkâr, bozma, yıkma, dağıtma; olarak kavramlaştırılmışken ikinci kısımda ise adalet ve haksızlık davası gütmeye, sonsuzluğu arama, geçici nimetlerden kaçma olarak kavramlaştırılmıştır.

Seyit Lütfullah

"İşte o zaman hükmüm bütün dünyaya geçecek, her istediğim olacak... Derdi. Dünyadan haksızlığı, sefaleti kaldıracak, tam bir adaletle insanları idare edecekti. Çünkü bu acayip adamın adeta müstakil bir cihaz gibi işleyen, hatta zaman zaman da asıl kişiliğini yapan garip hareketlerini içten idare ettiği duygusunu bırakan bir adalet ve haksızlık davası da vardı. Bu

tarafından bakılırsa Seyit Lütfullah ebedi hayata kavuşmak, namütenahi hazlar ve kudretiler elde etmek için tesadüfün kendisine verdiği nimetleri istihkar eden, onları doğru dürüst yaşamayan bir adamdı. O büyük bir ruh ve idealistti. Hayatta "hep"i elde etmek için "hiç" in kısır çölünde yaşamayı tercih etmişti." s.50-51

Esrar (uyuşturucu madde)

"Mamañih Lütfullah, kendisi de esrar kullandığını gizlemezdi. Onun için esrar tehlikeli bir keyif vasıtası değil büyüğe, güzele, hakikate ermek için bir yol, kendi karışık lügatince "tarik" idi. Akli ortadan kaldırmadan hakikate ermenin imkansızlığını her zaman söyler, çok defa yarı mastar gezerdi. Böyle anlarında durmadan perdenin öbür tarafından bahseder, görünenin ötesinde insanı bekleyen lezzetleri anlata anlata bitiremezdi." s.45

Kavramlaştırma bazen olumsuz olabilir. Bunun sebebi de yeteri kadar derinliğine ve genişliğine düşünemeyip sığ planda kalıp kavramlaştırılan "şey" in dünyasına tam olarak girememektir. Burada görüleceği gibi Seyit Lütfullah esrarın zararlı bir madde olduğunu anlayamaması sonucu onu güzel, hakikat yolu, akli ortadan kaldırma (olması gereken) olarak kavramlaştırmış ve ona olumlu tasarımlar bağlayarak zararlı bir maddeyi zihnine bu şekilde yerleştirmiştir.

Kayser Andronikos'un Hazinesi

"Evvela Kayser Andronikos'un hazinesi bulunacaktı. Bu definenin bulunması gaip alemdekilerin, yani Aselban'ın ana ve babasının ve bilhassa çok hiddetli ve Aselban kadar güzel kardeşinin sevgiliye erişmesi için koştuıkları şarttı. Çünkü bu define bir tılsımdı. Haddizatında servete hiç ihtiyacı olmayan, yahut bütün ihtiyaçlarını gaipten tedarik eden Seyit Lütfullah'ın bu define işi ile uğraşmasının tek sebebi işte bu şarttı. Onu çıkarttıktan sonra Aselban bizim gibi insan kalığına girecek, Seyit Lütfullah hakiki çehresini alacak, yani güneş gibi bir şey olacak ve bu iki emsalsiz güzellik birbiriyle birleşecekler ve dünyamızda hakiki bir iktidar içinde mesut yaşayacaklardı." s.45-46

Seyit Lütfullah belkide hiç ulaşamayacağı ve belki de gerçekte hiç olamayan Andronikos'un hazinesi umut, bekleme, düzeltme ve kendisinin gerçek çehresini kazanma olarak kavramlaştırmış ve bu hazine sayesinde her şeyin düzeleceğine inanmıştır. Kavramlaştırma inançlarımızı ve dolayısıyla bütün hayatımızı ve yaşam biçimimizi etkileyen bir süreçtir. Nasıl yaşayacağımız ve ne için yaşayacağımız kavramlaştırma sayesinde zihnimizde yerini alır. Kavramlaştırma sayesinde umut eder, onun sayesinde yaşam yolumuzu çizeriz. Tıpkı Seyit Lütfullah gibi.

Aselban

"Bu saadetin tek lekesi Seyit Lütfullah'ın ancak Aselban'ın kendisini çağırdığı zamanlar oraya gidebilmesi idi. Bu davet olmazsa aylarca Seyit Lütfullah bizim sefil dünyamızda, büründüğü paçavralar gibi perişan, oturduğu harabe kadar yıkık dolaşırdu. Böyle zamanlarda insanlardan kaçır, rasgeldikleri ile titiz, huysuz, kavgacı olurdu. Lütfullah'ın bu hiddetleri bir sar'a nöbeti gibi korkunç ve yıpratıcı idi."

SeyitLütfulla var olduğuna inandığı ve bizim dünyamızdan olmadığını söylediği Aselban'ı saadet diyarı, güzelliğin çehresi, huzur mekânı, gerçeklerden öte; gaip âlemi olarak kavramlaştırmış ve Aselban'ı ve onun diyarını, adeta yaşadığı gerçek dünyadan ve gerçeklerden bir kurtuluş olarak görmüştür.

Hülasa bu yanlış, bilmem hangi camiin 999 penceresi gibi tek eksiğiyle zihinleri

Burada görüldüğü gibi yanlış/hata gerçeğe götürme, yol

<p>Yanlış/Hata</p>	<p><i>dolduran bir şeydi. İsabet tam olsaydı, birisi kalkıp onu pekala tesadüfe yorabilirdi. Çünkü bütün teferruat ortadan kendiliğinden silinecekti. Halbuki bu ufak yanlış sayesinde elde edilen neticelerin hiçbiri' ortadan kaybolmuyor; onun ışığında, saat, evden giden hizmetçi, vapurun ambarı, sandık, hepsi, büyük zahmetlerle alınan bir yolun menzilleri gibi aydınlanıyordu. İnsan işlerinde hatanın oynadığı büyük ve faydalı rolü bilmem bundan iyi gösteren misal var mıdır?" s.48-49</i></p>	<p>gösterme, tesadüften kurtarma olarak kavramlaştırılmış ve düzeltici ve düzenleyici bir güce sahip olduğu dile getirilmiştir.</p>
<p>"Tathir, teşmi, teklis, tas'id, tezviç, tevlit, hal, akit (temizleme, mum veya muşamba haline getirme, toprak haline getirme, koyulaştırma, evlendirme, doğurtma, eritme ve bağlama)"</p>	<p><i>"Birkaç defasına şahit olduğum bu tecrübelerden bende kalan tek hatıra Lütfullah'ın kullandığı istilahlardı. "Tathir, teşri, teklis, tas'id, tezviç, tevlit, hal, akit (temizleme, mum veya muşamba haline getirme, toprak haline getirme, koyulaştırma, evlendirme, doğurtma, eritme ve bağlama)" gibi kelimeler hala bile bana kuvvelli bir iradenin karşısında açılacak büyük imkan kapıları gibi görünür." s.53</i></p>	<p>Kelimelere sadece "kelime" olarak bakmayan anlatıcı, Seyit Lütfullah'dan duyduğu bu kelimeler ve o an şahit oldukları sayesinde bu kelimeleri imkân kapıları, bolluk, zenginlik ve kuvvetli bir iradenin elinde sağlayacakları büyük değişim olarak kavramlaştırmış ve kelimelerin gücünün önemini açıkça dile getirmiştir.</p>
<p>Şahsiyet</p>	<p><i>"Belki de şahsiyet dediğimiz şey bu, yani hafızanın ambarındaki maskelerin zenginliği ve tesadüfü, onların birbiriyle yaptığı terkiplerin bizi benimsemesidir." 54</i></p>	<p>Bu bölümde şahsiyet insan zihnindeki maskeler, tesadüfler ve bunların oluşturduğu terkipler olarak kavramlaştırılmış ve bu terkiplerin bizi benimsemesi ifadesiyle aslında insanın kendisinin kişiliğini oluşturamadığı ve onun ancak zihnimizdekilerin ve tesadüflerin bir eseri olduğu dile getirilmiştir.</p>
<p>Antikacıdan Alman Eski Parmaklık</p>	<p><i>"Bu parmaklığın yıldız benekli, lale motifleri arasından doğrudan doğruya mazime, o kadar ihtiyaç ve yoksulluk içinde; fakat o kadar rüyalı ve ümitli geçen çocukluk günlerime bakar gibi oluyorum." s.55</i></p> <p><i>"Geçici de olsa bu parmaklık evime çoktan beri görmediğim bir rahatlık ve genişlik getirmişti." s.56</i></p> <p><i>"Eğer fiyatının birkaç misli artacağını bilmeseydim, derhal üstüne atılır, eski bir dost gibi kucaklardım." s.57</i></p>	<p>Burada, görüldüğü gibi bir antikacıdan alınan bu parmaklık mazi, çocukluk, yoksulluk; ümit, hayaller; rahatlık, genişlik, huzur eski dost, hatıralar, sevgi, özlem olarak kavramlaştırılmış ve anlatıcının zihninde çok geniş ve huzurlu bir dünyaya açılan bir kapı olarak yer etmiştir.</p>
<p>Ev Halkı</p>	<p><i>"Hakikatte ne babamı, ne de bizi severdi. Hatta sevmediğini açıktan açığa göstermekten adeta zevk duyardı. Onun bizim şahsımızda ve ailemizde hisim akrabadan daha ziyade mirasçını gördüğü muhakkaktı. Evcek, onun için, ölüm denen korkunç şeyin arkasında işleyen makinanın bir kolu, hatta netice düşünülürse bütünü</i></p>	<p>Kavramlaştırma şahsidir, kişiden kişiye değişir. Burada Hayri İrdal'ın ve ailesinin halası tarafından mirasçıları, ölüm ve korku olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz.</p>

idik." s.63-64

<p>Hala</p>	<p>"Hülasa halam yavaş yavaş babam için bir kardeş olmaktan çıkmış, bir dert haline gelmişti." s.64</p>	<p>Kavramlaştırmanın kişisel bir süreç olduğu yukarıda söylenmişti. Bu bölümde de halanın Hayri İrdal'ın babası tarafından dert ve sıkıntı olarak kavramlaştırıldığını görmekteyiz. O artık bir kız kardeş değil derdin ve sıkıntının vücut bulmuş hâlidir.</p>
<p>Tekrar Dirilmek (isteği)</p>	<p>"Her insan, ne kadar müspet yaratılıştaki olursa olsun ölümünden sonra tekrar dirilmeyi düşünür, özler. Bu hayat dediğimiz mihnetler silsilesinin çok ileri zamana, müphemeye atılmış bir mükafatı gibidir. En müsait ve daima kazanacak kağıtlarla oynanan bir oyun gibi, yeniden, adeta baştan aşağı beğenmemek, inkar etmek, değiştiğinden dolayı sevinmek için kalmışa benzeyen küçük bir mazi şuurundan başka her şeyi, her tarafı değişmek, güzelleşmek şartıyla tekrar yaşamağa başlamak insanlığın elbette vazgeçemeyeceği bir hülyadır." s.69</p>	<p>Burada insanın tekrar dirilme isteği vazgeçilmez rüya, rahatlık, huzur, değişme imkanı olarak kavramlaştırılmaktadır ve her insanın zihninde ve kalbinde bu isteğin olduğu dile getirilerek bunun evrensel bir istek olarak görüldüğü de söylenmektedir.</p>
<p>Dünya</p>	<p>"Hatta bu vücudumun dünya dediğimiz bu kör dönüşünde(...)" s.</p>	<p>Kör bir insan dövüşürken ne yapacağını bilemez ve dolayısıyla sağa sola yalpalar, düzensizce hareket edere, eylemleri sonuçsuz kalır. Bu cümlede de dünya, kör dönüşü olarak ifade edilmiş ve bu yolla sonuçsuz, düzensiz, uyumsuz, gereksiz çaba olarak kavramlaştırılmıştır.</p>
<p>Naşit Bey</p>	<p>"Bu gelen hiç de tanıdığımız babacan, yüzünden sadece para sıkıntısı ve yaşamak zevki, yahut hasreti akan Naşit Bey değildi. Bütün varlığından bir vakar ve büyüklük taşıyordu. O zamana kadar hep düşük gördüğümüz bıyıkları dünyaya meydan okur gibi sivrilmiş, üzüntü ile kısık gözlerine tuhaf bir sertlik, baktığı şeyi delen ve ötesine geçen bir dikkat gelmişti. Sırtındaki eski avcı ceketini atmış, bal rengi pardösüsü, altın saplı bastonu ile ağır ağır, tamığı olduğumuz hadisenin, yani oraya kadar gelişinin ehemmiyetini herkese anlatan adımlarla yürüdü. Önümüzden birkaç yüz bin liralık servetin ve İttihat ve Terakki müfuzunun bir re gibi gururla geçti ve Abdüselam Bey'in de bulunduğu odaya girdi.</p> <p>Beş on dakika sonra ikisi birden çıktılar. Babam bu vesile ile eski dostunda yeni eniştesini tebrik etti, saadet diledi. Ben, elini öpüp alınma koydum. Hey gidi günler. Büyükçekmece yollarında ısrarla bana</p>	<p>Bu bölümde parayla gelen değişim, partili olmanın verdiği nüfuz, karakola çağırılma gibi birçok durum Naşit Bey ile kavramlaştırılmıştır.</p>

kızım ne vakit alacağımı soran, "Bir iki sene sonra behemehal damadımsın!" deyip de başka bir şey demeyen adam şimdi öpmek için elini bana adeta zorla verdi ve geriye aldıktan sonra tekrar eldivenlerini geçirmeden evvel mendili ile bir iyice sildi, temizledi. Mamaşih onun ve biraz da Abdüsselam Bey'in bulunmaları işleri kolaylaştırdı. Bu kadar mühim adamlarla komuştuktan sonra bizim gibilerin ifadelerini almak birdenbire lüzumsuz bir iş, hatta çekilmez bir gibi göründü. "İcabında yine çağırırız" sözüyle evlerimize gönderildik." s.73-74

İsim/İsim Vermek	<p>"Çok dikkat ettim, masallar adla başlar. Ceketinize veya boyunbağınıza eskiliği veya güzelliği yüzünden bir ad verin, derhal hüviyeti değişir, bir çeşit şahsiyet olur. Çeşminigar'a mahalleli, belki de asıl ismini yadrgadığı için Emanet adını vermişti. Ve bittabi hiç kimse Emanet'in kaybolmasına razı olmuyordu. Mahallede herkes onun yüzünden adeta gözü yerde dolayıyordu. Bizde hasbi işlere verilen o büyük dikkat sayesinde, mutlaka bir yerde yakalıyorlar, koşu koşu eve getiriyorlar ve bizi azarlayarak Emanet'i teslim ediyorlardı." 74-75</p>	<p>Bu bölümde dilin adeta bir büyüye sahip olduğunu görebiliriz. İsmi ve isim vermenin kişilik kazandırma, isme göre değer verme, ismin anlamının ruha sirayet etmesi olarak kavramlaştırıldığı bu bölümde dile değer veren ve kelimelerin gücüne inanan insanların bunu hayatlarına nasıl uyguladıklarını görmekteyiz.</p>
Tiyatro	<p>"O akşam, Şehzadebaşı tiyatrolarından birinde geçirdim. Işık, alkış, kahkaha, satıcı sesi, sahne ışığı ve bilhassa o günlerde yeni meşhur olmağa başlayan bir Ermeni kızının baygın bakışları ve biberli sesi bana yeni bir ufuk açtı. Fakat en hoşuma gideni her gün sokakta, kahvede karşılaştığım bu adamların sahnede, ışığın ve bozuk mızık gürlüsünün ortasında başka hüviyetlerle yaşamaları idi. Bu adeta canlı bir rüya idi. O gece kararımı verdim. Üç gün sonra tuluat kumpanyalarından birinde idim." s.76</p>	<p>Bu bölümde tiyatronun yeni bir ufuk, canlı bir rüya; farklılık, değişim ve gerçeklerden uzaklaşıp sahnede yeni ve farklı biri olma olarak kavramlaştırılmaktadır.</p>
Tiyatro Sahnesi	<p>"Davul, zurna, klarnet sesleri dışarda gecenin artık bizim olduğunu ilan ediyor, sahne ikinci bir dünya gibi hazırlanıyordu." s.76</p>	<p>Bu bölümde sahneye ikinci bir dünya olarak bakılmada be böylelikle sahne değişim, yenilik, farklı bir hayat olarak kavramlaştırılmaktadır.</p>
Oyun (Tiyatroda)	<p>"Her şey fakir, eski, biçare ve hasisti. Fakat ben Seyit Lütfullah'ın mektebinden geldiğim için bütün bu fakir ve biçare şeyler sırf yalan olduğu için kendiliğinden bana güzel görünüyordu. İlk giydiğim, Üçüncü Napolyon devri asilzadesinin pantolonu iç yerinden yırtıktı. Aşık olduğum kadın, daha iyisi kontes, ferah ferah annemi doğurmuş olabilirdi, fakat ne ehemmiyeti vardı? Mesele o anda adımın Hayri olmaması, gerçeğin dışında bulunmamda idi. Bu tek manasıyla kaçıştı.</p>	<p>Burada Hayri İrdal'ın sahnede gördüklerini, rolünü, hissettiklerini ve diğer her şeyi onu gerçeklerden uzaklaştıran bir yalan olarak görmüş ve bu yolla oyunu sihirli bir dünya olarak addetmiştir ve onu gerçeklerden kaçma, kendi benliğinden, adından kurtulma; mutluluk ve huzur bulma olarak kavramlaştırmıştır.</p>

Yalanın sihirli çizgisi içinde idim ve bu bana yetiyordu." s.77

Baba Evi	<p><i>"Daha ilk adımı atar atmaz, gerçekten baba evine, çocukluğuma, ilk gençliğime, ne dersiniz deyiniz, döndüğümü anladım. Halbuki ben bu dört seneden neler beklemiştim? Şimdi ise içimde aynı hayat isteksizliği, her şeyi aynı umursamamak vardı." s.81</i></p>	<p>Yaşantı kavramlaştırma için birinci başlangıç yeridir. Zihnimiz günlük hayatta onlarca tasarım kurar, tasarımları birbirine bağlar, bunları düzenler, değiştirir veya siler. Çocukluğunda pek de mutlu ve huzurlu olmayan Hayri İrdal baba evini çocukluk, ilk gençlik, umutsuzluk, isteksizlik, umursamazlık olarak kavramlaştırmış ve bu eve ilk girdiği anda bütün bunlar tekrar canlanmış ve onu etkisi altına almıştır.</p>
Eski Tanıdıklar	<p><i>"Tekrar mazinin ağına düşmemek için eski tanıdıklardan hiçbirini görmüyordum. Zaten Abdüselam Bey'den başkası kalmamıştı." s.82</i></p>	<p>Geçmişini sevemeyen ve ondan kaçıp kurtulmak isteyen bir kişi geçmişi ile zihninde birbirine bağladığı ne varsa onlardan kaçıp kurtulmak ister. Burada Hayri İrdal da mazi, hatıralar, sıkıntı, dert, rahatsızlık olarak kavramlaştırdığı eski tanıdıklardan kaçmak istemektedir. Aslında kaçtığı bu eski tanıdıkları değil, kendi sıkıntılı ve huzursuz geçmişiştir.</p>
Mektep	<p><i>"Mektebe yazıldıktan, yani kendime ait şöyle böyle emniyetli bir istikhalin eşliğine ayak bastuktan sonra, (...)" s.83</i></p>	<p>Bu bölümde okul güvende olma, istikbal olarak kavramlaştırılmakta ve ona güçlü bir tasarım bağlanmaktadır.</p>
"çocukların odası"	<p><i>"Abdüselam Bey, içinde hiçbir çocuğun doğmadığı, büyümediği bu odaya "çocukların odası" adını vermiş ve garibi şu ki bu ad tutmuştu da. Belki de bu adın sihri yüzünden bu odaya garip bir hava sinmişti. Yavaş yavaş herkes evin kaybolmuş hayatının orada toplandığına inanmıştı. Orası birikmiş ayrılıkların, üst üste yığılmış ölümlerin, hatıra ve umutluların odasıydı. Yaşayanlar bile orada kendi çocukluklarının, ilk gençliklerinin ölümünü seyrediyorlardı. Büyük odanın ortasında daha ziyade karaya vurmuş gemi gibi bir yığın eşya hep onları hatırlatırdı. Hülasa bu oda Abdüselam Bey'in kalbi gibi bir şeydi. Bu iyi ruhlu adamın yanında bizi o kadar huzursuz kılan şeyin ne olduğunu ancak bu odaya bir kere olsun girenler anlayabilirdi. Çünkü bu üst üstelik, yarattığı zaman dışılıkta, eşyanın kayıtsızlığı yok etmişti. Onun içindir ki anahtarı daima kapının üzerinde durduğu halde hiç kimse içeriye girmezdi." s.89-90</i></p>	<p>Bazen bomboş bir oda veya içi karmakarışık neyin nerede olduğunu bilmediği bir oda bir insanın "kalbi" yani umutları, sevinçleri, hüznüleri... Olabilir. Burada da görüldüğü gibi "çocukların odası" diye anılan ve içine hiç çocuk girmeyen bu oda hayatın temsili, ayrılık, çocukluğun ölümü, unutulmuşlukların odası; bir yığın eşya ve bunun verdiği zaman dışılık hissi, Abdüselam Bey'in kalbi; umutları ve bekleyişleri olarak kavramlaştırılmıştır.</p>

<p>Psikanaliz</p>	<p>"Daha o gün Doktor Ramiz'in bu tedavi sistemine, hastası çıkınca tatbik edilecek bir usulden ziyade bütün dünyayı ıslah edecek tek vasıta, ancak dinlerde görülen o tek kurtuluş yolu gibi baktığımı anladım. Ona göre bu yeni ilim her şeydi. Cürüm, cinayet, hastalık, ihtiras, parasızlık, sefalet, talihsizlik, sakat doğma, düşmanlık, hülasa insan hayatını bizim irademizin dışında cehennem yapan şeylerin hiçbiri yoktu. Yalnız psikanaliz vardı. Hepsi dönüp dolaşıp ona geliyorlardı. O hayat muammasının biricik anahtarı idi." s.104-105</p>	<p>Bu bölümde psikanaliz Doktor Ramiz için adeta bir din konumundadır ve o psikanalizi hayatın belirsizliğine bir açıklama, cevap olma, hayatı karmaşadan ve belirsizlikten kurtarma, kurtuluş yolu olarak kavramlaştırmaktadır.</p>
<p>Viyana</p>	<p>"Ve bittabi bir anda Viyana'ya gittik. Doktor Ramiz'in baş sevgilisi şehir benim meselemine yerine geçti." s.110</p>	<p>Bu bölümde Doktor Ramiz için Viyana'nın bir sevgili konumunda olduğunu görülmektedir ve bu yolla Viyana sevme-sevilme, mutluluk, huzur olarak kavramlaştırılmaktadır.</p>
<p>Mübarek (Evdeki Eski Saat)</p>	<p>"Evvvela Mübarek işi karıştırmış. Hikayesi dolayısıyla evde adeta muhterem, mukaddes bir yer almış. Evin içinde kıymetler altüst olmuş... Babanızı ikinci dereceye atmış...</p> <p>-Saat mi? Biçare bir şey!.. Eski, ihtiyar bir saat... Aile yadigarı.</p> <p>-Gördünüz mü? Biçare, eski, ihtiyar... Ondan hep insanmış gibi bahsediyorsunuz. Sözüne dikkat edin! Biçare dedikten sonra, eski dediniz... Yani evvela bir insandan bahseder gibi bahsettiniz... Farkına vardınız, eski dediniz! Eşya oldu. Bu sefer gönlünüz razı olmadı, ihtiyar sıfatını kullandınız... Noiflarını karıştırdı. İlk günlerde, "tuhaş", "acayip haller", "keyfilik", "ihtiyarilik", "yaptığı işler" tabirini kullanmıştınız!" s.11</p>	<p>Bu bölümde Mübarek, kendisine Mübarek diye bir isim verilmesinden de anlaşılacağı üzere kutsal, kıymetli, değerli; insansı, canlı bir varlık olarak kavramlaştırılmıştır.</p>
<p>İyilik ve Kötülük</p>	<p>"İyilikler de kötülükler gibidir. Beraber gelirler." s.127</p>	<p>Bu bölümde iyilik ve kötülük aynılık, beraberlik, birliktelik; iç içe geçme, birbirinden etkilenme, birbirinden doğma, biri olmadan diğerinin anlamı olmaması olarak kavramlaştırılmıştır. Birbirinden etkilenen iki kavram. Belki de birbirinden doğan. Biri olmadan diğerinin anlamı olmadığını göstermek açısından önemli bir kavramlaştırma.</p>

"Bununla beraber karşımdaydı. Ve her zamanki neşesiyle, açık kalbiyle gülüyordu. Bu gülüş bana kaybettiğimi sandığım her şeyi bir lahzada iade etti." s.132

Emine'nin Gülüşü

Bir gülüş veya özellikle belirli bir kişinin gülüşü bütün korkularımızı, sıkıntılarımızı alıp götüreren bir merhem olabilir. Bu bölümde de Emine'nin gülüşü huzur, rahatlık, umut, bütün korkulardan kurtaran yegâne şey olarak kavramlaştırılmaktadır.

Şehzadebaşı'ndaki Kiraathane

"(...)Yavaş yavaş bu hayata ben de alıştım. Ne kadar hafif ve rahattı. Uysal kalabalık insana başta kendisi olmak üzere her şeyi umutturuyordu. İşimden çıkar çıkmaz bir soluk oraya uğruyor, daha ilk adımda, sanki bir başkası oluyor, günlük üzüntülerden uzak, yalnız şakadan bir aleme giriyordum. Burada yarım saat evvel veya sonraki hayatıma adeta bir başkasının imiş gibi bakıyordum. Adım bile değişmişti, orada Hayri değildim, Öksüz'düm.(...)" s.138-139

Kavramlaştırma bazen sayfalarca sürebilir. Bu bölümde hepsini buraya almadığımız kitabın 133. ve 152. sayfaları arasındaki bölüm tamamen Şehzadebaşı'ndaki kiraathane olarak kavramlaştırılmıştır ve bu kiraathane genel olarak kaçış yeri, rahatlama mekânı, dertleşme, paylaşma olarak kavramlaştırılmıştır.

Sinema

"Filhakika çok güç bir şeydi bu. Her an tehlikeli yanlışlıklar oluyor, hesaplar karışıyordu. Bununla beraber işin eğlenceli, hatta faydalı tarafları da vardı. Karım, dediğim gibi sinema ile tatmin oluyor; hayatımızın aksak taraflarına bakmıyordu. Vakti Adolf Menjou gibi en aşağı yüz otuz kat elbisem olduğu için artık düğmelerim dikilmiyordu. Fakat ceketimin dirsek yerlerinin çıktığını da pek fark etmiyordu. Gördüğü filmlerdeki her şey bizimdi, şatolar, elmaslar, bahçeler, asil kibar dostlar ... Bu itibarla bu akşamki yemeği mutfakta yememizin veya hiç yememeliğimizin ehemmiyeti yoktu. Hülasa onun da bir firar anahtarı vardı. Bununla beraber üzerinde düşünmemem imkansızdı." s.157-158

Bu bölümde sineme Hayri İrdal'ın karısı tarafından bir kaçış aracı, bu dünyadan kaçıp sığınılacak yer, başka dünyaların kapısını açan tılsımlı bir anahtar olarak kavramlaştırılmış ve böylelikle geniş bir kavramlaştırma yapılmıştır.

Ölüm

"Sanki üzerindeki ağır yükü atıktan sonra bu fedakar ruh ölümün vaat ettiği hakiki istirahatete çekilmişti." s.169

Bu cümlede ölüm gerçek dinlenme, huzur bulma, rahatlama olarak kavramlaştırılmış ve ölüm bunları vadeden canlı bir varlık olarak görülmüştür.

İstidat

"Çok defa düşünürüm, bizim memleketimizde istidatlar hakiki yerlerini bulsa hayatımız ne kadar değişir ve güzelleşir. Tatlan Deva Bey'i on dakika dinleyip de kaydı hayat şartıyla, İstanbul'a veya herhangi bir şehrimize Belediye reisi yapma hülyasına kapılmayan, hatta bunun için varını yoğunu sarfa hazır olmayan, aramızda hiç kimse yoktu zannederim. İrfan, iyi terbiyesi, her sınıftan bir yığın insanı tanımış ve kendisine bağlamış olması, bunu pekala mümkün kalabilirdi. Yazık ki Tatlan Deva Bey temizliği sadece

İstidat bu bölümde değişime ve güzelleşmeye imkan sağlama, göreve getirmede ilk dikkate alınacak olan şey olarak kavramlaştırılmaktadır.

İçtîma ve ahlakî manasında alıyordu. Onun için sokak, ev, şehir, daima ikinci, üçüncü derecede şeylerdi. Asıl mühim olan cemiyetin muzır düşüncelerden kurtulmasıydı.” s.181

İspritizma Cemiyeti

“İşte Sabriye Hanım'ın bu merak yüzünden Seyit Lütfullah'la bir gece hiç ummadığım bir zamanda birdenbire karşılaştım. Doğrusunu isterseniz bu cemiyete girdiğim andan beri kendimi yeniden ona yakınlaşmış hissediyordum. Ne kadar ilmi gayelerle teşekkül etmiş olursa olsun, ne kadar ciddi meselelerle uğraşsa uğraşsın, burası onun malikanesiydi. Daha ilk, gününde onu yam başımda görür gibi olmuşum. Bazı tebliğlerde aşîkar şekilde müdahalesi oluyordu.” s.181

Seyit Lütfullah, Cemal Bey, Sabriye Hanım, Nevzat Hanım (Murat), Zeynep Hanım, Selma Hanım, Atiye Hanım, Afroditi ve Afroditi'nin halası. Bu kişiler çerçevesinde oluşan kavramlaştırma aracılığıyla cemiyete sorunlara çare bulma veya sorunlardan kaçış misyonu yüklenmiştir. Cemiyet, hakikati aramanın yolu olarak gözüke de katılanların her birinin aslında kendi şahsi meselelerini bir anlama kavuşturma veya onlardan kaçma yolu olarak gösterilmiştir. Bu bağlamda bu kavramlaştırma ile cemiyet merkeze alınarak dönem insanın belirli bir portresi çizilmiştir.

Elbiseler

“Sabriye Hanım'ın evimize geliş hayatımızı kökünden sarstı. Karım, baldızlarım bu şık kadının kıyafetine hayran olmuşlardı. İyi giyinmenin paraya muhtaç olduğumu pek kestiremedikleri için behemehal onu taklide karar verdiler. Bu, onlarca yalnız bir irade meselesiydi. Ve üçü de iradelerini şiddetle kullanmağa başladılar. Bir ayın içinde üç maaşımı birden sarf ettim. Fakat imkansızdı. Yine her şeyleri eksikti. Sabriye Hanım giderken küçük baldızımı pek beğendiğini söylemişti. Küçük baldızım bu iltifatı o kadar ciddi kabul etti, öyle inandı ki o senenin güzellik müsabakasına girmeye karar verdi. Ondan iki ay sonra, nasılsa adresimi bulan Nevzat Hanım evimize geldi. O da benden o gece Sabriye Hanım'ın neler sorduğunu öğrenmek istedi. Ayrıca Cemal Bey'in kendisi hakkındaki düşüncelerini merak ediyordu.

Üç kardeş bu sefer hakiki zarafetin Nevzat Hanım'da olduğuna karar verdiler. Evcek, elbiseler, çamaşırlar değişecekti.” s.184-185

Bu bölümde elbiselere bir ruh verildiğini onların onları giyen kişilerin özelliklerini taşıdığına inanıldığını görmekteyiz. Bu haseple Hayri İrdal'ın karısı ve baldızları güzelliği, şıklığı kişinin kendisinde değil onun giydiği elbiselerde görmekte dirler ve elbiseleri değişim, yenilenme; birinin giymiş olduğu elbiseler giyilince onun gibi olunacağı, onun gibi güzel ve alımlı olunacağı düşüncesi olarak kavramlaştırmışlardır.

Nevzat Hanım

“Üç kardeş bu sefer hakiki zarafetin Nevzat Hanım'da olduğuna karar verdiler. Evcek, elbiseler, çamaşırlar değişecekti.” s.185

Kavramlaştırmanın yaşam temelli bir zihinsel süreç olduğunu söylemiştik. Burada yine görüleceği gibi Hayri İrdal'ın baldızlarının daha önce şıklığın ve zarafetin Sabriye hanımında olduğunu düşünmeleri sadece Nevzat Hanım'ı tanıyınca kadar olmuştur. Yeni

yaşantı, yeni bir algı ve sonucunda yeni bir kavramlaştırma ile asıl zarafetin ve güzelliğin Nevzat Hanım'da olduğuna karar vermişlerdir.

Cemal Bey'in Söz ve Davranışları

"Nevzat Hanım'ın ziyaretini Cemal Bey nereden öğrenmişti? Daha ertesi günden itibaren bana karşı buz gibi soğuktu. Hususi işlerinde yaptığı tenkitler resmi işlerine de geçti. Hiçbir yaptığımı beğenmiyordu. Kağıtları suratıma atıyor, hademelerin karşısında bile bağırıp çağırıyordu. Bu artık hayat değildi, hakiki cehennemdi. Her dakika mangal dolusu ateş yutuyordum. Evimizdeki kıyafet inkılabı yüzünden kendi elbiselerim de satılmıştı. Yama parçaları birbirini tutmaz bir elbiseyle dolaşıyordum. Fakat ne bu halim, ne de iki aylık tıraşım Pakize'yi beni kıskanmaktan alıkoyamıyordu. Günümün her dakikası için hesap vermeğe mecburdum." s.185

Hayri İrdal Cemal Bey'in söz ve davranışlarından o kadar etkilenmiş ve o kadar yorulmuştur ki onları cehennem, acı, azap, elem verme olarak kavramlaştırmıştır.

Şerbetçi Elması

"Yukarıda cahil adam olduğumu söylemişim. Hayatım kelime öğrenmekle geçti. Hemen her safhasında sözlüğümü yeniden yapmışım, hem de kendi hayatımda, etimle, kemiğimle yaşayarak. Şerbetçi Elması hikayesi bana "abes" denen şeyi öğretmişti. Bu abesi o güne kadar dışımda tanımışım. Şimdi o kendi hayatımın malı olmuştu. Hiç tammadığım cinsten bir korku içime yerleşmişti. Her saniye, biraz sonra olacak bir şeyden korkuyordum. Biliyordum ki şu yarım saat içinde ya karım, ya baldızlarımdan biri daireye ne yaptığımı görmek için gelecekler, onlar daha gitmeden Cemal Bey beni azarlamak için yanına çağırarak, onun elinden kurtulduğum zaman muhakkak bir alacaklı ile karşılaşacaktım." s.185

Burada adeta anlatıcı tarafından kavramlaştırmanın tanımı yapılmaktadır. Şüphesiz Tanpınar sözcükleri kendimize mal etmenin ve olay ve olguların bu sözcük ve söz öbekleri üzerindeki etkisinin gayet farkındaydı. Zamanla bunlara yüklenen anlamların değişeceğini, genişleyeceğini, bize açıkça anlatmıştır. Şerbetçi Elmasının anlatıcıda nasıl "abes" muhtevası kazandığını ve bunun onda yarattığı korkunun ona ve hayatına nasıl mal olduğunu açıkça dile getirmiştir.

Hayri İrdal'ın İşten

"Bununla beraber eve bu haberi nasıl vereceğimi düşünüyordum. Onlar üzüleceklerdi, şüphesiz. Üstelik de kabahatin bende olduğumu sanacaklardı. Nasıl geçineceğimi, o kadar düşünmüyordum. O sonra gelecek işti. Evvela, ilk an denen şey vardı. Tehlikeli bir geçit gibi beni korkutuyordu. Evdekileri büyük bir heyecan ve teessür içinde buldum. Hepsinin yüzü asıktı. Nerdeyse ağlayacaklardı.

Demek biliyorlardı. Kim söylemişti acaba? Nerden haber almışlardı?

Yavaşça Pakize'ye sordum:

-Nerden öğrendiniz?

Burada iki farklı olay ve iki farklı kavramlaştırma görmekteyiz. Kişilerin olaylara yüklediği anlamların ne kadar farklı olabileceğini burada açıkça görmekteyiz. Evdekiler, anlatıcının işten çıkarılmasına neredeyse açık bir tepki vermezken, anlatıcının eve gidene kadar bunu düşündüğünü ve evdekilere ne söyleyeceğini düşünmesi ve bunu bir endişeyle düşünmesi kavramlaştırma açısından mühimdir. öte yandan güzellik yarışmasındaki jüriyelerden biri olan Sabriye Hanım'ın jüriyikten ayrılması

Çıkarılması	<p><i>Pakize önündeki gazeteyi uzattı.</i></p> <p><i>Bu, benim işten çıkarılmam olamazdı. Ben o kadar mühim adam değildim. Alelade bir katıptım. Hayır bu başka şeydi. Eliyle gösterdiği yeri oku d um. O sene güzellik müsabakasının jürisinden üç kişi istifa etmişti. İçlerinde Sabriye Hanım da vardı. Küçük baldızım hüngür hüngür ağlayarak:</i></p> <p><i>-Bana vaat etmişti. Yardım edecekti, diyordu.</i></p> <p><i>Bir iki defa bunun mühim olmadığını, işimden çıkarıldığımı, aç kalmamız tehlikesi bulunduğunu, asıl üzülecek şeyin bu olduğunu anlatmağa çalıştım. İmkansızdı. Onlar kendi dertlerindeydiler.”</i></p> <p><i>s.187-188</i></p>	<p>özellikle küçük baldız olmak üzere evdekileri derinden üzüp, hayal kırıklığına uğratarken anlatıcının bunun önemli olmadığını söylemesi kişilerin olay ve olgulara yaklaşımında kavramlaştırmanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bunu günlük hayatta tatbik etmek oldukça mümkündür. Bu bağlamda bir bakış açısı kazandırmada ya da geliştirmekte kavramlaştırmanın önemi de görülmektedir.</p>
İş Yapmak/Çalışmak	<p><i>“Fakat en kötüsü elleri idi. Bu geniş küt parmaklı, boğum boğum, hiçbir işin terbiyesini almamış eller, şüphesiz tabii hallerde akla gelmesi ihtimali olmayan zulümler ve cürümler için yaratılmış benzeyordu.”</i> s.193-194</p> <p><i>“Çalışmak, zamanına sahip olmak, onu kullanmasını bilmektir. Biz bunun yolunu açacağız.”</i> s.259</p>	<p>Bu bölümde birinci kısımda iş yapmak/çalışmak insan ellerini terbiye etme dolayısıyla kişinin kendisini terbiye etme, eğitime, geliştirme, kişilik kazandırma olarak kavramlaştırılmakta, ikinci kısımda ise zamana sahip olma, planlama, üretme olarak kavramlaştırılmaktadır.</p>
Selma Hanım	<p><i>“Hiçbir saray aynası onun sırtı kadar güzel olamazdı, kolları ay ışığında gümüş ırmaklar gibi akıyordu.”</i> s.202</p> <p><i>“Söylemeğe hacet yok ki Selma benim sadece sevgilim değildi. O biraz da mazim dediğim korkunç şeyden aldığım öçtü. Onun sayesinde arkamda bıraktığım günlere, "haydi siz de ... " diyebiliyordum. "Hacalet... İşte önünde küçüldüğüm tek insan kollarımın arasında. Onun dışında ne vardı sanki?" Eski efendimin beni kıskanmasında hoşuma giden, saadetimi bir kat daha arttıran tuhaf bir şey bir nevi gıcıklayıcı bir zevk de vardı. Benim bu kadında kendimi müdafaa etmem lazımdı.”</i></p> <p><i>s.321</i></p>	<p>Bu bölümde birinci kısımda Selma Hanım'ın sırtı bir ayna, kolları ise gümüşten ırmak olarak görülmekte ve bu yolla Selma Hanım sadelik, saflık, temizlik, güzellik, değerli olma olarak kavramlaştırılmıştır. İkinci kısımda ise geçmişten alınan öç ve bugünün saadeti olarak kavramlaştırılmaktadır.</p>
Otomobil	<p><i>“Fakat niçin hep Selma Hanım'ı ve Cemal Bey' i düşünüyorum. Galiba bir otomobile bindiğim için olacak.”</i> s.211</p>	<p>Yaşantılarımız nesnelere farklı anlamlar yüklememize neden olur ve onları kendimize farklı şekillerde mal ederek kavramlaştırılmamızı sağlar. Otomobil benim için sadece bir vasıta iken bir başkası için bir düşün günü, bir başkası içinse bir cenaze günü olabilir. Burada ise anlatıcı için Selma Hanım ve Cemal Bey olmuş durumdadır.</p>

Sabır	<p>"Sabır, insanoğlumun tek kalesidir..." s.212</p>	<p>Bu cümlede, sabır bir kale olarak görülmesi hasebiyle korunma, güven duyma, dayanma olarak kavramlaştırılmıştır. Bunu yapabilmek için ise "kale" sözcüğünün dünyasında ar ve eş zamanlı bir düşünme gerçekleştirerek onun tarihte korunmak saklanmak, güvende olmak için kullanıldığını bilmek, anlamak ve bunu idrak etmiş olmak gerekir.</p>
Bakışlar	<p>"O hep aynı muhabbetle yüzüme bakıyordu. Konuşmağa lüzum yoktu, anlaşıyorduk." s.219</p>	<p>İnsanların sadece konuşarak iletişim kurmadığını düşünen Hayri İrdal, bakışları da iletişim kurma ve anlaşma olarak kavramlaştırmıştır. Bakışlara verdiği değeri de "konuşmağa lüzum yoktu" diyerek bizlere gösteriyor.</p>
Ev	<p>"Bırakın evime gideyim... Hakikaten evime gitmek istiyordum artık. Benim olmayan bu hayattan, bu eğlencelerden yorulmuştum. Evime, bana ve benim olan şeylerin arasına, ıstıraplarıma, yoksulluğuma dönmek istiyordum." s.227</p>	<p>Burada ev daha çok, bir muhit bir hayat şekli bir yaşam standardı olarak kavramlaştırılmıştır. Anlatıcı ev derken aslında, kendi hayatını, ve bu hayatta sahip olduğu ve olmadığı her şeyi kast etmektedir. İstedığı eve gitmek yani "kendine", "özüne" dönmektir. Çünkü kendine ait olmayan bu hayattan sıkılmış belki de artık korkmuştu. Kendi kendini kandırmak istemiyordu.</p>
Zaman Şuru	<p>"Hakiki insan zaman şuurudur" s.238</p>	<p>Bu cümlede zamanın şuurunda olanın insanı insan yapan asıl vasıf olduğu söylenmiş ve böylelikle zamandan kopuk ve iradesiz bir insanın olamayacağı dile getirilmiştir.</p>
Hayat Şartları	<p>"-Beyim, demişti, bu işe ben de şaşıyorum. İçime acayip şüpheler girmeğe başladı. Acaba öldüm de cennette miyim, diye düşünüyorum. O zamana kadar hademe denen mahlukun kendi hayatının şartlarına göre ayrı bir cennet tasavvuru olabileceğini hiç düşünmemiştim. Fakat saadet telakkimiz için hayat şartlarınıza göre olmasın?" s.242-243</p>	<p>Bu bölümde yine anlatıcı tarafından kavramlaştırmanın tanımı yapılmıştır diyebiliriz. Kavramlaştırmanın yaşantı merkezli bir zihinsel süreç olduğunu dile getirmiştik. Bu bölümde de içinde buldukları durum hademe için ayrı, Hayri İrdal için ayrı tasavvurlardan ibaret çünkü her biri ayrı ayrı birer hayat merhalesiyle yaşadılar. Böylelikle her biri ayrı bir kavramlaştırma sürecine girdi. Hayat şartları bu bölümde ayrı ayrı saadet hayali kurdurma, birinin nefretinin diğerinin hayali olması; cennet tasavvurunun dahi yaşanan hayata göre değişmesi</p>

		olarak kavramlaştırılmaktadır.
Otomatizm	"-Yani bir nevi otomatizm... Asrımızın asıl büyük zaafı ve kudreti. İçten içe hazırlanan aydınlık ve düzenli yeni Orta Çağ'ın temeli ve belkemiği. Haklısınız. Hayri Bey..." s.265	Burada otomatizm güç, değiştirme ve geliştirme, aydınlığa çıkaracak olan düzenli ve yeni Ortaçağ'ın temeli ve belkemiği olarak kavramlaştırılmaktadır.
Korku	"Sanki bilmediğimiz üzüntüler, düşünceler, belki de bir korku arasından konuşuyordu. Belki de yalnız bu somuncusu vardı. Korkuyu bütün ömrümce tatmıştım, o yılanı gayet iyi bilirdim. Bir kere içimize yerleşti mi bulandırmayacağı hiçbir şey yoktu." s.272	Bu bölümde korku, yılan olarak görülmekte ve böylelikle sinsî, zarar verme, bulandırma, engel olma olarak kavramlaştırılmıştır.
Cemal Bey	"Fakat ikisinin arasındaki münasebetin üzerinde durmamıştım. Benim içimde ne Cemal Bey bana Selma Hanım'ı, ne de Selma Hanım zaruri şekilde Cemal Bey'in varlığını hatırlatmıştı. Kocası olduğu gibi, herhangi bir hastalığı da olabilirdi. Şimdi ise onu kışkırdığını anlayınca birdenbire vaziyet değişmişti. O zamana kadar Cemal Bey' den sadece nefret ederdim. Bir yığın kinim vardı. Fakat onu hiçbir zaman kıskanmamıştım. Şimdi bir anda onu kıskanmağa başlamıştım." s.273-274	Cemal Bey ve Selma Hanım, bu iki kişiyi, anlatıcı, evli olarak addetmesine rağmen aralarında herhangi bir duygusal ilişkinin olduğunu var saymamaktadır. Onları kendinde kavramlaştırırken, birbirlerinden ayrı, uzak iki kişi olarak kavramlaştırmıştır. Fakat değişen ve gelişen olaylardan sonra bu hükmünde yanıldığını görmüş ve bu iki kişiyi kavramlaştırma biçimi değişmiş ve bu ikisine yeni anlamlar ve değerler yüklemiştir. Şimdi artık Cemal Bey kıskanılacak biridir. Kavramlaştırmanın dinamizmini göstermesi açısından güzel bir örneği teşkil etmektedir.
İrade	"Yalnız her şeyi paraya bağlamamalıdır. İnsan iradesi daima maddî şartları yener..." s.277	Bu bölümde iradenin her zaman maddî şartları yeneceği dile getirilerek irade yapıcı olma, çözüme götürme, güç verme, mücadeleye girme ve kazanma olarak kavramlaştırılmıştır.
Teferruat	"-Uzun boylu, sarışın, kumral sakallı, siyah gözlü bir adammış! Dili gençliğinde biraz peltekmiş. Fakat kendi kendine, iradesiyle düzeltilmiş, diyorlar. Daha doğrusu hocam rahmetli Nuri Efendi böyle söylerdi. Garip huyları varmış. Mesela çok iyi meyve yetiştirdiği halde üzümünden başkasını yemezmiş. Bal ve şeker gibi şeyler de kullanmazmış. Mevlevî tarikatındanmış. Zengin bir adamın çocuğuymuş. Birden fazla kadın almanın aleyhinde bulunduğu için devrinde pek sevilmezmiş... -Demek modern bir adam ... Adeta bizden! -Aşağı yukarı... Sarı rengi çok severmiş. Hatta pek muttat olmadığı halde sarı cübbe, sarı kaplı kürk giydiğini hocam Nuri Efendi	Gerçekte hiç olmayan birini bir iki teferruatla hemen var edebileceğimizi söyleyen anlatıcı bu bağlamda ayrıntıların ne kadar önemli olduğunu ve onlara bir yaratıcı kisvesi yüklediğini açıkça görmekteyiz. Bir başkası için ise ayrıntılar önemsiz şeyler olabilir. Kavramlaştırmanın güzelliği, yüzlerce ve binler doğru olmasına imkan tanınması, insanı en başta düşüncede sonra da bütün hayatında özgürleştirmesidir.

söyledi. Sarı, güneşin rengidir, d ermiş. Çok aradım ama bu kanaatin nereden geldiğini bulamadım.

Ben söyledikçe belediye reisinin de, salahiyepli zatın da yüzleri tebessüme gark oluyordu. Ah, bu küçük teferruat. .. İki üç çizgi, birkaç konuşma parçası, işte size bütün bir hayat... Tevekkeli değil eskiler yalnız şiir söylemişler!" s.281

Ad (İsim)	"Adı olan her şey mevcuttur Hayri Bey!.." s.285	Bir ada sahip olmanın var olamaya yettiğini düşünen Halit ayarcı, adı, var olmanın kanıtı ve kişiliğin taşıyıcısı olarak kavramlaştırmaktır.
İnsana Alışmak	"Hiç cemiyet hayatına alışmamışsınız! Ancak insana alışmamış olanlar başkalarının hürriyetine karışabilir! Hem aleyhine yazmayacaklar, hem de ölçülü şekilde methedecekler... Ne ala şey! Bulursanız bana da gönderin böylesini... Hayır azizim, herkesin hürriyeti var!"	İnsanı bilmenin, onu tanımının, özgürlüğünü anlamının ve böylelikle kararlarına saygı duymanın ancak insana alışmakla olduğunu düşünen Halit Ayarcı kavramlaştırma yolu ile kendince bir toplumsal düzen anlayışı geliştirmiştir.
"Yeni"	"-Bırak camm, o şüpheleriyle, inatlarıyla övünsün dursun... Hayat yürüyor. Bir gün kervanın dışında kalınca anlar! Bu dünyada yeni diye bir şey var! Onu inkar edenin vay haline! Zorla değiştiremeyiz ya! Sağ duyusu kendine mübarek olsun! Biz canlı hayatın peşindeyiz!" s.296	Bu bölümde canlı olan hayatın peşinden gitmek için, çağa ayak uydurabilmek için yeni olanın peşinden gitmek gerektiğini düşünen Halit Ayarcı, yeniyi değişiklikleri kabul etme ve uyma, bugünü anlama ve yaşama, çağa ayak uydurma, mutlu olma olarak kavramlaştırmaktadır.
Tarih	"Tarih, günün emrindedir. Ben sana yüz meselede yüzlerce kağıt gösteririm ki yalandır, bundan ne çıkar? Mevcut olmasa adımı bilmezsiniz, ondan konuşmazdınız..."	Bu bölümde Halit Ayarcı, "tarih günün emrindedir" diyerek tarihi bugün ile şekillenme, değiştirilebilme olarak kavramlaştırmaktadır. Fakat burada değişen geçmişte yaşananlar değil günün etkisiyle değişen insan zihni ve bakışıdır. İnsan zihni değişti mi yani yeni kavramlaştırmalar gerçekleştirildi mi hayata, olaylara, geçmişe ve geleceğe de bakışı değişecek ve dolayısıyla tarihi kendi gözünden tekrar görecektir.
Bağırmak ve Hiddetin Değiştirdiği İnsan Yüzü	"-Fena mı yaptım?.. Dedi. Beyhude yere kavga edecektin! Ben kavgadan bıktım artık. Bütün çocukluğum kavga, dıriltı içinde geçti. Bilmezsin neler çektim! Bağırın insan sesi beni öyle korkutuyor ki... Hele hiddetin değiştirdiği insan yüzü! Öyle kendinden çıkıyor, öyle katlaşıyor ki insan... Dünyada bundan kötü, iğrenç bir şey olamaz." s.305-306	Kavramlaştırma yaşantı ile gerçekleşen bir süreçtir. Burada bütün çocukluğu boyunca bağırınlar duyan ve kavgalar gören birinin duyduğu herhangi bir bağırma ve hiddet sonrasında çocukluğundaki korku, endişe, hiddet ve kavgaları hatırlayıp korkmaması kabil değildir.

Nitekim bu bölümde de bu durum açıkça görülmektedir.

"Hayır, o maziyi düzeltmekle, hatta güzelleştirmekle meşguldü. Neden olmasın sanki, kendimize daima yaşanacak iklim yaratmaktan başka ne yaparız? Hal denen keskin bıçak sırtında oturamayacağımıza göre..." s.311

Hal (Şimdi)

Şimdiki zamanın dokunulmaz olduğunu, tehlikeli ve acı verici olduğunu, onu bıçak sırtı gibi görerek söyleyen ve onu bu şekilde kavramlaştıran anlatıcı, geçmiş zamanı ise yalanlarla da olsa değiştirip güzelleştirebileceğimizi söyleyerek, onu istediğimiz şekli verebileceğimiz bir zaman dilimi olarak kavramlaştırmış ve böylelikle iki kelime ya da zaman arasında var olduğunu düşündüğü farkları bize bu şekilde yansıtmıştır. Bir başkası için durum tam tersi olabilirdi. Geçmişe dokunamazken, şimdiki aleyhimize çevirebileceğimizi söyleyebilirdi bir başkası.

Enstitünün Kapanışı (Yok Oluşu)

"Zannederim ki enstitü işlerini o günden, daha iyisi bu korkudan sonra asıl ciddiye aldım ve dört elle sarıldım. Hayır bu iş bir yalan gerçek meselesi değil, bir olmak ve olmamak meselesiydi. Kendi kendime. "Bazı düşünceler benim için sadece bir lüks ve fazla süstür, bunu artık anlamalıyım!" dedim. Tekrar yarınsız ve hiçbir şeysiz insan olacaktım. Tekrar sokağa düşecektim. Tekrar eski günler, arada alıştığım bu kadar nimetten sonra, ve şüphesiz onların yüzünden daha acı, daha çekilmez şekilde başlayacaktı. Yalnızlık, güvensizlik, küçülme... Karşımda yarı çıplak gülümseyen güzel kadın daha şimdiden benim için uzak bir hayal olmuşa benziyordu. Bu bahar sabahı sisli denize bakarak onu beklediğim bu sıcak, güzel ve tenha apartman, onun ömrümde görmediğim esyası, bu mahremiyet, daha arkada asıl hayatımı yapan bir yığın şeyler beraber gidebilirdi. Selma'nın gelirken getirdiği, kendi eliyle vazolarına yerleştirdiği bahar çiçekleri bir lahzada solmuş gibiydiler." s.319

Enstitünün kapanışını olmak ya da olmamak meselesi, yarınsızlık, yalnızlık, güvensizlik, küçülme, Semra Hanım'ın gidişi; bir hayal oluşu, mutsuzluk olarak kavramlaştıran Hayri İrdal, duyduğu korku ve endişeyi enstitünün kapanışına unutamayacağı bir şekilde bağlamıştır.

Zil (Telefon Zili)

"Birdenbire telefon çaldı. Asabım o kadar bozuktu ki zilin sesi bana bir kıyamet alameti gibi korkunç ve dayanılmaz geldi. Hakikatte de böyleydi. O bana dışardaki alemleri hatırlatıyordu. Onun bu odaya hücumuydu. Ve biliyordum ki dışarı bana düşmandır. Korka korka açtım." s.319

Dış dünyadan, insanlardan öylesine korkuyor ki Hayri İrdal, ona dış dünyayı ve öteki insanları anlatan herkesten ve her şeyden korku duymaktadır. Telefon da bunlardan biridir. Telefon zili onun için korku, endişe, acı, öteki insanlar ve düşmanlıkları, rahatsızlık demektir.

"O kadar hayattan uzak ve kendi aleminde, kendine yeter zannettiği ve öyle tanıdığı

Ekrem Bey'in sanat eseri kadar güzel, mükemmel, huzur ve

**Nevzat Hanım'ın
Tebessümü**

genç kadın şimdi onun içinde başka türlü canlanmış olmalıydı. Eminim şimdi artık onun yüzünden hiç eksilmeyen tebessümün manasını anlamağa başlamıştı. Bu, trapezinden partnerinin kendine doğru uzattığı ellerine yapışmak için kendisini boşluğa doğru fırlatan cambazın, hesabında bir milimetre şaşarsa kendisini ölüme götüreceğini bildiği bir hareketi yaparken dudaklarından eksilmeyen tebessümün aynıydı. O bir süs değil, çok kahramanca bir şeydi. Ve bütün bir ömür boyunca sürmüş bir kendisiyle anlaşmazlığı gizliyordu. Zavallı Ekrem şimdi belki de bu tebessümün üstünde düşünürken kitaplarda okuduğu ve beğendiği cinsten bir gölgeyi değil, canlı bir mahluku sevdiğini anlıyordu. Ve belki de bu yüzden içi pişmanlıkla dohuydu. Çünkü bu hafif gülümseme herkes gibi ona da çekilen bir imdat işaretine benziyordu.

Ekrem, Nevzat Hanım'ın soluk ve sessiz tebessümünde Şehzadebaşı kahvelerinde bana uzun uzadıya anlattığı estetiğinin kadını bulduğunu zannetmişti. Şimdi ismini hatırlamadığım bir İngiliz muharririnin acayip, hatta korkunç hikayelerinden çıkarttığı bu estetiğe Ekrem Bey saf şiir estetiği derdi. (...)” s.336-337

estetikte zirve ve olgunluk olarak kavramlaştırdığı tebessüm, zaman içinde yaşanan olaylar neticesinde değişmeye başlamış ve o tebessümün acı bir hayatın ağırlıklarını saklamak için bir maske olarak kullanıldığını görmüş ve kavramlaştırma boyut ve şekil değiştirerek farklı anlamlar kazanmıştır. Kavramlaştırmanın dinamizmini ve doğurganlığını göstermesi bakımından oldukça önemli bir örnek olacaktır. Olay ve olgular şahıslara veya nesnelere yüklenen anlamları değiştirerek onları sahipleniş biçimimizi de değiştirmektedir. Nevzat Hanım'ın tebessümü Ekrem Bey için bir estetik zirve ve olgunluk telakki edip ona canı gönülden bağlı olmasını sağlarken bu sahipleniş yaşanan olaylar neticesinde zayıflamış ve iyiden iyiye yok olma seviyesine gelmiştir.

-Bilgi bizi geciktirir. Zaten ne sonu, ne de gayesi vardır. Mesele yapmak ve yaratmaktır. Bilselerdi, bilselerdi... Fakat bilselerdi bunu yapamazlardı. Bu heyecana, bu icada, bu kendiliğinden bulmağa erişemezlerdi. Bilgileri buna mani olurdu. Kızımız bu geceyi yarattı. Ne ile? Yaratma kabiliyetiyle... Çünkü yaratmak, yaşamının ta kendisidir. Biz yaşayan, yaşamayı tercih eden insanlarız. Siz istediğiniz kadar somurtun!

-Ben somurtmuyorum, düşüncemi söylüyorum...

Bilgi

-Kendinize saklayın o düşüncüyü de, şu karşınızdaki harikulade manzaraya bakın!

Filhakika manzara harikulade idi. Van Humbert yeni öğrendiği zeybekle kızımın yardımından vazgeçmiş, şimdi tek başına düşe kalka, bir yığın cambazca hareketler yapıyordu. Salon alkış içinde idi.

-Bakın, aziz dostum, bakın şu adamın iradesine! Bu ne gayrettir, ne yaşamak kudreti, yaşamak neşesidir! Bu kudretin yanında bilgi dediğiniz şeyin lafı olur mu?” s.370

Bu bölümde iki ayrı kavramlaştırma yapılmıştır. İlki sonu gelmeme, geciktirme, amaçsız ve sonuçsuz olma olarak kavramlaştırılan bilgidir. Halit Ayaracı'ya göre bilgi yaratıcılığı, heyecanı öldüren onlara mani olan bir konumdur.

“Kızımız bu geceyi yarattı. Ne ile? Yaratma kabiliyetiyle... Çünkü yaratmak, yaşamının

Yukarıdaki bölümde iki ayrı kavramlaştırma olduğu

ta kendisidir. Biz yaşayan, yaşamayı tercih eden insanlarız. Siz istediğiniz kadar somurtun!

-Ben somurtmuyorum, düşüncemi söylüyorum...

-Kendinize saklayın o düşünceyi de, şu karşınızdaki harikulade manzaraya bakın!

Filhakika manzara harikulade idi. Van Humbert yeni öğrendiği zeybekte kızımın yardımından vazgeçmiş, şimdi tek başına düşe kalka, bir yığın cambazca hareketler yapıyordu. Salon alkış içinde idi.

-Bakın, aziz dostum, bakın şu adamın iradesine! Bu ne gayrettir, ne yaşamak kudreti, yaşamak neşesidir! Bu kudretin yanında bilgi dediğiniz şeyin lafı olur mu?" s.370

**Yapmak ve
Yaratmak**

söylenmişti. İlki bilgiydi. İkincisi ise yaşama isteği, güç ve irade, üretkenlik, yaratıcılık, heyecan olarak kavramlaştırılan yapmak ve yaratmaktır.

İş

"İş insanı temizliyor, güzelleştiriyor, kendisi yapıyor, etrafıyla arasında bir yığın münasebet kuruyordu. Fakat iş aynı zamanda insanı zapt ediyordu. Ne kadar abes ve manasız olursa olsun bir işin mesuliyetini alan ve benimseyen adam, ister istemez onun dairesinden çıkmıyor, onun mahpusu oluyordu. İnsan kaderinin ve tarihin büyük sırrı burada idi." s.375-376

Bu bölümde iş temizleme, güzelleşme, kendini bulma, gelişme, sorumluluk bilinci kazanma olarak kavramlaştırılmış ve işe yapıcı ve yaratıcı bir güç verilerek onun insanı kendi dairesi içerisine aldığı dile getirilmektedir.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyad, Ad: BÜYÜKBAYRAM Şaidin

Doğum Yeri ve Tarihi: Diyarbakır/Çermik 01/03/1992

Eposta: saidinbuyukbayram@gmail.com

Telefon: 542 207 2145

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Yıl
3,18/4	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Türkçe Öğretmenliği)	2011-2015
75,73/100	Torbalı Atatürk Anadolu Lisesi (İzmir/Torbalı)	2008-2011

İŞ TECRÜBESİ

Görev	Kurum	Yıl
Türkçe Öğretmeni	Büyükkarakuyu Ortaokulu (Yavuzeli/Gaziantep)	2018/...